

VIII РАЗРЕД

Глобално планирање- табеларни приказ обавезни наставни предмети

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност _____језик ¹	4	136
2.	Српски као нематерњи језик ²	2	68
3.	Страни језик	2	68
4.	Ликовна култура	1	34
5.	Музичка култура	1	34
6.	Историја	2	68
7.	Географија	2	68
8.	Физика	2	68
9.	Математика	4	136
10.	Биологија	2	68
11.	Хемија	2	68
12.	Техника и технологија	2	68
13.	Информатика и рачунарство	1	34
14.	Физичко и здравствено васпитање	3	102
УКУПНО: А		28-30*	952-1020*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		
1	Верска настава/ Грађанско васпитање ³	1	34
2.	Други страни језик ⁴	2	68
3.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе ⁵	2	68
УКУПНО: Б		3-5*	102-170*
УКУПНО: А + Б		31-33*	1054-1122*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	31-33*	1054-1122*
2.	Слободне наставне активности ⁶	1	34
3.	Допунска настава	1	34
4.	Додатна настава	1	34

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	34

2.	Ваннаставне активности ⁷	1	34
3.	Екскурзија	До 3 дана годишње	

СРПСКИ ЈЕЗИК

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Књижевност - епика	СЈ.3.4.1 СЈ.3.4.2 СЈ.3.4.3 СЈ.3.4.4 СЈ.3.4.6 СЈ.3.4.7	13	5	8
2.	Књижевност - лирика	СЈ.3.4.1 СЈ.3.4.2 СЈ.3.4.3	13	5	8

		СЈ.3.4.4 СЈ.3.4.5 СЈ.3.4.6 СЈ.3.4.7			
3.	Књижевност - драма	СЈ.3.4.1 СЈ.3.4.2 СЈ.3.4.3 СЈ.3.4.6 СЈ.3.4.7	8	3	5
4.	Књижевност - научнопопуларни и информативни текстови; избор	СЈ.3.4.1 СЈ.3.4.2 СЈ.3.4.3 СЈ.3.4.6 СЈ.3.4.7	8	3	5
5.	Језик - граматика	СЈ.3.3.1 СЈ.3.3.2 СЈ.3.3.4 СЈ.3.3.5 СЈ.3.3.6	15	5	10
6.	Језик-правопис	СЈ.3.2.5	20	8	12
7.	Језик - ортоепија	СЈ.3.3.5	14	6	8

8.	Језичка култура - писмено изражавање	CJ.3.1.1 CJ.3.1.2 CJ.3.1.3 CJ.3.2.1 CJ.3.2.2 CJ.3.2.3 CJ.3.2.4 CJ.3.1.4	25	10	15
9.	Језичка култура - усмено изражавање		18	8	10
10.	Историја језика	CJ.1.3.19 CJ.1.3.20 CJ.1.3.21	2	1	1
укупно:			136	64	72

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Језичка култура-писмено изражавање ће се реализовати у што већем фонду часова, а наставне теме Историја језика у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

СТРАНИ ЈЕЗИК-ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Комуникативне функције		35	15	20
2.	Граматички садржаји		18	8	10
3.	Писмено изражавање		13	5	8
4.	Систематизација		2	0	2
укупно:			68	28	40

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Комуникативне функције ће се реализовати у што већем фонду часова, а остале наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Слободно компоновање	ЛК. 3.1.2	12	-	12
2.	Визуелна метафорика и споразумевање	ЛК.3.3.1	6	2	4
3.	Контраст, јединство и доминанта у простору	ЛК.3.2.3	6	2	4
4.	Слободно компоновање и фантастика	ЛК.3.2.1	10	-	10
укупно:			34	4	30

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Слободно компоновање ће се реализовати у што већем фонду часова, а остале наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Музичко стилска раздобља и нова музичка дела	МК.1.1.2 МК.2.1.2 МК.3.1.3	12	5	7
2.	Извођење музике певањем и свирањем са елементима музичке писмености	МК.2.1.1 МК.1.3.2 МК.3.3.1	13	5	8
3.	Музичко сценски жанрови и нова музичка дела	МК.1.1.2 МК.2.1.2 МК.3.1.3	11	3	6
укупно:			34	13	21

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Извођење музике певањем и свирањем са елементима музичке писмености ће се реализовати у што већем фонду часова, а остале наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ИСТОРИЈА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Свет у другој половини 19. и почетком 20. века	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7	5	2	3

2.	Србија, Црна Гора и Срби у Хабсбуршком и Османском Царству од Берлинског конгреса до Првог светског рата	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7	5	2	3
3.	Први светски рат и револуције у Русији и Европи	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7	5	2	3
4.	Србија и Црна Гора у првом светском рату	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4	8	3	5

		ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7			
5.	Свет између Првог и Другог светског рата	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7	13	5	8
6.	Југословенска краљевина	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7	5	2	3

7.	Други светски рат - тотални рат	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7	8	3	5
8.	Југославија у Другом светском рату	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7	7	2	5
9.	Свет после Другог светског рата	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4	6	2	4

		ИС.3.2.5 ИС.3.2.7			
10.	Југославија после Другог светског рата	ИС.3.1.1 ИС.3.1.2 ИС.3.1.4 ИС.3.1.5 ИС.3.1.6 ИС.3.2.1 ИС.3.2.4 ИС.3.2.5 ИС.3.2.7	6	2	4
укупно:			68	25	43

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Свет између првог

и другог светског рата ће се реализовати у што већем фонду часова, а остале наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ГЕОГРАФИЈА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Увод		1	0	1
2.	Географски положај, границе и величина Србије	ГЕ.1.4.1 ГЕ.2.4.1 ГЕ.2.1.4 ГЕ.3.4.1	8	3	5

3.	Природно-географске одлике Србије	ГЕ.1.4.1 ГЕ.2.1.4 ГЕ.2.4.2 ГЕ.3.4.2	14	6	8
4.	Становништво и насеља Србије	ГЕ.1.3.1 ГЕ.1.4.1 ГЕ.2.1.4 ГЕ.2.4.1 ГЕ.3.3.2	8	3	5
5.	Срби ван граница Србије	ГЕ.1.3.1 ГЕ.1.4.1 ГЕ.2.1.4 ГЕ.2.4.1 ГЕ.3.3.2	5	2	3
6.	Привреда Републике Србије	ГЕ.1.3.2 ГЕ.1.4.1 ГЕ.2.4.2 ГЕ.3.3.1 ГЕ.3.4.1	16	7	9
7.	Србија и савремени интеграциони процеси	ГЕ.1.3.1 ГЕ.2.3.2 ГЕ.3.3.1	2	1	1
8.	Географија локалне средине	ГЕ.1.1.3 ГЕ.2.1.4 ГЕ.2.4.1 ГЕ.3.1.1 ГЕ.3.3.2	13	5	8
9.	Годишња систематизација градива	ГЕ.1.1.2 ГЕ.2.1.4 ГЕ.3.1.1 ГЕ.3.4.3	1	0	1

укупно:	68	27	41
---------	----	----	----

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Привреда Републике Србије ће се реализовати у што већем фонду часова, а наставне теме Србија и савремени интеграциони процеси у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

МАТЕМАТИКА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Сличност	МА.3.3.6	10	2	8
2.	Тачка, права и раван	МА.1.3.1 МА.1.3.2	13	5	8
3.	Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом	МА.3.2.1 МА.3.2.3 МА.3.2.5	13	5	8
4.	Призма	МА.1.2.4 МА.1.5.3 МА.3.5.1	7	2	5
5.	Линеарна функција	МА.1.3.2 МА.3.3.4	8	3	5
6.	Графичко представљање статистичких података	МА.3.5.2 МА.3.5.3	6	2	4
7.	Пирамида	МА.1.3.6 МА.2.3.2 МА.3.3.4	11	4	7
8.	Систем линеарних једначина с две непознате	МА.3.2.1 МА.3.2.3 МА.3.2.5	13	5	8
9.	Ваљак	МА.1.3.3 МА.3.3.5	18	8	10
10.	Купа	МА.1.3.3 МА.3.3.5	18	8	10
11.	Лопта	МА.1.3.3 МА.3.3.5	18	8	10

12.	Писмени задаци и тест		1	0	1
укупно:			136	52	84

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, Ваљак, купа, лопта наставна тема Графичко представњаље статистичких података ће се реализовати у што већем фонду часова, а наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ФИЗИКА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Осцилаторно и таласно кретање	ФИ.1.2.1 ФИ.2.2.3 ФИ.3.2.2 ФИ.1.7.1 ФИ.3.2.3 ФИ.1.7.2 ФИ.3.2.4 ФИ.3.2.5 ФИ.3.7.1 ФИ.3.7.2	13	5	8
2.	Светлосне појаве	ФИ.1.7.1 ФИ.2.7.1 ФИ.3.2.5 ФИ.1.7.2 ФИ.2.7.2 ФИ.3.2.6 ФИ.2.7.3 ФИ.3.7.1 ФИ.3.7.2	8	3	5
3.	Електрично поље	ФИ.1.1.2 ФИ.2.6.1 ФИ.3.4.1 ФИ.1.7.1 ФИ.2.6.2 ФИ.1.7.2	8	3	5

4.	Електрична струја	ФИ.1.3.1 ФИ.2.3.1 ФИ.3.3.1 ФИ.1.4.1 ФИ.2.3.2 ФИ.3.4.2 ФИ.1.4.2 ФИ.2.3.3 ФИ.3.4.3 ФИ.2.3.4 ФИ.3.7.1 ФИ.1.7.1 ФИ.2.3.5 ФИ.3.7.2 ФИ.1.7.2 ФИ.2.3.6 ФИ.2.4.1 ФИ.2.4.3 ФИ.2.4.6 ФИ.2.5.2 ФИ.2.6.1 ФИ.2.6.3 ФИ.2.7.1 ФИ.2.7.2 ФИ.2.7.3	22	10	12
5.	Магнетно поље	ФИ.1.1.2 ФИ.3.7.2 ФИ.1.3.2 ФИ.2.6.1 ФИ.1.7.1 ФИ.1.7.2	13	5	8
6.	Елементи атомске и нуклеарне физике		2	1	1
7.	Физика и савремени свет		2	1	1
укупно:			68	28	40

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Електрична струја ће се реализовати у што већем фонду часова,а наставне теме Елемент атомске и нуклеарне физике и Физика и савремени

свет у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом.

БИОЛОГИЈА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
2.	Увод	БИ.1.3.9 БИ.3.3.6	6	2	4
3.	Екологија и животна средина	БИ.1.4.7 БИ.3.6.4	8	3	5
4.	Угроженост и заштита животне средине	БИ.2.4.1	20	9	11
5.	Глобалне последице загађивања животне средине	БИ.3.4.6 БИ.3.4.8	13	5	8
6.	Животна средина и одрживи развој	БИ.3.4.7	8	3	5
7.	Животна средина и култура живљења	БИ.3.4.7	13	5	8
укупно:			68	27	41

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Угроженост и заштита животне средине ће се реализовати у што већем фонду часова, а остале наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ХЕМИЈА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Неметали, оксиди неметала и киселине	ХЕ.1.1.8 ХЕ.1.1.9 ХЕ.1.1.12 ХЕ.1.2.4 ХЕ.1.2.5 ХЕ.1.2.6 ХЕ.1.2.7 ХЕ.1.2.8 ХЕ.1.2.9 ХЕ.1.2.10 ХЕ.1.5.1 ХЕ.2.1.1 ХЕ.2.1.4 ХЕ.2.2.1 ХЕ.2.2.2 ХЕ.2.6.1 ХЕ.2.6.2 ХЕ.2.6.3 ХЕ.3.1.2 ХЕ.3.1.3 ХЕ.3.1.5	7	2	5
2.	Метали, оксиди метала и хидроксида (базе)	ХЕ.1.2.5 ХЕ.1.2.6 ХЕ.1.2.7 ХЕ.1.2.8 ХЕ.1.2.10 ХЕ.1.1.8 ХЕ.1.1.9 ХЕ.1.1.10 ХЕ.1.1.11 ХЕ.1.1.12 ХЕ.1.5.1 ХЕ.2.1.1 ХЕ.2.1.4 ХЕ.2.2.3 ХЕ.3.1.2 ХЕ.3.1.3 ХЕ.3.1.5 ХЕ.3.2.1 ХЕ.3.2.2 ХЕ.3.2.4	8	3	5

3.	Соли	XE.1.1.8 XE.1.1.9 XE.1.1.12 XE.1.2.4 XE.1.2.9	9	3	6
----	------	---	---	---	---

		XE.1.2.10 XE.1.6.1 XE.1.6.2 XE.1.5.1 XE.2.1.1 XE.2.1.2 XE.2.1.4 XE.2.2.1 XE.2.6.1 XE.2.6.2 XE.2.6.3 XE.3.1.2 XE.3.1.3 XE.3.1.5 XE.3.2.5 XE.3.2.6			
4.	Електролитичка дисоцијација киселина, хидроксида и соли	XE.2.2.1 XE.2.1.1 XE.2.1.2 XE.2.1.4 XE.2.6.1 XE.2.6.2 XE.2.6.3 XE.3.2.5 XE.3.2.6	2	1	1
5.	Увод у органску хемију	XE.1.1.12 XE.1.6.1 XE.1.6.2 XE.1.1.9 XE.2.1.1 XE.2.1.4 XE.2.6.1 XE.2.6.2 XE.2.6.3 XE.3.3.1 XE.3.3.2 XE.3.1.2 XE.3.1.3 XE.3.1.5	2	1	1
6.	Угљоводоници	XE.1.3.1 XE.1.3.2 XE.1.3.3 XE.1.1.9 XE.1.1.12 XE.2.1.4 XE.2.6.1 XE.2.6.2 XE.2.6.3 XE.3.1.1	13	5	8

		XE.3.1.2 XE.3.1.3			
7.	Органска једињења са кисеоником	XE.1.1.9 XE.1.1.12 XE.2.1.1 XE.2.1.4 XE.2.6.1 XE.2.6.2 XE.2.6.3 XE.3.3.1 XE.3.3.2 XE.3.3.3 XE.3.1.2 XE.3.1.3 XE.3.1.5 XE.3.1.6	11	4	7
8.	Биолошки важна органска једињења	XE.1.1.9 XE.1.1.12 XE.2.4.1 XE.2.1.1 XE.2.1.4 XE.2.6.1 XE.2.6.2 XE.2.6.3 XE.3.4.1 XE.3.4.2 XE.3.1.2 XE.3.1.3 XE.3.1.5 XE.3.1.6	13	5	8
9.	Хемија животне средине	XE.1.5.1	3	2	1
укупно:			68	26	42

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Угљоводоници ће се реализовати у што већем фонду часова, а наставне теме Електролитичка дисоцијација киселина, хидроксида и соли, као и увод у органску хемију у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ТЕХНИЧКО И ИНФОРМАТИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Информатичке технологије		12	5	7
2.	Електротехнички материјали и инсталације		8	3	5
3.	Елекричне машине и уређаји		14	6	8
4.	Дигитална електроника		18	8	10
5.	Од идеје до реализације - Модули		16	6	10
укупно:			68	28	40

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема **Дигитална електроника** ће се реализовати у што већем фонду часова, а наставне теме **Електротехнички материјал и инсталације** у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Атлетика	3.1.3. 3.1.5.	15	5	10
2.	Спортска гимнастика	3.1.6. 3.1.14.	18	8	10
3.	Спортске игре - одбојка	3.1.1. 3.1.2.	19	5	14
4.	Ритмичка гимнастика	3.1.1. 3.1.2.	3	1	2
5.	Плес	3.1.17.	13	5	8
укупно:			68	24	44

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема **Спортске игре- одбојка** ће се реализовати у

што већем фонду часова, а наставне теме Ритмичка гимнастика у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Увод		2	1	1
2.	Деца у савременом свету		18	7	11
3.	Медији у савременом друштву		11	3	8
4.	Завршни део		3	0	3
укупно:			34	11	23

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Деца у савременом свету ће се реализовати у што већем фонду часова, а остале наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ВЕРСКА НАСТАВА

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Увод		1	1	0
2.	Човек је икона Божија			2	1
3.	Подвижничко-евхаристијски етос		3	2	1
4.	Литургија		7	4	3
5.	Царство Божије		7	5	2

укупно:	34	13	21
---------	----	----	----

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ-ИЗАБРАНИ СПОРТ -ФУДБАЛ

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ стандарди	број часова по теми	број часова	
			обrade	осталих типова
1	Изабрани спорт - ФУДБАЛ	34	4	30
укупно:		34	4	30

ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ стандарди	број часова по теми	број часова	
			обrade	осталих типова
1.	Презентације на мрежи	22	10	12
2.	Израда самосталног пројекта	3	1	2
3.	Табеларни прорачуни	9	4	5
укупно:		34	15	19

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања

и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Презентација на мрежи ће се реализовати у што већем фонду часова, а наставна тема Израда самосталног пројекта у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

ХОР И ОРКЕСТАР

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Извођење музике певањем и свирањем, забавна, поп музика и џез		21	8	13
2.	Дечје стваралаштво, компоновање музике на задати текст		13	5	8
укупно:			34	13	21

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема Извођење музике певањем и свирањем, забавна, поп музика и џез ће се реализовати у што већем фонду часова, а наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ	стандарди	број часова по теми	број часова	
				обrade	осталих типова
1.	Увод		7	2	5
2.	Фотографија, филм, радио и телевизија некад и сад		19	8	11

3.	Свакодневни живот од краја 19. до краја 20. века		8	3	5
укупно:			34	13	21

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема **Фотографија, филм, радио и телевизија некад и сад ће се реализовати у што већем фонду часова, а остале наставне теме у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.**

ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ

Р. бр. наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ стандарди	број часова по теми	број часова	
			обrade	осталих типова
1.	Слободно компоновање	8	3	5
2.	Визуелна метафорика	5	2	3
3.	Контраст, јединство и доминанта у простору	8	3	5
4.	Слободно компоновање и фантастика	13	5	8
укупно:		34	13	21

НАПОМЕНА: У складу са чл. 76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, наставна тема **Слободно компоновање и фантастика ће се реализовати у што већем фонду часова, а наставне теме визуелна метафорика у што мањем фонду часова због усклађивања са ИОП-ом 2.**

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљеви наставе и учења *српског језика и књижевности* јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању, тако што ће овладати основним законитостима српског књижевног језика, да стиче основна знања о улози и значају језика у националној култури и изградњи националног идентитета; да кроз читање и тумачење књижевних дела из српске и светске баштине развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посма трање, подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно пове зивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у српској и светској култури, негује љубав према српском језику и књижевности; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области

Оперативни задаци

- Даље овладавање знањима из граматике, стилистике, лексикологије, историје књижевног
- развијање позитивног односа према дијалектима (свом и другима), као и потребе да се усваја, негује и развија књижевни језик;
- даље усвајање ортоепске, ортографске, граматичке, лексичке и стилске норме српског језика;
- развијање критичког односа према језику и садржини текстова из свакодневног живота; развијање осетљивости на манипулацију језиком (нарочито у виду бирократског језика и језика реклама);
- формирање критеријума за самосталан избор, анализу и процену уметничких дела приступачних овом узрасту;
- систематизација знања о књижевнотеоријским појмовима;
- овладавање расправом као обликом усменог и писаног изражавања;
- обнављање и систематизовање знања из свих подручја. *Језик*
- Граматика
  - Српски језик међу другим словенским језицима. Дијалекти српског језика (основни подаци). Народни језик (језик као скуп дијалеката) и књижевни језик. Појам нормирања.
  - Развој српског књижевног језика: српкословенски, рускословенски, славеносрпски, Вукова реформа језика, писма и правописа, књижевни језик Срба од Вука до данас (основни подаци). Развој лексике српског језика (основни подаци).
  - Језици националних мањина (основни подаци).
  - Језик свакодневне комуникације - говорени и писани. Главне особине типичног говореног језика: ослањање на контекст и говорну ситуацију; функција гестова и мимике; кратке, елиптичне и недовршене реченице, емоционалност, неформалност. Главне особине типичног писаног језика у јавној комуникацији: експлицитност, потпуност реченица, интелектуалност, формалност. Фокусирање реченичних чланова помоћу реченичног акцента (у говореном језику) и помоћу реда речи (у писаном језику). Главне особине писаних стилова јавне комуникације - публицистичког, научног, административног.

- Синтагме - придевске, прилошке, глаголске.
- Зависне предикатске реченице: обележја (зависни везници, везнички спојеви и др.); врсте: изричне (изричне у ужем смислу и зависноупитне), односне, месне, временске, узрочне, условне, допусне, намерне, последичне и поредбене; конституентска функција у оквиру више реченице (независне или зависне) или синтагме. Интерпункција у вези са зависним реченицама. Напоредни односи међу зависним реченицама (саставни, раставни, супротни).
- Исказивање реченичних чланова зависном реченицом и предлошко-падежном конструкцијом. Изражавање помоћу глагола (Очекивали су да авион полети; Авион је полетео иако је била магла) и глаголских именица (Очекивали су полетање авиона; Авион је полетео упркос магли). Преимућства именичког начина изражавања (у неким случајевима оно је прецизније и економичније) и њене мане (сликовитост се губи, а реченица теже прати).
- Основне функције и значења глаголских облика (обнављање и проширивање знање). Употреба глаголских облика у приповедању.
- Грађење речи - обнављање; комбиновано грађење, грађење претварањем. Гласовне промене у вези са грађењем речи (само скретање пажње на нормативна решења).
- Једнозначне и вишезначне речи; хомонимија. Приказивање полисемије и хомонимије у великим једнојезичним речницима. Метафора и метонимија као начини да реч стекне нова значења (крило (птице) ^ крило зграде - метафора; Моја школа је близу ^ Цела школа иде на излет - метонимија).
- Главна правила стандардне акценатске норме и систематизовање знања о акцентима из претходних разреда.
- Обнављање и систематизовање градива из претходних разреда ради припреме за завршни испит.
- Ортоепија
- Проверавање правилног изговора самогласника и сугласника. Интонација прости и сложене реченице. Варирање интензитета, темпа и пауза у говору и у текстовима различитог садржаја.
- Правопис
  - Прилагођено писање имена из страних језика. Писање полусложеница.
  - Генитивни знак.
    - Систематизовање садржаја из правописа: употреба великог слова, интерпункција, спојено и растављено писање речи; писање скраћеница; растављање речи на крају реда. **Књижевност**
- Лектира
- Лирика
  - Народна песма: Српска дјевојка Љубавне народне лирске песме (избор)
    - Ђура Јакшић: Отаџбина
    - Јован Јовановић Змај: Ђулићи (избор), Светли гробови
  - Франческо Петрарка: Канцонијер (ЛХИ сонет)
  - Десанка Максимовић: Пролетња песма или Опомена
  - Милош Црњански: Ламент над Београдом (одломак)
  - Васко Попа: Очију твојих да није Оскар Давичо: Србија
  - Сергеј Јесењин: Писмо мајци
  - Рајнер Марија Рилке: Љубавна песма
  - Избор из савремене српске поезије
- Епика
  - Народна епско-лирска песма: Женидба Милића барјактара Народне епско-лирске песме (избор)
  - Народна песма: Почетак буне против дахија
  - Народне епске песме новијих времена (тематски круг о ослобођењу Србије и Црне Горе)
  - Вук Стефановић Караџић: Српски рјечник (избор); О народним певачима Народна приповетка: Немушти језик или Усуд Теодосије: Житије светог Саве (одломак)
  - Прота Матеја Ненадовић: Мемоари (одломак)
  - Петар Петровић Његош: Горски вијенац (избор кратких одломака)
  - Љубомир Ненадовић: Писма из Италије (одломци)
  - Симо Матавуљ: Пилипенда

- Лаза Лазаревић: Све ће то народ позлатити
  - Петар Кочић: Кроз међаву
  - Милош Црњански: Сеобе И (одломак)
  - Иво Андрић: Мост на Жепи, избор приповедака о деци Добрица Ћосић: Деобе (одломак)
  - Исидора Секулић: Царско достојанство језика (одломак) или есеј по избору Избор из савремене српске прозе
  - Драма
    - Бранислав Нушић: Сумњиво лице Данило Киш: Ноћ и магла Виљем Шекспир: Ромео и Јулија Молијер: Грађанин племић (одломак)
    - Допунски избор
    - Борисав Станковић: Увела ружа
    - Растко Петровић: Африка (одломци)
    - Гроздана Олујић: Гласам за љубав
    - Милорад Павић: Предео сликан чајем (одломак о путовању Атанасија Свилара на Свету гору)
    - Матија Бећковић: Прича о Светом Сави
    - Душан Ковачевић: Ко то тамо пева
    - Борислав Михајловић: Бановић Страхинија
    - Избор из антологија српске љубавне лирике
    - Роберт Гревс: Златно руно (одломци)
    - Џон Селиндер: Ловац у жити Дејвид Гибинс: Атлантида Ернест Хемингвеј: Старац и море
    - Са предложеног списка, или слободно, наставник бира најмање три, а највише пет дела за обраду.
  - Научнопопуларни и информативни текстови
    - Петар Влаховић: Србија - земља, људи, живот, обичаји (избор)
    - Миодраг Поповић: Вук Стефановић Караџић (одломци)
    - Ева Кири: Марија Кири (одломак)
    - Ш. Кулишић, Ж. Петровић, Н. Пантелић: Српски митолошки речник (избор)
    - Д. Срејовић, А. Цермановић: Речник грчке и римске митологије (избор)
    - Миле Недељковић: Годишњи обичаји у Срба (избор)
    - Драгомир Антонић: Обичајни бонтон (избор)
    - Јасминка Петровић: Бонтон (или одломци из овакве књиге неког другог аутора)
    - Избор из књига, енциклопедија и часописа за децу и омладину.
    - Са наведеног списка, обавезан је избор најмање три дела за обраду.
  - Тумачење текста
    - Оспособљавање ученика за самосталну анализу књижевноуметничког дела (лирска и епска песма, лирско-епска песма, приповетка, роман, драма и књижевна научне врсте) уз помоћ развијеног плана и теза. Процењивање идејно-естетских, језичко-стилских и других вредности уметничког дела. Објективно и пристрасно приказивање чињеница.
  - Рекламе као врста пропагандних текстова. Језичке особине реклама. Манипулативност реклама.
  - Попуњавање различитих образаца. Стицање поузданог критеријума за избор, анализу и процену књижевног текста. Упућивање ученика у коришћење одабране и приступачне литературе о делима и писцима.
- Подстицање и развијање критичког односа у проблемском приступу делу и писцу.
- Систематизова метонимија, рефрен, антитеза, асонанца и алитерација.
  - Лирске врсте: љубавна народна лирика; љубавна народна и ауторска песма.
  - Сонет.
  - Епика
  - Епско-лирске врсте: поема, балада, романса.
  - Спев.
  - Путопис. Мемоари.
  - Есеј.
  - Драма
  - Трагедија. Трагично (појам).

- Протагонист и антагонист.
- Разрешење сукоба. Катарза.
- Сценски знакови. Режија.
- Телевизијска драма.
- Систематизације књижевнотеоријских појмова
- Систематизација књижевних родова и врста у народној и ауторској књижевности.
- Систематизација облика казивања (форми приповедања) у књижевноуметничким текстовима: нарација (приповедање у 1. и 3. лицу); хронолошко и ретроспективно приповедање; дескрипција (портрет, пејзаж, појам ентеријера и екстеријера), наративна дескрипција; дијалог; монолог, унутрашњи монолог.
- Језичкостилска изражајна средства (систематизација).
- Структура уметничког текста (композиција, однос фабуле и сижеа, драмски елементи: експозиција, заплет, кулминација, перипетија, расплет).
- Врсте карактеризације (социолошка, психолошка, језичка ...).
- Мотиви: динамички, статички, наративни, описни, интернационални...).
  - Функционални појмови
- Подстицање ученика на схватање и усвајање функционалних појмова:
  - романтичарско, романтично, реалистично, реално;
  - документовано, рационално, теза, чињеница;
  - етичко, естетско;
  - рефлексија, меморија;
  - креативно, доживљајно, сугестивно, пластично;
  - апсурд, провокација, противуречност, доследност;
  - самокритичност, самоиницијатива;
  - агресивност, себичност (егоизам), лицемерје, опортунизам;
  - независно, самостално, зависно, завидно.
    - Читање
- Усавршавање изражајног читања (са захтевима као у претходним разредима). Развијање личног тона при читању и казивању напамет научених прозних и поетских целина.
  - Вежбање у "летимичном" читању познатог текста, ради налажења одређених информација и увођења ученика у "летимично" читање непознатог текста, да би утврдили да ли их текст интересује и да ли ће га читати у целини (новински чланак, непозната књига и сл.).
    - *Језичка култура Основни облици усменог и писменог изражавања*
- Причање о доживљају са ефектним почетком и завршетком.
- Интерпретативно препричавање књижевноуметничког текста.
- Расправа (аргументативни текст) и пропагандни текст. Ње знања о народној и ауторској књижевности (на примерима из лектире). *Књижевнотеоријски појмови*
  - Лирика
  - Стилска средства:
- Репортажа као новинарски жанр.
- Усмена и писмена вежбања
  - Вежбања у причању о доживљајима (са ефектним почетком и завршетком).
  - Вежбања у интерпретативном препричавању књижевноуметничких текстова.
  - Вежбе на аргументативном тексту: сажимање текста, писање резимеа, проналажење кључних речи у тексту. Разликовање става аутора од других ставова изнесених у тексту. Издвајање из текста аргумената у прилог некој тези (ставу) и аргумената против ње; извођење закључака заснованих на тексту. Давање наслова тексту и поднаслова деловима текста.
  - Усмене и писане расправе на задате актуелне теме из савременог живота.
  - Критички приказ нове књиге, филма, радијске, телевизијске емисије и концерта.
  - Синтаксичке вежбе: изражавање помоћу зависних реченица и помоћу средстава реченичне кондензације (глаголски прилози, глаголске именице: Док се враћао кући, размишљао је о свему -

Враћајући се кући...; Обрадовао их је тиме што је пристао - Обрадовао их је својим пристанком). Замена глаголима неумесно употребљених глаголских именица.

- Препознавање бирократског језика као облика манипулације људима помоћу језика (да би се прикрила информација, истакла сопствена ученост, ублажиле непријатне чињенице). "Превођење" са бирократског на обичан језик.
- Лексичке вежбе: прикладна употреба апстрактних речи и речи из интелектуалног речника ради прецизног и ефикасног изражавања током расправе. Употреба сликовитих речи ради ефектног изражавања у репортажи. Коришћење речника српског језика.
  - Коришћење индексом, појмовником и библиографијом.
  - Читање и разумевање нелинеарних елемената текста: дијаграми, графикони.
  - Летимично читање (ради брзог проналажења важних информација).
- Ортоепске вежбе: увежбавање правилног изговора самогласника и сугласника, реченичног (логичког) акцента. Проверавање степена усвојености српског књижевног акцента и организовање акценатских вежби. Коришћење речника с акценатованим речима. Правилан изговор ијекавског рефлекса дугог јата (ије) и преношење акцента на проклитику у изражајном читању књижевних текстова (посебно у вези с дијалекатском основом).
- Осам домаћих писаних задатака и њихова анализа на часу.
- Четири школска писмена задатка (један час је за израду и два за анализу задатака и писање побољшане верзије састава).

Корелација са другим предметима:

- са историјом (друштвено-историјска локализација књижевних текстова и ликова који се у њима појављују; историјски оквири језичког развоја)
- са географијом (географске и демографске одлике средине за коју се везују радње књижевних текстова; легенде)
- са ликовном културом (илустрације књижевних текстова)
- са музичком културом (мотивски)
- са страним језиком (тумачење непознатих речи, порекло речи у нашем језику; поређење граматичких особина, нпр. конгруенције)
- са математиком (математички модели у служби сликовитости и веће памтљивости градива из граматике и теорије књижевности; дијаграми, графикони).
- сарадња са свим облицима људског знања и деловања; посета Градској галерији, Народном музеју, Сајму књига; праћење позоришних представа, биоскопских пројекција, књижевних вечери и свих других културних дешавања у локалној средини)

Време евалуације и инструменти

- **Континуирано се, посматрањем,** током читаве школске године прати и оцењује напредак ученика у сваком од три модула наставе српског језика. Ученици се стално обавештавају о резултатима наставникове процене и подстичу да напредују. Наставникова запажања се бележе у његовој личној евиденцији.
- Проверава се редовност и квалитет израде **домаћих задатака** и ношења **наставних средстава** (уџбеници и свеска) према Месечном плану рада.
- Прегледају се **свеске** ученика; утврђује се који ученици имају проблема да држе корак са одељењем и да бележе на часу примере и кључне речи.
- На часовима утврђивања ретко се примењује класично усмено **испитивање** ученика, и то само у области Граматике; уместо њега, наставник се опредељује за **разговор, дискусију,**

анализу домаћих задатака другова из одељења, ортоепске, говорне, правописне и писмене вежбе; континуирано оцењује интензитет и квалитет активности на часу .

- Инсистира се на читању два романа предвиђена Програмом (ученици се проверавају током анализе на часу); мотивише се бележење њихове

интерпретације у Дневник прочитаних књига.

- **Иницијални тест** у септембру ученика и наставника упознаје са нивоом знања градива претходног разреда и информише у ком правцу треба да тече појачан рад.
- **Контролни задаци** (4) у новембру, јануару, марту и мају дају снимак нивоа знања обрађених области језика и књижевности.
- **Петнаестоминутне вежбе**, које не морају бити најављене, служе подстицању континуираног учења; оцене се евидентирају у наставничиној личној евиденцији, а у Дневник се бележи једна збирна оцена.
- **Годишњи тест** у мају даје завршну слику о стеченом знању ученика из језика и књижевности.
- Четири школска **писмена задатка** (по два у сваком полугодишту) приказују ниво постигнућа ученика у области језичке културе; наставник често оцењује и њихове исправке.
- **Читање књига ван школске лектуре** и њихова **анализа** у Дневнику прочитаних књига награђује се у другом полугодишту оценом вишом од просечне оцене у Дневнику рада.
- Награђују се ученикови **успеси на такмичењима** у језику и рецитовању, **литерарним конкурсима**, као и **друге ученичке активности** (панои, илустрације, реферати, учешће на приредбама и сл.)

ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ЧАСОВА ПО ОБЛАСТИМА

Ред. бр.	Наставна тема/целина	Обрада	Утврђивање	Провера	Вежбање	. Систематизац	Укупно	Стандарди – шифре постигнућа
1.	Језик – граматика	17	3	4	8	3	35	CJ. 1.1.1. CJ. 1.1.2. CJ. 1.3.1. CJ. 1.3.4. CJ. 1.3.6. CJ. 1.3.7. CJ. 1.3.8. CJ. 1.3.9. CJ. 1.3.10. CJ. 2.3.1. CJ. 2.3.2. CJ. 2.3.5. CJ. 2.3.3. CJ. 2.3.6. CJ. 2.3.4. CJ. 2.3.7. CJ. 2.3.8. CJ. 2.3.10. CJ. 3.3.1. CJ. 3.3.2. CJ. 2.3.9. CJ. 2.3.11. CJ. 3.3.1. CJ. 3.3.2. CJ. 3.3.4. CJ. 3.3.5. CJ. 3.3.6.
2.	Језик – историја језика	3	4			1	8	CJ. 1.3. 17. CJ. 1.3.18. CJ. 1.3.19. CJ. 1.3.20. CJ. 1.3. 21.
2.	Језик – правопис	2			2	1	5	CJ. 1.2.1. CJ. 1.2.2. CJ. 1.2.7. CJ. 1.2.8. CJ. 2.2.3. CJ. 2.3.11. CJ. 3. 2 1. CJ. 3.2.4. CJ. 3.2.5.

3.	Језик – ортоепија	1			3		4	CJ. 1.1.1. CJ. 1.1.6.	CJ. 1.1.2. CJ. 2.1.1.	CJ. 1.3.2. CJ. 3.3.3.
4.	Књижевност	37	10	3		3	53	CJ. 1.2.1. CJ. 1.1.6. CJ. 1.4.1. CJ. 2.1.7. CJ. 2.4.6. CJ. 2.4.9. CJ. 3.4.1. CJ. 3.4.5.	CJ. 1.1.2. CJ. 1.3.2. CJ. 1.4.7. CJ. 2.4.7. CJ. 2.4.8. CJ. 3.1.2. CJ. 3.4.4. CJ. 3.4.7.	CJ. 1.4.2. CJ. 1.4.8. CJ. 1.4.9. CJ. 1.4.3.
5.	Језичка култура	3	10	4	13	1	31	CJ. 1.2.1. CJ. 1.1.5. CJ. 1.2.6. CJ. 1.3.13. CJ. 2.2.3. CJ. 3.2.3. CJ. 3.3.8.	CJ. 1.1.2. CJ. 1.2.4. CJ. 1.2.9. CJ. 1.3.14. CJ. 2.2.4. CJ. 3.2.4.	CJ. 2.1.1. CJ. 2.1.2. CJ. 2.1.4. CJ. 2.2.1. CJ. 2.1.5. CJ. 3.3.7.
Свега		63	27	11	26	9	136			

Образовни стандарди за крај обавезног образовања Српски језик

Образовни стандарди дефинисани су за следеће области:

– **ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ**

– **ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ**

– **ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК**

– **КЊИЖЕВНОСТ**

У образовне стандарде, после одговарајућих испитивања и одређивања нивоа, треба укључити и област УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ. Као основа за дефинисање стандарда у тој области може послужити следећи списак знања и умења: правилно изговара гласове; поштује књижевнојезичку норму у говору; изражајно чита уметнички текст обрађен у настави и изражајно казује научен текст; препричава текст без сажимања или са сажимањем; зна да исприча о стварном или измишљеном догађају, у првом или трећем лицу, поштујући изворну хронологију или ретроспективно; уме усмено да обавести некога о нечему и опише нешто (да усмено сачини експозиторни и дескриптивни текст); уме да учествује у расправи; уме да формулише своје мишљење и да га јавно исказе; има изграђену културу комуникације (културу сопственог изражавања, као и слушања и поштовања туђег мишљења). Стандарде обележене звездом није било могуће тестирати задацима, или нису тестирани у овом истраживању

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.

1. ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ-

У области ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊА ПРОЧИТАНОГ

ученик/ученица:

CJ.1.1.1. разуме текст (ћирилични и латинични) који чита наглас и у себи

CJ.1.1.2. разликује уметнички и неуметнички текст; уме да одреди сврху текста: експозиција (излагање), дескрипција (описивање), нарација (приповедање), аргументација, пропаганда 1

CJ.1.1.3. препознаје различите функционалне стилове на једноставним примерима

CJ.1.1.4. разликује основне делове текста и књиге (наслов, наднаслов, поднаслов, основни текст, поглавље, пасус, фуснота, садржај, предговор, поговор); препознаје цитат; служи се садржајем да би пронашао одређени део текста

CJ.1.1.5. проналази и издваја основне информације из текста према датим критеријумима CJ.1.1.6. разликује у тексту битно од небитног, главно од споредног

CJ.1.1.7. повезује информације и идеје изнете у тексту, уочава јасно исказане односе (временски след, средство – циљ, узрок – последица и сл.) и изводи закључак заснован на једноставнијем текст.

CJ.1.1.8. чита једноставне нелинеарне елементе текста: легенде, табеле, дијаграме и графиконе

2. ПИСАНО ИЗРАЖАВА ЊЕ

У области ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ ученик/ученица:

CJ.1.2.1. зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу)

CJ.1.2.2. саставља разумљиву, граматички исправну реченицу

CJ.1.2.3. саставља једноставан експозиторни, наративни и дескриптивни текст и уме да га организује у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста)

CJ.1.2.4. уме да преприча текст

CJ.1.2.5. свој језик прилагођава медијуму изражавања (говору, односно писању), теми, прилици и сл.; препознаје и употребљава одговарајуће језичке варијетете (формални или неформални)

CJ.1.2.6. влада основним жанровима писане комуникације: саставља писмо; попуњава различите обрасце и формуларе с којима се сусреће у школи и свакодневном животу

CJ.1.2.7. зна да се служи Правописом (школским издањем)

CJ.1.2.8. примењује правописну норму (из сваке правописне области) у једноставним примерима

CJ.1.2.9. има изграђену језичку толеранцију и негативан став према језику дискриминације и говору мржње

□ ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

У подобласти ГРАМАТИКА ученик/ученица:

- CJ.1.3.1. зна особине и врсте гласова; дели реч на слоге у једноставнијим примерима; примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовним променама
- CJ.1.3.2. уочава разлику између књижевне и некњижевне акцентуације
- CJ.1.3.3. одређује место реченичног акцента у једноставним примерима
- CJ.1.3.4. препознаје врсте речи; зна основне граматичке категорије променљивих речи; примењује књижевнојезичку норму у вези с облицима речи
- CJ.1.3.5. разликује просте речи од твореница; препознаје корен речи; гради реч према задатом значењу на основу постојећих творбених модела
- CJ.1.3.6. препознаје синтаксичке јединице (реч, синтагму, предикатску реченицу и комуникативну реченицу)
- CJ.1.3.7. разликује основне врсте независних реченица (обавештајне, упитне, заповедне)
- CJ.1.3.8. одређује реченичне и синтагматске чланове у типичним (школским) примерима
- CJ.1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми
- CJ.1.3.10. правилно употребљава глаголске облике (осим имперфекта)
- CJ.1.3.11. препознаје бирократски језик као непожељан начин изражавања

У подобласти ЛЕКСИКА ученик/ученица:

- CJ.1.3.12. познаје основне лексичке појаве: једнозначност и вишезначност речи; основне лексичке односе: синонимију, антонимију, хомонимију; метафору као лексички механизам
- CJ.1.3.13. препознаје различита значења вишезначних речи које се употребљавају у контексту свакодневне комуникације (у кући, школи и сл.)
- CJ.1.3.14. зна значења речи и фразеологизама који се употребљавају у контексту свакодневне комуникације (у кући, школи и сл.), као и оних који се често јављају у школским текстовима (у уџбеницима, текстовима из лектире и сл.)
- CJ.1.3.15. одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (једноставни случајеви)
- CJ.1.3.16. служи се речницима, приручницима и енциклопедијама

У подобласти НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК ученик/ученица:

- CJ.1.3.17. разликује појмове књижевног и народног језика; зна основне податке о развоју књижевног језика код Срба (од почетака до данас)
- CJ.1.3.18. зна основне податке о пореклу и дијалекатској разуђености српског језика
- CJ.1.3.19. зна основне податке о језицима националних мањина
- CJ.1.3.20. има позитиван став према дијалектима (свом и туђем)
- CJ.1.3.21. разуме важност књижевног језика за живот заједнице и за лични развој

КЊИЖЕВНОСТ У области КЊИЖЕВНОСТ ученик/ученица:

- CJ.1.4.1. повезује наслове прочитаних књижевних дела (предвиђених програмима од V до VIII разреда) са именима аутора тих дела
- CJ.1.4.2. разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност)

- SJ.1.4.3. разликује основне књижевне родове: лирику, епику и драму
- SJ.1.4.4. препознаје врсте стиха (римовани и неримовани; осмерац и десетерац)
- SJ.1.4.5. препознаје различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: нарација, дескрипција, дијалог и монолог
- SJ.1.4.6. препознаје постојање стилских фигура у књижевноуметничком тексту (епитет, поређење, ономатопеја)
- SJ.1.4.7. уочава битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, тему, фабулу, време и место радње, лик...
- SJ.1.4.8. има изграђену потребу за читањем књижевноуметничких текстова и поштује национално, књижевно и уметничко наслеђе
- SJ.1.4.9. способан је за естетски доживљај уметничких дела

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу.

1. **ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ** -У области ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ученик/ученица:
  - SJ.2.1.1. чита текст користећи различите стратегије читања: „летимично читање“ (ради брзог налажења одређених информација); читање „с оловком у руци“ (ради учења, ради извршавања различитих задатака, ради решавања проблема); читање ради уживања
  - SJ.2.1.2. познаје врсте неуметничких текстова (излагање, технички опис, техничко приповедање, расправа, реклама)
  - SJ.2.1.3. препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове
  - SJ.2.1.4. разликује све делове текста и књиге, укључујући индекс, појмовник и библиографију и уме њима да се користи
  - SJ.2.1.5. проналази, издваја и упоређује информације из два краћа текста или више њих (према датим критеријумима)
  - SJ.2.1.6. разликује чињеницу од коментара, објективност од пристрасности и пропаганде на једноставним примерима
  - SJ.2.1.7. препознаје став аутора неуметничког текста и разликује га од другачијих ставова изнетих у тексту
2. **ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ** -У области ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ ученик/ученица:
  - SJ.2.2.1. саставља експозиторни, наративни и дескриптивни текст, који је целовит и кохерентан
  - SJ.2.2.2. саставља вест, реферат и извештај
  - SJ.2.2.3. пише резиме краћег и/или једноставнијег текста
  - SJ.2.2.4. зна основне особине говорног и писаног језика
  - SJ.2.2.5. зна правописну норму и примењује је у већини случајева
3. **ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК** –
У подобласти ГРАМАТИКА ученик/ученица:
  - SJ.2.3.1. одређује место акцента у речи; зна основна правила акценатске норме
  - SJ.2.3.2. препознаје гласовне промене

CJ.2.3.3. познаје врсте речи; препознаје подврste речи; уме да одреди облик променљиве речи

CJ.2.3.4. познаје основне начине грађења речи (извођење, слагање, комбинована творба, претварање)

CJ.2.3.5. препознаје подврste синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)

CJ.2.3.6. одређује реченичне и синтагматске чланове у сложенијим примерима

CJ.2.3.7. препознаје главна значења падежа у синтагми и реченици

CJ.2.3.8. препознаје главна значења и функције глаголских облика

У подобласти ЛЕКСИКА ученик/ученица:

CJ.2.3.9. познаје метонимију као лексички механизам

CJ.2.3.10. зна значења речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, текстовима из лектире и сл.), као и литерарним и медијским текстовима намењеним младима, и правилно их употребљава

CJ.2.3.11. одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (сложенији примери)

4. КЊИЖЕВНОСТ -У области КЊИЖЕВНОСТ ученик/ученица:

CJ.2.4.1. повезује дело из обавезне лектире са временом у којем је настало и са временом које се узима за оквир приповедања

CJ.2.4.2. повезује наслов дела из обавезне лектире и род, врсту и лик из дела; препознаје род и врсту књижевноуметничког дела на основу одломака, ликова, карактеристичних ситуација

CJ.2.4.3. разликује лирско-епске врсте (баладу, поему)

CJ.2.4.4. разликује књижевнонаучне врсте: биографију, аутобиографију, дневник и путопис и научно-популарне текстове

CJ.2.4.5. препознаје и разликује одређене (тражене) стилске фигуре у књижевноуметничком тексту (персонификација, хипербола, градација, метафора, контраст)

CJ.2.4.6. одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике лика (психолошке, социолошке, етичке) и њихову међусобну повезаност

CJ.2.4.7. разликује облике казивања у књижевноуметничком тексту: приповедање, описивање, монолог/унутрашњи монолог, дијалог

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу.

1. ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ -У области ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ученик/ученица:

CJ.3.1.1. проналази, издваја и упоређује информације из два дужа текста сложеније структуре или више њих (према датим критеријумима) CJ.3.1.2. издваја кључне речи и резимира текст

CJ.3.1.3. издваја из текста аргументе у прилог некој тези (ставу) или аргументе против ње; изводи закључке засноване на сложенијем тексту

CJ.3.1.4. чита и тумачи сложеније нелинеарне елементе текста:

вишеструке легенде, табеле, дијаграме и графиконе

2. ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ У области ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ ученик/ученица:

CJ.3.2.1. организује текст у логичне и правилно распоређене пасусе;

одређује прикладан наслов тексту и поднаслов деловима текста

CJ.3.2.2. саставља аргументативни текст

CJ.3.2.3. пише приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.), репортажу и расправу

CJ.3.2.4. пише резиме дужег и/или сложенијег текста

CJ.3.2.5. зна и доследно примењује правописну норму

3. ГРАМАТИКА, ЛЕКСИКА, НАРОДНИ И КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

У подобласти ГРАМАТИКА ученик/ученица:

CJ.3.3.1. дели реч на слоге у сложенијим случајевима

CJ.3.3.2. познаје гласовне промене (уме да их препозна, објасни и именује)

CJ.3.3.3. зна и у свом говору примењује акценатску норму

CJ.3.3.4. познаје подврсте речи; користи терминологију у вези са врстама и подврстама речи и њиховим граматичким категоријама

CJ.3.3.5. познаје и именује подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)

CJ.3.3.6. познаје главна значења падежа и главна значења глаголских облика (уме да их објасни и зна терминологију у вези с њима) У подобласти ЛЕКСИКА ученик/ученица:

CJ.3.3.7. уме да одреди значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава, контекста у коме су употребљени, или на основу њиховог порекла

CJ.3.3.8. зна значења речи и фразеологизама у научнопопуларним текстовима, намењеним младима, и правилно их употребљава

4. КЊИЖЕВНОСТ -У области КЊИЖЕВНОСТ ученик/ученица:

CJ.3.4.1. наводи наслов дела, аутора, род и врсту на основу одломака, ликова, карактеристичних тема и мотива

CJ.3.4.2. издваја основне одлике књижевних родова и врста у конкретном тексту

CJ.3.4.3. разликује аутора дела од лирског субјекта и приповедача у делу

CJ.3.4.4. проналази и именује стилске фигуре; одређује функцију стилских фигура у тексту

CJ.3.4.5. одређује и именује врсту стиха и строфе

CJ.3.4.6. тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело

CJ.3.4.7. изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже

CJ.3.4.8. повезује књижевноуметничке текстове с другим текстовима

СТРАНИ ЈЕЗИК- ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Оперативни задаци на нивоу језичких вештина

Разумевање говора-на крају осмог разреда, ученик треба да:

- препознаје интонације које исказују различита емотивна стања и имплицитне намере саговорника;
- разуме, поред оних израза које наставник употребљава током часа да би дао упутства за рад, и једноставна објашњења непознатих речи помоћу познатог и већ активно усвојеног вокабулара;
- разуме дијалоге и монолошка излагања до једног минута, исказане природним темпом од стране наставника, других ученика и преко звучног материјала, а који углавном садрже претходно обрађену језичку грађу;
- разуме саговорника у телефонском разговору, у оквиру раније обрађених говорних чинова;
- разуме песме везане за обрађену тематику и рефрене актуелних песама примерених учениковом узрасту и укусу.

Усмено изражавање и интеракција-ученик треба да:

- савлада изговор гласова;
- правилно репродукује основне интонацијске схеме;
- спонтано користи устаљене изразе учтивости и оне који се тичу најчешћих ситуација на часу;
- спонтано ступа у разговор у оквиру обрађене тематике и говорних чинова;
- поставља питања предвиђена Програмом, а која се односе на садржај обрађеног дијалога или наративног текста, на свакодневне ситуације, на догађаје у прошлости, на намере саговорника или на предмет његовог интересовања;
- ступи у једноставан разговор телефоном;
- монолошки, без претходне припреме, у неколико реченица, исказе мишљење о низу питања;
- у неколико реченица исприча лични доживљај у прошлости, уз давање појединости о ситуацији, месту и главним актерима;
- у неколико реченица исприча садржај дијалога или наративног текста;
- даје императивне исказе у комуникацији;
- интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скичеве.

Разумевање писаног текста-ученик треба да:

- савлада технике читања;
- савлада правила читања, као и најзначајније неправилности;
- разуме обавештења и упозорења на јавним местима;
- разуме елементе нечије биографије, односно ситуације;
- разуме, глобално и селективно, разноврсне садржаје неформалног писма;
- разуме, глобално и селективно, садржај непознатог текста који се састоји од углавном познате језичке грађе;
- разуме логичке односе између реченица и дужих целина;
- разуме глобално садржај непознатог текста који садржи и изврстан број непознатих речи.

Писмено изражавање-ученик треба да:

- савлада основна правила ортографије и карактеристичне изузетке;
- пише свој списак (формуларског типа);
- пише кратке саставе, посебно оне у којима се приповедају догађаји у прошлости, уз давање појединости о ситуацији, месту и главним актерима;
- пише краће целине на основу датих елемената, визуелног или звучног подстицаја и исказе своје мишљење о теми;
- пише електронске поруке и краћа неформална писма разноврсног садржаја;

- преприча и преформулише садржај обрађеног дијалога или текста уз издвајање битних елемената и поштовање логичких односа између делова текста.

Општи стандарди

Кроз наставу страних језика ученик богати себе упознајући другог, стиче свест о занчају сопственог језика и културе у контакту са другим језицима и културама. Ученик развија радозналост, истраживачки дух и отвореност према комуникацији са говорницима других језика.

Оперативни задаци

Разумевање говора

На крају осмог разреда, ученик треба да:

- препознаје интонације које исказују различита емотивна стања и имплицитне намере саговорника;
- разуме, поред оних израза које наставник употребљава током часа да би дао упутства за рад, и једноставна објашњења непознатих речи помоћу познатог и већ активно усвојеног вокабулара;
- разуме дијалоге и монолошка излагања до једног минута, исказане природним темпом од стране наставника, других ученика и преко звучног материјала, а који углавном садрже претходно обрађену језичку грађу;
- разуме саговорника у телефонском разговору, у оквиру раније обрађених говорних чинова;
- разуме песме везане за обрађену тематику и рефрене актуелних песама примерених учениковом узрасту и укусу.

Усмено изражавање и интеракција

Ученик треба да:

- савлада изговор гласова;
- правилно репродукује основне интонацијске схеме;
- спонтано користи устаљене изразе учтивости и оне који се тичу најчешћих ситуација на часу;
- спонтано ступа у разговор у оквиру обрађене тематике и говорних чинова;
- савлада изговор гласова;
- правилно репродукује основне интонацијске схеме;
- спонтано користи устаљене изразе учтивости и оне који се тичу најчешћих ситуација на часу;
- спонтано ступа у разговор у оквиру обрађене тематике и говорних чинова;

- поставља питања предвиђена Програмом, а која се односе на садржај обрађеног дијалога или наративног текста, на свакодневне ситуације, на догађаје у прошлости, на намере саговорника или на предмет његовог интересовања;
- ступи у једноставан разговор релефоном;
- монолошки, без претходне припреме, у неколико реченица, исказе мишљење о низу питања;
- у неколико реченица исприча лични доживљај у прошлости, уз давање појединости о ситуацији, месту и главним актерима;

- у неколико реченица исприча садржај дијалога или наративног текста;
- даје императивне исказе у комуникацији;
- интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скичеве.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- савлада технике читања;
- савлада правила читања, као и најзначајније неправилности;
- разуме обавештења и упозорења на јавним местима;
- разуме елементе нечије биографије, односно curriculum vitae;
- разуме, глобално и селективно, разноврсне садржаје неформалног писма;
- разуме, глобално и селективно, садржај непознатог текста који се састоји од углавном познате језичке грађе;
- разуме логичке односе између реченица и дужих целина;
- разуме глобално садржај непознатог текста који садржи и изван број непознатих речи.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

- савлада основна правила ортографије и карактеристичне изузетке;
- пише свој curriculum vitae (формуларског типа);
- пише кратке саставе, посебно оне у којима се приповедају догађаји у прошлости, уз давање појединости о ситуацији, месту и главним актерима;
- пише краће целине на основу датих елемената, визуелног или звучног подстицаја и исказе своје мишљење о теми;
- пише електронске поруке и краћа неформална писма разноврсног садржаја;
- преприча и преформулише садржај обрађеног дијалога или текста уз издвајање битних елемената и поштовање логичких односа између делова текста.

ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ НАСТАВЕ – од V до осмог VIII разреда

ЦИЉ ДОПУНСКЕ НАСТАВЕ- пружање додатне подршке и помоћи ученицима који имају проблема у савладавању наставних садржаја и достизању планираних исхода и стандарда Ова настава организује се и реализује у свим разредима, са годишњим фондом од 8 до 15 часова, по потреби и више.

Као смерница за одређивање ученика којима је потребан допунска настава послужиће иницијални тестови на почетку школске године, сумативно оцењивање, односно оцене, однос ученика према настави, према обавезама, ангажовање на часовима, сардања са ученицима и наставницима. Ова процена пружиће наставницима увид у садржаје које са ученицима треба урадити на часовима допунске наставе.

У годишњим плановима рада прецизирани су садржаји допунске наставе. Они се дају као искуствена процена наставника, али су у реализацији могуће измене. На овим часовима примењује се индивидуални и индивидуализовани рад, као и рад у пари. ВРЕДНОВАЊЕ се врши на основу:

- Успешности у савладавању градива

- Способности праћења и учествовања у даљем раду

- Напредовање у односу на предходно стање

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљеви и задаци

- стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе ликовне културе сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе предмета ликовна култура буду у пуној мери реализовани
- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развијање способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање смисла за естетске ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- подстицање интересовања стварање и неговање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја визуелних уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

Оперативни задаци

Ученици треба да се:

- оспособе да опажају и представљају: слободне композиције, визуелне метафорике, контраста, јединства и доминанте у простору, фантастике;
- формирају навике за виши ниво културе рада, квалитет производа, културу живота и слободног времена;
- ликовно-визуелно описмене, развију креативне способности, припремају за ефикасно и савремено укључивање у рад односно за различита занимања.

Међупредметне компетенције

Кроз наставу ликовне културе ученици стичу функционална знања и умења и развијају способности, навика и вредносних ставова, а који омогућавају целовит развој ученика и припремају их за живот у савременом свету.

САДРЖАЈ	БРОЈ ЧАСОВА	ВРСТЕ АКТИВНОСТ И	НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА	ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ САДРЖАЈА ПРОГРАМА
1. Слободно	5	- посматрање	-вербално-илустаривни	-да ученици знају појам композиције на примерима

КОМПОНОВАЊЕ	(3+2)	<ul style="list-style-type: none"> -уочавање -описивање -практичан рад различитим техникама -анализа 	<p>метод</p> <ul style="list-style-type: none"> -практично – демонстративни метод -креирање вежбе и њена примена -подстицање, коректура, естетска анализа и вредновање 	<p>конкретних сликара</p> <ul style="list-style-type: none"> -да ученик разуме ослобађање ликовне представе од описа предмета и фигуре -развијање крутеријума за естетску процену свог и радова других ученика
2. Визуелна метафорика	7 (5+2)	<ul style="list-style-type: none"> - посматрање -уочавање -описивање -ставарње применом различитих ликовних техника и материјала 	<ul style="list-style-type: none"> -вербално-текстуални метод -учење путем посматрања -илустаривни метод -групни рад -креирање вежби, подстицање, коректура - естетска анализа и вредновање 	<ul style="list-style-type: none"> -да знају значај, карактер, садржај и функцију масовне комуникације -да знају тумачити амблеме, симболе, знакове различитих ликовних елемената: величину, облик, боју, линију, 3Д обликовање, хармонију, доминанте, стилизацију и значај свега у савременом животу -да се развија осећај за склад -развијање крутеријума за естетску процену свог и радова других ученика
3. Контраста, јединство и доминанта	16 (10+6)	<ul style="list-style-type: none"> - посматрање -уочавање -описивање 	<ul style="list-style-type: none"> -вербално-текстуални метод -илустаривни метод -практични радови 	<ul style="list-style-type: none"> -да ученици тумаче сагледавање поступака који доводе до уједињења свих ликовних елемената у ликовној композицији /

		<ul style="list-style-type: none"> -стварање -истраживање -експериментисање са техникама и материјалима 	-групни рад	<p>контраст-јединство/</p> <ul style="list-style-type: none"> -да познају карактеристична дела из савремене уметности -развијање критеријума за естетску процену свог и радова других ученика - да ученици успешно примењују стечена знања при самосталном раду
4. Слободно повлачење и фантастика	6 (4 + 2)	<ul style="list-style-type: none"> - посматрање -уочавање -описивање -стварање путем примене експеримента и истраживања кроз комбинацију различитих ликовних техника 	<ul style="list-style-type: none"> - вербално - илустративни и метод - практично-демонстративни поступак -групни рад 	<ul style="list-style-type: none"> -познавање појмова имагинације, фантастике и надреализма уз повезивање са конкретним примерима у бајкама, митовима, легендама -познавање карактеристичних дела из сликарских радова Хијеронимуса Боша, Салвадора Далија и Рене Магрита - да самостално и групно израђују сегменте и повезују их -развијање критеријума за естетску процену свог и радова других ученика

Садржај програма	Основни ниво	Средњи ниво	Напредни ниво
1. Слободно компоновање	<p>-да ученик разликује и користи различите технике и материјале /цртање, сликање, вајање, графика/</p> <p>-способност изналажења маштовитих решења како би се испољила оригиналност</p> <p>-да описује свој рад и радове других ученика и исказује свој утисак</p>	<p>-да познаје и користи у раду основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала</p> <p>-на основу стеченог знања и искуства из ликовне културе препознаје појам слободне композиције и долази до креативног решења</p> <p>-образлаже свој рад и радове других и наводи садржај, тему, карактеристике, технике...</p>	<p>-да разуме појам композиције, има развијене креативне способности, развијену машту, да познаје, користи и одабира различита изражајна средства и материјале помоћу који ће на најбољи начин реализовати своју идеју</p> <p>-анализира композиције на примерима сликарства</p> <p>В.Кандинског</p> <p>-разуме међусобну повезаност и утицај уметности и других области живота</p>
2 .Визуелна метафорика	<p>-препознаје појмове-симболе, знак, амблем</p> <p>-зна неколико примера визуелних симбола у свакодневном животу</p>	<p>-разуме појам, знак, симбол, тумачи знаковност у савременом свету</p> <p>-образлаже свој рад и радове других</p> <p>-одабира адекватан садржај и мотив из природе-земља, камење, ваздух, воће, цвеће, шуме да би представио своју идеју</p> <p>-користи машту и сазнања и изражава разна решења</p>	<p>-зна појмове: симбола, знака, амблема, персонификације и алегорије</p> <p>-да на основу три различита садржаја /природни, друштвени и емотивни/ успе да дође до доброг решења за знак</p>

3. Контраста, јединство и доминанта	<p>-опажа контрасте у природи и својој околини и разуме њихов значај</p> <p>-разликује и користи материјале и технике како би дошли до одговарајућег решења</p>	<p>-разуме појмове контраста, ритма / равномерно, одмерено кретање /, доминатна, најбитнија – основна карактеристика нечега</p> <p>-одабира адекватан садржај да би представио своју идеју</p>	<p>-разуме појмове контраста- супростављање истих или различитих квалитета ликовних елемената: величина, облика, боја, линија, смерова; хармоније- међусобни склад свих елемената; доминанте – наглашена вредност, истицање најбитнијег или доминирајуће вредности у композицији; јединства- тумачити сагледавањем поступака који доводе до уједињења свих ликовних елемената у ликовну композицију</p>
4. Слободно компоновање и фантастика	<p>-познаје појам фантастичног и маштовитог</p> <p>- разликује и користи различите технике и материјале како би оставрио своју идеју</p> <p>-исказује утисак о свом раду и радовима других</p>	<p>-разуме појмове фантастичан- који је пун маште, измишљен, невероватан; имагинација-</p> <p>способност замишљања машта- фантазија</p> <p>-одабира адекватан садржај да би представио своју идеју уз помоћ одговарајућих материјала и техника</p>	<p>-зна појмове: имагинација, фантастика и надреализам и повезује их са конкретним појмовима из књижевности- бајке, митови, легенде и са примерима слика: Салвадора Далија, Хијеронимуса Боша и Хуана Мира</p> <p>-анализира одабрана уметничка дела</p> <p>-користи тачне термине</p>

НАЧИН ПРАЋЕЊА И ВРЕДНОВАЊА НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА

Процењивање напредовања ученика и оствареност исхода врши се такозваном алтернативно (аутентичном) методом. Напредак

ученика се прати да би наставник подржао развој потенцијала сваког ученика. Најефикаснији вид напредовања ученика су савети које наставник

даје у току практичног рада и питања која наводе ученике на промишљање и развијање идеја. Други ефикасан вид подршке

је одељенска изложба (по завршетку задатка) на којој су заступљени сви радови ученика. Ученички портфолио (мапа радова) омогућује ученику да и ван наставесамостално процењује сопствени напредак.

Корекација: музичка култура, српски језик, историја, биологија, техника и технологија

Стандарди

Стандарди за предмет Ликовна култура, који се односе на крај обавезног основног образовања, изведени су из циљева образовања и васпитања, општих циљева предмета и наставног програма предмета. Стандарди су низ исказа који описују шта један ученик/ ученица зна и уме на одређеном нивоу постигнућа. За дефинисање стандарди у Ликовној култури садржај предмета подељен је у три области:

5. МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

6. ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

7. УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

Термином визуелна уметност обухваћени су традиционални медији ликовних и примењених уметности (цртање, сликање, вајање, графика, керамика, костимографија...), савремени медији (телевизија, филм, сви облици дизајна и дигиталне уметности...), архитектура, фолклорна уметност, уметнички занати (ткање, грнчарија, накит, радови у дрвету, папиру и другим материјалима).

У оквиру сваке области развијени су кратки искази/стандарди по нивоима, тј. описане су способности, знања и вештине ученика на три нивоа. На првом нивоу описани су захтеви који представљају базични или основни ниво знања и вештина, на другом нивоу описани су захтеви који представљају средњи ниво знања и вештина, а на трећем нивоу су захтеви који представљају напредни ниво знања и вештина. Они су дефинисани преко кључних компоненти учења: основних знања, стваралачких способности (искуствено знање/извођење) и критичког мишљења (ставови, вредновање).

Специфичност наставног процеса и учења у Ликовној култури огледа се у повезаности садржаја из све три области, као и у испреплетаности компоненти учења. У складу са таквом синтетичком природом учења у уметности и ради лакше примене у настави, стандарди су прво приказани по нивоима, без сврставања у области и компоненте учења.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ: Настава и учење музичке културе код ученика развија интересовање за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, естетске критеријуме, формира музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и културној баштини свог и других народа.

Задаци:

- упознавање ученика са вокално-инструменталним облицима(духовна музика, опера, оперета, мјузикл, балет).
- стварање активних слушалаца и љубитеља музике.
- оспособљавање ученика за доживљавање и разумевање музике.
- стицање навике слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музичких порука;
- развијање критичког мишљења;

Наставни садржаји	Укупан број часова	Број часова обраде	Извори знања
1. Народна музика, певање песама, слушање музике	1	1	уџбеник, збирка касета и CD-а
2. Духовна музика, певање одломака, слушање музике	2	1	уџбеник, збирка касета и CD-а
3. Сценска музика, музичко-сценски облик (опера)	16	9	уџбеник, збирка касета и CD-а
4. Музичко-сценски облици : оперета, мјузикл, балет (слушање музике)	5	3	уџбеник, збирка касета и CD-а
5. Џез и забавна музика (слушање музике)	5	2	уџбеник, збирка касета и CD-а
6. Музика за радио, филм и телевизију (слушање музике)	2	1	уџбеник, збирка касета и CD-а

7. Слушање музике на сваком часу, само слушање музике кроз утврђивање градива	5	/	уџбеник, збирка касета и CD-а
---	---	---	-------------------------------

Садржаји ће прецизно бити дати у годишњем плану.

Начин и поступак остваривања програма- у свакодневном раду биће комбиноване различите технике и методе рада: монолошка

- дијалoшка - илустрaтивно-демонстрaтивнa - аналитичкo-синтетичкa – кооперaтивнa. Активност ученикa, индивидуaлнa, групнa, рад у пару, биће доминaнтне. Пошто је ово последњa годинa учењa нaстaвник ће се значајно усмерити нa искуствa и знaњa, већтинe и умнењa којa су код ученикa већ развијенa и продубљивaти их. Користитиће се и мултимедијa у функцији унапређењa нaстaвнoг процесa.

Корелацијa ће се одвијати / према нaстaвним садржajимa / посебно сa ликовнoм културoм, српским језикoм, историјoм и географijом. **Активности у раду:** - слушање музикe – уочавање – разговoр – препознавање – именовaње, -демонстрaцијe, -презентовaње- стaврaње, - модификовaње, - истраживање **СТАНДАРДИ –VIII разред**

Области и одреднице

У складу сa нaстaвним програмoм зa предмет Музичкa културa, одреднице зa свaку област су формулисaне сa циљем дa прецизно артикулишу знaњa и вештинe у оквиру конкретне тематске проблематикe, нa различитим нивоимa достигнућa.

ОБЛАСТ (1) : ЗНАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ

Основн и ниво Средњи ниво	Ученик познаје основне елементе музичке писмености и контекст музичког догађаја. Ученик препознаје везу између музичких елемената и музичког израза.	Елемент и музич ке писме ности
Напред ни ниво	Ученик зна и разуме сложеније елементе музичке писмености и њихову изражајну и естетску примену.	
Основн и ниво Средњи ниво	Ученико познаје основне карактеристике музичких инструмената, гласова, њихову гласовну поделу и разликује вокалне, инструменталне и вокално-инструменталне саставе. Ученик познаје основне карактеристике музичких инструмената са музичким изразом.	Инструменти, гласов и и састав и
Напред ни ниво	Ученик зна историјат, литературу, извођаче и специфичне карактеристике музичких инструмената и састава што повезује са естетском применом.	

<p>Основн и ниво Средњи ниво Напред ни ниво</p>	<p>Ученик познаје основне карактеристике музике одређених епоха и опште појмове музичко-сценске и концертне музике. Ученик познаје најзначајнија дела и представнике стилских епоха, разуме појмове апсолутне и програмске музике, структуру одређених облика музичко-сценске и концертне музике. Ученик повезује структуралну и драматуршку (и програмску) димензију музичког дела са естетском применом и историјским контекстом.</p>	<p>Епохе; Музичко-сценска и концертна музика</p>
<p>Основн и ниво Средњи ниво Напред ни ниво</p>	<p>Ученик познаје основне појмове одређених музичких жанрова. Ученик разуме специфичне карактеристике жанра, структуралне и драматуршке елементе жанровских примера и њихову естетску функцију. Ученик повезује драматуршке и структуралне елементе са естетском применом и доводи у везу са духом времена. Познаје најзначајније светске и националне представнике.</p>	<p>Жанрови</p>

<p>Основ ни ниво Средњи и ниво Напред дни ниво</p>	<p>Ученик познаје основне појмове народног стваралаштва, контекст настанка српске народне музике, музичке карактеристике и специфичне саставе. Ученик познаје основне појмове српске народне духовне музике (Осмогласник) и основне карактеристике фолклорне музике других народа. Ученик повезује изражајне елементе народне музике са контекстом њиховог настанка. Препознаје различите видове српског музичког фолклора по географским карактеристикама. Ученик разликује старију и новију музичку традицију, аутентичну фолклорну музику од “новокомпоноване” на основу повезивања музичких, текстуалних, извођачких, социјалних и историјских карактеристика</p>	<p>Н а р о д н а м у з и к а</p>
---	---	---

ОБЛАСТ (2): СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

<p><u>Основни ниво</u> <u>Средњи ниво</u> <u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик препознаје основна темпа, динамику, врсту такта, форму и карактер слушаног дела. Ученик може да опише карактеристике ритмичке и мелодијске компоненте на основу слушања. Ученик може да опише карактер слушаног примера као резултат садејства опажених музичких компонента. Ученик повезује опажени карактер слушаног примера са естетском димензијом композиције.</p>	<p>Музичка писменост</p>
<p><u>Основни ниво</u> <u>Средњи ниво</u> <u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик препознаје инструменталне групе, појединачне инструменте и врсте гласова. Ученик препознаје инструменталне и вокалне саставе. Ученик препознаје карактеристичне технике свирања и певања. Ученик повезује опажене карактеристике инструмената/извођачког састава са њиховом естетском применом.</p>	<p>Инструменти, гласови и састави</p>
<p><u>Основни ниво</u> <u>Средњи ниво</u> <u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик препознаје стилску припадност слушаног примера. Ученик може да одреди слушни пример као музичко-сценско или концертно дело. Ученик препознаје везу музичког садржаја примера са ванмузичким програмом. Ученик препознаје основне карактеристике српске музичко-сценске и концертне музике. Ученик препознаје структуралне елементе слушаног дела. Ученик препознаје драмску функцију структуралних елемената и специфичних</p>	<p>Епохе; Музичко-сценска и концертна музика</p>

	<p>музичких карактеристика слушаног дела. Ученик препознаје везу стилског, друштвено-историјског контекста и музичких карактеристика слушаног примера.</p>	
<p><u>Основни ниво</u> <u>Средњи ниво</u> <u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик може да одреди припадност слушаног примера одређеном жанру уметничке музике (дечја, духовна, цез, филмска, популарна, електронска или конкретна). Ученик препознаје основне карактеристике жанра (извођачки састав, садржај, структура, однос музичког и драмског садржаја, начин извођења, музичке и ванмузичке карактеристике). Ученик препознаје карактеристике (музичке и ванмузичке) најзначајнијих дела српске музике из наведених жанрова. Ученик повезује изражајне карактеристике композиција у оквиру наведених жанрова са историјско-стилским периодом. Ученик повезује структуралне елементе слушаног дела са њиховом драмско-естетском димензијом. Ученик препознаје међусобне утицаје жанрова и може да их одреди.</p>	<p>Жанрови</p>
<p><u>Основни ниво</u></p>	<p>Ученик у слушним примерима разликује народно од уметничког музичког стваралаштва. Препознаје основне карактеристике српске народне духовне музике и фолклорне музике других народа.</p>	

<p><u>Средњи ниво</u></p>	<p>Ученик препознаје основне карактеристике српске народне музике (обичаје у оквиру којих се музика изводи, извођачке саставе, народне инструменте, народне игре).</p>	<p>Н а р о д н а</p>
<p><u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик разликује српску ритуалну и забавну народну музику, као и изворну народну музику од “новокомпоноване”. Ученик препознаје карактеристике српске народне музике у уметничкој музици.</p>	<p>м у з и к а</p>

ОБЛАСТ (3) : МУЗИЧКО ИЗВОЂЕЊЕ

<p><u>Основни ниво</u></p>	<p>Ученик може да пева музички пример од 16 тактова уз тактирање (C-dur) у којој се користе: основне ритмичке вредности, основна темпа, тонске висине од малог g до e, основни динамички распон и партитурне ознаке (знаци за понављање, крешендо/декрешендо).</p>	<p>Основе музичке писмености</p>
<p><u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик може да пева једноставне дечје, народне и популарне песме. Ученик може да изведе (пева и свира) песму или музички пример који садржи разноврсне елементе музичке писмености (дурске лествице: C, F, G, D, молске: a и d; динамичке вредности: pp-ff, Presto Allegro, Andante, Adagio, Grave; corona, акценти, успоравање-</p>	
	<p>убрзавање, карактер извођења) и да пева у двогласу (укључујући канон). Ученик може да пева (или свира) одломак из неког дела различитих жанрова уметничке музике (духовне, џез, филмске). Ученик може да пева (или свира) одломак из неког дела музичко-сценске и концертне музике (мелодију арије, тему концерта, симфоније, балета). Ученик зна да пева (или свира) музику различитих типова српске фолклорне баштине (календарске, некалендарске, народна духовна музика).</p>	
<p><u>Основни ниво</u></p>	<p>Ученик може да свира песму или музички пример од 16 тактова (који садржи основне елементе музичке писмености) на неком од Орфових инструмената или на мелодици,</p> <p>фрули, блок флаути.</p>	<p>М у з и ч к и н с</p>

<p><u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик зна да свира неко дело из српске фолклорне баштине. Ученик зна да свира један или више инструмената и може да изведе одређене специфичности свирања, да прати другог ученика или да свира у мањем саставу у оквирима наставе.</p>	<p>Т Р У М е н т и</p>
<p><u>Основни ниво</u> <u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик може да пева у хору или свира у оркестру једноставне песме различитих жанрова. Ученик уме да изведе игру по избору (народну или класичну). Ученик учествује у школским приредбама. Ученик (кога је наставник одабрао) може да пева у хору или свира у оркестру сложеније композиције различитих жанрова. Ученик зна да изведе основне класичне плесове и српске народне игре</p>	<p>М У з и ч к и ж а н р о в и</p>

ОБЛАСТ (4) : МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

<p><u>Основни ниво</u> <u>Напредни ниво</u></p>	<p>Ученик може да осмисли ритмичку пратњу за један инструмент песме коју зна. Ученик може да ствара мелодију од понуђених мотива, комбиновањем. Ученик може да осмисли ритмичку пратњу за више инструмената песме коју зна и може да је запише и одсвира. Ученик може да осмисли мању музичку целину (музичку реченицу, период, облике песме), може да је запише и одсвира. Ученик може активно да учествује у импровизовању и компоновању мање музичке целине са наставником.</p>	<p>О с н о в е</p>
---	--	--

		Музичке писмености
<u>Основни ниво</u> <u>Напредни ниво</u>	Ученик може да направи инструмент од предмета из свог окружења (из групе: ударачких, трзачких, дувачких, гудачких). Ученик може да направи/нацрта модел задатог инструмента (из свих инструменталних група).	Музички инструменти

<u>Основни ниво</u> <u>Напредни ниво</u>	Ученик може да одабере одговарајући музички пример (од понуђених) за задати историјско-стилски период. Ученик може да одабере одговарајући музички пример (од понуђених) за задати драмски оквир (филмска сцена, религиозни текст и слично) Ученик уме да импровизује (певањем/свирањем) одређену мелодију у духу популарне музике. Ученик може да осмисли музичку игру на основу песме различитих жанрова. Ученик може да компоује одговарајућу мелодију на дати текст духовне тематике, одређени ритмички модел или мелодију у духу џез и популарне музике и осмисли одговарајућу музику за дату филмску сцену. Ученик може да одређену мелодију из репертоара класичне музике варира (певањем/свирањем) у духу: националне, џез, популарне музике.	Музички жанрови
---	--	-----------------

Основни ниво	Ученик може да одабере адекватне примере (од понуђених) дела музичко-сценске и концертне музике за задати историјско-стилски период.	Епохе; Музичко-сценска и концертна музика
Напредни ниво	Ученик може да одабере адекватну музичку нумеру за задату драмску сцену. Ученик може да осмисли адекватну музичку нумеру за задату драмску сцену. Ученик може активно да учествује у осмишљавању уметничког догађаја синкретичког садржаја (музика, драма, визуелна уметност, књижевност).	
Основни ниво	Ученик може да одабере (од понуђених) адекватан пример аутентичне народне музике за задати мотив из народног живота.	Народна музика
Напредни ниво	Ученик може да направи (и нацрта) модел народног инструмента по избору од понуђених предмета из окружења. Ученик може да одабере адекватне примере (од понуђених) за одговарајуће задате догађаје из народног живота (календарски/некалендарски обичаји, географске области и тд.). Ученик може да компоњује музику у духу српске народне музике (игре, календарска и некалендарска традиција, и сл.) Ученик може да импровизује (глас/инструмент) одређену народну мелодију у духу оригиналног начина извођења.	

ИСТОРИЈА

Циљ учења *историје* је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне основна историјска знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Редни број теме	Назив теме	Кључни појмови садржаја	Компетенције Опште међупредметне компетенције	Предметни исходи	Стандарди	Начини и поступци остваривања програма (Дидактичко-методичко упутство)

--	--	--	--	--	--	--

1.		<p>Друга индустријска револуција Војно-политички савези Источно питање Идеологије</p> <p>Тесла</p> <p>Пупин</p> <p>Проналасци</p>	<p>Компетенција за учење</p> <p>- Рада подацима</p> <p>- Комуникација</p> <p>- Дигитална компетенција</p> <p>- Естетичка компетенција</p>	<p>- Користећи дату информацију или ленту времена, смешта историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век и деценију;</p> <ul style="list-style-type: none"> у излагању историјске нарације користи основне научне појмове; <p>*у усменом исказу ређа временске секвенце исправним редоследом;</p> <p>*уочава на историјској карти приказ различитих историјских појава и промена;</p> <p>*анализирајући дате примере, уочава утицај научно-технолошког развоја на промене у друштвеним и привредним односима и природном окружењу;</p> <p>-идентификује на конкретним примерима, утицај идеја на историјске процесе</p>	<p><u>ИС.1.1.2. именује историјске периоде и зна редослед историјских периода</u></p> <p><u>ИС.1.1.6. препознаје значење основних појмова из историје цивилизације</u></p> <p><u>ИС.1.1.8. именује најважније појаве из опште историје</u></p> <p><u>ИС.1.1.9. зна на ком простору су се одиграле најважније појаве и догађаји из националне и опште историје</u></p> <p><u>ИС 1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u></p> <p><u>ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом</u></p> <p><u>ИС.3.1.1. уме да примени знање из историјске хронологије (уме прецизно да одреди којој деценији и веку, историјском периоду припада одређена година, личност и историјски феномен)</u></p> <p><u>ИС.3.1.2. уме да објасни специфичности важних историјских појмова и да их примени у одговарајућем историјском контексту</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикана, ППТ</p> <p>Виртуелна посета музеју, локалитету...</p> <p>Увођење ученика у главне појмове савременог доба</p> <p>Вежбање на историјској карти</p> <p>Коришћење веб-алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др.</p> <p>Анализа историјских извора</p> <p>Самоевалуација и евалуација</p> <p>Корелација: географија, веронаука</p>	<p><i>Формативна, свакодневна оцењивање усмених одговора ученика</i></p> <p><i>Домашња задатак-Рада на свеска Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова</i></p> <p><i>Писана провера Карта</i></p>
----	--	---	--	--	---	--	---

<p>2 .</p> <p>ја, Црна Гора и Срби у Хабзбуршком и Османском царству од Берлинског конгреса до Првог светског рата(8о+4у+1с+1п=14)</p>	<p>Ми ла ни Ал екс ан дар Об ре но ви ћ Пе тар II Карађорђе вић Никола II ет р ов и ћ Б ер л и нс к и к о нг ре с Мајски преврат Анекси она криза Царинс ки рат Балканс ки ратови Кр аљ ев ин а Ср би ја</p>	<p>- Компете нција за учење - Рад са пода цима и информац ијама - Комуника ција - Дигит ална компете нција - Естетичка компетенц ија</p>	<p>- У излагању историјске наративе користи основне научне појмове; -Уочава улогу књижевних и уметничких дела у изградњи националног идентитета -идентификује на конкретним примерима, утицај идеја на историјске процесе • пронађе информације из датог историјског извора и резултате прикаже у усменом или писаном облику. • самостално или у групи, прикупи информације о конкретном историјском догађају, појави или личности и прикаже резултате истраживања;</p>	<p><u>ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје</u> <u>ИС.1.1.9. зна на ком простору су се одиграле најважније појаве и догађаји из националне и опште историје</u> <u>ИС.1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u> <u>ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч</u> <u>ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом</u> <u>ИС.2.1.2. препознаје да постоји повезаност националне, регионалне и светске историје</u> <u>ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји</u> <u>ИС.3.1.3. зна</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона, ППТ, филма "Опсада Беча" Вежбање на историјској карти Коришћење веб-алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др. Анализа историјских извора: из уџбеника и других Израда ППТ, паноа, табела, кратка предавања од стране ученика Самоевалуација и евалуација Поређење политичких програма Корелација: српски, географија, ликовно, музичко Упућивање ученика на коришћење додатне литературе</p>	<p><i>Формативн о, свакодневн оцењивање усмених одговора ученика Рад на текстурни рад Индивидуални рад-есеј Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Домашњи задаци Радна свеска Писана провера Карта</i></p>
--	--	---	---	--	--	---

		Устава Поли тичке партије Никола Пашић Јован Ристић			<u>специфичне детаље</u> <u>из</u> <u>националне и опште</u> <u>историје</u> <u>ИС.3.1.4. разуме на</u> <u>који</u>		
--	--	--	--	--	--	--	--

3		<p>Вел ики рат Узр ок По вод Пос лед ице Фр онт ови Ор ужј а Ан тан та Централ не силе Октоб арска револ уција Марна, Верден, Сома Пропаганда Владимир Иљич Лењин Николај II Романов Париска мировна конференц ија</p>	<p>- Сарадња - Одговор но учеће у демокра тском друштву - Компете нција за учење - Рад са подац има и информациј ама - Комуникац ија - Дигита лна компет енција - Естетичка компетенци ја</p>	<p>- У излагању историјск е нарације користи основне научне појмове; - у усменом исказу ређа временске секвенце исправним редоследо м - препозна је пропаганду и идеолошку позицију у историјск ом извору и формулише став који се супротставља манипулацији и стереотипима - пронађе информације из датог историјског извора и резултате прикаже у усменом или писаном облику. - Уочава историјске промене поређењем карте савременог света са историјским картама других епоха</p>	<p><u>ИС.1.1.8. именује најважније појаве из опште историје</u> <u>ИС.1.1.9. зна на ком простору су се одиграле најважније појаве и догађаји из националне и опште историје</u> <u>ИС 1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u> <u>ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч</u> <u>ИС.1.2.7. зна да исте историјске појаве могу различито да се тумаче</u> <u>ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом</u> <u>ИС.2.1.6. зна и разуме узроке и последице важних историјских прекретница из опште историје</u> <u>ИС.2.2.4. уме да одреди угао гледања на историјску појаву (победника или побеђеног) на основу поређења два историјска извора који</u></p>	<p>Комбиновањ е различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона, ППТ Вежбање на историјској карти Коришћење веб- алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др. Анализа историјских извора: писаних и сликовних Израда ППТ, паноа, кратка предавања од стране ученика Самоевалуација и евалуација Поређење циљева и резултата револуција Корелација грађанско, географија Упућивање ученика на коришћење додатне литературе</p>	<p><i>Формати вн о, свакодне вно оцењива ње усмених одговора ученика Самоева луа ција и евалуациј а на крају месеца и током поједи них часова Домаћ и здат ак- Рад на свес ка Писа на пров ера Кар та</i></p>
---	--	--	---	--	--	--	---

4		<p>Живојин Мишић Степа Степановић</p> <p>Алекса ндар Карађорђевић</p> <p>Радомир Путник</p> <p>Сарајевски атентат</p> <p>Ултиматум</p> <p>Церска битка</p> <p>Колубарска битка</p> <p>Балкански фронт</p> <p>Солунски фронт</p> <p>Повлачење преко Албаније</p> <p>Кајмакчалан</p> <p>Мојковац</p> <p>Плава гробница</p> <p>Крф</p> <p>Зејтинлик</p>	<p>- Сарадња</p> <p>- Компетенција за учење</p> <p>- Рад са подацима и информацијама</p> <p>- Комуникација</p> <p>- Дигитална компетенција</p> <p>- Естетичка компетенција</p>	<p>- Користећи дату информацију или ленту времена, смешта историјску појаву, догађај и личност у одговарајући период</p> <p>- У излагању историјске наративе користи основне научне појмове</p> <p>- У усменом исказу ређа временске секвенце исправним редоследом</p> <p>- Самостално планира истраживање одређеног историјског догађаја или појаве</p> <p>-У својој околини разликује споменике различитих епоха</p> <p>-Објашњава, узрок, повод и последице Великог рата</p>	<p><u>ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје</u></p> <p><u>ИС.1.1.9. зна на ком простору су се одиграле најважније појаве и догађаји из националне и опште историје</u></p> <p><u>ИС 1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u></p> <p><u>ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч</u></p> <p><u>ИС.1.2.4. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте</u></p> <p><u>у којој је наведена легенда</u></p> <p><u>ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом</u></p> <p><u>ИС.2.1.2. препознаје да постоји повезаност националне, регионалне и светске историје</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона, ППТ, филм- одломци "Србија у Великом рату" Вежбање на историјској карти Коришћење веб-алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др.</p> <p>Анализа историјских извора</p> <p>Израда ППТ, паноа, кратка предавања од стране ученика</p> <p>Самоевалуација и евалуација</p> <p>Корелација са: српским, географјом</p> <p>Упућивање ученика на коришћење додатне литературе</p> <p>Породична, локална историја: истраживање Мој предак у Првом светском рату</p>	<p>Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика</p> <p><i>Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова</i></p> <p><i>Презентација је ученика, паноа</i></p> <p><i>Домаћи задатак- Радна свеска</i></p> <p><i>Писана провера</i></p> <p><i>Карта</i></p>
---	--	---	--	---	--	---	---

					<u>ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице</u>		
--	--	--	--	--	--	--	--

5.		<p>Вудро Вилсон Стаљин Хитлер Мусолини Велика економска криза Друштво народа Тоталитарне идеологије Фашизам Нацизам Социјализам Шпански грађански рат Минхенски споразум Филм Пропаганда Култ личности Дезинфекција Пенцилин Пикасо Дали</p>	<p>Компетенција за учење - Рада подаци и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција</p>	<p>- У излагању историјске наративе користи основне научне појмове - У усменом исказу ређа временске секвенце исправним редоследом - На датим примерима, налази кључне сличности и разлике и упоређује историјске појаве -самостално дефинише узроке и последице датих историјских догађаја - препознаје пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији и стереотипима -Уочава историјске промене поређењем политичке карте савременог света са историјском картом из других епоха</p>	<p><u>ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје</u> <u>ИС.1.1.9. зна на ком простору су се одиграле најважније појаве и догађаји из националне и опште историје</u> <u>ИС.1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u> <u>ИС.1.2.4. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте у којој је наведена легенда</u> <u>ИС.2.1.2. препознаје да постоји повезаност националне, регионалне и светске историје</u> <u>ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји</u> <u>ИС.3.1.2. уме да објасни специфичности важних историјских појмова и да их примени у одговарајућем историјском контексту</u> <u>ИС.3.1.4. разуме на који начин су повезане појаве из националне, регионалне, опште историје</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала : илустрација, шема, графикона, ППТ, филмови Чарлија Чаплина, о вођама, XX век Вежбање на историјској карти Коришћење веб алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др. Анализа историјских извора Израда ППТ, паноа, кратка предавања од стране ученика Самоевалуација и евалуација Корелација са географском, грађанским, ликовно, музичко</p>	<p><i>Формати вн о, свакоднев но оцењивањ е усмених одговора ученика Самоева луа ција и евалуациј а на крају месеца и током поједи них часова Домаћ и задата к- Рад на све ска Кар та</i></p>
----	--	--	--	---	--	---	---

6.		<p>Алекс андар Карађо рђевић Краљеви на СХС Краље вина Југосл авија Видовда нски устав Шестоја нуарска диктату ра Марсејс ки атен тат Ми лан Стојади новић Кнез Павле Карађорђевић</p>	<p>- Компјутерска историја - Рад са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција</p>	<p>- У излагању историјске наративе користи основне научне појмове - У усменом исказу ређа временске секвенце исправним редоследом -самостално дефинише узроке и последице датих историјских догађаја - препознаје пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору -Вреднује у етичком смислу одређене историјске појаве и догађаје - Уочава на историјској карти приказаних историјских појава и промена</p>	<p><u>ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје</u> <u>ИС.1.1.8. именује најважније појаве из опште историје</u> <u>ИС.1.1.9. зна на којем простору су се одиграле најважније појаве и догађаји из националне и опште историје</u> <u>ИС 1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u> <u>ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом</u> <u>ИС.3.1.1. уме да примени знање из историјске хронологије (уме прецизно да одреди којој деценији и веку, историјском периоду припада одређена година, личност и историјски феномен)</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона, ППТ, филм о Марсејском атентату Вежбање на историјској карти Коришћење веб алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др. Анализа историјских извора Израда ППТ, паноа, кратка предавања од стране ученика Самоевалуација и евалуација Корелац ија са географијом, грађанским, ликовно, музичко, српски језик</p>	<p>Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика <i>Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Презентација је ученика, паноу Домаћи задатак- Радна свеска Писана провера Карта</i></p>
----	--	--	--	--	--	--	--

7.		<p>Антифашистичка коалиција Силе осовине Стаљинград Москва Лењинград Нормандија Курск Велика тројица Пропаганда Узрок Последице Конференције Атомска бомба Холокауст Геноцид Концентрациони логори</p>	<p>- Компетенција за учење - Рад са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција - Сарадња</p>	<p>-У усменом исказу рађа временске секвенце исправним редоследом - У излагању историјске нарације користи основне научне појмове -Уочава на историјској карти приказаних различитих историјских појава и промена -Вреднује у етичком смислу одређене историјске појаве и догађаје - Препознаје пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији и стереотипима -Уочава историјске промене поређењем карте</p>	<p><u>ИС.1.1.8. именује најважније појаве из опште историје</u> <u>ИС 1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u> <u>ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч</u> <u>ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других текстова познатих ученику, који говоре о истим историјским појавама</u> <u>ИС.1.2.3. препознаје једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми слике</u> <u>ИС.1.2.4. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте у којој је наведена легенда</u> <u>ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона, ППТ, филмови о биткама Другог светског рата, XX век Вежбање на историјској карти Коришћење веб алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др. Анализа историјских извора Израда ППТ, паноа, кратка предавања од стране ученика Самоевалуација и евалуација Корелација са географијом, грађанским, ликовно, српски, музичко</p>	<p>Формативно, свакодневна оцењивање усмених одговора ученика <i>Самоевалуација</i> и <i>евалуација</i> на крају месеца и током појединих часова <i>Презентација</i> је ученика, <i>паноа Домаћин задатка</i> Радна свеска <i>Карта</i></p>
----	--	--	---	---	--	---	---

				савременог света са историјским картама других епоха - Самостал но планира истражива њеодређен ог			
--	--	--	--	--	--	--	--

8.		<p>Марто вске демонстрације Априлски рат Подела Југославије НДХ Геноцид над Србима, Јеврејима и Ромима Јасеновац ЈВуО НОВЈ Драгољуб Дража Михаиловић Јосип Броз Тито Ужичка република Стрелбање у Крагујевцу АВНОЈ Милан Недић Сајмиште</p>	<p>- Компетенција за учење - Рад са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција -Сарадња -Одговорно учење у демократском друштву</p>	<p>-У усменом исказу рађа временске секвенце исправним редоследом -На датом примеру препознаје узроке и последице историјског догађаја - У својој околини разликује споменике различитих епоха -Вреднује у етичком смислу одређене историјске појаве и догађаје - У излагању историјске наративе користи основне научне појмове - Уочава на историјској карти приказ различитих историјских појава и промена -Идентификује, на конкретним примерима, утицај идеја на историјске процесе -Самостално планира истраживање одређеног историјског догађаја или појаве и резултате</p>	<p><u>ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје</u> <u>ИС.1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u> <u>ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч</u> <u>ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других текстова познатих ученику, који говоре о истим историјским појавама</u> <u>ИС.1.2.3. препознаје једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми слике</u> <u>ИС.1.2.4. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте у којој је наведена легенда</u> <u>ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала : илустрација, шема, графика, ППТ Вежбање на историјској карти Коришћење веб алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др. Анализа историјских извора Израда ППТ, паноа, кратка предавања од стране ученика Самоевалуација и евалуација са географском, грађанским, српским, музичко</p>	<p>Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика <i>Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова</i> <i>Презентација је пано и Домаћи задатак-Радна свеска Карта</i></p>
----	--	---	---	---	---	---	---

9.	<p>Војно-политички савези Хладни рат Антиколо нијалн и покрети Несврстан и Трећа индустријска револуција Корејски рат Вијетнам Кубанска криза Пад Берлинског зида Махатма Ганди Михаил Горбачов Тероризам Еколошки и проблеми</p>	<p>- Компетенција за учење - Рад са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција - Одговоран однос према околини -Одговорно учешће у демократском друштву</p>	<p>-Уочава историјске промене поређењем карте савременог света са историјским картама других епоха -Вреднује у етичком смислу одређене историјске појаве и догађаје -Пореди изворе истој историјској појави или догађају, анализира позицију аутора и различита тумачења -У савременим институцијама и друштвеним појавама - препознаје њихов историјску подлогу -Уочава на историјској карти приказаних историј</p>	<p><u>ИС 1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u> <u>ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч</u> <u>ИС.1.2.3. препознаје једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми слике</u> <u>ИС.1.2.7. зна да исте историјске појаве могу различито да се тумаче</u> <u>ИС.1.2.8. препознаје различита тумачења исте историјске појаве на једноставним примерима</u> <u>ИС.2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје</u> <u>ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости</u> <u>ИС.3.1.6. уме да закључи зашто је дошло до одређених историјских догађаја и које су последице важних историјских дешавања</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикана, ППТ Вежбање на историјској карти Коришћење веб алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др. Анализа историјских извора Израда ППТ, панона, кратка предавања од стране ученика Самоевалуација и евалуација Корелација са географијом, грађанским, ликовно, српски, музичко</p>	<p>Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика <i>Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током њих часова Презентација је ученика, панои Домаћи задаци так-Рад на свеска Писана провера Карта</i></p>
----	---	---	--	---	--	---

				ских појава и промена			
--	--	--	--	-----------------------------	--	--	--

10.		<p>Јосип Броз Тито Диктатура СФРЈ Распад Југославије Узрок Последице Култ личности Једнопартијски систем Вишепартијски систем Бомбардовање Србије Дејтонски споразум Самоуправљање Транзиција</p>	<p>Компетенција за учење - Рада са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција - Одговорно учешће у демократском друштву</p>	<p>-Самостално дефинише узроке и последице датих историјских догађаја -Препознаје пропаганду и идеолошку позицију у историјском извору -Прикупља информације из различитих њему доступних извора везаних за одређену тему -Вреднује у етичком смислу одређене историјске појаве и догађаје -Уочава на историјској карти приказ различитих историјских појава и промена - Уочава улогу књижевних и уметничких дела у изградњи националног идентитета</p>	<p><u>ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје</u> <u>ИС 1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости</u> <u>ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч</u> <u>ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других текстова познатих ученику, који говоре о истим историјским појавама</u> <u>ИС.1.2.3. препознаје једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми слике</u> <u>ИС.2.1.2. препознаје да постоји повезаност националне, регионалне и светске историје</u> <u>ИС.3.2.1. уме да изврши селекцију историјских извора</u> <u>ИС.3.2.2. уме да анализира и процени релевантност историјског извора</u></p>	<p>Комбиновање различитих врста дидактичког материјала : илустрација, шема, графикона, ППТ Вежбање на историјској карти Коришћење веб алата: тестови, видео записи са питањима, ППТ и др. Анализа историјских извора Израда ППТ, паноа, кратка предавања од стране ученика Самоевалуација и евалуација Корелација са географијом, грађанским, ликовно, српски, музичко</p>	<p>Формативно, свакодневна оцењивање усмених одговора ученика <i>Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Презентација је ученика, панои Домашњи задатак - Радна свеска Писана провера Карта</i></p>
-----	--	---	--	---	--	--	--

		Сви главни појмови, личности, догађаји	Рад са подацима и информацијама	-користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум, век, деценију, период - излагањ у историјске нарације користи основне научне појмове -користи главне елементе историјске карте	<u>ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје</u> <u>ИС.1.1.8. именује најважније појаве из опште историје</u> <u>ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом</u> <u>ИС.3.1.1. уме да примени знање из историјске хронологије (уме прецизно да одреди којој деценији и веку, историјском периоду припада одређена година, личност и историјски феномен)</u>	Иницијални и завршни тест Демонстрација знања на карти Израда ленти времена, мапа ума, табела	Иницијално тестирање Карта-провера градива из целокупне историје 7 разреда Прегледање свески и Радних свески
--	--	--	--	---	---	---	---

**Провера остварености стандарда ученичких
постигнућа (остварености исхода)**

Шта пратимо		Критеријуми оцењивања	Поступак	Инструменти оцењивања	Време	
<p>љева и прописаних, односно прилагођених стандарда постигнућа у току савладавања програма предмета; етничко изражавање; вештине, руковање прибором, алатом и технологијама и извођење радних задатака.</p>		<p>ученик који остварује веома значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену одличан (5);</p>	- Формативно оцењивање: Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника	<p>Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања +5 Ко не зна одговор -</p>	<p>Свакодневно бележење током године</p>	
					<p>Учесталост јављања и распоред јављања по месецима</p>	<p>Пресек стања по тромесечју</p>
			<p>ученик који остварује значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално, испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и део захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа уз мању помоћ наставника, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену врло добар (4);</p>	- Усмено одговарање	<p>Свеобухватност одговора Хронолошка прецизност Сналажење на карти Хоризонтално и вертикално повезивање градива</p>	<p>По потреби, бар једном у полугодишту</p>
				<p>-Редовност доношења домаћег -Ученици воде евиденцију</p>	<p>За три недоношења домаћег -1 у свеску, а након опомене и у дневник</p>	<p>Свакодневно током године праћење/ пресек стања за тромесечје (16 часова)</p>
			Прегледање свески	<p>Уредност Све забележено са часова</p>	<p>На крају наставне године</p>	

		ученик који остварује напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену добар	- Писане провере Ученици дају самопроцену оцене	Бодовање: 40-54%-2 55-69%-3 70-84%-4 85-100%-5	Након сваке теме
	(3);				
			- Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика)	Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада група (пано, табела...)	По потреби
		ученик који остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и испуњавања уз помоћ наставника захтеве који су утврђени у већем делу основног нивоа постигнућа, односно захтеве који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа и, добија оцену довољан (2);	- Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика)	Прва три пара која ураде добијају +5	По потреби
			-Сналажење на карти	За показаних 5 појмова -5 за 1 минут За 4 -4 3-3 2-2 1-1	На крају школске године
	однос према раду,	веома висок степен ангажовања ученика (5)	Вођење евиденције од стране наставника о:		-Пресек стања по тромесечјима
		висок степен ангажовања ученика (4)	-Јављању на часовима	-Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано	
		уз ангажовање ученика (3)	(учесталост и	-Учесталост јављања и	

	<p>Дневне рефлексије и мотивацију за учење и напредовање. активно учествовање у постављеним задацима, и исказано</p>	<p>ангажовање ученика (2)</p>	<p>активност по месецима) -Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, продукти) -Учешћу на такмичењима -Посета културно-историјским институцијама и догађајима</p>	<p>активност по месецима -Учествује, помаже другима, израђује самостално или у сарадњи са другима продукте рада -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима</p>	
--	--	-------------------------------	--	---	--

			-Несебичном пружању помоћи другим ученицима -Израда паноа, ППТ, различитих врста излагања	(такмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...) -Спреман је да помогне другима -Иницијатива и квалитет продукта	
--	--	--	--	--	--

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ ЗА ПРЕДМЕТ ИСТОРИЈА:

1. ОСНОВНИ НИВО

1.1. ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

ИС.1.1.1. именује и разликује основне временске одреднице

ИС.1.1.2. именује историјске периоде и зна редослед историјских периода

ИС.1.1.3. зна поделу на праисторију и историју

ИС.1.1.4. уме да одреди којем веку припадају важне године из прошлости

ИС.1.1.5. уме да одреди којем историјском периоду припадају важне године из прошлости

ИС.1.1.6. препознаје значење основних појмова из историје цивилизације

ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје

ИС.1.1.8. именује најважније појаве из опште историје

ИС.1.1.9. зна на којем простору су се одиграле најважније појаве и догађаји из националне и опште историје

ИС 1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости

1.2. ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ

ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч

ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других текстова познатих ученику, који говоре о истим историјским појавама

ИС.1.2.3. препознаје једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми слике

ИС.1.2.4. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте у којој је наведена легенда

ИС.1.2.5. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми табеле

ИС.1.2.6. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми графикона

ИС.1.2.7. зна да исте историјске појаве могу различито да се тумаче

ИС.1.2.8. препознаје различита тумачења исте историјске појаве на једноставним примерима

2. СРЕДЊИ НИВО

2.1. ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом

ИС.2.1.2. препознаје да постоји повезаност националне, регионалне и светске историје

ИС.2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје

ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости

ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји

ИС.2.1.6. зна и разуме узроке и последице важних историјских прекретница из опште историја

2.2. ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ

ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора

ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора

ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора

ИС.2.2.4. уме да одреди угао гледања на историјску појаву (победника или побеђеног) на основу поређења два историјска извора који говоре о истом историјском догађају, феномену

ИС.2.2.5. препознаје да постоји пристрасност у појединим тумачењима историјских личности, догађаја, феномена

3. НАПРЕДНИ НИВО

3.1. ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

ИС.3.1.1. уме да примени знање из историјске хронологије (уме прецизно да одреди којој деценији и веку, историјском периоду припада одређена година, личност и историјски феномен)

ИС.3.1.2. уме да објасни специфичности важних историјских појмова и да их примени у одговарајућем историјском контексту

ИС.3.1.3. зна специфичне детаље из националне и опште историје

ИС.3.1.4. разуме на који начин су повезане појаве из националне, регионалне, опште историје

ИС.3.1.5. разуме како су повезане појаве из прошлости и садашњости

ИС.3.1.6. уме да закључи зашто је дошло до одређених историјских догађаја и које су последице важних историјских дешавања

3.2. ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ

ИС.3.2.1. уме да изврши селекцију историјских извора

ИС.3.2.2. уме да анализира и процени релевантност историјског извора

ИС.3.2.3. уме да анализира и процени ближе хронолошко порекло извора

ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора)

ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графика и закључује о појави)

ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву

ИС.3.2.7. уме да изрази став и мишљење о одређеном тумачењу историјског феномена и да одреди врсту пристрасности (манипулација, пропаганда, стереотип...)

БИОЛОГИЈА

Циљ наставе биологије јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и научну писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да усвајањем образовно-васпитних садржаја развијају знања, вештине и умења из области екологије и заштите животне средине, уз примену концепта одрживог развоја.

Задаци наставе биологије су:

-стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе биологије сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе биологије буду у пуној мери реализовани

-уознавање еколошких појмова

-образовање за животну средину

-развијање потреба и могућности личног ангажовања у заштити животне средине

-усвајање и примена принципа одрживости, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- упознају појам биолошке разноврсности и њен значај за опстанак еволуцију живота на Земљи;

- науче и схвате нивое организације живог света у природи;

- упознају предмет истраживања екологије и њен значај;

- упознају еколошке факторе и њихов значај за живи свет;

- схвате основне односе исхране и повезаност живих бића у ланцима исхране;

- схвате узајамне односе живих бића и животне средине и динамику односа материје и енергије;

- схвате значај еколошке равнотеже за одржавање екосистема;

- упознају основне типове екосистема и животне услове у њима;

- стекну знања у вези са изворима и последицама угрожавања животне средине - екосистема;

- упознају глобалне последице загађивања животне средине;

- упознају појам и концепцију одрживог развоја;

- разумеју улогу и значај личног ангажовања у заштити животне средине;

- упознају природне ресурсе, њихову ограниченост и значај рационалног коришћења;

- изграде ставове, развијају знања и умења, неопходна за заштиту животне средине и допринос одрживом развоју;

- развијају еколошку, здравствену и културу живљења.

- НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

- Континуирано припремање за часове, како наставника тако и ученика

- Планирање наставе на годишњем и месечном нивоу

- Што више користити методе рада, које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду

- Што интересантније извођење наставе биологије подстицањем креативног и критичког мишљења код ученика, развијањем моралних ставова и емотивног односа према догађајима...

- Обезбеђивање корелације са сродним предметима: географија, хемија, чувари природе, српски језик, грађанско, ликовно васпитање....

- Консултације са наставницима сродних предмета

- Осмишљавање додатног материјала
- Брижљиво планирање и рационално извођење различитих метода рада ради постизања што веће индивидуализације наставе и што већег искоришћавања и развоја ученичких капацитета
- Правилан избор и комбинација различитих облика рада на часу
- Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрације, шеме, графикони, дијапозитиви, ППТ, филмови...
- Посета екосистемима непосредног окружења и свим садржајима везаним са настани програм
- Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија...
- Прилагођавање задатака индивидуалним способностима и напредовању ученика

Корелације:

Унутар предмета:

- корелација са градивом петог, шестог и седмог разреда;

Између предмета:

- српски језик и књижевност – израда домаћих задатака есејског типа, рад са текстом и обрада текста приликом израде презентација, читање и разумевање текста, издвајање кључних речи и најважнијих појмова
- математика – рад са табелама, решавање Венових дијаграма
- информатика и рачунарство – примена ИКТ технологија у изради домаћих задатака, прикупљању података и информација, фотографија и видео клипова
- ликовна култура – израда панона, плаката, цртежа, модела
- физика
- хемија
- географија употреба географских карти за одређивање распрострањености одређених група животиња, посебно ендемичних и реликтних врста.
- историја

Корелација биологије са другим наставним предметима планираће се током школске године што ће бити евидентирано у месечним плановима.

ВРСТЕ АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ

- Повезује знања из различитих области, успоставља корелацију између садржаја
- Слуша на часу и активно учествује (континуирано се јавља, учествује у разним облицима рада на часу, израђује задатке-контролне, домаће...)
- Чита уџбеник, издваја најважније чињенице и појмове, израђује домаће задатке
- Развијање креативног и критичког мишљења анализом биолошких текстова, научних емисија,
- Користи зидне слике, шеме уз помоћ наставника или самостално
- Повезује и проширује стечена знања
- Користи додатне изворе и литературу: интернет и енциклопедије...
- Извештава о резултатима свог рада: одговара на часу, поставља питања, износи своје ставове, предаје лекцију...
- Процењује свој и туђи рад
- Развија емотивни однос и изграђује морални став према природи и процесима
- Уочава узрочно-последичне везе
- Израђује помоћна наставна средства: панона, карте, шеме, лозе...

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ РАДА УЧЕНИКА:

- Наведени садржаји програма, поред основног теоријског приступа, поседују и активан приступ, који је усмерен практичној реализацији заштите животне средине са бројним активностима и пројектима у учионици и у непосредном окружењу. Концепција програма пружа широке могућности за примену различитих наставних метода као и употребу информационих технологија. Предвиђено је да око 60% садржаја буде предвиђено за обраду, 40% за утврђивање и друге облике часова (вежбе, практична рад и др.). По потреби овај план се може кориговати у корист часова утврђивања у зависности од специфичности одељења тј. уколико ученици спорије усвајају наставне садржаје.
- Нивое усвојености садржаја проверавамо различитим захтевима које постављамо пред ученике, водећи рачуна о томе који ниво желимо да проверимо.
- Проверавање може бити усмено или писмено. Пожељно је да се приликом оцењивања користе оба начина проверавања. Без обзира на то који тип проверавања користимо, важно је да код ученика развијамо логичко размишљање и повезивање, а не искључиво репродуктивна знања.
- Приликом писменог проверавања нивоа усвојености знања важно је комбиновати различите типове питања која код ученика стимулишу мисаоне активности на различитим нивоима, чиме можемо утврдити да ли су ученици градиво усвојили на нивоу знања, разумевања, примене или на неком другом нивоу.
- Треба подстицати ученика да самостално израђују презентације на одрђене теме, а нарочито из области, јер се на тај начин стичу радне навике и способности за самостално посматрање и истраживање. То може бити и један начин вршњачке едукаци.

ПРОЦЕНА ОСТВАРЕНОСТИ СТАНДАРДА

У току школске године биће реализоване две процене остварености стандарда: на крају првог полугодишта и на крају школске године (ова процена обухвата читаво градиво). Ученици ће решавати тестове израђене по стандардима, који ће се састојати од дванаест питања и то: 6 на основном, 4 на средњем и 2 на напредном нивоу. Ученици ће радити тест подељени у две групе. Резултати ће бити приказани табеларним прикратком процене остварености стандарда по

нивоима. У тестовима ће преовладавати задаци отвореног типа.

Неки од препоручених начина прилагођавања програма образовања ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих...)

- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи... коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја

Ре		Очекивани резултату
----	--	---------------------

		Основни	Средњи	Напредни
I	Увод	БИ.1.3.8. БИ.1.3.9.	БИ.2.3.5.	БИ.3.4.1.
II	Екологија и животна средина	БИ.1.1.5. БИ.1.2.5. БИ.1.2.7. БИ.1.4.1. БИ.1.4.2. БИ.1.4.3.	БИ.2.4.1. БИ.2.4.2. БИ.2.4.3. БИ.2.4.4. БИ.2.4.5. БИ.2.4.6.	БИ.3.4.5.
III	Угрожавање, заштита и унапређивање екосистема – животне средине	БИ.1.4.4. БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2.	БИ.2.1.4. БИ.2.2.8. БИ.2.3.5. БИ.2.3.6. БИ.2.4.5. БИ.2.4.6. БИ.2.4.7. БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.2.6.4.	БИ.3.4.6.
IV	Глобалне последице загађивања животне средине	БИ.1.4.5. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. Б.И.1.6.4.	БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.2.6.4.	БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8.
V	Животна средина и одрживи развој	БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.1.6.4	БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.2.6.4.	БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8.
VI	Животна средина, здравље и култура живљења	БИ.1.5.1. БИ.1.5.3. БИ.1.5.4. БИ.1.5.7. БИ.1.6.4.	БИ.2.5.1. БИ.2.5.4. БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.2.6.4.	БИ.3.2.6. БИ.3.2.7. БИ.3.2.8.

Р
И
Л
И
К
О
М

П
И
С
М
Е
Н
О
Г

П
Р
О
В
Е
Р
А
В
А
Њ
А

Н
И
В
О
А

У
С
В
О
Ј
Е
Н
О
С
Т
И

знања важно је комбиновати различите типове питања која код ученика стимулишу мисаоне активности на различитим нивоима, чиме можемо утврдити да ли су ученици градиво усвојили на нивоу знања, разумевања, примене или на неком другом нивоу.

- Треба подстицати ученика да самостално израђују презентације на одрђене теме, а нарочито из области, јер се на тај начин стичу радне навике и способности за самостално посматрање и истраживање. То може бити и један начин вршњачке едукаци.

Ре д. бр ој наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА	Очекивани резултату		
		Основни	Средњи	Напредни
I	Увод	БИ.1.3.8. БИ.1.3.9.	БИ.2.3.5.	БИ.3.4.1.
II	Екологија и животна средина	БИ.1.1.5. БИ.1.2.5. БИ.1.2.7. БИ.1.4.1. БИ.1.4.2. БИ.1.4.3.	БИ.2.4.1. БИ.2.4.2. БИ.2.4.3. БИ.2.4.4. БИ.2.4.5. БИ.2.4.6.	БИ.3.4.5.

**ПРОЦЕНА
ОСТВАРЕНО
СТИ
СТАНДАРДА**
У
току
школске
ке
годин

е биће реализоване две процене остварености стандарда: на крају првог полугодишта и на крају школске године (ова процена обухвата читаво градиво). Ученици ће решавати тестове израђене по стандардима, који ће се састојати од дванаест питања и то: 6 на основном, 4 на средњем и 2 на напредном нивоу. Ученици ће радити тест подељени у две групе. Резултати ће бити приказани табеларним прикатом процене остварености стандарда по нивоима. У тестовима ће преовладавати задаци отвореног типа.

Неки од препоручених начина прилагођавања програма образовања ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих...)

- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи... коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја

III	Угрожавање, заштита и унапређивање екосистема – животне средине	БИ.1.4.4. БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2.	БИ.2.1.4. БИ.2.2.8. БИ.2.3.5. БИ.2.3.6. БИ.2.4.5. БИ.2.4.6. БИ.2.4.7. БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.2.6.4.	БИ.3.4.6.
IV	Глобалне последице загађивања животне средине	БИ.1.4.5. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.1.6.4.	БИ.2.4.8. БИ.2.4.9. БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.2.6.4.	БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8.
V	Животна средина и одрживи развој	БИ.1.4.6. БИ.1.4.7. БИ.1.4.8. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.1.6.4.	БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.2.6.4.	БИ.3.4.6. БИ.3.4.7. БИ.3.4.8.
VI	Животна средина, здравље и култура живљења	БИ.1.5.1. БИ.1.5.3. БИ.1.5.4. БИ.1.5.7. БИ.1.6.4.	БИ.2.5.1. БИ.2.5.4. БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ.2.6.4.	БИ.3.2.6. БИ.3.2.7. БИ.3.2.8.

БИ.1.1.5. зна да постоје просторне и временске промене код живих бића и познаје основне чињенице о томе;
БИ.1.2.5. разуме да је за живот неопходна енергија коју организми обезбеђују исхраном;
БИ.1.2.7. зна да организми функционишу као независне целине у сталној интеракцији са

околином; БИ.1.3.8. зна основне научне чињенице о еволуцији живота на земљи и етапе земљине историје;

БИ.1.3.9. зна да живот на Земљи има заједничко порекло са чијом се историјом можемо упознати на основу фосилних записа;

БИ.1.4.1. препознаје основне еколошке појмове (животна средина, станиште – биотоп, животна заједница – биоценоза, популација, еколошка ниша, екосистем, биом, биосфера) и зна најопштије чињенице о њима;

БИ.1.4.2. препознаје утицаје појединих абиотичких и биотичких фактора на организме и популације;

БИ.1.4.3. уме на задатом примеру да одреди материјалне и енергетске токове у екосистему, чланове ланца исхране и правце кружење најважнијих супстанци (вода, угљеник, азот);

БИ.1.4.4. препознаје животне услове који владају у карактеристичним екосистемима Србије и најважније представнике врста који их насељавају;

БИ.1.4.5. препознаје основне последице развоја човечанства на природу (утицај киселих киша, озонских рупа, појачање ефекта стаклене баште, глобалне климатске промене) и најважније врсте загађивања воде, ваздуха и земљишта;

БИ.1.4.6. разуме утицај човека на биолошку разноврсност (нестанак врста, сеча шума, интензивна пољопривреда, отпад);

БИ.1.4.7. препознаје основне процесе важне у заштити и очувању жи- вотне средине (рециклажа, компост) и заштити биодиверзитета (Националних паркова, природних резервата);

БИ.1.4.8. зна шта може лично предузети у заштити свог непосредног животног окружења.

БИ.1.5.1. зна основне мере за одржавање личне и хигијене околине и разуме зашто је важно да их се придржава;

БИ.1.5.3. разуме значај одржавања хигијене кућних љубимаца, домаћих и дивљих животиња и правилног опхођења са њима;

БИ.1.5.4. разуме зашто је важно да се придржава званичних упутстава која се односе на заразне болести (епидемије и пандемије);

БИ.2.1.4. уме да објасни везу између промена у просторном и временском окружењу и промена које се дешавају код живих бића у околностима када делује мањи број чинилаца на типичне заједнице живих бића или организме.

БИ.2.2.8. зна да је неопходна координиција функција у вишећелијским организмима и зна који органски системи омогућују ову интеграцију;

БИ.2.3.5. уочава да постоје разлике између јединки исте врсте и различитих врста и зна да су оне настале деловањем еволуционих механизма;

БИ.2.3.6. уочава прилагођеност организама и разуме да током еволуције природно одабирање доводи до прилагођавања организама на услове животне средине.

БИ.2.4.1. употребљава еколошке појмове у опису типичних ситуација у природи;

БИ.2.4.2. зна и правилно именује делове екосистема, заједница и популација и зна да опише везе између делова;

БИ.2.4.3. уме на разноврсним примерима да одреди основне мате-ријалне и енергетске токове у екосистему, основне односе исхране, и најважнија својства биоценоза и популација;

БИ.2.4.4. зна да у природи постоји кружење појединих супстанци (вода, угљеник и азот);

БИ.2.4.5. препознаје различите биоме и зна њихов распоред на Земљи

БИ.2.4.6. препознаје животне услове који владају у појединим екосистемима Европе и света и карактеристичне представнике врста које их насељавај

БИ.2.4.7. зна да објасни основне прилагођености живих организама на живот у ваздушној, воденој и земљишној средини

БИ.2.4.8. разуме последице загађења воде, ваздуха и земљишта као изначај очувања природних ресурса и уштеде енергије;

БИ.2.4.9. разуме значај природних добара у заштити природе (националних паркова, природних резервата, ботаничких башта, зоо-вртова)

БИ.2.5.1. познаје основне механизме деловања превентивних мера у очувању здравља

БИ.2.5.4. зна механизме којима загађење животне средине угрожава здравље човека

БИ.2.6.1. уме да уз навођење реализује сложено прикупљање података, систематизује податке и извести о резултату

БИ.2.6.3. уме, уз помоћ наставника, да прави графиконе и табеле према два критеријума уз коментар резултата

БИ.2.6.4. уме на задатом примеру, уз помоћ наставника, да постави хипотезу, формира и реализује једност

Напредни ниво

БИ.3.1.5. уме да објасни везу између промена у просторном и временском окружењу и промена које се дешавају код живих бића у комплексним ситуацијама у сложенијим заједницама;

БИ.3.2.4. разуме да је у остваривању карактеристичног понашања неопходна функционална интеграција више система органа и разуме значај такве инеграције понашања за преживљавање;

БИ.3.2.5. разуме сличности и рзлике у инеграцији грађе и функције јединке током животног циклуса;

БИ.3.2.6. зна и разуме главне морфолошке и функционалне карактеристике органа који информишу организам о стању у околини и њихову улогу у одржавању унутрашње равнотеже(улога нервног система);

- БИ.3.4.1. Разуме интегрисаност еколошких нивоа организације живог света, посебно начин на који се специфичности сваког од њих интегришу у више нивое
- БИ.3.2.7. зна и разуме главне морфолошке и функционалне карактеристике органа који реагују на промене у околини и карактеристике органа који враћају организам у равнотежу онда када је из ње избачен (стресно стање – улога ендокриног система);
- БИ:3.2.8. зна и разуме које су последице стресног стања за организам;
- БИ.3.4.5. предвиђа на основу задатих услова средине тип екосистема који у тим условима настаје;
- БИ.3.4.6.познаје механизме којима развој човечанства изазива промене у природи (утицај киселих киша, озонских рупа, појачање ефекта стаклене баште, глобалне климатске промене);
- БИ.3.4.7.познаје механизме деловања мера заштите животне средине, природе и биодиверзитета;
- БИ.3.4.8.разуме зашто се неограничен развој човечанства не може одржати у ограниченим условима целе планете;
- БИ.3.5.1. познаје узроке и физиолошке последице заразних болести;
- БИ.3.6.1. . разуме значај и уме самостално да реализује систематско и дуготрајно прикупљање података;
- БИ.3.6.2. уме да осмисли једноставан протокол прикупљања података и формулар запис резултата Ученик/ца обрађује и приказује прикупљене податке;
- БИ.3.6.3. уме самостално да прави графиконе и табеле према два критеријума уз детаљан извештај . Ученик/ца изводи експеримент у биологији;
- БИ.3.6.4. разуме значај контроле и пробе у експерименту (варирање једног/више фактора), уме да постави хипотезу и извуче закључак;
- БИ.3.6.5. зна (уз одговарајуће навођење наставника) самостално да осмисли, реализује и извести о експерименту на примеру који сам одабере.

МАТЕМАТИКА

Циљ: Циљ наставе математике у основној школи јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и математичку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих стандарда образовних постигнућа, као и да:

- оспособи ученике да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама;
- оспособи ученике да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима;
- развије мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје;
- осигура да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и законитости у природи и друштву;
- оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе;

- представља основу за успешно настављање математичког образовања, као и за самообразовање;
- доприноси развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развоју личности ученика.

Задаци наставе математике јесу: просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих...)

- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...

коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја и облике рада током наставе математике;

нумеричко описивање ради успешног бављења било којом професијом и остваривања квалитета живота;

- стицање знања неопходних за разумевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;
- стицање основне математичке културе потребне за сагледавање улоге и примене математике у различитим подручјима људске делатности (математичко моделовање), за успешно настављање образовања и укључивање у рад;
- развијање ученикових способности посматрања, опажања и логичког, критичког, аналитичког и апстрактног мишљења;
- развијање културних, радних, етичких и естетских навика ученика, као и побуђивање математичке радозналости;
- стицање способности изражавања математичким језиком, јасност и прецизност изражавања у писменом и усменом облику;
- усвајање основних чињеница о скуповима, релацијама и пресликавањима;
- савлађивање основних операција с природним, целим, рационалним и реалним бројевима, као и усвајање основних својстава тих операција;
- упознавање најважнијих геометријских објеката: линија, фигура и тела, и разумевање њихових узајамних односа;
- оспособљавање ученика за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама;

припрема ученика за разумевање одговарајућих садржаја природних и техничких наука;

- изграђивање позитивних особина ученикове личности, као што су: систематичност, упорност, тачност, уредност, објективност, самоконтрола и смисао за самостални рад;
- стицање навика и умешности у коришћењу разноврсних извора знања.

Оперативни задаци

Ученике треба оспособити да:

- умеју да решавају линеарне једначине (неједначине) и системе линеарних једначина с једном и две непознате на основу еквивалентних трансформација, као и да решења тумаче графички;
- одговарајуће текстуалне задатке изразе математичким језиком и реше их користећи једначине;
- уоче функционалне зависности и да их приказују на различите начине, тј. да схвате појам функције и њеног графика;
- овладају појмом функције упознавањем/усвајањем линеарне функције и њених својстава, тако да могу да цртају и читају разне графике линеарне функције;
- умеју да тумаче податке представљене различитим дијаграмима и табелама;
- умеју да састављају табеле и цртају одговарајуће графиконе - дијаграме разних стања, појава и процеса; умеју да израчунају медијану и да је користе;
- схвате међусобне односе тачака, правих и равни у простору;
- науче најбитније чињенице о пројекцијама на раван;
- науче елементе и својства геометријских тела (призма, пирамида, ваљак, купа лопта); умеју да цртају мреже и да израчунавају површину и запремину тела;
- примењују знања о геометријским телима у пракси, повезујући садржаје математике и других области;
- примењују елементе дедуктивног закључивања.

АКТИВНОСТИ У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ И ЕВАЛУАЦИЈА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним стандардима, односно да планира како да оствари стандарде, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани стандарди показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, стандарде предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се стандарди у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе треба да буде и праћење и процењивање степена остварености стандарда, које треба да обезбеди што

поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес треба започети

иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености стандарда. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању стандарда предмета.

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА

Географија: Повезати појам лопте са обликом Земље, паралелност правих са меридијанима... Физика:

Приликом учења графика и дијаграма, повезати са појмовима брзине.

Ликовна култура: Коришћење геометријских тела у сликарству...

Техничко и информатичко образовање: Навести примере ортогоналне пројекције који се користе у техничком

ДОПУНСКА НАСТАВА

Организује се од петог до осмог разреда за ученике који имају потешкоћа у савладавању наставног градива и остваривању исхода и стандарда. Планирана је фондом од 10 до 20 часова, а садржаји су прецизирани годишњим плановима. Ова настава има само оквирне садржаје, јер они зависе од потреба ученика.

ГЕОГРАФИЈА

Циљ наставе географије је усвајање знања о природногеографским и друштвеногеографским објектима, појавама и процесима и њиховим међусобним везама и односима у геопростору. Настава географије треба да допринесе стварању реалне и исправне слике о свету као целини и месту и улози наше државе у свету.

Задаци наставе географије су вишеструки. Њиховим остваривањем ученици се оспособљавају да стичу и развијају знања и разумевања, умења и ставове према светским и националним вредностима и достигнућима. Настава географије треба да допринесе:

стицању знања о основним објектима, појавама и процесима у васиони;

- картографском описмењавању, употреби географских карата и других извора информација у процесу учења и истраживања и у свакодневном животу;
- стицање знања о објектима, појавама и процесима у географском омотачу Земље и у непосредном окружењу;
- разумевању узрочно-последичне повезаности појава и процеса у географском омотачу;
- развијању географског мишљења заснованог на повезаности и међу-условљености географских појава и процеса у простору и времену;

- развијању естетских опажања и осећања проучавањем и упознавањем природних и других феномена у геопростору;
- стицању знања о основним појмовима о становништву, насељима и привреди и уочавању њиховог просторног размештаја;
- разумевању утицаја природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва, насеља и привредних делатности;
- стицању знања о основним географским одликама Европе, њеним регијама и државама;
- стицању знања о основним географским одликама ваневропских континената и њихових регија;
- упознавању улоге и значаја међународних организација за решавање економских, социјалних, културних и хуманитарних проблема у савременом свету;
- стицању знања о основним географским одликама Републике Србије и њеним регионалним целинама;
- развијању ставова о превентиви, заштити и унапређивању животне средине;
- развијању толеранције, националног, европског и светског идентитета;
- стицању знања, развијању вештина и ставова из географије кроз самостално учење и истраживање и њиховој примени у свакодневном животу;
- развијању опште културе и образовања ученика.

Оперативни задаци

Ученици треба да: одређују, повезују и схватају значај географског положаја своје земље на Балкану, у Европи и у свету;

- стекну основна знања о природно-географским и друштвено-економским одликама Србије, њеним природним лепотама и културном наслеђу;
- примењују стечена знања у свакодневном животу, како би са разумевањем могли да прате друштвено-географске појаве, процесе и односе на простору наше земље, на Балкану, у Европи и у свету;
- познају својства географских објеката, појава и процеса у крају у коме живе и повезују појаве и процесе на регионалном и националном нивоу;
- развијају способности повезивања знања из географије са знањима из сродних наставних предмета;
- схватају потребу личног учешћа у заштити, обнови и унапређивању квалитета животне средине и значај очувања природе и природних ресурса;
- поседују осећања социјалне припадности и привржености сопственој нацији и култури, те активно доприносе очувању и неговању националног и културног идентитета;
- развијају међусобно уважавање, као и сарадњу и солидарност између припадника различитих социјалних, етничких и културних група и доприносе друштвеној кохезији;
- подржавају процесе међународне интеграције наше земље;
- користе различите изворе информација и уочавају њихову важност у географским сазнањима;
- буду оспособљени да на терену осматрају, мере, анализирају, интервјуишу, скицирају и прикупљају податке и развијају способност исказивања географског знања речима, сликом, квантитативно, табеларно, графички и схематски;
- овладају техникама тимског/групног рада и групног одлучивања;
- буду оспособљени за континуирано образовање и самообразовање.

Садржај програма	Број часова	Начин и поступак остваривања програма	Активности у образовно-васпитном раду
Увод у програмске садржаје	1	-Остварити континуитет са претходним градивом - Упознати ученике са циљевима и задацима Географије за 8. разред	-Схватају појам географије као науке значајне за напредак људског друштва и заштиту природе -разумеју зашто је географија једна од најстаријих наука -уочавају значај географије као науке и наставног предмета
II Географски положај, границе и величина Србије -Географски положај, границе и величина Србије	2 (1+1)	-активира постојеће знање и стицање нових знања о основним географским подацима Србије.	-користе географску карту Србије одређују математичко- географски положај Србије у свету и Европи.
III Природне одлике Србије -Постанак итериторијални распоред главних рељефних целина <u>-Панонски басен</u> *Панонска низија *Јужни обод Панонског басена	26 (16+10) 1 3 (2+1)	--методом демонстрације упознаје ученике са природним одликама Србије (рељеф, клима, воде, земљиште, биљни	-показују на карти -именују најкрупније рељефске целине у Србији

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- одређују, повезују и схватају значај географског положаја своје земље на Балкану, у Европи и у свету;
- стекну основна знања о природно-географским и друштвено-економским одликама Србије, њеним природним лепотама и културном наслеђу;
- примењују стечена знања у свакодневном животу, како би са разумевањем могли да прате друштвено-географске појаве, процесе и односе на простору наше земље, на Балкану, у Европи и у свету;
- познају својства географских објеката, појава и процеса у крају у коме живе и повезују појаве и процесе на регионалном и националном нивоу;

- развијају способности повезивања знања из географије са знањима из сродних наставних предмета;
- схватају потребу личног учешћа у заштити, обнови и унапређивању квалитета животне средине и значај очувања природе и природних ресурса;
- поседују осећања социјалне припадности и привржености сопственој нацији и култури, те активно доприносе очувању и неговању националног и културног идентитета;
- развијају међусобно уважавање, као и сарадњу и солидарност између припадника различитих социјалних, етничких и културних група и доприносе друштвеној кохезији;
- подржавају процесе међународне интеграције наше земље;
- користе различите изворе информација и уочавају њихову важност у географским сазнањима;
- буду оспособљени да на терену осматрају, мере, анализирају, интервјуишу, скицирају и прикупљају податке и развијају способност исказивања географског знања речима, сликом, квантитативно, табеларно, графички и схематски;
- овладају техникама тимског/групног рада и групног одлучивања;
- буду оспособљени за континуирано образовање и самообразовање.

<u>-Планински рељеф Србије</u>		и животињски свет као и заштиту гео наслеђа.	-
*Планински рељеф Србије и Српско- македонска маса	6 (4+ 2)	--методом демонстрације упознаје ученике са планинским рељефом Србије	-посматрају фотографије природних одлика планинског рељефа Србије и објашњавају шта на њима уочавају различитости.
*Динарске планине			
*Шарске планине, Косовска и Метохијска котлина			
*Карпатске и Балканске планине	4 (2+ 2)		
<u>-Клима Србије</u>			
*Климатски елементи и фактори			
*Климатске области, типови климе и њихове одлике	5 (3+ 2)	--методом демонстрације упознаје ученике са климом Србије.	-показују на карти климатске типове -уочавају разлике климатских елемената и климатских фактора
<u>-Воде Србије</u>			
*Реке црноморског, јадранског и егејског слива	3 (2+ 1)	--методом демонстрације упознаје ученике са водама Србије.	-посматрају фотографије река и језера Србије
*Језера			
*Термоминералне воде			
<u>-Земљиште и биљни и животињски свет</u>	4		

<p>*Земљиште</p> <p>*Биљни и животињски свет</p> <p><u>-Заштита природе</u></p> <p>*Заштита геонаслеђа, ваздуха, воде, земљишта и биљног и животињског света</p> <p>*Заштићени природни објекти и национални паркови Србије</p>	<p>(2+2)</p>	<p>--методом демонстрације упознаје ученике са биљним и животињским Србије.</p> <p>--методом демонстрације упознаје ученике са заштитом природе Србије.</p>	<p>-цртају карте са различитим земљиштем и њиховим особинама.</p> <p>-праве презентације о заштити природе и националним парковима у Србији</p>
---	--------------	---	---

- буду оспособљени да на терену осматрају, мере, анализирају, интервјуишу, скицирају и прикупљају податке и развијају способност исказивања географског знања речима, сликом, квантитативно, табеларно, графички и схематски;
- овладају техникама тимског/групног рада и групног одлучивања;
- буду оспособљени за континуирано образовање и самообразовање.

<ul style="list-style-type: none"> • IV Становништво и насеља Србије • - Становништво: број, густина насељености, природни прираштај • -Миграције становништва • -Структура становништва • -Народи и етничке заједнице у Србији • -Насеља 	<p>8 (5+3)</p>	<p>-дијалошким методом упознати ученике са основним одликама и специфичностима становништва Србије као и сеоска и градска насеља.</p>	<p>-рачунају густину насељености ,природни прираштај и миграције становништва Србије.</p> <p>-приказују презентацију главног града Србије</p>
<p>V Привреда Србије</p> <p>-Основне одлике и подела привреде</p> <p>-Пољопривреда</p>	<p>16 (10+6)) 1</p>	<p>-методом дијалога упознати ученике са основним одликама и поделом привреде на привредне делатности (</p>	<p>-слушају и уочавају значај привреде и привредних грана</p> <p>-цртају графиконе појединих</p>

<p>*Пољопривреда: природни и друштвени услови за развој, мере за унапређење</p> <p>*Гране пољопривреде</p> <p>-Шумарство</p> <p>-Индустрија</p> <p>*Индустрија и рударство</p> <p>*Енергетика и прерађивачке гране тешке индустрије</p> <p>*Лака индустрија</p> <p>-Саобраћај</p> <p>*Саобраћај: подела, саобраћајна мрежа, услови, перспективе развоја, значај</p> <p>-Трговина</p>	3	<p>привредне секторе и гране привреде)</p> <p>-илустративном методом приказати поделу пољопривреде, индустрије (тешке и лаке).</p> <p>-објаснити разлику између индустријских грана.</p> <p>-методом демонстрације објаснити поделу терцијалних (услужних) делатности на . трговину, туризам, угоститељство, саобраћај и услужно занатство и њихову међусобну повезаност.</p>	<p>привредних делатности -записују разлике између привредних и непривредних делатности.</p> <p>-праве презентације о привреди локалне средине</p> <p>- праве презентације о туристичкој понуди локалне средине.</p> <p>-цртају саобраћајне карте локалне средине.</p>
	(2+1)		
	1		
	5 (3+2)		
2 (1+1)			

<p>*Трговина: унутрашња и спољна, обим и структура извоза и увоза</p> <p>-Туризам</p> <p>*Туризам: подела, услови за развој, туристичке регије и центри, привредни значај и перспективе развоја</p>	2		
	(1+1)		
	2 (1+1)		
<p>VI Завичајна географија</p> <p>-Појам завичаја, географски положај, величина, простирање и природне одлике</p> <p>-Врсте и типови насеља и становништво завичаја</p>	6 (3+3)	<p>-илустративно-демонстративном методом упознати ученике са појмом ужи завичај –шири завичај и објаснити разлике.</p> <p>-објаснити географски положај, величину и простирање у оквиру Србије, природне и</p>	<p>-радом у пару израђују карте рељефа завичаја, климатских и хидрографских одлика и биљног и животињског света завичаја као и карте</p>

-Главне привредне делатности и гране и перспективе развоја завичаја		друштвене одлике завичаја, главне привредне делатности и гране завичаја и перспективе развоја.	насеља завичаја -радом у групи израђују мини пројекат о туристичкој понуди завичаја
VII Срби ван граница Србије -Срби у суседним државама -Срби у дијаспори	4 (2+2)	-дијалошким методом повезати историјско-географске податке о Србима у суседним државама(бивша СФРЈ) и дијаспори.	-цртају демографске карте бивших држава СФРЈ са српским становништвом -показују на карти земље у којим асе налази већи број српског становништва -праве статистичке графиконе.

VIII Србија у савременим интеграцијским процесима -Интеграцијски процеси у Европи и савременом свету и њихов значај -Сарадња наше земље с другим државама и међународним организацијама	3 (2+1)	-дијалошким методом објаснити интергационе процесе у Европи и савременом свету као и сарадњу наше земље са другим државама и међународним организацијама.	- раде мини пројекат о УН, ЕУ , УНЕСКО.
Годишња систематизација	2	-закључивање оцена	-закључивање оцена

наставног градива			

ФИЗИКА

Општи циљ наставе физике јесте да ученици упознају природне појаве и основне природне законе, да стекну основну научну писменост, да се оспособе за уочавање и распознавање физичких појава у свакодневном животу и за активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање, оформе основу научног метода и да се усмере према примени физичких закона у свакодневном животу и раду. Остали циљеви и задаци наставе физике су:

- развијање функционалне писмености
- упознавање основних начина мишљења и расуђивања у физици
- разумевање појава, процеса и односа у природи на основу физичких закона
- развијање способности за активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање
- развијање радозналости, способности рационалног расуђивања, самосталности у мишљењу и вештине јасног и прецизног изражавања
- развијање логичког и апстрактног мишљења
- схватање смисла и метода остваривања експеримента и значаја мерења
- решавање једноставних проблема и задатака у оквиру наставних садржаја
- развијање способности за примену знања из физике
- схватање повезаности физичких појава и екологије и развијање свести о потреби заштите, обнове и унапређивања животне средине
- развијање радних навика и склоности ка изучавању наука о природи

оријентацији.

Оперативни задаци

Ученик треба да:

- разликује физичке величине које су одређене само бројном вредношћу (време, маса, температура, рад, енергија, количина наелектрисања, електрични напон и струја) од оних које су дефинисане интензитетом, правцем и смером (брзина, убрзање, сила, јачина електричног и магнетног поља ...),
- уме да слаже и разлаже силу, јачину електричног поља...
- разликује различите врсте кретања (транслаторно, осцилаторно, таласно) и да зна њихове карактеристике,
- зна основне карактеристике звука и светлости,
- зна да је брзина светлости у вакууму највећа постојећа брзина у природи,

- разуме да је рад силе једнак промени енергије и на нивоу примене користи трансформацију енергије у рад и обрнуто,
- примењује законе одржања (масае, енергије, количине наелектрисања),
- зна услове за настанак струје и Омов закон,
- прави разлику између температуре и топлоте,
- уме да рукује мерним инструментима,
- користи јединице Међународног система (SI) за одговарајуће физичке величине.

ХЕМИЈА

Циљ наставе хемије јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и научну писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и

2. развијање функционалне хемијске писмености
3. разумевање промена и појава у природи на основу знања хемијских појмова, теорија, модела и закона
4. развијање способности комуницирања коришћењем хемијских термина, хемијских симбола, формула и једначина
5. развијање способности за извођење једноставних хемијских истраживања
6. развијање способности за решавање теоријских и експерименталних проблема
7. развијање логичког и апстрактног мишљења и критичког става у мишљењу
8. развијање способности за тражење и коришћење релевантних информација у различитим изворима (уџбеник, научно-популарни чланци, Интернет)
9. развијање свести о важности одговорног односа према животној средини, одговарајућег и рационалног коришћења и одлагања различитих супстанци у свакодневном животу
10. развијање радозналости, потребе за сазнавањем о својствима супстанци у окружењу и позитивног става према учењу хемије
11. развијање свести о сопственим знањима и способностима и даљој професионалној оријентацији.

Задаци наставе хемије јесу:

- стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе хемије сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе хемије буду у пуној мери реализовани
- омогућавање ученицима да разумеју предмет изучавања хемије и научни метод којим се у хемији долази до сазнања
- омогућавање ученицима да сагледају значај хемије у свакодневном животу, за развој различитих технологија и развој друштва уопште
- оспособљавање ученика да се користе хемијским језиком: да знају хемијску терминологију и да разумеју квалитативно и квантитативно значење хемијских симбола, формула и једначина
- стварање наставних ситуација у којима ће ученици до сазнања о својствима супстанци и њиховим променама долазити на основу демонстрационих огледа или огледа које самостално изводе, развијати при том аналитичко мишљење и критички став у мишљењу

- стварање наставних ситуација у којима ће ученици развијати експерименталне вештине, правилно и безбедно, по себе и друге, руковати лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама
- оспособљавање ученика за извођење једноставних истраживања
- стварање ситуација у којима ће ученици примењивати теоријско знање и експериментално искуство за решавање теоријских и експерименталних проблема
- стварање ситуација у којима ће ученици примењивати знање хемије за тумачење појава и промена у реалном окружењу
- омогућавање ученицима да кроз једноставна израчунавања разумеју квантитативни аспект хемијских промена и његову практичну примену

Врсте активности у образовно- васпитном раду:

- ученици прате ток посматране појаве при извођењу демонстрационог огледа, затим својим речима, на основу
- рад у малим групама при извођењу лабораторијских вежби
- израда самосталних истраживачких радова ученика
- приказује графички и табеларно добијене податке
- израда домаћих задатака
- израда панона за учионицу

Садржај програма	Број часова по темама	Начин и поступак остваривања	Активности ученика у образовно- васпитном раду
<p><u>НЕМЕТАЛ</u> <u>И,</u> <u>ОКСИДИ</u> <u>НЕМЕТАЛ</u> <u>А И</u> <u>КИСЕЛИН</u> <u>Е</u></p> <p>-Основна физичка својства неметала и њихова заступљеност; -Водоник, његова својства и примена -Кисеоник, његова својства и примена; -Сумпор, својства и примена, сумпор (IV) оксид, сумпор (VI) оксид, сумпорна киселина и примена; -Азот, својства и примена. Азот(V) оксид, азотна киселина и</p>	<p>1 3</p>	<p>12. Дијалогом са ученицима представити која су основна физичка својства неметала и колико и где су неметали заступљени.</p> <p>13. Демонстрирати оглед добијања водоника у реакцији цинка са хлороводоничном киселином, а затим показати како реагује водоник са кисеоником градећи праскави гас (епрувету са водоником принети пламену).</p> <p>14. Навести ученике да закључе које су најважније особине кисеоника, кроз животне ситуације (кисеоник омогућава сагоревање (брзу оксидацију), користи се за</p>	<p>-Ученик посматра, бележи, запажа промене и анализира их.</p> <p>- Успешно пише формуле одговарајућих оксида и киселина у циљу развијања функционалне хемијске писмености.</p> <p>-Успешно описује најважније особине неметала и препознаје специфичности одговарајућих неметала</p> <p>-Самостално закључује где се примењују одговарајући неметали и њихова најзначајнија једињења</p> <p>- Критички размишља и доноси закључке</p> <p>- Самостално презентује припремљене садржаје, прикупљене из</p>

<p>примена. Амонијак, његова својства и примена; -Угљеник, његова својства и примена. Угљеник (II) оксид, угљеник (IV) оксид, угљена киселина и примена;</p>		<p>дусање,а добија у процесу фотосинтезе – корелација са биологијом) 15.Кроз разговор навести ученике да закључе који се још облик кисеоника јавља у природи, причом о озонским рупама и на тај начин скренути пажњу ученицима на постојање алотропских модификација 16. Ученици повезују научено градиво у седмом разреду описујући физичке особине сумпора 17.Демонстрационим огледима се указује ученицима на својство киселина да боје плави лакмус папир у црвено 18. Систематски и постепено објаснити писање формула оксида преко валенци и подстицати</p>	<p>различитих извора - Успешно повезује пређашње знање из хемије и биологије и закључује да без кисеоника нема живота нити битних процеса у природи - Самостално закључује да је азот распрострањен у природи, јер је неактиван - Закључује да је амонијак важан за добијање многих производа широке потрошње, пре свега азотних ђубрива</p>
---	--	--	---

		<p>ученике да сами пишу формуле</p> <ul style="list-style-type: none"> - Кроз разговор са ученицима, навести их да закључе да је азот нереактиван гас, који се у природи налази у облику двоатомног молекула и да га у највећем проценту има у ваздуху (78%) - Демонстрационим огледом показати ученицима базне особине амонијака, односно показати да амонијак (амонијум хидроксид) боји црвени лакмус папир у плаво. - Упутити ученике у истраживачки рад кроз упутства за тражење информација на интернету, као и у другим изворима и прављење презентација о основним особинама неких неметала - Демонстрирањем огледа истискивања јачом киселином слабије из постојеће соли показати ученицима да је угљена киселина слабија од сирћетне (појава мехурића, када се у калцијум карбонат дода сирћетна киселина) - Развијати способност ученика за самосталан и групни рад кроз извођење огледа у којима ученици испитују основне физичке особине неметала и основна својства оксида неметала. 	
<p><u>МЕТАЛИ,</u> <u>ОКСИД</u> <u>И</u> <u>МЕТАЛ</u> <u>А И</u> <u>ХИДРО</u> <u>КСИДИ</u> <u>(БАЗЕ)</u></p> <p>- Основна својства метала и њихова заступље</p>	<p>8</p>	<p>-Дијалогом ученике навести да закључе која су основна заједничка физичка својства метала и у којим агрегатним стањима метали могу бити на собној температури</p> <p>-Подстицати ученике да повезују налажење метала у слободном стању у природи са њиховом реактивношћу</p> <p>-Демонстрирати базна својства оксида метала и хидроксида који настаје у реакцији базног оксида метала са водом, показавши како</p>	<p>-Ученик закључује о односу заступљености метала и реактивности и увиђа основна својства метала</p> <p>-Ученик повезује понашање метала са његовим положајем у периодном систему елемената</p> <p>-Ученик уочава да заједничка својства метала нису подједнако изражена</p>

<p>ност у природи</p> <ul style="list-style-type: none"> - Калцијум. Калцијум оксид и калцијум хидроксид, својства и примена - Гвожђе, алиминијум, бакар, својства и примена. Гвожђе (III) оксид, алуминијум оксид. 		<p>хидроксиди боје лакмус папир у плаво</p>	<p>код свих метала -Успешно исписује формуле оксида метала и увиђа да код елемената са сталном</p>
---	--	---	--

<p>Корозија - Легуре (месинг, бронза, челик, дуралуминијум, силумини)</p>		<p>-Вођењем ученика кроз ситуације из свакодневног живота објаснити да је кисеоник неопходан реактант у реакцијама оксидације метала и да оксидација може бити спора (рђање) и брза (сагоревање) -Демонстрационим огледом показати да брзина корозије зависи од услова(у ваздуху, под водом и сл.) -Потребно је указати да оксиди неких метала реагују са водом градећи хидроксиде, а неки не реагују са водом (алуминијум оксид, гвожђе (III) оксид) -Ученике упутити да самостално испитују основна својства метала и понашање неких метала у реакцији са киселинама -Упутити ученике у истраживачки рад кроз упутства за тражење информација на интернету, као и у другим изворима и прављење презентација о основним особинама неких метала</p>	<p>валенцом није потребно наводити валенцу, при писању назива -Самостално презентује припремљене садржаје, прикупљене из различитих извора -Увиђа да је појава корозије штетна и предлаже различите начине заштите од корозије</p>
<p style="text-align: center;">СОЛИ</p> <p>-Соли. Формуле и називи соли. Добијање соли -Физичка својства соли (агрегатно стање, растворљивост). Хемијске реакције соли (реакције са киселинама, базама и солима)</p>	<p>5</p>	<p>-Кроз дијалог ученике навести на закључак који је састав физиолошког раствора -Ученицима указати да се формуле соли састављају на основу валенце -Кроз разговор навести ученике да закључе шта садржи пијаћа вода, а не садржи дестилована</p>	<p>-Ученик самостално саставља формуле соли на основу назива и обрнуто -Закључује да соли могу настати у хемијским реакцијама неутрализације или реакцијама киселине са базним и базе са киселим оксидом</p>

<p>-Примена соли</p>		<p>вода</p> <p>-Демонстрирати ученицима како се од соли могу добити хидроксиди метала чији оксиди не реагују са водом</p> <p>-Кроз разне примере ученицима показати како су класе неорганичких једињења међусобно повезане</p>	<p>-Закључује који би производи реакција могли бити на основу повезаности класа неорганичких једињења</p> <p>-Логичким размишљањем долази до закључка да се реакција неутрализације заснива на реакцији јона водоника са хидроксилним анионом, при чему настаје вода</p> <p>-Препознаје највећу заступљеност кухињске соли у природи, као и велику заступљеност калцијум карбоната.</p> <p>-Повезује знање из свакодневног живота и градиво географије препознајући да су стене, пећински украси, каменац, по хемијском саставу калцијум карбонат</p>
----------------------	--	--	---

<p><u>ЕЛЕКТРОЛИТИЧКА ДИСОЦИЈАЦИЈА КИСелиНА, БАЗА И СОЛИ</u></p> <p>- Електролити чка дисоцијација киселина, хидроксида и соли</p> <p>-Мерење киселости раствора.</p> <p>-рН-скала.</p>	<p>3</p>	<p>-Дијалошким методом извршити систематизацију и уопштавање знања о киселинама, хидроксидима и солима.</p> <p>-Појам киселина, хидроксида и соли дефинисати на основу Аренијусове теорије електролитичке дисоцијације.</p> <p>-Демонстрационим огледом приказати електропроводљивост: дестиловане воде, раствора хлороводоничне киселине, раствора натријум-хидроксида, воденог раствора амонијака, раствора натријум- хлорида.</p> <p>-Информисати ученике о рН скали и илустровати</p>	<p>- Ученик слуша, бележи резултате огледа, дискутује их и разврстава растворе у киселе, базне и неутралне</p> <p>- Претражује Интернет ради прикупљања информација о другим индикаторима који се користе за одређивање киселости</p> <p>-Примењује знање и закључује о повезаности оксида, киселина, база и соли</p>
---	----------	---	---

		<p>их примерима из свакодневног живота(козметички препарати, телесне течности, прехранбрани производи) Демонстрационим огледом приказати мерење рН-скале (помоћу универзалне индикаторске хартије).</p>	
--	--	--	--

<p><u>УВОДУ</u> <u>ОРГАНСКУ</u> <u>ХЕМИЈУ</u></p> <p>-Својства атома угљеника.</p> <p>-Многобројност органских једињења.</p> <p>- Општа својства органских једињења, разлике у односу на неорганска једињења.</p>	2	<p>-Демонстрационим огледом извршити упоређивање својстава органских и неорганских једињења:-растворљивост у води (натријум- хлорид, скроб, бензин, уље), -понашање при загревању (натријум- хлорид и скроб).- доказивање угљеника у органским супстанцама.</p>	<p>- Ученик посматра својстава различитих супстанци ,прати промене анализира резултате огледа и закључује о разликама органских и неорганских супстанци</p> <p>- Ученик повезујући угљеникове атоме на различите начине, закључује о великом броју органских једињења</p>
<p><u>УГЉОВОД</u> <u>ОНИЦИ</u></p> <p>-Елементарни састав, подела и физичка својства угљоводоника.</p> <p>-Засићени угљоводоници (алкани) и незасићени угљоводоници</p> <p>-Хемијска својства угљоводоника (сагоревање, супституција, адиција). Ароматични угљоводоници. Бензен.</p> <p>-Нафта и земни гас-извори угљеникових једињења и енергије.</p> <p>-Полимери.</p>	12	<p>-Тему угљоводоници започети истицањем њиховог значаја и практичне примене.</p> <p>-Показати им моделе молекула угљоводоника да би овладали писањем рационалних структурних формула.</p> <p>-Разлике у реактивности алкана, алкена и алкина објаснити на основу разлике у структури молекула ових једињења.</p> <p>-Демонстрационим огледом испитати растворљивост и сагоревање п-хексана, разликовање засићених и незасићених ацикличних угљоводоника.</p> <p>-Нагласити практичну примену различитих</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик слиша, бележи и прави разлику у писању алкана, алкена и алкина. Знање користи у изради модела различитих молекула угљоводоника -Разликује засићене и незасићене угљоводонике, као и реакције супституције и адиције -Користи знање из географије о највећим налазиштима нафте у свету • Претражује Интернет ради прикупљања информација о нафти и дериватима нафте

		полимера.	
<p><u>ОРГАНС</u> <u>КА</u> <u>ЈЕД</u> <u>ИЊ</u> <u>ЕЊ</u> <u>А</u> <u>СА</u> <u>КИС</u> <u>ЕОН</u> <u>ИК</u> <u>ОМ</u></p> <p>-Алкохоли -Карбоксилне киселине -Масне киселине -Естри</p>	9	<p>-Дијалогом са ученицима представити функционалну групу као део молекула који условљава физичка и хемијска својства једињења. Објаснити ученицима писање хемијских формула алкохола и карбоксилних киселина.</p> <p>-Демонстрирати оглед добијања етанола .</p> <p>- Посебно указати на штетност алкохола.</p> <p>- Демонстрирати оглед оксидације етанола и превођења у етанал, указујући на практичну примену карбонилних једињења као производа оксидације алкохола (формалдехида и ацетона).</p> <p>- Ученици повезују претходно знање које су стекли из неорганских киселина доказујући киселине реакцијом са металом и помоћу лакмус папира.</p> <p>-Методом дијалога упознати ученике са значајем кисеоничних органских једињења у свакодневном животу.</p>	<p>-Ученик посматра и запажа шта је функционална група, разуме да својства хемијских једињења зависе од ње, учи за сваку класу једињења функционалну групу.</p> <p>- Успешно пише формуле одговарајућих алкохола и карбоксилних киселина.</p> <p>-Повезује знање из биологије и свакодневног живота и објашњава како се добија етанол, говори о његовој штетности и о проблему алкохолизма.</p> <p>-Самостално закључују о сличностима и разликама неорганских и органских киселина.</p> <p>-Самостално закључује где се примењују одговарајућа кисеонична једињења: етанол, глицерол, етанска киселина, пропанон.</p>

<p><u>БИОЛОШК</u> <u>И</u> <u>ВАЖ</u> <u>НА</u> <u>ОРГ</u> <u>АНС</u> <u>КА</u> <u>ЈЕДИ</u> <u>ЊЕЊ</u> <u>А</u></p> <p>-Масти и уља -Угљени хидрати подела и опште карактеристике</p> <ul style="list-style-type: none"> - Моносахариди – глукоза и фруктоза - Дисахариди (сахароза) - Полисахариди (скроб и целулоза) - Аминокиселине. <p>Протеини</p> <ul style="list-style-type: none"> - Витамини 	<p>12</p>	<p>-Методом дијалога користећи знање ученика из биологије ,указати да се исхраном уноси шест главних врста супстанци неопходних људском организму: масти и уља, угљени хидрат, протеини, витамини, минерали и вода.</p> <p>-Ученицима указати да су масти по хемијском саставу естри.Повезујући знање из свакодневног живота указати на особине масти и уља(агрегатно стање и нерастворљивост у води) повезујући њихове разлике са саставом. Дијалогом упознати ученике о значају масти и уља у производњи маргарина и сапуна. Ученици ће то знање употпунити правећи сапун на часу.</p> <p>-У корелацији са наставом биологије кроз дијалог указати на значај угљених хидрата,приказати реакцију фотосинтезе где ће они увидети да се од једноставних неорганских молекула ,под</p>	<p>-Ученик повезује знање из биологије и свакодневног живота и коментарише значај масти и уља, угљених хидрата и протеина у исхрани.</p> <p>-Самосталним радовима указује на значај незасићених масних киселина.</p> <p>- Ученици спонтано прате, анализирају резултате огледа и уочавају разлику између редукујућих и нередукујућих угљених хидрата,простих и сложених.</p> <p>-Ученик слуша ,повезује и закључује да су протеини прирони полимери протеинских аминокиселина.</p> <p>-Наводи животне намирнице богате мастима и уљима,протеинима, витаминима и угљеним хидратима.</p>
--	-----------	--	--

		<p>полимера.</p>	
--	--	------------------	--

<p style="text-align: center;"><u>ОРГАНС</u> <u>КА</u> <u>ЈЕД</u> <u>ИЊ</u> <u>ЕЊ</u> <u>А</u> <u>СА</u> <u>КИС</u> <u>ЕОН</u> <u>ИК</u> <u>ОМ</u></p> <p>-Алкохоли -Карбоксилне киселине -Масне киселине -Естри</p>	9	<p>-Дијалогом са ученицима представити функционалну групу као део молекула који условљава физичка и хемијска својства једињења. Објаснити ученицима писање хемијских формула алкохола и карбоксилних киселина.</p> <p>-Демонстрирати оглед добијања етанола .</p> <p>- Посебно указати на штетност алкохола.</p> <p>- Демонстрирати оглед оксидације етанола и превођења у етанал, указујући на практичну примену карбонилних једињења као производа оксидације алкохола (формалдехида и ацетона).</p> <p>- Ученици повезују претходно знање које су стекли из неорганских киселина доказујући киселине реакцијом са металом и помоћу лакмус папира.</p> <p>-Методом дијалога упознати ученике са значајем кисеоничних органских једињења у свакодневном животу.</p>	<p>-Ученик посматра и запажа шта је функционална група, разуме да својства хемијских једињења зависе од ње, учи за сваку класу једињења функционалну групу.</p> <p>- Успешно пише формуле одговарајућих алкохола и карбоксилних киселина.</p> <p>-Повезује знање из биологије и свакодневног живота и објашњава како се добија етанол, говори о његовој штетности и о проблему алкохолизма.</p> <p>-Самостално закључују о сличностима и разликама неорганских и органских киселина.</p> <p>-Самостално закључује где се примењују одговарајућа кисеонична једињења: етанол, глицерол, етанска киселина, пропанон.</p>
<p style="text-align: center;"><u>БИОЛОШК</u> <u>И</u> <u>ВАЖ</u> <u>НА</u> <u>ОРГ</u> <u>АНС</u> <u>КА</u> <u>ЈЕДИ</u> <u>ЊЕЊ</u> <u>А</u></p> <p>-Маси и уља -Угљени хидрати подела и опште карактеристике – Моносахариди –</p>	12	<p>-Методом дијалога користећи знање ученика из биологије ,указати да се исхраном уноси шест главних врста супстанци неопходних људском организму: масти и уља, угљени хидрат, протеини, витамини, минерали и вода.</p> <p>-Ученицима указати да су масти по хемијском саставу естри. Повезујући знање из свакодневног живота указати на особине масти и уља (агрегатно стање и нерастворљивост у води) повезујући њихове разлике са</p>	<p>-Ученик повезује знање из биологије и свакодневног живота и коментарише значај масти и уља, угљених хидрата и протеина у исхрани.</p> <p>-Самосталним радовима указује на значај незасићених масних киселина.</p> <p>- Ученици спонтано прате, анализирају резултате огледа и уочавају разлику између</p>

<p>глукоза и фруктоза</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дисахариди (сахароза) - Полисахариди (скроб и целулоза) - Аминокиселине. <p>Протеини</p> <ul style="list-style-type: none"> - Витамини 		<p>саставом. Дијалогом упознати ученике о значају масти и уља у производњи маргарина и сапуна. Ученици ће то знање употпунити правећи сапун на часу.</p> <p>-У корелацији са наставом биологије кроз дијалог указати на значај угљених хидрата, приказати реакцију фотосинтезе где ће они увидети да се од једноставних неорганских молекула ,под</p>	<p>редукујућих и нередукујућих угљених хидрата, простих и сложених.</p> <p>-Ученик слуша ,повезује и закључује да су протеини природни полимери протеинских аминокиселина.</p> <p>-Наводи животне намирнице богате мастима и уљима, протеинима, витаминима и угљеним хидратима.</p>
---	--	---	---

		<p>одређеним условима, настати органско једињење-глукоза. Грађење полисахарида представити као начин да се енергија складишти, истаћи разлику у структури скроба и целулозе што доводи до разлике у својствима. На примеру сахарозе и инвертног шећера обновити разлику између једињења и смеша , а кристализацију меда преставити као кристализацију презасићеног раствора.</p> <p>- Дијалогом са ученицима представити аминокиселине, стварање пептидне везе и значај протеина, њихову градивну и каталитичку улогу у организму.</p> <p>-Методом дијалога указати на значај витамина у људској исхрани.</p>	
--	--	---	--

<p><u>ХЕМИЈА</u> <u>ЖИВОТНЕ</u> <u>СРЕДИНЕ</u></p> <p>-Загађивачи ваздуха, воде и земљишта - Мере заштите животне средине</p>	<p>4</p>	<p>-Методом дијалога упознати ученике о -Упознати ученике о детектовању опасних материја и значају хемије у том процесу очувања животне средине.</p>	<p>-Ученик слуша и уочава супстанце који су загађивачи природе. -Сазнаје о значају безбедног поступања са супстанцама и значају правилног складиштења. -Радам у групи израђују мини пројекат о заштити животне средине за наш град.</p>
--	----------	--	---

Начин остваривања програма (методе и технике)

- континуирана припрема за часове (добро испланирати сваки час полазећи од оперативних задатака, према њима формулисати циљеве часа и изабрати методе које ће на датом садржају ученицима омогућити да формирају знања и вештине);
- планирање наставе на годишњем и месечном нивоу;
- користити што више активне методе рада које ће и ученику омогућити да буде што активнији и самосталнији у раду;
- подстицати ученике на истраживачки рад у школској лабораторији(хемијском кабинету), што ће омогућити и подстицати развој вестина и способности комуникације, изношења идеја, навођења аргумената, доношења одлука и преузимања одговорности;
- пратити ученичка постигнућа на сваком часу и омогућити им да кроз различите методе проверавања покажу свој напредак у учењу хемије;
- добро осмислити задатке за испитивање ученичких постигнућа и проверити да ли се њима проверава ниво знања прецизиран у опетативним задацима и у којој мери се подстиче формирање целовитог знања, односно формирање система појмова;што интересантније изводити наставу хемије, подстицањем критичког мишљења код ученика, и способности извођења закључака, дискутовања извештавања;
- за објашњавање апстрактних хемијских појмова користити огледе које демонстрира наставник или ученици(уколико у школи не постоје супстанце за извођење огледа и лабораторијских вежби, оне се могу заменити супстанцама које се могу набавити у апотекама, продавницама или их ученици могу донети од куће);
- активности ученика треба планирати према оперативним задацима, наведеним уз сваку тему имајући у виду које способности ученици треба да развију;
- правилно бирати и комбиновати различите облике рада на часу;
- користити стручну литературу, Интернет, што ће ученицимапомоћи да анализирају неку појаву, дискутују, праве извештаје;
- комбиновати разне врсте дидактичких материјала илустрације, слике, графиконе, дијапозитиве;
- у сарадњи са ученицима правити нова наставна средства, повезати решавања рачунских задатака са експерименталним радом;

- упутити ученике на начине правилног извођења закључака, извештавања, понашања у хемијској лабораторији, сређивања радног места и сл;
- формирати код ученика способност доношења одлука у свакодневном животу, упутити их да обратe пажњу од ког произвођача купују неки производ одређеног хемијског састава, при чему треба да имају критички став према рекламним кампањама за производе;
- истаћи на прави начин практичан значај сазнања у хемији за развој технологије и друштва у целини.

Корелација са другим предметима

-математика, физика, биологија, географија, техничко образовање

ЛИСТА СТАНДАРДА

Садржај програма	О с н о в н и н и в о	Средњи ниво	Напредни ниво
------------------	---	-------------	---------------

<p>Хемија и њен значај</p>	<p>ХЕ 1.1.1. измери масу, запремину и температуру супстанце</p>	<p>ХЕ.2.6.1.* прикупи податке посматрањем и мерењем, и да при том користи одговарајуће инструменте ХЕ.2.6.2.* табеларно и графички прикаже резултате посматрања или мерења ХЕ.2.6.3.* изводи једноставна уопштавања и систематизацију резултата</p>	
<p>Основни хемијски појмови</p>	<p>ХЕ 1.2.1. да прави разлику између елемената, једињења и смеша из свакодневног живота, на основу њихове сложености ХЕ 1.2.2. о практичној примени елемената, једињења и смеша из сопственог окружења, на основу њихових својстава</p>	<p>ХЕ 2.2.1. у огледима испитује својства супстанци и податке о супстанцама приказује табеларно или шематски</p>	<p>ХЕ 3.2.1. како је практична примена супстанци повезана са њиховим својствима ХЕ 3.2.2. на основу својстава састојака смеше да изабере и изведе одговарајући поступак за њихово раздвајање ХЕ 3.2.3. да осмисли</p>

	<p>ХЕ 1.2.3. на основу којих својстава супстанце могу да се разликују, којим врстама промена супстанце подлежу, као и да се при променама укупна маса супстанци не мења</p> <p>ХЕ 1.2.4. загрева супстанцу на безбедан начин</p> <p>ХЕ 1.2.5. састави апаратуру и изведе поступак цеђења</p> <p>ХЕ 1.2.6. у једноставним огледима испита својства супстанци (агрегатно стање, мирис, боју, магнетна својства, растворљивост), као и да та својства опише</p> <p>ХЕ 1.6.1. * безбедно рукује основном опремом за експериментални рад и супстанцама</p> <p>ХЕ.1.6.2.* изведе експеримент према датом упутству</p>		<p>експериментални поступак према задатом циљу/проблему/питању за истраживање, да бележи и приказује резултате табеларно и графички, формулише објашњење/а и изведе закључак/е</p>
<p>Хомогене смеше раствори</p>	<p>ХЕ 1.4.1. шта раствори, како настају и примере раствора у свакодневном животу</p> <p>ХЕ 1.6.1.* изведе експеримент према датом упутству</p>	<p>ХЕ 2.4.1. шта је засићен, незасићен и презасићен раствор</p> <p>ХЕ 2.4.2. изабере најпогоднији начин за повећање брзине растварања супстанце (повећањем температуре растварача, уситњавањем супстанце, мешањем)</p> <p>ХЕ 2.4.3. промени концентрацију раствора додавањем растворене супстанце или растварача (разблаживање и концентровање)</p> <p>ХЕ 2.4.4. израчуна масу растворене супстанце и растварача, на основу</p>	<p>ХЕ 3.4.1. зависност растворљивост и супстанце од природе супстанце и растварача</p> <p>ХЕ 3.6.1.* препозна питање/проблем које се може експериментално истражити постави хипотезе</p> <p>ХЕ 3.6.2.* постави хипотезе</p> <p>ХЕ 3.6.3.* планира и изведе експеримент</p>

		процентног састава раствора и обрнуто ХЕ.2.4.5. направи раствор одређеног процентног састава	за тестирање хипотезе ХЕ 3.6.4. * донесе релевантан закључак на основу резултата добијених у експерименталном раду
--	--	--	---

						- једињење од воде у природи која је смеша (изворска, морска, минерална)
5.	17	Хемијске реакције и израчунавања	-разумеју квалитативно и квантитативно значење хемијске једначине -схватају законе по којима се одвијају хемијске промене -решавају стехиометријске задатке -постављају питања - успостављају везу између масе супстанце и количине супстанце	- разграничава и објашњава шта је квантитативно и квалитативно значење хемијске једначине - приближава законе по којима се одвијају хемијске реакције - одговара на питања ученика и подстиче их да постављају нова - указује на повезаност масе и количине супстанце	- фронтални - индивидуални -групни -рад у пару	-разуме квалитативно и квантитативно значење симбола, формула и једначина хемијских реакција -примењује знање о закону одржања масе при писању једначина -разликује два најопштија типа хемијских промена: реакција, анализа и синтеза -разуме однос масе и количине супстанце -зна да хемијским једначинама прикаже једноставне реакције -зна да на основу формула израчуна моларну масу -зна да изводи једноставна стехиометријска израчунавања -зна да су све промене супстанци праћене променом енергије

ТЕХНИЧКО И ИНФОРМАТИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ

Циљ наставе техничког и информатичког образовања у основној школи јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку, техничку и информатичку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатиом ситуација, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да се ученици упознају са техничко - технолошки развијеним окружењем, стекну основну техничку и информатичку писменост, развију техничко мишљење, техничку културу рада.

Задаци предмета су стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада наставе техничког и информатичког образовања сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе техничког и информатичког образовања буду у пуној мери реализовани, као и да ученици :

Стекну основно техничко и информатичко образовање и васпитање,

- Стекну основна техничко - технолошка знања, умења, вештине и оспособљавају се за њихову примену у учењу, раду и свакодневном животу,
- Сазнају основни концепт информационо - комуникационих технологија (ИКТ), I сазнају улоге ИКТ у различитим струкама и сферама живота,
- Упознају рад на рачунару,
- Науче употребу рачунара са готовим програмима за обраду текста, за графичке приказе, интерфејс и интернет,
- Развијају стваралачко и критичко мишљење,
- Развијају способност практичног стварања, односно да реализују сопствене идеје према сопственом плану рада и афирмишу креативност и оригиналност,
- Развијају психомоторне способности,
- Усвоје претпоставке за свесну примену науке у техници, технологији и другим облицима друштвено корисног рада,
- Савладавају основне принципе руковања различитим средствима рада, објектима технике и управљања технолошким процесима,
- Развијају прецизност у раду, упорност и истрајност приликом решавања задатака,
- Сличу радне навике и оспособљавају се за сарадњу и тимски рад,
- Комуницирају на језику технике (техничка терминологија, цртежи),
- Стекну знања за коришћење мерних инструмената,
- Разумеју технолошке процесе и производе раличитих технологија,
- Препознају ограниченост природних ресурса,
- Прилагоде динамичке конструкције (моделе) енергетском извору,
- Одаберу оптимални систем управљања за динамичке конструкције (моделе),
- Израде или примене једноставнији програм за управљање преко рачунара,
- Упознају економске, техничко - технолошке, еколошке и етичке аспекте рада и производње и њихов значај на развој друштва,
- Примењују мере и средства за личну заштиту при раду,
- Знају мере заштите и потребу за обнову и унапређење животног окружења,

• На основу знања о врстама делатности и сагледавања својих интересовања правилно одаберу своју будућу професију.

Оперативни задаци

- прошире знања о основним командама оперативног система,
- прошире знања о коришћењу интернета и електронске поште,
- прошире знања о коришћењу основних програма за обраду текста, табела и слике,
- обуче се за припрему презентација,
- упознају подсистеме електроенергетског система,
- стекну појам о дистрибуцији електричне енергије,
- упознају електроинсталациони материјал и елементе према стандардима наведених електроматеријала,
- упознају основне електротехничке симболе,

Садржаји, циљеви и задаци, корелација са другим предметима:

Разред: ОСМИ			
НАЗИВ И САДРЖАЈ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	БРОЈ ЧАСОВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ САДРЖАЈА ПРОГРАМА	КОРЕЛАЦИЈА
<p>1. ИНФОРМАТИЧКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ</p> <p>Практична примена рачунара, рачунарске мреже</p> <p>Коришћење интернета и електронске поште</p> <p>Примена рачунара коришћењем интерфејса технологије</p> <p>Рад са програмима за обраду текста, података, графике</p> <p>Израда презентације</p> <p>Израда техничке документације у електротехници коришћењем одабраних програма</p>	16	<p>Ученици треба да:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. овладају практичном применом рачунара у решавању различитих задатака: обрадом текста, података, табела, графике 2. да умеју да се укључе у рачунарску мрежу 3. да упознају симболе који се користе при изради цртежа и електричних шема, као и најосновније цртеже и шеме електричних струјних кола 4. да се упознају са могућностима употребе једноставнијих софтвера за израду техничких цртежа и 	

		шема
<p style="text-align: center;">2. ЕЛЕКТРОТЕХНИЧКИ МАТЕРИЈАЛИ И ИНСТАЛАЦИЈЕ</p> <p>Електроинсталациони материјали и прибор Проводници, прекидачи, утикачи, сијалична грла Осигурачи, електрична бројила Кућне електричне инсталације Заштита од електричне струје</p>	10	<p>Ученици треба да:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. упознају електроинсталациони материјал и елементе према стандардима наведених електроматеријала 6. упознају основне електротехничке симболе 7. науче да читају електротехничке шеме, а једноставније да користе у практичном раду 8. стекну основна практична знања и умења у састављању електричних струјних кола 9. упознајуса могућим нежељеним последицама дејства струје, начином заштите од струјног удара и пружање прве помоћи

<p style="text-align: center;">3. ЕЛЕКТРИЧНЕ МАШИНЕ И УРЕЂАЈИ</p> <p>Производња, трансформација и пренос електричне енергије Алтернативни извори електричне енергије Електротехнички апарати и уређаји у домаћинству Својства и примена електромагнета Електричне машине Електрични уређаји у моторним возилима</p>	14	<p>Ученици треба да</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. упознају подсистеме електроенергетског система 9. стекну појам о дистрибуцији електричне енергије 10. стекну основна практична знања и умења у састављању електричних струјних кола 11. упознају основне делове електротермичких и електродинамичких апарата и уређаја у домаћинству 12. науче да правилно користе електричне уређаје и апарате 13. знају састав електричне кућне инсталације и све значајне елементе у њој, кварове који се могу догодити 	<p>Матем , Физик а, изб. инф.</p>
<p style="text-align: center;">4. ДИГИТАЛНА ЕЛЕКТРОНИКА Основни аналогне и дигиталне технологије Основни електронски елементи Структура рачунара: матична плоча, процесор, меморија, интерфејс, модем Електронски уређаји у домаћинству. Телекомуникације и аудио визуелна средства Мобилна телефонија, GPRS системи</p>	12	<p>Ученици треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • упознају основне електронске елементе • науче симболе и шеме у електроници • схвате принципе рада телекомуникационих и аудиовизуелних уређаја у домаћинству 	<p>Матем , Физик а, изб. инф.</p>

<p>5. ОД ИДЕЈЕ ДО РЕАЛИЗАЦИЈЕ – МОДУЛИ</p> <p>Практична израда електричних кола Симулација електронских кола коришћењем рачунарског софтвера Практична израда електронских кола Моделовање електричних</p>	<p>16</p>	<p>- практична израда електричних кола - експеримент - истраживање, од конструкторског материјала и симулација коришћењем рачунарског софтвера</p> <p>- ученици треба да развијају конструкторске способности израдом и склапањем</p>	<p>Матем , Физик а, изб. инф.</p>
--	-----------	---	---

<p>машина и уређаја</p>		<p>модела електротехничких и електронских уређаја и апарата према одговарајућим шемама</p>	
-------------------------	--	--	--

НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОГРАМА

- практична примена рачунара у решавању различитих задатака: обрадом текста, података, табела, графике
- наставу треба реализовати тако да се оствари логична и функционална целина са конструкторским моделовањем
- метода графичког рада
- оспособити ученике да користе и усмеравају своје искуство из света око себе како би и даље развијали своје психомоторне вештине.." као и ... "развијање и коришћење облика рада који омогућава индивидуални прилаз настави и учења и истовремено стварање услова за заједничко учење; унапређење учења путем открића; подршка пројектном раду уз учење које се заснива на инердисциплинарним глобалним темама" настава техничког образовања организује се кроз модуле могућност индивидуализације и диференцијације наставе
- у реализацији теме „од идеје до реализације – модули“ оставља се могућност да ученици изразе своје личне афинитете, способности, интересовања

АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ

Ученици - слушају, посматрају, закључију, цртају, моделују, конструишу, износе идеје, праве презентацију, описују, упоређују, презентују, процењују, раде индивидуално, у пару ,групно, размењују искуства и вреднују. Наставници- организују, представљају, планирају, тумаче, објашњавају, цртају, моделују, демонстрирају, упућују на изворе знања, процењују, оцењују, вреднују, воде документацију.

НАЧИН ПРАЋЕЊА ВРЕДНОВАЊА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У реализацији програма наставник води свакодневно евиденцију о раду ученика, њиховом учешћу и ангажовања, оствривању наставних садржаја, односу према обавезама, другим ученицима, простору у ком се настава одвија. Врши формативно и сумативно оцењивање. Ученици учествују у процени квалитета образовно-васпитног рада, рада других ученика и процењује сопствени рад. У току године реализују се планирана тестирања, процењују **презентације, одговори ученика.**

ОПШТЕ И СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Компетенције су засноване на функционално интегрисаним знањима, вештинама, ставовима, вредностима и личним својствима и способностима које омогућавају особи да умешно и одговорно решава проблеме и изазове са којима се среће у различитим ситуацијама (код куће, у школи, у пословном окружењу, итд.) као активни учесник у заједници и друштву.

Међупредметне компетенције се развијају активним учешћем у наставним и ваннаставним активностима, усвајањем знања, вештина, става и вредности, дубљим разумевањем различитих предметних области и њиховом применом на ситуације из свакодневног живота у различитим контекстима (лични, професионални, образовни итд.). Њима се омогућава активно учешће у животу и развоју заједнице, те остварење личних интереса и аспирација.

Општа предметна компетенција представља наративни опис ситуација, проблема и изазова које ученици могу са савладају на основу знања, вештина, ставова и вредности које се стичу кроз учење и наставу из датог предмета. Њоме се описује крајња сврха учења на начин који је разумљив и особама које нису стручњаци за дати предмет

Општа предметна компетенција одређена за предмет техника и технологија гласи: „Ученик разуме привредне и етичке вредности људског рада. Он користи своје знање стечено у техничко- технолошким областима у корист сопственог развоја и чини прве одлуке везане за будуће школовање и професију. Ученик познаје ИКТ и користи их при решавању проблема у различитим областима и истражује нове могућности њихове примене“.

Специфичне предметне компетенције представљају компоненте опште предметне компетенције и њиховим развојем ученици остварују општу предметну компетенцију. Поред опште предметне компетенције ограничен број специфичних предметних компетенција се дефинише за сваки предмет понаособ.

Специфичне предметне компетенције одређене за предмет техника и технологија гласе:

„Ученик разуме представљене проблеме користећи композитна знања из техничких дисциплина и информатике и он схвата техничко-технолошке поступке и користи креативне способности у процесу стварања материјалних производа;

„Ученик путем информационо комуникационих технологија прикупља податке, анализира, систематизује и презентује информације, електронски комуницира и управља ИТ уређајима“.

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ: Циљ наставе и учења ФЗВ је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада

Циљ наставе физичког васпитања јесте:

1. стицање техничких, тактичких и теоретских знања у спортским играма одбојка и кошарка, атлетици и гимнастици,
2. задовољење потреба ученика за кретањем,
3. допринос повећању адаптивне и стваралачке способности у савременим условима живота и рада,
4. развијање физичке културе неопходне ради очувања здравља,
5. стварање трајне навике да се физичко вежбање угради у свакодневни живот и културу живљења

Задаци наставе физичког васпитања су да ученици:

- упознају значај и суштину физичког вежбања,
- постигну хармонични физички развој и правилно држање тела,
- развију хигијенске навике ради ефикасног очувања здравља, повећања отпорности организма на штетне утицаје савременог начина живота и рада, као и других неповољних утицаја средине,
- усвоје одређени фонд моторичког знања, умења и навика неопходних за ефикасно задовољење потребе развоја и очувања здравља, коришћења слободног времена и решавању свакодневних моторичких задатака,

Оперативни задаци:

- Усмерени развој основних моторичких способности, првенствено брзине и координације;
- Усмерено стицање и усавршавање моторичких умења и навика и навике предвиђених програмом физичког васпитања;
- Примена стечних знања, умења и навика у сложенијим условима (кроз игру, такмичење и сл.);
- Задовољавање социјалних потреба за потврђивањем, групним поистовећивањем и сл.;
- Естетско изражавање кретањем и доживљавање естетских вредности;

- Усвајање етичких вредности и подстицање вољних особина ученика.

Н а с т а в н и с а д р ж а ј и	Број часо ва	Активнос ти у васпитно- образовно м раду	Начин и поступак остваривања програма
А Т Л Е Т И К А	17	-вежбање (ходање, трчање, скакање, бацање) -анализирање -такмичење	-развија и усавршава моторичке способности -изводи покрете у задатом смеру - извођење једноставних форми природног кретања -развија и усавршава технике атлетских дисциплина
С П О Р	32	- вежбање (трчање, скакање, елемент и са лоптом)	-упознаје правила спортске игре и придржава их се -стварање услова за прилагођавање ученика за колективни живот и рад -уочава своје моторичке способности и особине,сличности и разлике међу вршњацима

Т
С
К
А

И
Г
Р
А

О
Д
Б
О
Ј
К
А

И

К
О
Ш
А
Р
К
А

-анализирање

		-такмичење	-поштује различитости -развија осећај за процену квалитета свог рада и рада других
Г И М Н А С Т И К А	14	-вежбање (ходање, трчање, поскоци, окрети, колути, прескоци, акробатика, вежбе са реквизитима) - анализирање -видеоприказ -графички приказ	- изводи задате вежбе на справама и у партеру -уочава своје моторичке способности и особине, сличности и разлике међу вршњацима -поштује различитости -развија осећај за процену квалитета свог рада и рада других
	5		-развија осећај за ритам

ТМИКА И ПЛЕС		--вежбање (игра уз бројање, игра уз музику)	-изводи покрете у задатом смеру
УК УП НО	6 8		

1.1 РЕДОВНА НАСТАВА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

1.2 СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ (СЕКЦИЈЕ)

Слободне активности (секције) организују се за ученике са посебним интересовањем за спорт. Рад се одвија у спортским секцијама или школским екипама које се формирају према интересовању, способностима и полу ученика.

1.3 АКТИВНОСТИ У ПРИРОДИ- Од активности у природи, планирана су два кроса Кросеви:
-јесењи крос, у организацији Црвеног крста (октобар),

-пролећни крос, у организацији Спортског савеза и РТС-а (мај)

1.4 КОРЕКТИВНО-ПЕДАГОШКИ РАД

Корективно-педагошки рад се организује за ученике који имају лоше држање тела у оквиру часа за време рада вежби обликовања. Рад спроводи наставник по препоруци лека или физијатра који утврђује степен деформитета и прописује вежбе. Тежи случајеви телесних деформитета третирају се у здравственим установама.

1.5 ШКОЛСКА И ДРУГА ТАКМИЧЕЊА

Школа организује и спроводи спортска такмичења као интегрални део процеса физичког васпитања, тј. обавезна су унутар школска и међуодељенска такмичења у :

1. спортским играма.

У сарадњи са Спортским савезом града Ужица, организују се такмичења међушколског карактера у свим спортским дисциплинама према календару који прави Министарство просвете и спорта и Спортски савез.

Област	Осно вни ниво	Сред њи ниво	Напредни ниво
Спортска игра	Игра спортску игру, примењује основну технику, неопходна правила, сарађује са члановима екипе, зна функцију игре, основне појмове, правила, принципе тренинга и пружа прву помоћ	Игра спортску игру примењујући виши ниво технике, већи број правила, једноставније тактичке комбинације уз висок степен сарадње са члановима екипе, зна функцију и значај спортске игре, већи број правила, принципе и утицај тренинга	Игра спортску игру примењујући сложене елементе технике, испуњава тактичке задатке, суди, организује утакмице, зна тактику игре, систем такмичења, начин организовања и суди
Атлетика	Правилно трчи технике трчања на кратке и дуге стазе, зна терминологију, значај трчања, основе тренинга и пружа прву помоћ, зна правилно да скаче у даљ згрчном техником и мери дужину скока, зна терминологију, основе тренинга и пужа прву помоћ, зна правилно да скаче у вис техником маказице, зна терминологију, основем тренинга и пужа прву помоћ, правилно баца куглу из места и мери дужину хица, зна правила за такмичења, сигурносн а правила влада	Правилно изводи варијанту технике штафетног трчања, зна правилно да скаче у даљ техником увинуће, зна да правилно скаче у вис леђном техником, правилно баца куглу леђном варијантом, зна правила такмичења, учествује на такмичењу	Правилно изводи варијанту технике штафетног трчања, учествује на такмичењу у вишебоју, зна атлетска правила неопходна за учествовање на петобоју

	терминологијом, основама тренинга и пружа прву помоћ		
Бежбе на тлу и справама	Правилно изводи вежбе на тлу, правилно изводи прескоке, изводи вежбе и комбинације вежби на греди	Правилно изводи вежбе и комбинације вежби на тлу, правилно изводи згрчку	Правилно изводи вежбе и комбинације вежби на тлу, правилно изводи згрчку и разношку са изразитијом фазом лета
Вежба обликовања	Правилно изводи најмање један комплекс вежби обликовања и приказује вежбе за поједине делове тела, зна утицај и значај вежби обликовања за организам, познаје поделу, терминологију и функцију појединих вежби у комплексу	Правилно изводи више комплекса вежби обликовања са и без реквизита, зна принципе састављања комплекса вежби обликовања и дозирање оптерећења	Саставља, правилно изводи и показује сложене комплексе вежбе обликовања без и са реквизитима, зна да састављања комплекса вежби обликовања и дозирање оптерећења
Знања о физичком вежбању и физичком васпи	Зна смисао физичког васпитања, утицај физичког вежбања, основне појмове везане за физичко вежбање, безбедност током вежбања, основна правила спортских игара	Зна терминологију, основе тренинга, дозирање оптерећења током вежбања	Правила индивидуалних спортских грана и спортских игара, основе система такмичења, начин организовања такмичења

табу			
------	--	--	--

Вреднов ање физич ког вежба ња	Испољава позитиван став према физичком вежбању у свакодневном животу,испољава заинтересованост за физичко вежбање, доказује се кроз физичко вежбање,испољава позитиван став пртема сарадњи са другима		
---	--	--	--

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Сврха програма

Основна сврха овог предмета је развијање ставова и вредности код ученика, њихово оспособљавање за успешно задовољавање сопствених потреба и интереса, развијање сопствене личности и потенцијала уз поштовање других особа, њихово идентитета и уважавање њихових потреба и интереса.

Циљ и задаци предмета:

Општи циљ предмета је подстицање развоја личности и социјалног сазнања код ученика осмог разреда основне школе. Програм пружа ученицима могућност за активно учешће у животу локалне заједнице, проширивање знања о демократији, њеним принципима и вредностима кроз практично деловање.

Задаци:

У овом предмету издваја се неколико најзначајнијих задатака и то:

- подстицање и оспособљавање ученика за активно учешће у животу локалне заједнице
- разумевање функционисања нивоа и органа власти
- упознавање права и одговорности грађана на нивоу заједнице
- развијање комуникацијских вештина неопходних за сарадничко понашање, аргументовање ставова и изражавање сопственог мишљења
- обучавање ученика за тимски начин рада
- развијање способности критичког просуђивања и одговорност одлучивања и деловања
- оспособљавање за покретање и реализацију акција у локалној заједници, којима се остварују дечја права

Фонд и садржаји: Циљ и задаци у овом предмету реализоваће се кроз 1 час недељно, односно 34 часова у току године. У табели се даје преглед садржаја:

Активности у реализацији програма, начин и поступак остваривања, циљеви и задаци:

Садржај и програма	Број часова	Активности у образовно-васпитном раду	Начин и поступак остваривања програма	Циљеви и задаци садржаја програма
I Увод	1+1	-сви часови реализују се кроз радионице	-разговор -дијалог -искуствено учење	-уознавање са циљевима, задацима, садржајем и начином рада
II Деца у савременом свету	5+1+8+2+2	-сви часови реализују се кроз радионице -тимски рад -израда панона -рад у малим групама	-разговор -дијалог -истраживачке методе -искуствено учење	-уознавање права и одговорности детета на нивоу заједнице -права детета декларација
III Медији у савременом друштву	2+4+5	-информисање	-разговор	-утицај медија у савременом друштву
IV Завршни део	3	-самопроцена -разговор	-тимски рад -симулација -дијалог	-развијање способност и критичког просуђивања и одговорног одлучивања и деловања

Корелација- настава грађанског васпитања у свим разредима повезиваће се са садржајима следећих предмета: српски језик, географија, историја, информатика и рачунарство, ликовна култура, као и са другим предметима у зависности од тема које се обрађују

Праћење остваривања програма: наставник, као координатор, прати учешће и ангажовање ученика у свим активностима, води евиденцију, процењује резултате; ученици активно учествују у процени реализације наставе, раду других ученика и сопственом.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм осмог разреда наставља развојни правац изборног наставног предмета Грађанско васпитање у другом циклусу основне школе са фокусом на положај детета у савременом друштву. Реализацијом програма овог изборног наставног предмета у петом, шестом и седмом разреду ученицима је пружена могућност да разумеју своје место и улогу у друштву и да се оснаже у томе да активно учествују у друштвеном животу заједница којима припадају. Та знања и искуства се овим програмом проширују, чиме се стварају услови да ученици још боље разумеју проблематику у вези са положајем деце, како на локалном тако и на глобалном нивоу. Сложени захтеви који произлазе из програма примерени су ученицима завршног разреда основне школе јер су они у стању да успешно анализирају узрочно-последичне везе, праве поређења, доносе закључке и имају критички однос према појавама у друштву.

За разумевање програмских садржаја неопходно је поћи од базичних појмова као што су потребе детета и права детета. Са овим појмовима, као и са Конвенцијом о правима детета ученици су се већ упознали. Међутим, потребно је још једном указати на те садржаје јер Конвенција, где се као четири основна принципа наводе недискриминација, најбољи интереси детета, право на живот и развој и партиципација, најбоље одражава циљ који се жели постићи у друштву када је у питању положај детета. Примери успешне заштите интереса деце и примери злоупотребе права детета у свету и Републици Србији пружају могућност да ученици стекну знања о узроцима различитог степена остварености права детета, али и да изграђују критички однос према негативним појавама.

Права детета су препознате потребе детета, а највећу одговорност и обавезу да се та права што доследније и свестраније остварују има држава која је потписала и ратификовала Конвенцију о правима детета. Држава са својим органима и надлежним службама гарантује да ће се та права и уживати. Зато је потребно да ученици разумеју значај и неопходност институционалног оквира, односно да се упознају са различитим установама (локалним, националним и међународним) и законском регулативом која је у вези са положајем детета у друштву. Ова тематика је изузетно сложена и зато је важно правилно одмерити обим чињеница и њихову функцију у наставном процесу. Како су закони и остала документа писана језиком који је ученицима далек и неразумљив,

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљеви верске наставе јесу да се њоме посведоче садржај вере и духовно искуство традиционалних цркава и религијских заједница које живе и делују на нашем животном простору, да се ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот и да им се омогући слободно усвајање духовних и животних вредности Цркве или заједнице којој историјски припадају, односно чување и неговање сопственог верског и културног идентитета. Упознавање ученика са вером и духовним искуствима сопствене, историјски дате Цркве или верске заједнице треба да се остварује у отвореном и толерантном дијалогу, уз уважавање других религијских искустава и филозофских погледа, као и научних сазнања и свих позитивних искустава и достигнућа човечанства.

Задаци верске наставе јесу да код ученика:

- развија отвореност и однос према Богу, другачијем и савршеном у односу на нас, као и отвореност и однос према другим личностима, према људима као ближњима, а тиме се буди и развија свест о заједници са Богом и са људима и посредно се сузбија екстремни индивидуализам и егоцентризам;
- развија способност за постављање питања о целини и коначном смислу постојања човека и света, о људској слободи, о животу у заједници, о феномену смрти, о односу са природом која нас окружује, као и о сопственој одговорности за друге, за свет као творевину Божју и за себе;
- развија тежњу ка одговорном обликовању заједничког живота са другим људима из сопственог народа и сопствене Цркве или верске заједнице, као и са људима, народима, верским заједницама и културама другачијим од сопствене, ка изналагању равнотеже између заједнице и властите личности и ка остваривању сусрета са светом, са природом и пре и после свега са Богом;
- изгради способност за дубље разумевање и вредновање културе и цивилизације у којој живе, историје човечанства и људског стваралаштва у науци и другим областима;
  - изгради свест и уверење да свет и живот имају вечни смисао, као и способност за разумевање и преиспитивање сопственог односа према Богу, људима и природи

ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС-ВЕРОНАУКА

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православно поглед на свет и живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православно веру у њеној доктринираној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији, при чему се излагање хришћанског виђења живота и постојања света обавља у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћансковиђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову

ЦИЉ:наставе Православног катихизиса (веронауке) у осмом разреду јесте рекапитулација целокупног градива из претходних разреда с посебним истицањем следећих елемената: да је метафизичко начело постојања Бог, односно да истинско биће треба тражити у Богу који је Св.Тројица; да је онтолошко начело на основу православног учења о Богу као Св.Тројици личност, а не природа; да је личност заједница слободе са другом личношћу; да је човек створен као личност и да је позван да постоји на начин на који постоји Св.Тројица ако жели да превазиђе ограничења своје природе, што се остварује у Христу, односно у Литургији.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- стекну свест о томе да је личност заједница слободе с другом личношћу;
- буду свесни разлике између природе и личности;
- запазе да је личност носилац постојања природе;
- уоче да у хришћанској онтологији нема сукоба и искључивости између једног и многих.

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧ ЕНИ САДРЖАЈ И ПО ТЕМАМ А	Начин остваривања програма
<p>I – УВОД</p> <p>1. Упознавање садржаја програма и начина рада</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса; • Установити каква су знања стекли и какве ставове усвојили ученици у претходном разреду школовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 8. разреда основне школе; • моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање са садржајем програма и начином рада 	<p>Катихизација као литургијска делатност заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика.</p> <p>Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве.</p>
<p>II - ЧОВЕК ЈЕ ИКОНА БОЖЈА</p> <p>2. Човек - икона Божја и свештеник твари</p> <p>3. Хришћанско схватање личности</p> <p>4. Грех као промашај човек овог назначења</p> <p>5. Новозаветне заповести Божје</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Продубити код ученика знање о човеку као икони Божијој у свету; • Развити свест код ученика о неопходност и живота у заједници; • Развити свест код ученика да је грех злоупотреба слободе; • Омогућити 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди да је човек икона Божија јер је слободна личност и да је служба човекова да буде спона између Бога и света. • моћи да увиди да се човек остварује као личност у слободној заједници љубави са другим. • бити подстакнут да учествује у литургијској 	<ul style="list-style-type: none"> • Човек - икона Божја и свештеник твари • Хришћанско схватање личности • Грех као промашај човековог назначења • Две велике заповести о љубави • Слобода и љубав у хришћанско 	<p>Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве.</p> <p>На почетку сваке наставне</p>

	ученицима основ за разумевање хришћанск ог појма слободе;	заједници. <ul style="list-style-type: none"> • моћи да сагледа грех као промашај људског назначења; • моћи да разликује слободу од самовоље;	м етосу	теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривањ а програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.
--	--	---	------------	--

<p>6. Слобода и љубав у хришћанском етосу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Подстаћи ученике на узајамну љубав и поштовање; • Подстаћи ученике на стално преиспитивање свог живота. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди да човек може бити роб својих лоших особина и навика; • бити подстакнут да увиди вредност ближњег у сопственом животу; • моћи да усвоји став да једино кроз љубав човек може превазићи конфликт; • моћи да вреднује своје поступке на основу Христових заповести о љубави. 		<p><u>Врсте наставе</u></p> <p>Настава се реализује кроз следеће облике наставе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • теоријска настава (32 часова) • практична настава (2часа)
<p>III - ПОДВИЖНИЧКО – ЕВХАРИСТИЈСКИ ЕТОС</p> <p>7. Хришћански подвиг</p> <p>8. Подвизи Светитеља</p> <p>9. Пост</p> <p>10. Хришћанске врлине</p> <p>11. Евхаристијски поглед на свет</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Омогућити ученицима основ за правилно разумевање хришћанског подвига; • Упутити ученике на смисао подвига светитеља; • Објаснити ученицима начин, смисао и циљ поста; • Упознати ученике са Житијима Светих; • Развити евхаристијски етос код ученика. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди да је подвиг начин живота у Цркви; • моћи да препозна различите подвиге као путеве који воде ка истом циљу; • моћи да објасни кад и како се пости; • моћи да увиди смисао и значај поста; • бити подстакнут на пост и молитву као начин служења Богу; • бити подстакнут да развија хришћанске врлине; • бити подстакнут да се критички односи према својим поступцима; • бити подстакнут да чита Житија Светих; • бити подстакнут да заснује свој однос према Богу на захвалности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хришћански подвиг • Примери подвига: свети људи су имали различите подвиге • Хришћански пост (духовни смисао, начин поста, евхаристијски, једнодневни и вишедневни пост) • Основне хришћанске врлине • Евхаристијски поглед 	<p><u>Место реализације наставе</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Теоријска настава се реализује у учионици ; • Практична настава се реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању; <p><u>Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Уводне часове требало би осмислити тако да

			<p>на свет</p>	<p>допринес у међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православних катихизиса, група располаже.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремен
--	--	--	----------------	---

			<p>е активне наставе, која својом динамик ом подстиче ученике на истражив ачки и проблемс ки приступ садржаји ма тема. У току реализац ије стављати нагласак више на дживљај но и форматив но, а мање на сазнајно и информат ивно.</p>
--	--	--	--

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност
2. Историја
3. Биологија
4. Ликовна култура
5. Музичка култура
6. Грађанско васпитање
7. Техничко и информатичко образовање

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Ученици треба да разумеју и користе:

1. **Именице** - властите и заједничке, одговарајући род, број, са детерминативом: *Сигнора/Сигнор Росси, Марија, Анна, Федерица, Гиованни, Риццардо, Белградо, л'Италија, ла Србија, ил Тиррено, л'Адриатица, ле Алпи, гли Аппеннини; и miei генитори, миа мадре, лл лоро надре, ил ностро паесе, и востри фигли, questo студенте, questa рагацца, quell'амица, quella часа.*

Деривација именица и грађење сложених именица. Понављање градива из претходних година учења.

Алтерација именица (основни суфикси за аугментатив, пејоратив, деминутив и хипокористике *-ино, -оне, -ацио, -етто, -елло, -уцио, -отто*).

Лажна алтерација (*фоцацциа, фиоретто, монтоне...*).

Системски приказ морфолошких карактеристика.

2. Употреба члана систематизација

Партитивни члан: *Хо цомпрато ун'етто ди просциутто. Воглио делле меле. Нон мангио пане.*

3. **Заменице за директни и индиректни објекат:** *Марцо е Ана соно твои амици? Нон, нон ли цоноско. Ил либро? Сиуси, ло порто домани. Е ту Марцо, хаи сиритто а туа сорелла? Но, нон ле хо сиритто, нон хо авуто темпо.*

Заменице за директни и индиректни објекат, у пару, слагање са императивом, инфинитивом и еццо: *Цхе бел либро! Ме ло цомпри? Sì, те ло цомпро пер ил цомплеанно. Дево цомпрарти анице л'орологуо, арриви семпре ин ритардо! Дове хо мессо ил биглиетто пер ил цинема? Ме л'ха портато Марија иери сера. Еццоло, л'хо мессо ин тасца. Герундио пресенте + ненаглашене личне заменице, рефлексивне заменице и речце *ци, не*.*

Ненаглашене личне заменице, систематизација.

Релативне заменице *цхе, цуи, ил quale/ла quale* и *дове*: *Хо инцонтрато ил профессоре ди математица цхе ми ха детто ди портаре и цомпити домани. Сиамо андати а часа ин монтагна дове аббиамо пассато ле вацанза л'анно сјорсо. Релативна заменица цуи. Е' ил рагаццо ди цуи ти хо парлато. Е' л'амица цон цуи вадо ал цинема спессо.*

Неодређене заменице - придеви (ниенте/нулла, несуно, qualcosa, qualcuno, qualche, алицини).

4. Придеве - одговарајући род, број, место, поређење: *ун рагаззо гранде, уна рагазза гранде, ле персоне симпатицхе, ун пиоре rosso, Гиованна è рий алта делла суа сорелла, нои сиамо мено велоци ди вои. Гиоргио è ил рий гранде цхиацицхиероне ди нои тутти.* Алтерација придева. Најчешћи фразеолошки изрази уз придеве (*сано цоме ун песце, ленто цоме уна лумаца, матто да легаре, убриацио фрадицио...*). Компарација придева, компаратив и суперлатив *Мариа е' ла пиу' алта делла цлассе.* Апсолутни суперлатив *Мариа è беллисима.*

Присвојне придеве и заменице: *Дове соно ле туге сцарне? Еццо ле мије! Употреба члана уз присвојне придеве: Миа мадре парла л'италиано. Ла миа сореллина нон ва анцора а ццуола. Ил лоро фрattelло фа ла сеста.*

5. Бројеве: основне, редне: *Е' ун либро ди центо пагине! Абито ал сеттимо пиано. Фацио ла сеста.*

6. Питања: *Пуои венуре а цаса миа домани? Цоносци ла миа цугина? Цхе цоса аспеттате? Дове андате? А цхе ора торнате а цаса? Е quando торни? Абити қиі? С'è қиі ил туго индириззо? Perché? Цхи торна домани?*

7. Негацију: *Ио нон мангио фрутта. Ту нон ло веди домани.*

8. Заповедни начин за сва лица: *Фа' престо! Нон торнаре тарди! Нон андате виа сенза ди ме. Прего Сигнора, ентри! Ми диа ун етто ди просциутто е тре тосетте, пер фаворе!* Императив са ненаглашеним личним заменицама: *Гуардало! Портами ил либро!*

9. Модалне глаголе: *дове, потере, виолере и сапере,* са модалном вредношћу, у свим временима. *Деву партире субито. Саи нуотаре?* Употреба помоћних глагола са модалним глаголима у сложеним временима: *Хо довугто цомпраре л'аспирина. Соно довугто андаре а летто тарди.* Слагање ненаглашених заменица са партиципом: *Хаи ил нуово quadreno? Хо довугто цомпрарло пер ле оре ди математица.*

10. Глаголска времена:

- Пресенте Индикативо фреквентних глагола, рачунајући и повратне;

- Цонгиунтивно Пресенте фреквентних глагола, везана за медијацију: *Пенсо цхе Мариа нон цаписца бене. Пенсо цхе нон посса венуре алле сеи.*

- Пассато проссимо и Имперфетто- грађење и контрастирање употребе: *Дормиво quando è торнато Марцо. Л'хо цоносциутто ал маре, танти анни фа, quando авево аппена синце анни!*

- Футуро: *Рагаз*

- Имперфекат (Имперфетто): *С'ера уна волта ун ре е вивева ин ун цастелло.*

- Плусквамперфекат (Трапассато проссимо): *Соно арривато алла stayione quando ил трено ера già*

партито.

- Презент коњунктива (Цонгиунтиво пресенте): *Пенсо цхе Мариа дебба студиаре ди рий.*
- Прости перфект (Пассато Ремото) творба и основна употреба, **само рецептивно**: Марцо entrò е виде ил компутер аццесо. Ма нелла станза нон ц'ера нессуно.
- Кондиционал презента (Цондизионале Пресенте): *Ворреи ун цхило ди меле, пер фаворе! Потрести престарми ил туо либро ди италиано?*
- Герундио пресенте. Грађење и употреба у временским и начинским реченицама *Хо инцонтрато Марцо торнандо а цаса. Мариа андава а сцуола мангиандо ил гелато.*
- Фразеолошки изрази са глаголима (*фумаре цоме ун турцо, ридере цоме ун матто, бере цоме уна спугна...*).
- Хипотетички период: реална погодбена реченица *Се фа бел темпо вадо ин гита. Се farà бел темпо андрò ин гита* Иреална хипотетичка реченица са имперфектом: *Се фацева бел темпо андаво ал маре.*

Иреална погодбена реченица, са имперфектом у протази и аподози: Се фацева бел темпо, андаво ин гита.

11. Предлоге и сажете чланове: *Виво а Крагујевац, ин Србиа; ин луглио андиамо ин вацанза а Белградо; иери сиамо андати алло Зоо; риторни далла сцуола а quest'ора? Е' ин маццхина, арива а цаса фра поцо. Нон фаремо тарди ал цинема, ло спеттацоло инизиа алле отто, ци аспеттеранно а цаса ди Марцо, ци андиамо тутти а пиеди.*

12. Прилоге за време, место, начин, количину: *прима, допо, огги, домани, семпре, қи, ли, là, даванти, диетро, бене, мале, поцо, молто, танро, троппо, рий, мено.* Положај прилога у односу на глагол. Положај прилога *маи, семпре, анцора, гиа* уз *пассато проссимо.*

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *менте* .

13. Речце: Прилошке вредности речца ци и не: *Ци вадо субито. Луи ци цреде. Ци сцхерзиамо тутти. Не парло спессо. Нон не пенсо нулла. Не соно торната иеру.*

14. Везнике *е, о, ма, се.*

Сложена реченица: употреба везника који уводе зависну реченицу (временску, узрочну, релативну, хипотетички период).

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ-ИЗАБРАНИ СПОРТ

Циљ физичког васпитања (изабраног спорта) је да својим разноврсним и систематским моторичким активностима, повезаним са осталим васпитно-образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика, развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада, задовољење индивидуалне потребе ученика, његове радозналости и жеље за достигнућима у изабраном спорту. **Задаци:**

Задовољење примарних мотива ученика, посебно потребе за кретањем, игром и такмичењем;

Подстицање потребе ученика за личном афирмацијом, групном идентификацијом као доприносом за бржу социјализацију детета

Развијање потребе за стваралаштвом у смеру спортско-техничких и тактичких достигнућа и доживљавању личног учинка у изабраној спортској грани

Примена стечених знања у систему школских спортских такмичења

Развој и усавршавање моторичких способности

- Формирање морално-вољних квалитета личности

• **Opšti operativni zadaci:**

- Opšti operativni zadaci se ne razlikuju od osnovnih opštih zadataka fizičkog vaspitanja:

- - razvoj i održavanje motoričkih sposobnosti učenika;

- - učenje i usavršavanje motoričkih formi izabranog sporta;

- - sticanje teorijskih znanja u izabranom sportu;

- - poznavanje pravila takmičenja u izabranom sportu;

- - formiranje navika za bavljenje izabranim sportom;

- - socijalizacija učenika kroz izabrani sport i negovanje etičkih vrednosti prema učesnicima u takmičenja; -

- otkrivanje darovitih i talentovanih učenika za određeni sport i njihovo podsticanje da se bave sportom.

Posebni operativni zadaci:

- razvoj i održavanje specifičnih motoričkih sposobnosti (koje su naročito značajne za uspešno bavljenje izabranim sportom);
- učenje i usavršavanje osnovnih i složenih elemenata tehnike izabranog sporta;
- pružanje neophodnih znanja iz izabranog sporta (principi tehnike, način vežbanja-treniranja, sticanje osnovnih i produbljenih taktičkih znanja, pravila takmičenja u sportu itd.) i njihova primena u praksi;
- učenje i usavršavanje osnovne taktike izabranog sporta i njena primene u praksi;
- obavezna realizacija takmičenja na odeljenjskom i razrednom nivou;
- zadovoljavanje socijalnih potreba za potvrđivanjem i grupnim poistovećenjem i dr.;
- stvaranje objektivnih predstava učenika o sopstvenim mogućnostima za učešće u izabranom sportu;
- podsticanje stvaralaštva učenika u sportu (u domenu tehnike, taktike i takmičenja).

• Оперативни задаци

Ученике треба оспособити да:

Развој основних моторичких способности, првенствено брзине, координације и прецизности у оквиру изабране спортске гране

СТИЦАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ моторичких умења и навика предвиђених програмом изабране спортске гране, учење и усавршавање основне тактике изабраног спорта и њена примена у пракси

Примена стечених спортско техничких и тактичких знања и умења изабраног спорта у сложеним условима (кроз игру и такмичења)

- Усвајање етичких вредности: поштовање партнера-противника, правила такмичења и фер игре

- socijalizacija učenika kroz izabrani sport i negovanje etičkih vrednosti prema učesnicima u takmičenja;
- otkrivanje darovitih i talentovanih učenika za određeni sport i njihovo podsticanje da se bave sportom.

Posebni operativni zadaci:

- razvoj i održavanje specifičnih motoričkih sposobnosti (koje su naročito značajne za uspešno bavljenje izabranim sportom);
- učenje i usavršavanje osnovnih i složenih elemenata tehnike izabranog sporta;

- pružanje neophodnih znanja iz izabranog sporta (principi tehnike, način vežbanja-treniranja, sticanje osnovnih i produbljenih taktičkih znanja, pravila takmičenja u sportu itd.) i njihova primena u praksi;
- učenje i usavršavanje osnovne taktike izabranog sporta i njena primene u praksi;
- obavezna realizacija takmičenja na odeljenjskom i razrednom nivou;
- zadovoljavanje socijalnih potreba za potvrđivanjem i grupnim poistovećenjem i dr.;
- stvaranje objektivnih predstava učenika o sopstvenim mogućnostima za učešće u izabranom sportu;
- podsticanje stvaralaštva učenika u sportu (u domenu tehnike, taktike i takmičenja).

Predlog sportova koji se ponude učenicima kao izbor.

1. U prvom redu, sportovi koji se u određenom obimu obrađuju kroz nastavu fizičkog vaspitanja:

- atletika;
- gimnastika;
- ritmička gimnastika;
- rukomet;
- košarka;
- odbojka;
- mali fudbal;
- ples.

2. Sportovi koji se nalaze u programima takmičenja "Saveza za školski sport i olimpijsko vaspitanje Srbije":

- atletika;
- streljaštvo;
- plivanje;
- odbojka;
- košarka;
- rukomet;
- mali fudbal;
- stoni tenis;
- gimnastika.

3. Sportovi za koje je zainteresovana lokalna sredina, odnosno lokalna samouprava.

4. Sportovi za koje postoje odgovarajući prirodni i materijalni resursi:

- skijanje;
- veslanje.

5. Sportovi sa kojima su se učenici upoznali kroz kursne oblike rada.

Didaktičko-metodičko uputstvo za realizaciju časova izabrane sportske grane (izbornog sporta)

- Časove izabrane sportske grane potrebno je sa metodičkog stanovišta u što većoj meri prilagoditi modelu časa fizičkog vaspitanja.
- U skladu sa motoričkim formama koje karakterišu izabrani sport i koje se primenjuju u osnovnoj fazi časa, neophodno je birati vežbanja, kako za uvodno-pripremnu tako i završnu fazu časa.
- Težište rada u svim izabranim sportovima da je na tehnici i njenoj primeni u situacionim uslovima.
- Kod individualnih sportova insistirati na primeni kretanja u takmičarskim uslovima. Nastojati da se trči ili pliva što brže, skače što više ili baca što dalje, postiže što više krugova itd.
- Kod kolektivnih sportova (sportskih igara) forsirati uvežbavanje tehnike i taktike najviše kroz igru i situacione uslove približne uslovima igre.
- Na svakom času u određenim vremenskim intervalima sprovođiti takmičenje između ekipa.
- U radu na ovim časovima neophodno je praviti timove-ekipe prema sposobnostima.
- Na časovima izabranog sporta obavezno je primenjivati diferencirane oblike rada u skladu sa znanjima i sposobnostima učenika. Ovakav pristup je obavezan uvažavajući strukturu učenika koji su se opredelili za određeni sport (ima onih koji su se tim sportom već bavili ili se njime bave i učenika početnika).
- Sadržaje rada na časovima programiraju nastavnici zaduženi za realizaciju predmeta fizičko vaspitanje - izabrani sport u skladu sa znanjima o sportskoj grani i sagledavanjem sposobnosti i znanja učenika.
- Programirani sadržaji planiraju se kao i svi ostali časovi nastave fizičkog vaspitanja.
- Ocenjivanje učenika je u skladu sa obimom i kvalitetom onog naučenog sadržaja koji je za učenike određen (program za početnike i program za naprednije).
- Realizacijom časova fizičkog vaspitanja - izabrani sport pratiti i zapažati učenike koji su posebno talentovani za sport i upućivati ih da se njime bave i izvan škole u klubovima i sportskim školama ako to žele ili imaju interesovanja.
- Tokom rada sa učenicima uočavati one čije se interesovanje za određeni sport ne poklapa sa njihovim mogućnostima i istim na kraju školske godine savetovati za koji sport da se opredele u narednoj školskoj godini.

II ORGANIZACIJA VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Sadržaji nastave fizičko vaspitanje - izabrani sport mogu se realizovati u objektima škole, na odgovarajućim vežbalištima - objektima van škole, pod uslovom da se nalaze u blizini škole ili da je za učenike organizovan namenski prevoz (sportska hala, bazen, otvoreni tereni, klizalište, skijalište itd.).

Časovi se mogu organizovati u istoj smeni u okviru rasporeda časova sa drugim predmetima ili u suprotnoj smeni, ako za tim postoji potreba i adekvatni uslovi.

III PLANIRANJE VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Planiranje obrazovno-vaspitnog rada sprovode nastavnici u skladu sa osnovnim principima planiranja nastave fizičkog vaspitanja. Godišnji plan rada je obavezni oblik nastavnog planiranja iz koga proističu mesečni i nedeljni planovi rada.

Shodno uobičajenoj praksi, nastavnici obavezno izrađuju i pripremu za pojedinačan čas. Priprema za čas bazira se na prihvaćenoj četvorodelnoj strukturi časa primerenog potrebama nastave fizičkog vaspitanja.

IV PRAĆENJE I OCENJIVANJE

Praćenje i vrednovanje postignuća učenika

Praćenje napretka učenika obavlja se sukcesivno tokom cele školske godine, a na osnovu jedinstvene metodologije koja predviđa sledeće tematske celine. U osmom razredu ocenjivanje se vrši brojačano, na osnovu ostvarivanja operativnih zadataka i minimalnih obrazovnih zahteva:

- stanje motoričkih sposobnosti;
- usvojene zdravstveno-higijenske navike;
- dostignuti nivo savladanosti motornih znanja, umenja i navika u skladu sa individualnim mogućnostima;
- **odnos prema radu.**

1. Praćenje i vrednovanje motoričkih sposobnosti vrši se na osnovu savladanosti programskog sadržaja kojim se podstiče razvoj onih fizičkih sposobnosti za koje je ovaj uzrast kritičan period zbog njihove transformacije pod uticajem fizičkih aktivnosti - koordinacija, gipkost, ravnoteža, brzina, snaga i izdržljivost.

2. Usvojenost zdravstveno-higijenskih navika prati se na osnovu utvrđivanja nivoa pravilnog držanja tela i održavanja lične i kolektivne higijene, a, takođe, i na osnovu usvojenosti i primene znanja iz oblasti zdravlja.

3. Step savladanosti motornih znanja i umenja sprovodi se na osnovu minimalnih programskih zahteva, koji je utvrđen na kraju navođenja programskih sadržaja.

4. Odnos prema radu vrednuje se na osnovu redovnog i aktivnog učestvovanja u nastavnom procesu, takmičenjima i vanškolskim aktivnostima.

Ocenjivanje učenika u okviru praćenja i vrednovanja nastavnog procesa, vrši se na osnovu pravilnika o ocenjivanju učenika osnovne škole i na osnovu savremenih didaktičko metodičkih znanja.

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставног предмета информатика и рачунарство је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који

доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе рачунаре на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље.

Задаци наставе информатика и рачунарство су да ученици:

- развију свест о неопходности коришћења рачунара у свакодневном животу и раду као и значају информатике за функционисање и развој друштва
- унапреде способности за брзо, ефикасно и рационално проналажење информација коришћењем рачунара, као и њихово критичко анализирање, складиштење и преношење
- да развија прецизност у раду, упорност и истрајност приликом решавања задатака
- да стекну радне навике и оспособе се за међусобну сарадњу и тимски рад
- развију прецизност, рационалност и креативност у раду са рачунаром;
- унапреде стратегије и технике самосталног учења користећи могућности рачунара и развију спремност за учење током целог живота
- јачају способност решавања проблема развојем логичког и критичког мишљења
- добију информације везане за избор будућег занимања

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученици треба да :

- овладају коришћењем програма за обраду табеларних података и креирање докумената у коме су интегрисани текст, слика и табела
- умеју да прикажу податке из табела путем прецизно дефинисаних графикана
- јачају способност за прецизно и концизно дефинисање проблема
- упознају се са алгоритамским начином решавања проблема
- упознају са основама језика за израду једноставних презентација на мрежи
- упознају са могућностима специјализованих програма за израду презентација на мрежи

- упознају основни концепт и принципе Веб дизајна и Веб програмирања, разумеју логику анимације и овладају њеном употребом у креирању сопствених Веб пројеката

Садржај програма	Број часова	Активност и образовно-васпитном раду	Начин и поступак остваривања програма	Циљеви и задаци садржаја програма
1. ТАБЕЛАРНИ ПРОРАЧУНИ	10	<ul style="list-style-type: none"> – посматрају – слушају – активно учествују (постављају питања) – раде типске примере уз помоћ наставника – самостално раде вежбе на рачунару – препознају окружење програма – схватају разлику између табеле у Word-у и Excel-у – схватају логичке сличности између Office програма – повезују стечена знања са примерима из свакодневног живота – записују путање за извођење 	<ul style="list-style-type: none"> подсетити на правила понашања у кабинету објаснити радно окружење програма за табеларни прорачун и повезати са другим програмима подстицати ученике на дијалог кроз примере објаснити форматирање табеле са разним врстама података - проналазити примере употребе програма 	<ul style="list-style-type: none"> – зна да направи табелу жељеног изгледа – зна да унесе разне врсте података у табелу – примени формулу унутар табеле – зна основне функције за сабирање, просек, минимум и максимум – уметање и форматирање готових графичких објеката (слике, дијаграми, симболи ...) – израда графикона на основу унетих података – форматирају страницу и припреме за штампу – одаберу одређене странице и број копија – штампају

		најбитнијих поступака		
--	--	-----------------------	--	--

<p>2. ИЗБОРНИ МОДУЛ</p> <p><i>a)</i></p> <p>Програмирање</p> <p><i>б)</i></p> <p>Презентација на мрежи</p>	<p>10</p>	<p><i>a)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ученици који су тек изабрали информатик у тематску област <p><i>Програмирање</i></p> <p>раде по наставном плану и програму за VI и VII разред уз допуну програма из VIII-ог разреда</p> <ul style="list-style-type: none"> – остали ученици раде слоге (класе) потпрограме, низове (операције са низовима), примере у графичком окружењу – с` разумевањем прорадити све 	<p><i>a)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> подстицати ученике на дијалог припремити задатаке за вежбу у програмском језику расподелити улоге учесника у изради озбиљног софтвера <p><i>б)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> обновити са ученицима појмове сајта, преузимање материјала са интернета, ауторска права демонстрирати 	<p><i>a)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – способност сагледавања целог процеса израде програма – пројектовање и анализа захтева – израда алгорита – дефинисање захтева – избор софтвера и алата за рад – писање програмског кода – дизајн – тестирање – израда техничког упутства <p><i>б)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – критичко вредновање презентација на мрежи – како се кретати кроз презентацију – постављање датума креирања и модификовања – форматирање текста
---	------------------	--	--	---

		<p>фазе програмирања</p> <p>б)</p> <ul style="list-style-type: none"> – посматрају – слушају – обнављају градиво из претходних разреда (рад са текстом, графика, табеле, анимација, линкови...) 	<p>могућности специјализованих програма за израду презентација на мрежи</p>	<ul style="list-style-type: none"> – рад на слици (постављање, димензије, позиционирање) – креирање табела
<p>3.</p> <p>ИЗРА</p> <p>ДА</p> <p>САМ</p> <p>ОСТ</p> <p>А</p> <p>ЛНОГ</p> <p>ПРОЈЕКТ</p> <p>А</p>	<p>1</p> <p>4</p>	<ul style="list-style-type: none"> – на основу интересовања и способности извршити поделу задатака унутар групе која раде на пројекту – самосталан ученички рад на прикупљању података 	<ul style="list-style-type: none"> – помоћи сваком ученику око избора теме за рад – препоручити теме из школског програма – дискутовати и анализирати одабрану тему 	<ul style="list-style-type: none"> – примена знања стечених током школовања из предмета Информатика и рачунарство – рад у групи и тачно дефинисани задаци за сваког ученика – знају шта су ауторска права

		<ul style="list-style-type: none"> – заједничк и избор и сортирање прикупљених података – диск утов ање и анализир ање – дијалог са наставником – употреба програма и алата за израду програма – презентовање урађених пројеката одељењу или широј заједници 	<ul style="list-style-type: none"> – објаснити све фазе израде пројекта – помоћи сваком ученику око избора алата за рад – подстицат и ученике на самосталн рад – помоћи око презентовања пројекта – заједничка евалуација пројекта 	<ul style="list-style-type: none"> • знају сами да истражују, сакупљају, сортирају и врше избор најквалитетнијих информација • знају да тестирају функционалност пројекта • одабир циљне групе за приказ пројекта • анализа и вредновање пројекта • употреба алата за израду пројекта: дигитални фотоапарат, камера, скенер...
--	--	---	---	---

ЕВАЛУАЦИЈА

Праћење ученика се остварује кроз:

- посматрање;
- праћење ангажовања ученика;
- белешке;
- задовољство ученика на часу;
- практичне вежбе на рачунару
- иницијалне тестове
- представљање резултата пројектног задатка, дискусија и процена/самопроцена урађеног (обезбеђују се услови за што успешније излагање, усмеравање дискусије и евалуација урађеног са прецизном повратном информацијом)

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА

Рад из било ког предмета треба умети добро електронски презентовати, употпунити табелама и сликама, повезати више докумената у један; затим, обрађивање нове теме и нових појмова захтева претраживање литературе, за шта Интернет буде прва асоцијација; затим, могуће је повезати музичко и информатику кроз обраду звука или ликовно и информатику кроз електронску изложбу слика или повезати неки страни језик, историју и информатику кроз презентацију, као виртуелну историјску шетњу одређеним градом, урађеном на задатом страном језику. Математика, физика и хемија са информатиком могу да остваре најјачу везу када ученици савладају неки програмски језик, тако што, решавајући неки рачунарски проблем истовремено решавају и неки физички или хемијски, док је математика све време присутна. На темељима Информатике и рачунарства ученици, дакле, могу врло квалитетно и успешно да савлађују градива дугих предмета, истовремено решавајући проблеме из различитих области, постајући тако прави креативни истраживачи.

ИКТ

енглески језик, српски језик, историја, географија, биологија, математика, ликовно.

ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ

енглески језик, српски језик, историја, географија, биологија, математика, ликовно, физичко и здравствено васпитање.

РАЧУНАРСТВО

енглески језик, математика, сви предмети кроз програмирање квиза.

КОМПЕТЕНЦИЈЕ

1. КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ Ученик уочава структуру градива тј. активно одваја битно од небитног. Ефикасно користи различите методе учења. Разликује чињенице од ставова, веровања и мишљења. Уме да процени степен у ком је овладао градивом

1.2.4. РАД СА ПОДАЦИМА И ИНФОРМАЦИЈАМА Зна да је за разумевање догађаја и доношење исправних одлука потребно имати и поуздане податке Уме да процењује поузданост података и препозна могуће узроке грешке Користи табеларни и графички приказ података и уме да их чита и тумачи Користи информационе технологије за чување ,презентацију и основну обраду података

1.2.5. ДИГИТАЛНА КОМПЕТЕНЦИЈА Подразумева сигурну и критичку употребу електронских медија у раду, у слободном времену и комуницирању

1.2.6. РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА Ученик: испитује проблемску ситуацију || Проналази могућа решења. Упоредује различита могућа решења. Примењује изабрано решење и прати његову примену. Вреднује примену датог решења и идентификује добре и слабе стране.

1.2.7. ВЕШТИНА САРАДЊЕ Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду групе. Доприноси постизању договора о раду заједничког рада. Активно слуша и поставља релевантна питања. Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групе

1.2.8. ВЕШТИНА ЗА ЖИВОТ У ДЕМОКРАТСКОМ ДРУШТВУ Активно учествује у животу школе. Поштује разлике. Познаје др. културе и традиције. Развија толеранцију.

1.2.9. БРИГА ЗА ЗДРАВЉЕ Подразумева: Правилну употребу рачунара, начин седења...

1.2.10. ЕКОЛОШКА КОМПЕТЕНЦИЈА .Подразумева разумевање и спремност за ангажовање у заштити природе и природних ресурса. Начини одлагања електронског отпада.

1.2.11. ЕСТЕТСКА КОМПЕТЕНЦИЈА.Подразумева прихватање важности креативности и естетских вредности у читавом низу медија и у свим уметностима

1.2.12. ПРЕДУЗЕТНИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА . Ученик показује иницијативу у упознавању са карактеристикама тржишта рада. Има развијене вештине тражења посла. Уме да идентификује и адекватно представи своје вештине и способности. Има способност представљања адекватних и реалних циљева

ХОР И ОРКЕСТАР

Општи циљ наставе овог изборног предмета је развијање интересовања за музичку уметност и упознавање музичке традиције и културе свога и других народа.

Остали циљеви и задаци су:

да код ученика развија музичке способности и жељу за активним музицирањем/певањем и суделовањем у школским ансамблима;

да подстиче креативне способности ученика и смисао за колективно музицирање;

да развија навике слушања музике, подстиче доживљај и оспособљеност за разумевање музичких порука;

да подстиче стваралачко ангажовања у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање музике);

да развија критичко мишљење.

Задаци:

неговање способности извођења музике (певање/свирање)

подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музике

подстицање креативности у свим музичким активностима (извођење, истраживање и стварање музике)

упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке уметности

припремање програма за културну и јавну делатност школе

упознавање занимања музичке струке

Оперативни задаци

Ученици треба да:

певају/свирају песме наших и других народа (народне, уметничке, дечје, староградске);

упознају музичке дела уз основне информације о делу и композитору;

развијају стваралачке способности и импровизују их на доступним инструментима.

Хор ће пратити програмске садржаје из области културне и јавне делатности школе, учествовати у приредбама за Дан школе и Светог Саву, у промоцији ученика осмог разреда, као и у неким другим манифестацијама.

Садржај програма	Број часова	Активност ученика	Активност наставника	Начин и поступак остваривања садржаја	Циљеви и задаци
Аудиција за хор	6	Изводе тражене мелодијске и вежбе тактирања	Прати, усмерава, процењује, свира	- демонстрација, извођење	-избор ученика који имају потребне способности за хор

Упознавање са хорским певањем, врстама хорске музике, начинима и моделима извођења, Врстама гласова	4	Слушају , дискутују, увежбав ају	Демонстри ра, представљ а, дискутује, објашњава , свира	демонтрац ија, извођење	-развој естетског доживљаја слушања хорске музике
Упознавање са нотним записима, њиховим читањем и употребом, вежбе загријавања	4	Слушају , дискутују, увежбав ају	Демонстри ра, представљ а, дискутује, објашњава , свира,	демонтрац ија, извођење	-развој естетског доживљаја слушања хорске музике, развијање способности слушања и репродуковања мелодија
Разврставање ученика по гласовима	2	Слуш ају, извод еу, увежбавају	Демонстри ра, објашњава , свира,	демонтрац ија, извођење	- неговањ е способн ости извођења музике певањем
Избор мелодија за рад са ученицима	4	Слуша ју, дискут ују	селектује, бира мелодије	демонтрација,	-развој естетског доживљаја слушања хорске музике
Увежбавање и извођење музике а) Певање песама (учење по слуху и учење песме са нотног текста) - са савким гласом посебно а потом обједињено	60	19. пева ње песам а - самостално ст 20. изражај ност - упоређивањ е	- наводи - комуницира - дискуту је, свира	- аудитивна - дијалоска - демонстративна	- неговањ е способн ости извођења музике певањем - неговање смисла за колективно музицирање (певање), за тимски

					рад
--	--	--	--	--	-----

Припреме за јавни наступ – пробе са другим учесницима и јавни наступи	24				
Анализа наступа и рада	4	- развијање способности за грађење мелодије - креативно ст - изражавањ е	- усмерава - анализира - дискутуј е	- дијалoшка - демонстративна	- подстицање стваралачког ангажовања ученика - развијање музичке креативности - развијање способности за импровизацију мелодије

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ

Циљ наставе изборног предмета свакодневни живот у прошлости јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и научну писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да прошире знања из области опште културе, да се оспособе кроз упознавање са начином живота људи у прошлости боље разумеју свет и време у коме живе и развију свест о континуитету и укорењености. Ученици би требало да се упознају са специфичностима динамике културних промена и да науче како да сагледају себе у контексту „другог“ да би сопствени идентитет што потпуније интегрисали у шири контекст разуђене и сложене садашњости.

Задаци наставе изборног предмета свакодневни живот у прошлости су стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе овог изборног предмета сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе предмета) буду у пуној мери реализовани

Кроз наставу усмерену ка упознавању с различитим елементима свакодневног живота, као што су односи у породици, исхрана, образовање, игре, забава, становање, одевање... ученици уочавају њихову условљеност историјским процесима и догађајима. Концепција наставе овог изборног предмета нагласак ставља на упознавање с основним елементима свакодневног живота у прошлости Србије, Европе и света, с намером да се уоче њихови заједнички именитељи и упознају различитости које постоје у датом историјском контексту, као и у односу на савремено доба у којем ученик живи. Подстицањем радозналости, креативности и истраживачког духа у проучавању овог предмета, ученици треба да се оспособе да формирају јаснију представу о прошлим временима, да овладају елементарним процедурама прикупљања историјске грађе, као и да развију критички однос према тој грађи и другим остацима прошлих времена.

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ:

- разумеју појам свакодневни живот
- разумеју значај проучавања свакодневног живота у прошлости
- усвоје и прошире знања о разликама између свакодневног живота данас и у прошлости
- усвоје и разумеју основне елементе свакодневног живота у прошлости Србије, Европе и света са намером да се уоче њихови заједнички именитељи и препознају различитости које постоје у датом историјском контексту
- развијају истраживачку радозналост
- развијају способност повезивања знања из различитих области.
- Усвоје и прошире знања о улози фотографије, филма, радија и телевизије у свакодневном животу људи некад и сада

Садржаји програма	Број часова	Активности ученика	Активности наставника	Циљеви и задаци садржаја програма	Начин остваривања програма
УВОД	3	- активно слушање - учешће у разговору - гледање илустрација и	мотивише - прати и процењује напредовање - упознаје ученике са	Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се да решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком	У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира

		филмова	појмом свакодневни живот у прошлости	културних промена	коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.
--	--	---------	--------------------------------------	-------------------	---

<p>ФОТОГРАФИЈА, ФИЛМ, РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈА НЕКАД И САД</p>	<p>7</p>	<p>- активно слушање - учешће у разговору - гледање илустрација и филмова</p>	<p>мотивише - усмерава на богаћење речника - прати и процењује напредовање - објашњава појмове</p>	<p>Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се да решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена</p>	<p>У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.</p>
<p>СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У 20. ВЕКУ</p>	<p>24</p>	<p>- активно слушање - учешће у разговору - гледање илустрација и филмова - читање текстова</p>	<p>мотивише - усмерава на богаћење речника - прати и процењује напредовање - подстиче интересовање за свакодневни живот</p>	<p>Стичу базичку језичку и научну писменост. Оспособљавају се да решавају задатке и проблеме у новонасталим ситуацијама. Упознавају се са динамиком културних промена</p>	<p>У настави користити задатке који захтевају примену наученог. Неопходно је вршити стално поређење са савременим добу. Наставник има слободу да креира коначну верзију програма уважавајући интересовање ученика. Не дозволити претерану фактографију.</p>

Начин остваривања програма: У реализацији планираних садржаја полази се од развоја међупредметних компетенција кроз активне позиције ученика и њихово активно учешће. Користе се задаци који од ученика захтевају примену наученог, а концепција програма заснована је на интересовањима ученика. Акцент је и поређење са савременим добом .

Корелација: оставрује се са следећим предметима: математика, ТИО, физика, историја, српски језик и књижевност, информатика и рачунарство

Праћење остваривања програма: процене од старне наставника и ученика о ангажовању, учешћу, познавања садржаја, презентовању идеја и њихове реализације, мотивисаност за тимски рад и квалитет комуникације са свим актерима у настави

ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ

Циљ васпитно-образовног рада овог изборног предмета јесте да додатно подстиче развој и практичних и теоријских знања ученика која су важна за њихово слободно, спонтано и креативно комбиновање ликовних елемената у области: цртања, сликања, вајања, графике, примењених уметности и визуелних комуникација, а у циљу развоја њиховог креативног мишљења.

Ова изборна настава такође:

омогућава и подстиче развој учениковог спонтног и креативног мишљења у областима ликовне културе;

омогућава и подстиче ученике на савладавање технолошких поступака ликовног рада у оквиру одређених средстава и медијума;

мотивише ученике на упознавање основних елемената и закономерности ликовног језика;

развија способности и веће осетљивости ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја;

ствара услове да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и да креативним изражавањем боље упознају њихова визуелна и ликовна својств

развија способности ученика за визуелно памћење, за повезивање опажених информација као основе увођења у креативно визуелно мишљење;развија већу осетљивост за ликовне и визуелне вредности које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;

развија моторичке способности ученика и навике за лепо писање;

континуирано подстиче и прати интересовања за посећивањем музеја, изложби и јача потребе код ученика за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;

ствара услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;

омогућа разумевање позитивног емоционалног става према вредностима израженим у делима различитих подручја уметности;

развија способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

• **Задаци су:**

развијање способност ученика за опажање облика, величина, светлина, боја, положаја облика у природи;
развијање памћење, повезивање опажених информација, што чини основу за увођење у визуелно мишљење;
стварање услова за разумевање природних законитости и друштвених појава;
стварање услова да ученици на сваком часу у процесу реализације садржаја користе технике и средства ликовног и визуелног изражавања;
развијање способности за препознавање традиционалне, модерне, савремене уметности;
развијање ученикових потенцијала у области ликовности и визуелности, те помагање у самосталном изражавању коришћењем примерених техника и средстава;
развијање љубави према вредностима израженим у делима свих облика уметности;
стварање интересовања и потребе за посећивањем изложби, галерија, музеја и чување културних добара;
да ученици осетљивост за ликовне и визуелне вредности које стичу у настави, примењују раду и животу;
развијање сензибилности за лепо писање;
развијање моторичких способности ученика.

Оперативни задаци

Оперативни задаци

- развијају ликовно- естетски сензибилитет (осетљивост) за спонтани ритам бојених мрља, линија, текстуру, светлину, боју и чулну осетљивост и осећајност за визуелно споразумевање и свет уобразиље у ликовним делима;
- покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик- боја, простор, композиција;
- посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности;
- развијају љубав према ликовном наслеђу;
- оспособљавају се за стваралачко преношење визуелно- ликовних искустава у природно- друштвена научна подручја и тако развијају интересовање за оплемењивање и заштиту природе и смисао за унапређивање културе живљења;
- развијају способност за креативно и апстрактно мишљење;
- развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду;

развијају индивидуално истраживање односа ликовних елемената на примерима националног и светског ликовног уметничког наслеђа.

Активности наставника:

1. саопштава наставне садржаје
2. организује и усмерава идеје и креативност
3. упознаје ученике са методама и техникама успешног ликовног изражавања преноси теориска и практична знања
4. процењује и оцењује ниво и квалитет радова

5. преноси културне вредности
6. формира правилан поглед на свет и систем вредности
7. развија карактер ученика и цете личност

Активности ученика

1. посматрање
2. опажање
3. учешће у дискусији
4. откривање и увиђање законитости и процеса
5. изражавање својих мисли, осећања и закључака
6. анализа и синтеза опаженог
7. стварање
8. вежбање
9. усвајање знања
10. понављање
11. израда и презентовање самосталних и практичних радова

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА:

Цртање- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација

- показивање основних цртачких техника
- објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима
- индивидуални рад и рад у групама
- коректуре и естетске анализе (заједно са ученицима)
- рад по природи (моделу)
- посете културним институцијама (музеји, галерије)

Сликање- објашњавање, разговор

- демонстрирање осн.сликарских техника
- показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје)
- креирање вежби и њихова примена
- коректуре и ест. анализе
- рад по природи и рад из маште
- посета позоришту

Вајање- кроз разговор и објашњавање упознавање ученика са основним вајарским материјалима и техникама

- репродукције 2д и 3д уметничких дела и уочавање разлика
- демонстрација рада у појединим материјалима- глина, глинамол...
- индивидуални, рад у пару и групи са ученицима
- рад по природи

коректура и естетска анализа

VII Програм допунске и додатне наставе

У склопу програма обавезних и изборних предмета дати су (по разредима и предметима) и програми допунске и додатне наставе, са условно

планираним садржајима. Садржаји се могу мењати према потребама подршке ученицима.

Допунска настава остварује се са по једним часом недељно за ученике од 1. до 8. разреда и саставни је део распоред часова. С обзиром да ученици

раде по ИОП-у 2 одељењски старешина одређује садржаје, начин и време остваривања допунске наставе.

VIII Програм културних активности школе

У нашој школи се редовно обележавају сви догађаји који су важни за ученике школе. Дечја недеља, Пријем првака, Дан школе, Нова година и новогодишњи, школска слава Св.Сава, Светски дан особа са Дауновим синдромом, Дан особа са аутизмом, послава матуре...

Време реализације	Активности/теме	Начин реализације:	Носиоци реализације и сарадници
- септембар	Свечани пријем првака	приредба	сви
- септембар	Учлањивање деце у библиотеку	промоција	представници библиотеке
- октобар	Обележавање Дечије недеље	учешће	ОС и деца
- октобар	Посета биоскопу	одлазак у биоскоп	ОС
- новембар	Дан школе	приредба	сви
- децембар	Новогодишњи маскенбал	представљање маски	ОС, деца
- децембар	Светски дан особа са инвалидитетом	учешће	Ритмичка секција
- јануар	Школска слава Свети Сава	приредба	сви
- фебруар	Обележавање Дана државности	едукација	сви

- март	Светски дан особа са Дауновим синдромом	Приредба, пано	ОС, деца
- април	Светски дан особа са аутизмом	Приредба, пано	ОС, деца
- април	Ускршњи базар	изложба дечијих радова	Учитељи, деца
- прво, друго полугодиште	Посета музејима	посета	ОС
- мај	Смотра специјалних школа	учешће	Наставница музичког
- мај	Манифестација „Плешимо заједно“	организатор	сви
- јун	Дечија олимпијада	учешће	ОС

IX ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКИХ АКТИВНОСТИ

Програм школског спорта

намењен је свим ученицима школе, а у циљу развоја свести о важности здравља и безбедности, потреби развоја и неговања физичких способности. У том смислу, у школи се организује „Недеља школског спорта“ која обухвата такмичења ученика у следећим спортским дисциплинама: пикадо, кошарка, фудбал, полигон. Планирани садржаји дати су у табели:

План и програм школског спорта			
Р.Бр.	Садржај	Време реализације	Реализатори
1.	Формирање групе ученика за такмичење	септембар	Савић Немања Глишић Нинослав
2.	Припрема ученика за такмичења	Октобар, прве три недеље новембра	Савић Немања Глишић Нинослав

3.	Недеља школског спорта	Октобар	Савић Немања Глишић Нинослав
4.	Такмичење у пикаду и фудбалу	4 недеља новембара	Савић Немања Глишић Нинослав
5	Формирање групе ученика за такмичење	јануар	Савић Немања Глишић Нинослав
6.	Припрема ученика за такмичења у кошарци и полигон	Фебруар, март, април	Савић Немања Глишић Нинослав
7.	Такмичење у пикаду	1 недеља маја	Савић Немања Глишић Нинослав
8.	Недеља школског спорта	мај	Савић Немања Глишић Нинослав

XII ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И **ЗАНЕМАРИВАЊА И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА** **РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА**

План реализације превентивних активности (у оквиру Протокола за заштиту деце /ученика од насиља, злостављања, занемаривања у образовно-васпитним установама)

Тим за заштиту деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања у току школске године планира реализацију превентивних активности. Превентивне активности биће реализоване организовањем радионица, дискусионих група и предавања. Главни циљ биће превентивно деловање, где ће ученици кроз реализацију планираних активности стећи неопходно знање да препознају када се дешава насиље, злостављање и занемаривање, које врсте и облици постоје као и неопходне вештине које ће им помоћи да спрече појаву било ког облика насиља и да га зауставе уколико се насиље дешава у њиховом окружењу или су они сами жртве насиља. Реализација превентивних активности допринеће да деца/ученици :буду одговорнији и да науче да управљају сопственим понашањем у конфликтним ситуацијама, да науче да управљају осећањима као што су љутњу, фрустрација, срећа..., да науче да аштите своја права и поштују права других, да науче да прихвате разлике, сарађују са другима и раде тимски.

Планирана је и реализација предавања за родитеље ученика који желе да нешто више сазнају о врстама и облицима насиља, на који начин препознати насиље и како да заштите децу од сваког облика насиља.(планирана је реализација два предавања једно предавање у првом полугодишту и једно предавање у другом полугодишту)

Септембар:

-Упознавање ученика са Правилником о понашању ученика, запослених и родитеља ученика основне школе

- Планирано је да се са ученици свих разреда упознају са Правилником на занимљив начин , нпр, Играњем улога и стављањем у позицију наставника, као и да ученици виших разреда презентују Правилник ученицима нижих разреда
- Израда паноа на коме ће на сликовит начин бити приказан Правилник о обавезама и правима ученика у васпитно образовним установама

Октобар:

- Упознавање ученика са: појмом насиље, злостављање, занемаривање, врстама и облицима насиља
- За ученике свих разреда планирана је реализација предавања, уз коришћење Power Point презентације.
- Проблем ситуације, ученици у приказаним ситуација препознају да ли се дешава насиље, да препознају ако се дешава о којој врсти насиља се ради и да дају по један пример мирног решавања приказане проблем ситуације

Новембар:

- Реализација социометријског мерења од 6. до 8. разреда (задавање социометријског упитника, прављење социометријске матрице и социограма)

- На основу добијених резултата социометријског мерења, анализе стања у одељењима, односа и климе која влада међу ученицима реализација дискусионих група у одељењима у којима је потребно у циљу изналажења узрока лоших односа међу ученицима, зашто су неки ученици звезде а неки одбачени, као и долажење до решења дефинисаних проблема које нарушавају климу у одељењима
- Креативна радионица, „Цртеж или порука толеранције“, поводом обележавања Светског дана толеранције, 16.11.

Децембар:

- Радионица, „Конфликт, начини решавања“

- Ученици сазнају како да препознају конфликт, решавање конфликта (кораци у решавању конфликта)

- Предавање „Предности и мане facebook, видео игрица“, ученици од 5. до 8. разреда

- Креативна радионица, „Честитка помирења“

Јануар:

- Предавање, „Агресивно понашање“ (препознавање, основне карактеристике, врсте, последице агресивног понашања“, за ученике од 6. до 8. разреда
- Радионица, „Знам да се лепо понашам“ (ученици посматрају приче у сликама и дају неколико решења приказаног сукоба)

Фебруар:

- Овладавање вештинама којима се спречава агресивно понашање (самопосматарање, самовербализација, повезивање понашања и последица)
- Радионица, „Знам како се осећаш“ (подстицање емпатије, стављање у позицију другог)

Март:

- Ученицима се кроз организовано предавање предочавају неки од могућих узрока насилног понашања

- Предавање,, Твоје знање мења све“, ученици 7. и 8.разреда

Април:

- Ученици се упознају са интервентним активностима у случају постојања сумње или се насиље, злостављање и занемаривање дешава
- Играње улога, ученици се стављају кроз игру у одређене улоге које карактерише одређено понашање(препознавање и реаговање)

Мај:

-Израда плаката „ Стоп насиљу”

Плана поступања установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части, или достојанства личности

Програма превенције који је утврђен се на основу анализе стања у остваривању равноправности, распрострањености различитих облика нетолеранције и дискриминације, сагледавања потреба учесника у образовању за додатном подршком, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета њеног рада. Годишњим планом рада установе за 2018-19 годину планиране су превентивне активности које ће да реализују задужена лица (Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања) у за то планираним терминима.

Програм превенције садржи:

1) начине на које се принципи једнаких могућности и недискриминације уграђују и остварују у свакодневном животу и раду установе на свим нивоима, у свим облицима рада (појединац, васпитна група, одељење, ученички парламент, стручни органи и тимови, родитељски састанци, родитељи као појединци и група, савет родитеља);

2) начине на које се пружа додатна подршка учесницима образовања и њиховим родитељима из мањинских и осетљивих друштвених група, а нарочито, у случају сметњи у развоју и инвалидитета, здравствених тешкоћа, недовољног познавања српског језика или језика на коме се изводи настава, ризика од напуштања образовања и васпитања и др.;

3) стручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција за промовисање и развијање културе људских права, интеркултуралности, толеранције, превазилажење стереотипа и предрасуда код учесника у образовању, рад у мултикултуралној групи, односно одељењу, стварање инклузивног окружења, препознавање дискриминације и целисходно реаговање на дискриминаторно понашање;

4) начине информисања о правима, обавезама и одговорностима учесника у образовању у спречавању и заштити од дискриминације и дискриминаторног понашања;

5) облике и садржаје рада са учесницима у образовању ради превазилажења стереотипа и предрасуда, развијања свести о опасности и штетним последицама дискриминације, унапређивања толеранције и разумевања, интеркултуралности, уважавања и поштовања различитости и др.;

6) облике и садржаје рада са учесницима у образовању који трпе, чине или сведоче дискриминаторно понашање;

7) начине, облике и садржаје сарадње са родитељима, јединицом локалне самоуправе, надлежним органима, службама и др.;

8) начине поступања у случајевима подношења пријаве установи, односно притужбе Поверенику и кривичне пријаве надлежном органу због дискриминаторског поступања и поступања којима се вређа углед, част или достојанство личности;

9) начине праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма спречавања дискриминације и дискриминаторног понашања, а нарочито, у односу на:

(1) учесталост дискриминаторног понашања и број поднетих пријава, притужби, односно кривичних пријава;

(2) распрострањеност различитих облика дискриминације;

(3) број лица изложених дискриминаторном понашању;

(4) учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака против ученика и дисциплинских поступака против запослених због дискриминаторног понашања;

(5) број и ефекте предузетих мера и активности које међу учесницима у образовању промовишу толеранцију, уважавање различитости, једнаке могућности и недискриминацију;

(6) степен и квалитет укључености родитеља у спречавање свих облика дискриминације и др.;

(7) остварене обуке стручног усавршавања за спречавање дискриминаторног понашања и потребе даљег усавршавања.

тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

Плана превентивних активности у установи у циљу шире информисаности о штетном утицају наркотика и планирање превенције ради спречавања употребе дроге код ученика

Примарни циљ превенције злоупотребе дрога је пружање помоћи младима да избегну или одложе почетак коришћења дроге, или, ако су већ почели да је користе, да избегну развијање поремећаја – зависности.

Ефикасна превенција претпоставља структуриране и добро дефинисане улоге и одговорности, партнерство и сарадњу разних актера: запослених у школама, родитеља, здравствених радника и полицијских службеника који се баве превенцијом наркоманије, социјалних служби, представника локалне заједнице, спорта, културе и медија.

Планом рада школе превентивним активностима у циљу превенције наркоманије планирано је обухватити ученике нижих и виших разреда. У активности смишљене са истим циљом планирано је укључити све наставнике и родитеље ученика.

Циљ укључивања наставника је да на основу презентованих превентивних активности осмисле садржаје које ће моћи да ускладе са наставним градивом и на тај начин се повећа и осигура превентивно деловање у школи у циљу спречавања употребе наркотика.

Циљ што већег укључивања родитеља у планом предвиђене превентивне активности има за циљ да се знање родитеља о наркотицима подигне на што виши ниво како би могли и сами да препознају ризична понашања свога детета и препознају ситуације које могу да воде у употребу психоактивних супстанци.

XI ПРОГРАМ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА

У циљу подстицања индивидуалних склоности и интересовања, садржајног и квалитетног коришћења слободног времена, ради богаћења друштвеног живота и разоноде, развијања и неговања другарства и пријатељства Школа ће реализовати ваннаставне активности ученика. Реализација ових активности везана је и за сарадњу са локалном седином. Садржај ових активности у разредној настави дат оријентационо. Сви садржаји и активности које се реализују у току једне школске године нису унапред предвидиви, односно током године се реализују и неке активности и садржаји који нису дати у плановима.

Веома је значајно што се на овим активностима ради на развијању духа другарства, толеранције на различитости, спремност пружања помоћи и подршке другима, духа тимског рада. У табели су дати глобални садржаји.

Редн. бр.	Активности	Начин реализације	Носиоци реализације	Време реализације
1.	<p>Разредна настава- активности за сва одељења:</p> <ul style="list-style-type: none"> -приредба за предшколске групе и ученике 1. разреда -обележавање Дечје недеље -обележавање значајних датума: Дан школе, Свети Сава и други -уређење учионица и холова -учешће у разним такмичењима и смотрема -сарадња са Црвеним крстом -посете изложбама, позоришној представи, обилазак знаменитости града 	<ul style="list-style-type: none"> -припрема програма и извођење приредба -радионице, игра, дружења, изреда радова за конкурс... -израда цртежа, панона, гајење украсног биља -припреме и учешће на такмичењима -учешће у хуманитарним акцијама и такмичење екипе -избор представа и поставки и одлазак ученика 	<ul style="list-style-type: none"> -актив 3. разреда -учитељи свих одељења, вероучитељи, наставници музичког - учитељи, предметни наставници -учитељи свих одељења, учитељи свих одељења -учитељи свих одељења 	<ul style="list-style-type: none"> -1. дан школске године -прва седмица октобра -трећа седмица децембра и последња јануара -током године -током године, посебно у другом полугодишту -током године

Ритмичка секција

Ритмичка секција ради у циљу кориговања телесног држања, кретања у простору, координације покрета; развијања стваралачког односа према раду, развијања осећаја за ритам, проширивања социјалних контаката, правилног физичког, психомоторног, емоционалног и социјалног развоја.

Ученици својим предлозима активно учествују у избору мелодије и кореографије.

Ритмичка секција својим наступима узима учешће у свим школским и ваншколским наступима, као и међушколским такмичењима.

Хорска секција

Циљеви рада хорске секције су развијање интересовања за музичку уметност и упознавање музичке традиције и културе свога и других народа, етички и естетски развој личности детета, развијање музичких способности код ученика и жеље за активним музицирањем и учествовањем у школским ансамблима, развијање обима гласа детета, побољшање изговора и артикулације.

Ученици, са разним хорским и солистичким тачкама, учествују у свим школским приредбама као и међушколским такмичењима.

Драмска секција

Драмска секција има за циљ подстицање и развој креативности, оригиналности, самореализације и талента, развијање способности за концентрацију, самоконтролу, замишљање, имагинацију и способности за јавне наступе, развијање стваралачких способности, богаћење лексичког фонда речи деце кроз гласно и правилно читање и интерпретацију књижевног текста, редовне вежбе гласа, дикције, покрета, гримасе.

У оквиру рада ове секције увежбава се оријентација у простору, покрети на сцени, мимика и пантомима; посећују се позоришне представе, изводе луткарске представе.

Ученици активно учествују на избору текста, подели улога, драматуршких, редитељских и сценских решења.

Драмска секција узима учешће у разним школским приредбама, такмичењима и Смотрама специјалних школа.

Рецитаторска секција

Рецитаторска секција има за циљ подстицање маште и љубави према изражајном казивању, неговање језичке културе, развијање креативног испољавања и испољавања осећања ,као и правилан изговор гласова и речи и богаћење речника.

Активности рада ове секције везане су за наступе на свим приредбама и свечаностима у школи и ван школе.

Израда дидактичког материјала

Ова секција је формирана у циљу израде дидактичког материјала по угледу на Монтесори програм који ће помоћи ученицима у овладавању активностима практичног живота и наставног плана и програма.

Задаци ове секције су: савладавање основних принципа руковања различитим средствима и материјалима за рад; развијање прецизности, уредности и истрајности у раду; оспособљавање за сарадњу и тимски рад.

Оригами секција

Садржај рада секције је израда фигура од папира, украса, израда честитки и кутија, израда рамова као и изложба радова.

Циљеви рада оригами секције су: усвајање и увежбавање оригами технике савијања папира, развој манипулативне спретности и умешности, развој визуомоторне координације, развој fine моторике шаке и прстију, развој визуелне перцепције, дискриминације, пажње и опажања, подстицање систематичности и прецизности, развијање осећаја за естетско изражавање као и примену стечених естетских искустава.

Целокупан рад оригами секције има претежно корективни карактер.

Ликовна секција

Ликовна секција има за циљ подстицање на естетско изражавање, развијање маште и креативности, као и упознавање и овладавање различитим техникама ликовног изражавања.

Рад ликовне секције се одвија кроз следеће активности: сликање, цртање, вајање, графику, сценографију, израду предмета од природних материјала, израду честитки и маске, осликавање ускршњих јаја, изложбе ученичких радова, естетско уређење школе, учествовање на разним ликовним конкурсима и међушколском такмичењу специјалних школа - Јавном часу цртања.

Етно секција

Етно секција се бави израдом народних рукотворина од конца и вунице.

Циљеви рада етно секције су овладавање техником ткања на дечјем разбоју, упознавање са разним врстама ручних радова – плетењем, шивењем, везом, израдом таписерије..., израда употребних и украсних предмета, неговање традиције старих заната, подстицање критичности и самокритичности кроз естетску процену, развијање манипулативне спретности и корекција пажње.

Радови ученика, чланова секције, учествују на школским, ваншколским, као и продајним изложбама.

Саобраћајна секција

Циљеви рада саобраћајне секције су: упознавање ученика са правилима кретања и понашања у саобраћају, разумевање и поштовање саобраћајних знакова, упознавање са опасностима које прете у саобраћају, усвајање и увежбавање правила вожње бицикла, упознавање околине школе и осамостаљивање у саобраћају.

У реализацији рада ове секције користе се школски бицикли. Чланови секције редовно учествују на такмичењима везаним за познавање саобраћаја.

Спортска секција

Циљеви рада спортске секције су очување и учвршћивање здравља, задовољавање потребе за радом у колективу и афирмацијом, развијање позитивних особина личности и навика, учење поштовања правила, дисциплине, развијање тимског духа, сарадње и толеранције.

Активности ове секције остварују се кроз спортове: атлетику, стони тенис, кошарку, фудбал и шах.

Чланови спортске секције учествују на свим школским и ваншколским такмичењима.

Фото секција

Циљеви рада фото секције су: практично упознавање са принципима рада фотоапарата, овладавање вештинама правилног руковања дигиталним фотоапаратом и камером и повезивање са компјутером, развијање просторне перцепције, дискриминације, оријентације у простору; кориговање визуомоторне координације и fine моторике, подстицање осећаја за композицију.

Ученици, чланови ове секције, активним учествовањем - самосталним фотографисањем и снимањем камером, дају свој допринос свим свечаностима у школи.

Компјутерска секција

Циљеви рада компјутерске секције су: усвајање и проширивање знања ученика о рачунару, његовим деловима, карактеристикама основних програма; развијање мишљења, пажње, меморије, самопоуздања, упорности, подстицање на групни рад, учење стрпљивости, правила понашања у групи, уважавања другог.

Радам у овој секцији ученици, такође, проширују и проверавају своја знања кроз различите врсте квизова и питалица.

Арома врт

Основни циљ ове секције је: Упознавање ученика са ароматичним биљкама и њиховим особинама и применом у свакодневном животу.

Задаци ове секције су:

-проширивање постојећих знања о биљном свету, врстама и поделама

у биљном свету, као и деловима биљака и њиховим улогама,

-сејање и развој биљке из семена,

-сађење и нега биљака из расада,

-коришћење и лековитост биљака.

Ученици, чланови ове секције, редовно учествују у продајним изложбама за Врбицу и Плесну манифестацију „Плешимо заједно“.

XII ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

Изради програма професионалне оријентације прилази се од савремених научних поставки о избору занимања и реалних могућности њихове примене у професионалној оријентацији ученика основне школе.

Циљ професионалне оријентације најшире речено је развијање спремности ученика да стиче знања и искуства о себи и свету рада.

Општи задаци професионалне оријентације

- упознавање, праћење и подстицање развоја индивидуалних карактеристика личности ученика;
- упознавање ученика са светом рада и занимањима;
- формирање правилних ставова према раду;
- сарадња са учениковим родитељима и њихово оспособљавање за пружање помоћи деци;
- сарадња са установама и институцијама које могу допринети успешном професионалном развоју.

Поред општих задатака утврђују се и посебни задаци професионалне оријентације чије систематско и континуирано извршавање треба да допринесе постизању одређеног нивоа професионалне зрелости.

Обзиром да је избор занимања развојни процес и да се професионална оријентација обавља од почетка основног школовања потребно је на сваком узрасту прилагодити рад на:

- упознавању, праћењу и подстицању развоја индивидуалних карактеристика личности ученика значајних за усмеравање њиховог професионалног развоја;
- стицање основног знања и појмова о раду и занимању;
- развијању ставова о друштвеној и индивидуалној вредности друштвеног рада;
- формирању општих радних навика и изграђивање позитивних особина личности најнепосредније везаних за рад;
- пружање помоћи родитељима у подстицању и усмеравању професионалног развоја своје деце;
- омогућавању да ученик стекне непосредна искуства у вези са радом и занимањима.

Да би се предходно реализовало потреба је да сви извршиоци ВОР у оквиру својих послова посебно програмирају рад на професионалној оријентацији:

- предметни наставници у оквиру свог рад
- развијање радних навика и културе рада ученика (обрада теме радне навике)
- развијање одговорности, упорности, уредности и прецизности
- укључивање ученика у СА према способностима и интересовањима;
- активирати ученике да размишљају о избору занимања
- осмишљавање ДКР-а с циљем превазилажења негативних предрасуда о појединим врстама занимања и рада;
- организовати сусрете ученика с родитељима-; „моје занимање је,, ...
- организовати посете ученика привредним и другим организацијама;
- на часу ОЗ организовати предавање „фактори који утучу на избор занимања,,
- улога родитеља у избору занимања своје деце-предавања
- посета Средњој занатској школи „Петар Лековић,, и друге средње школе;
- родитељски састанак на коме ће стручни сарадници (Средње занатске школе) представити своју школу.
- посте Сајму образовања (за упис ученика у средње школе);

Основни носиоци реализације програмских задатака професионалне оријентације у школи су:

- школски психолог и педагог
- одељенски старешина

XIII ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Брига о здрављу ученика заузима једно од кључних места у раду Школе. Од школске 2017/2018. године у оквиру предмета физико васпитање уведено је здравствено васпитање у првом и петом разреду, а од школске 2018/2019. године и у другом и шестом разреду. Брига о здрављу прожима се у редовној настави многих предмета / Свет око нас, Природа и друштво, Биологија, Географија, Хемија, Физичко и здравствено васпитање /, у часовима одељењског старешине, а представници неких институција локална средина веома су ангажовани при реализацији овог програма . Пре свих ту су здравствене установе, а посебно патронажна служба, Завод за јавно здравље, потом Црвеног крста и МУП-а. Циљ програма је друштвена и лична брига о здрављу сваког детета. Један од најважнијих циљева у области здравствене заштите је и развијање, код сваког ученика појединачно, свести о значају очувања личног здравља и значаја његовог активног односа према томе, као и развијање правилног односа према исхрани, слободном времену, боравку у природи, редовним консултацијама у здравственим службама и избегавању ризичних ситуација и понашања, која могу штетно утицати на њих.

Редн. бр.	Активности	Начин реализације	Носиоци реализације	Време реализације
1.	Систематски прегледи ученика у Дому здравља при упису у предшколско, први разред и даље у 3, 5. и 7. разреду, као и приликом уписа у средњу школу.	-обављање прегледа у здравственој установи у присуству родитеља	-здравствене установе	-октобар, новембар, април и мај
2.	Вакцинација ученика	-вакцинација у здравственој установи у присуству родитеља	-здравствене установе	према календару здравствене установе
3.	Стоматолошки преглед	-по одељењима одржана предавања и обављени систематски прегледи зуба у школској амбуланти	-школски стоматолог	-током године
4.	Предавања Патронажне службе Дома здравља: према избору тема Дома здравља, а које се односе на	-предавање у сваком одељењу од 1-8 разреда, према плану службе	-Патронажна служба Дома здравља	-према плану Дома здравља

	одређени узраст / од личне хигијене, преко здраве исхране, промена у пубертету до бављења спортом и заштите од алкохола, дувана и психоактивних супстанци /			
5.	Предавања о трговини људима специјалног педагога за ученике 7. или 8. разреда	-радионице у сваком одељењу	-специјални педагог	-према плану специјалног педагога
6.	Предавање о болестима зависности	-радионице у сваком одељењу 7. и 8. разреда	- специјални педагог и одељењске старешине	-према плану специјалног педагога
7.	Бављење спортом - сви часови физичког васпитања, часови спортских секција, боравак на настави у природи и излету, недеље спорта, наставак активности пројекта Здраво растимо	-одржани часови физичког васпитања, секција, такмичења у овој области, турнира, рекреација током наставе у природи, излета и екскурзија	-наставници физичког васпитања и одељењске старешине	-током године на свим наведеним садржајима

XIV ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Школа у сарадњи са надлежним установама брине о социјалној заштити, посебно ученика из осетљивих друштвених група, на основу програма социјалне заштите. Уколико је потребно школа организује прикупљање средстава за ове сврхе кроз акције школског спорта, волонтирања и других добротворних акција.

Школа посебно води рачуна о ученицима који имају потешкоће у продичном окружењу –породица у процедури развода брака, лоши узајамни односи родитеља, озбиљнија болест ужег члана породице или ученика, тешки материјални услови, проремећаји понашања родитеља или ученика, болести зависности родитеља или ученика, други поремећаји понашања – бежање из школе, крађа, припадност деструктивној групи. За ове ученике организују се посебне активности у сарадњи са локалном заједницом, пре свега Центром за социјални рад.

Редн. бр.	Активности	Начин реализације	Носиоци реализације	Време реализације
1.	Идентификација ученика са тешкоћама у емоционалном развоју, сазревању, променама у понашању, тешкоћама у напредовању и тежим породичним проблемима	-подаци из упитника за родитеље ученика првог разреда, разговор са родитељима, подаци Центра за социјални рад (ЦСР), разговор са ученицима, ОС, наставницима.	-родитељи, ЦСР, стручни сарадници, ОС, наставници.	током школске године
2.	Рад са родитељима на оснаживању за решавање проблема ученика који су последица поремећених породичних односа	-саветодавно – инструктивни рад са родитељима и ученицима	-стручни сарадници, наставници, ЦСР	током школске године
3.	Оспособљавање родитеља за решавање проблема који	Саветодавно – инструктивни рад са	Стручни сарадници,	током школске

	се односе на понашање ученика	родитељима	наставници , ЦСР	године
4.	Сарадња са социјалним институцијама	предавања, саветодавни разговори, тематско – едукативне радионице, студије случаја	ЦСР, представници школе	према потреби
5.	Посредовање у остваривању права на материјалну помоћ /уџбеници, настава у природи, екскурзије, лечења, летовање/	-упућивање дописа одговарајућој институцији и разговори са родитељима	одељењске старешине, ЦСР, општина, Црвени крст	током школске године
6.	Организација хуманитарних акција	договор са родитељима, ученицима и наставницима;	наставници	током школске године
7.	Донације у пројектима за ове ученике	у оквиру пројекта обезбеђена средства и помоћ овим ученицима	-реализатори пројекта и организације које га финасирају	током године

XV ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Заштита животне средине обухвата активности усмерене на развој еколошке свести, као и очување природних ресурса. Очување природних ресурса односи се и на упознавање са коришћењем и рационалном употребом тих ресурса у области енергетике. Школа доприноси заштити животне средине остваривањем програма заштите животне средине - локалним еколошким акцијама, заједничким активностима школе, родитеља и јединице локалне самоуправе у анализи стања животне средине и акција за заштиту животне средине.

У оквиру овог програма ученици се информишу о значају очувања животне средине, са посебним освртом на њихов лични допринос и ангажовање у реализацију акција на нивоу школе и локалне заједнице. На часовима одељењског старешине у свим узрастима обрађују се одређене теме. Посебне активности реализују наставници биологије у редовној настави и у раду еколошке секције. У редовној настави приликом обраде пригодних тема / Свет око нас, Природа и друштво, географија, биологија, физика, хемија, техничком / ученици ће добити информације о загађивачима ваздуха, глобалном отопљавању, променама у клими и њиховом утицају на живот на планети, значају одрживе енергије, значај селекције отпада, рециклаже истог, заштити вода, шума, утицај отпада, посебно пластике, на животну средину, опасности од пожара и поплава.

Редн. бр.	Активности	Начин реализације	Носиоци реализације	Време реализације
1.	Рад еколошке секције -израда едукативних паноа, мерења загађења реке, посета Заводу за јавно здравље, постављање садница украсног шибља и цвећа у школском дворишту, прикупљање података са интернета о загађењу животне средине, обележавање дана борбе против пушења, Дана вода, Дана планете Земље, Дана озонског омотача...	-рад еколошке секције, посета околине града, израда и постављање паноа, брига о биљкама у школском дворишту	Наставник задужен за рад еколошке секције, ученици	-према плановима током године
2.	Укључивање у акције локалне заједнице на рециклажа отпада	-сарадња са депонијом „Дубоко“ у оквиру пројекта селекције и рециклаже отпада	-одељеске старешине, еколошка секција	-према плановима током године
3.	Акција „Очистимо Србију“ - локална средина	-чишћење града и околине	-ОС и ученици, остали запослени	Април или мај

4.	Сакупљење секундарних сировина -акција сакупљања старог папира -одлагање потрошених батерија -одлагање отпада у школи у посебним контејнерима	-током године редовно сакупљање и одлагање отпада и секундарних сировина	-ОС и ученици и предметни наставници, чланови еколошке секције	-током целе године
5.	Постављање жардињера са цвежем у школској згради и дворишту и уређење	-током године редовно одржавање и неговање зеленила и школског простора	-ОС и ученици и предметни наставници	-током целе године
	учионица	простора		

XVI ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ

Сарадња са локалном самоуправом реализује се на основу програма сарадње са локалном самоуправом. Школа прати и укључује се у дешавања на територији јединице локалне самоуправе и заједно са њеним представницима планира садржај и начин сарадње, нарочито о питањима од којих зависи развитак школе. Ова сарадња одвија се и на територији издвојених одељења.

Као оснивач школе локална самоуправа значајно утиче на рад школе, а првенствено кроз различите облике финансирања, од свакодневног рада, до унапређења материјално- техничких услова. Одељење за друштвене делатности, односно просветна инспекција прати рад школе, а такође и друге инспекцијске службе.

Ред број	Активности	Начин реализације	Носиоци активности	Време реализације
1.	Достављање свих извештаја о раду школе у претходној школској години	-секретар школе доставља извештаје Општинској просветној инспекцији	-директор, помоћник директора и стручни сарадници / припремају извештаје /	септембар
2.	Достављање Годишњег плана рада школе за наредну годину и Школски програм / који се доноси за 4 године /	-секретар школе доставља планове Општинској просветној инспекцији	-директор, помоћник директора и стручни сарадници / припремају планове	септембар

3.	Спискови ученика и наставника који имају право на месечне карте / материјална накнада за исте /	-секретар школе доставља спискове Општинској просветној инспекцији	-ОС, наставници, секретар школе	септембар
4.	Израда различитих финансијских извештаја и финансијских планова , рачуни, изводи, потраживања школе, полугодишњи и годишњи извештаји	-шеф рачуноводства доставља податке сектору за друштвене делатности	-директор школе и шеф рачуноводства	сваког месеца током године
5.	Избор предсавника локалне самоуправе у Школски одбор	-секретар доставља захтев у складу са процедуром када је то потребно	-Школски одбор, директор и секретар школе	када је потребно да се бира нови члан
6.	Учесће на пројектима за средства унапређења материјално-техничких услова рада	-достављање потребне документације на конкурс	-помоћник директора, директор, остали учесници израде	током године
			пројекта	
7.	Присуство различитим састанцима везаним за рад школе	-учесће директора, помоћника директора, шефа рачуноводства, секретара	-директор, помоћник, шеф рачуноводства, секретар	током године
8.	Присуство представника локалне самоуправе у неким активностима школе	-пријем ученика 1. разреда, проселе Дана школе, Светог Саве, посета делегација ван града школе и сл.	-директор, помоћник директора, чланови Школског одбора	током године
9.	Разни инспекцијски прегледи везани за припремљеност школе за рад и рад током године	-обилазак инспектора	-секретар школе, директор, помоћник директора, стручни сарадници	током године
10.	Сарадња са месним канцеларијама на чијим територијама се налази матична школа и издвојена одељења	-разматрање проблема везаних за рад школе и решавање истих	-директор, представници месних заједница	током године

XVII ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА РОДИТЕЉИМА

Школа подстиче и негује партнерски однос са родитељима, односно другим законским заступницима ученика, заснован на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења. Области, садржаји и облици сарадње са родитељима, односно другим законским заступницима деце и ученика, обухватају детаљно информисање, саветовање, укључивање у наставне, и остале активности школе и консултовање у доношењу одлука око безбедносних, наставних, организационих и финансијских питања, с циљем унапређивања квалитета образовања и васпитања, као и обезбеђивања свеобухватности и трајности васпитно- образовних утицаја. Ова сарадња се одвија кроз индивидуалне и групне разговоре, одељењске и повремене опште родитељске састанке, рад Савета родитеља школе и укључивање родитеља у разне културне, друштвене, хуманитарне спортске и пројектне активности. Родитељи имају своје представнике у Школском одбору, које бирају из чланова Савета родитеља школе. Савет родитеља школе бира се сваке школске године до 15. септембра, чине га по један представник сваког одељења школе и предшколских група. Годишњим планом рада прецизније се одређује рад савета родитеља школе.

Редн. бр.	Активности	Начин реализације	Носиоци реализације	Време реализације
-----------	-------------------	-------------------	---------------------	-------------------

1.	Први родитељски састанци – информисање родитеља о изменама у законима и програмима, упознавање са календаром рада сваке школске године, распоредом часова, терминима за индивидуалне разговоре и избору дестинација за излете, наставу у природи и	-за родитеље предшколских група и ученика првог разреда општи родитељски саприредбом, а потом у свим одељењима одржани родитељски састанци	-одељењске старешине	-прва седмица септембра
----	--	--	----------------------	-------------------------

	екскурзије, врши се избор представника у Савет родитеља школе у сваком одељењу			
2.	Родитељски сатанци током године на којима се разматра успех одељења, васпитно-дисциплинске мере, реализација образовно-васпитног рада / редовна настава, допунска и додатна, такмичења, пробна тестирања итд/	-одржани родитељски састанци	-одељењске старешине	-на крају сваког тромесечја
3.	Избор агенција за реализацију излета, екскурзија, наставе у природи и екскурзија – представници родитеља	-састанци представника родитеља и избор	-родитељи и ПП служба	-септембар, октобар
4.	Присуство часовима у данима отворених врата	-сваког месеца један дан у седмици / школа утврђује и информисе родитеље који су то дани / родитељи могу да присуствују часу или часовима у одељењу свог детета	-наставници, родитељи	-једном месечно према утврђеном распореду
5.	Организација другарске вечери за ученике осмог разреда	-разматрање понуда и избор објекта	-представници родитеља и ученика 8. разреда	мај
6.	Анкетирање родитеља о квалитету сарадње школе са породицом и анкетирање родитеља у процесу самовредновања рада школе	-анкетирани по 2-3 родитеља из сваког одељење школе на крају првог полугодишта , анкетирање чланова Савета родитеља школе на крају другог полугодишта, анкетирање родитеља у процесу самовредновања	-ОС и стручни сарадници	јануар и јуни, по плану самовредновања

7.	Информисање родитеља: -на огласној табли школе информације о календару рада, сменама и звоњењу, терминима за индивидуалне разговоре, писменим проверама ученика током године и другим питањима -разна обавештења и информације а активностима и посебно резултатима са такмичења на сајту школе	-постављена обавештења и ажурирање сајта	директор, наставници и стручни срадници	током године
8.	Присуство родитеља разним културним и друштвеним активностима – приредбе, прославе, креативне радионице, реализација наставе, реализација хуманитарних активности, присуство промоцији најуспешнијих ученика 8. разреда и промоција најуспешнијих такмичара , пријем родитеља ученика носиоца Вукове дипломе	-присуство приредбама , изложбама, такмичења, одржани часови родитеља у настави, присуство промоцији најуспешнијих		током године
9.	Реализација предавања за родитеље и ученике	-предавање на Савету родитеља школе	-чланови Савета родитеља школе, родитељи, директор, ПП служба, Гостујући предавачи	током године
10.	Индивидуални разговори, саветодавни рад и помоћ у решавању проблема везаних за дете	-разговори, помоћ, упућивање на друге институције	-ОС, стручни сарадници, директор	током године

ПРОГРАМ XVIII ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА И НАСТАВЕ У ПРИРОДИ

Током школске године посете, излети и екскурзије биће организоване у складу са потребама и способностима ученика имајући у виду материјалне могућности школе и родитеља. Свим ученицима организују се посете музејима, биоскопима, галеријама... у Београду и излети у градским излетиштима и ближој околини. Реализација је планирана током школске године, у зависности од временских прилика, а реализатори су одељенске старешине, ПП служба и наставници индивидуалних вежби.

Ученицима старијих разреда и осмацима организујемо једнодневну екскурзију у град који изабере Одељенско веће, а ученици могу поднети напор пута као нпр. Смедерево, Нови Сад, Сремске Карловце, Крагујевац... Због материјалних могућности породица наших ученика школа ће се трудити да део средстава обезбеди донацијама. Реализација једнодневних излета планирана је за период април – јун текуће школске године и усклађује се са временским приликама.

За ученике 5 -1 разреда и њихове пратиоце (3), донацијом смештаја и превоза ОМНИТУРС агенције биће обезбеђено летовање у Грчкој у септембру 2019. Личном донацијом Александра Стошовића и фирме SMART VISION биће обезбеђена исхрана, а донацијом WIENER STADTISCHE осигурање током боравка.

Уколико се обезбеде средства или материјалне ситуације родитеља омогуће извођење вишедневне екскурзије или наставе у природи, школа ће је организовати у току школске године, када временске прилике дозволе (октобар или април – јун). На предлог одељенских и стручних већа одредиће се дестинација и време трајања након чега ће ПП служба прикупити понуде о којима ће одлучивати Савет родитеља.

XIX ПРОГРАМ РАДА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

План и програм рада библиотекара-медијатекара

	садржаји	Време
1.	<p>Непосредан рад са ученицима</p> <ul style="list-style-type: none"> • Организовно и систематско упознавање ученика са књигом и осталом библиотечком грађом, библиотеком, читаоницом и др. • Испитивање за коју врсту литературе постоји интересовање код ученика, као и усмеравање ка књижевним вредностима и достигнућима савремене науке, • Развијање читалачке склоности и навике да ученици самостално траже књигу и осталу литературу, • припрема ученика за самостално коришћење библиотечког материјала, • стручна помоћ при избору књига, • упућивање ученика у начин коришћења енциклопедија, лексикона, речника, приручника,... • неговање културног понашања у библиотеци и читаоници, • Упућивање на пажљиво и правилно руковање библиотечком грађом, • Одржавање часова у библиотеци у оквиру редовне наставе и слободних активности, • реализација васпитно-образовних програма у оквиру КЈД школе. 	септембар- јун
2.	<p>Стручни рад:</p> <ul style="list-style-type: none"> • организација рада библиотеке, • вођење набавке књига, • вођење набавке публикација и дечјих часописа, • библиотечко пословање(физичка обрада књига, класификација интервенисања, каталошка обрада) • Електронска обрада књижног фонда у програму за библиотечко пословање, • Континуирана израда електронске базе података за новонабављену библиотечку грађу, • Сакупљање, обрада, чување и давање на коришћење књижевне и некњижевне грађе, • Систематски рад на информисању, упознавању са новим књигама: читање приказа, рецензија критика, посебно стручних часописа, • праћење издавачке делатности и информисање о новонабављеним књигама, • Попис и евиденција ученика и наставника активних корисника библиотечког фонда и евиденција 	септембар- јун

	<p>издавања књига,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вођење статистике о броју посета библиотеци и прочитаним књигама, • Излучивање и отписивање очтећене и неактуелне библиотечке грађе, 	
3.	Извештај о раду школске библиотеке	јун
	Културна и јавна делатност	
4.	<ul style="list-style-type: none"> • Организовање тематских изложби, • Организовање и учешће у културним акцијама школе, • Посета изложбама, промоција књига, • Посета сајму, „Месец дана књиге,“ • Сарадња са установама које се баве књигом, • Сарадња са установама културе као што су позоричта, биоскопи, музеји,... • сусрет са књижевницима. 	септембар-јун
	Школска медијатека	
5.	<ul style="list-style-type: none"> • Са стручним већима направити план (предлог)набавке књига и библиотечких средства, • извршити расподелу аудио-визуелних и осталих техничких помагала ради рационалнијег коришћења у настави, • припрема медијатеке, потребне опреме и наставног средства за организовање наставног часа у медијатци, • сређивање и обрада медијатечког фонда 	август-септембар ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ
6.	<p>Сарадња са наставницима и стручним сарадницима</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сарадња са наставницима на утврђивању плана лектире и предлога набавке, • Сарадња са наставницима и стручним сарадницима у оквиру већа у планирању набавке литературе за ученике и наставнике из различитих области, • Континуирана сарадња са психологом, спец. педагогом и директором школе и у вези предлога набавке стручне методичко-педагошке литературе. 	ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

7.	Стручно усавршавање	током школске године
8.	Извештај о раду медијатеке	јун

XX ОСТАЛИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ ЗНАЧАЈНИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

1. ИНДИВИДУАЛНЕ ПСИХОМОТОРНЕ ВЕЖБЕ

Циљ:

Циљ индивидуалних психомоторних вежби је отклањање или ублажавање специфичних поремећаја или тешкоћа у једној или више области сензо-моторног и психофизичког понашања ментално ометених ученика и омогућавање даљег успешнијег учења и развоја.

Задаци су:

- Допринос развоју и богаћењу сензо-моторног и психомоторног искуства, способности опажања и бољем сналажењу у његовој средини
- Развијање моторике, моторичких вештина и спретности при кретању, манипулисању и координирању покрета, њиховој контроли, брзини, тачности и равнотежи
- Развијање говора, језика и когнитивних функција
- Припрема ученика и олакшавање учења почетног читања и писања и захтева у другим областима школског учења

ВЕЖБЕ ОПШТЕ РЕЕДУКАЦИЈЕ ПСИХОМОТОРИКЕ

Вежбе опште реедукације психомоторике имају за циљ да преко кинестезије и свих чула истовремено обнове дететова искуства о себи, о себи у односу на простор и време и о себи у односу на другог.

Вежбе за доживљај телесне целовитости

Вежбе за доживљај телесне целовитости-топографија тела

Вежбе за доживљај гестуалног простора

вежбе за уочавање и стабилизовање латерализованости

Вежбе за координацију покрета

Вежбе координације горњих екстремитета

Вежбе координације горњих екстремитета и главе

Вежбе координације горњих и доњих екстремитета

Вежбе координације тела у целини

Вежбе за уједначавање тоничне напетости и осамостаљивање покрета

Вежбе покретима из рамена

Вежбе покретима из лакта

Вежбе покретима шаке

Вежбе покретима прстију

Вежбе оријентације у објективном простору

вежбе ходања и одржавања равнотеже при ходу

вежбе за одређивање положаја тела у простору

вежбе кретања у објективном простору

вежбе оријентације тела у простору у односу на предмет или друге

вежбе упоређивања по висини, раздаљини

вежбе кретања у простору по задатој шеми

Вежбе за уочавање и препознавање ритмова

вежбе координације покрета уз ритам

ритмичке говорне вежбе

Вежбе за контролу импулсивности

вежбе контроле моторике пред огледалом

вежбе контроле моторике уз ходање, пњескање

Вежбе за процену трајања и оријентацију у времену

вежбе перцепције времена преко покрета

вежбе перцепције времена кроз час

животне активности и перцепција времена

вежбе уочавања метричког времена

вежбе за откривање доживљеног времена

ВЕЖБЕ ЧУЛА

Вежбе чула доприносе богаћењу сензомоторног искуства, отклањању и ублажавању специфичних тешкоћа и поремећаја у некој од области сензомоторног понашања ученика.

Вежбе за визуелно опажање

Вежбе за покретљивост очију

Вежбе перцепцију димензија

- перцепција величине (мало-велико)
- перцепција дебљине (дебело-танко)
- перцепција дужине (дугачко-кратко)
- перцепција висине (високо-ниско)
- перцепција ширине (широко-уско)

Вежбе за перцепцију облика

- уочавање, препознавање, разликовање и именовање облика
- уметање предмета и фигура
- трасирање ивица (кривих и изломљених)
- постављање тродимензионалних предмета
- трасирање оловком (ивица- облик)
- комбиновање фигура

Вежбе за перцепцију боја

- диференцирање основних боја
- груписање према боји
- додавање делова различите боје

- израда мозаика у боји

Вежбе за визуелну меморију

- именоване- који недостаје
- промена редоследа предмета

Вежбе за визуелну пројекцију

- именоване предмета по опису
- именоване особа по опису
- препознавање пута по опису
- проналажење испуштених делова

Вежбе за визуелну дискриминацију

- разликовање, именоване, сортирање, разврставање и упоређивање
- дискриминација предмета одређеног квалитета (неприпадајући елементи)

Вежбе за аудитивно опажање

Вежбе аудитивне перцепције и пажње

Вежбе за аудитивну дискриминацију

- разликовање звукова и шума
- уочавање особина звука и гласа
- одређивање извора звука-разликовање гласа (дечијег, мушког, женског, познатих гласова)
- препознавање гласова карактеристичних за животиње (опонашање)

Вежбе за перцепцију аудитивне фигуре и основе

Вежбе за аудитивно памћење звучних секвенци (речи, реченице, дана у недељи, месеца у години, песме, бројалице)

Вежбе за тактилно опажање

- Стереогностичка перцепција
- идентификација предмета (облик, површина, тврдоћа, величина, дебљина, дужина)
- перцепција тежине
- термичка перцепција

Вежбе за опажање мириса и укуса

- Препознавање и именоване укуса
- Препознавање карактеристичних мириса

ВЕЖБЕ СПЕЦИФИЧНЕ РЕЕДУКАЦИЈЕ ПСИХОМОТОРИКЕ

Изводе се на основу дијагностике која је дата од : неуропсихијатра, психолога, дефектолога, реедукатора, логопеда, педијатра.

Вежбе за дисграфију

- Вежбе за доживљај телесне целовитости
- Вежбе за уочавање и стабилизовање латерализованости
- Вежбе за уједначавање тонуса и осамостаљивање покрета
- Вежбе координације покрета уз ритам
- Вежбе оријентације у објективном простору
- Вежбе оријентације у графичком простору
- Графомоторне вежбе
- Вежбе релаксације
- Вежбе чула

Вежбе за дислатерализованост

- Вежбе за уједначавање тонуса и осамостаљивање покрета
- Вежбе координације покрета уз ритам
- Вежбе за уочавање и стабилизовање латерализованости
- Вежбе оријентације у објективном простору

Вежбе за хиперактивно понашање

- Вежбе релаксације
- Вежбе за процену трајања и оријентацију у времену
- Вежбе за уједначавање тонуса и осамостаљивање покрета
- Вежбе за координацију покрета
- Вежбе ритма
- Вежбе за контролу импулсивности
- Вежбе за доживљај телесне целовитости
- Вежбе чула
- Вежбе за уочавање и стабилизовање латерализованости
- Вежбе за уочавање присуства другог

Вежбе за смиривање тикова

- Вежбе релаксације
- Вежбе за контролу импулсивности
- Вежбе за уједначавање тонуса и осамостаљивање покрета
- Ритмичке вежбе
- Вежбе за диференцирање мускулатуре лица
- Вежбе дисања

Вежбе за дизартрију

- Вежбе релаксације
- Вежбе ритмичког дисања
- Вежбе ритма
- Вежбе за контролу импулсивности
- Вежбе за уједначавање тонуса и осамостаљивање покрета
- Говорне вежбе

Вежбе за дискалкулију

- Вежбе за доживљај телесне целовитости
- Вежбе за уочавање и стабилизовање латерализованости
- Вежбе оријентације у објективном простору
- Вежбе за координацију покрета уз ритам
- Вежбе релаксације
- Вежбе серијације
- Вежбе класификације
- Вежбе конзервације
- Вежбе чула

Вежбе за дислексију

- Вежбе за доживљај телесне целовитости
- Вежбе за уочавање и стабилизовање латерализованости
- Вежбе оријентације у објективном простору
- Вежбе за уједначавање тонуца и осамостаљивање покрета
- Вежбе ритма
- Вежбе чула
- Говорне вежбе
- Вежбе релаксације

Вежбе за дисгнозију

Вежбе за доживљај телесне целовитости

- Вежбе за доживљај телесне целовитости-топографија тела
- Вежбе за доживљај гестуалног простора
- Вежбе за уочавање и стабилизовање латерализованости

Вежбе оријентације у објективном простору

Вежбе ритма

Вежбе за уочавање присуства другог

Вежбе за процену трајања и оријентацију у времену

Вежбе релаксације

Вежбе чула

2. ЛОГОПЕДСКЕ ВЕЖБЕ

Циљ рада логопеда у школи је да код ученика :

- отклони говорне поремећаје који отежавају вербалну комуникацију,
- стимулише развој говора и језика код деце са неразвијеним говором и језиком,
- развија пасиван, унутрашњи и активан експресивни говор,

- отклања и коригује сметње у читању и писању.

Задаци логопедских вежби код ученика са посебним потребама су следећи :

- да се отклоне сви облици говорних поремећаја који представљају сметњу говорној комуникацији,
- да се подизањем квалитета вербалног изражавања ученика развија језичко-мисаона основа и опште изражавање ученика,
- да се развијањем говора ученици социјализују и оспособљавају за живот и рад,
- да се развијају говорно-језичке способности до одговарајућег нивоа,које ће у границама психофизичких могућности ученика омогућити праћење и усвајање наставног плана и програма,а самим тим и остваривање циља и задатака основног образовања и васпитања,
- да се пружи непосредна помоћ породици и тиме доприноси правилном односу према детету од стране породице.

Логопедске вежбе у специјалној основној школи се организују за ученике са следећим проблемима :

- недовољно развијен говор и језик,
- дислалија,
- дислексија,
- дисграфија,
- дизартрија спастика,
- ринопалија аперта и ринопалија клауза,
- ринофонија,
- брадилалија,
- тахилалија,
- корекција основног гласа.

При пријему нових ученика,на почетку и током целе школске године,логопед врши логопедску дијагностику ученика која има за циљ да установи :

- степен говорно-језичке развијености,
- ниво психофизичких потенцијала за говор,
- открије врсту,проширеност и интезитет говорно-језичких поремећаја и њихову узајамну зависност.

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА ПРИ ПРИЈЕМУ НОВИХ УЧЕНИКА

Успостављање контакта логопеда и ученика

Логопедска дијагностика

- Процена развијености унутрашњег говора (извршавање налога,невербална комуникација)
- Процена развијености и разумљивости експресивног говора (спонтан говор)
- Процена фонације
- Процена присутности анатомских аномалија и развијености моторике говорних органа (Тест оралне праксије)
- Процена развијености фонетске стране говора (Глобални и Аналитички тест)
- Процена развијености речника и семантичке стране говора (Тест речник и Семантички тест)
- Процена граматичке и синтаксичке развијености (стрип-прича,препричавање приче или догађаја,непосредно понављање реченица)
- Провера познавања слова , читања и писања (препознавање слова,процена аналитичко-синтетичких способности,провера фонемског слуха,педикциони тест,процена графомоторног низа,диктакт)

- Процена флуентности говора – утврђивање присуства говорних поремећаја : муцање , брадилалија , тахилалија , ринолалија , ринофонија.

Отварање логопедског досијеа (узимање логопедске анамнезе у разговору са родитељима , подаци о говорно-језочком статусу детета на основу логопедске дијагностике)

Организација индивидуалног логопедског третмана (на основу резултата добијених тестирањем ученика и анамнестичких података података добијених од родитеља,логопред планира индивидуални третман).

Логопедски третман се наставља код свих ученика који су укључени током претходних школских година, а нису у потпуности савладали вежбе за говорно-језички поремећај.

РАЗВОЈ ПСИХОФИЗИОЛОШКЕ ОСНОВЕ ЗА ГОВОР,ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Физиолошку основу за говор чине:

- Аудитивна и визуелна меморија за реч
- Кинестетички покрети говорних органа
- Тактилни осећај и њихово запамћивање.

Психолошка основа гради се на :

- Гнозији
- Сазнању
- Пажњи
- Памћењу
- Језичком мишљењу
- Просторно-временској оријентацији.

Дефицит у било којој од ових области доводи до смањења говорно-језичких потенцијала.

1. Пресудан значај за развој говора има : слух, аудитивна перцепција, аудитивна дискриминација, аудитивна меморија и могућност њихове евокације за потребе експресивног говора.

Вежбе би требало започети скретањем пажње на звучне надражаје из природе или животињског света, на механичке изворе звука, на људски говор, музичке инструменте.Вежбати локализацију извора звука и разазнавање људског говора у односу на остале звукове из природе.Скретати пажњу на промену значења речи у којима се мења један глас, разликовање налога у којима се мења једна реч.Вежбати акустички сличне гласове С-Ш,С-З,Л-Р...,разликовати звучне од беззвучних гласова.Вежбати гласовно-акустичку анализу и синтезу речи,вежбати анализу и синтезу говора,затим речи, одвајати реч од речи у реченици.Вежбати аудитивно памћење тј. навикавати дете да памти своје име,имена својих другова, наставника, делова тела.Вежбати запамћивање и понављање простих, а касније проширених реченица, запамћивање и понављање краћих песмица, бројалица.Вежбати запамћивањејезички структура (глаголе, падеже, предлоге, прилоге...) преко конструисаних дијалога и прича.

1. Развој визуелне перцепције говора и графичких симбола, визуелне меморије за говорне покрете, слова и остале графичке симболе.

Нормалан развој говора потпомогнут је посматрањем изражајних покрета лица и других делова тела. Слова и графички симболи првенствено се усвајају видом. Стога је развој визуелне перцепције и меморије неопходан за учење и корекцију говорних поремећаја и за отклањање дислексије и дисграфије.

Вежбе за визуелну перцепцију укључују разликовање : облика, величине, боје

(увиђање нијанси боја). У оквиру визуелне меморије настојати да деца памте показани облик предмета и да га нађу у маси других, да памте боје показаних фигура итд. Пред огледалом са децом изводити логомоторне вежбе.

2. Развој просторне и временске оријентације, памћење словног низа и осталих графичких симбола.

Схватање временске и просторне оријентације помаже ученику да уочава односе у природи и свој однос према природи и друштву, као и међуодносе свега што око њега постоји.

Перципирање простора и оријентације у њему је за ученика лакша јер је конкретнија и може да се види и опипа. На просторној оријентацији се заснивају важне језичке структуре као што су предлози, неки прилози и свезе. Она такође представља основу за читање, писање, цртање и друге мануелне активности.

Вежбе оријентације у простору треба почети од телесних покрета (лево, десно, горе, доле) потпомогнутим фигурама, слагањем и ређањем. Са грубих телесних покрета прелази се на графомоторне вежбе, постављање и писање слова, прво великих, па малих.

Перципирање времена и развој временске оријентације је апстрактнији феномен. У нормалном говорно-језичком развоју правилна употреба речи које означавају време јавља се између четврте и пете године. Код ментално ометене деце, деце са можданим повредама и патолошким говорним развојем ова категорија речи формира се знатно касније. Изградња перцепције времена је важна због одвајања прошлости и будућности од садашњости тј. за усвајање реалног процењивања живота (играм се, играо сам се, играћу се).

Перципирање догађаја у низу омогућава развој логичког и језичког значаја за даљи говорни развој. Формирање временске оријентације захтева указивање на циклична понављања : прво на физиолошке потребе, спавање, оно што дете непосредно осећа или је осећало, затим на појаве дан, ноћ, час, одмор постављајући питања везана за један догађај.

3. Развој кинестетичких и тактилних осета, кинестетичког и тактилног памћења.

Говор се реализује покретима говорних органа, нарочито језика, усана и гласница. Покрети се уче полако, све док се не аутоматизују. Наиме, неки ученици располажу основним спонтаним покретима говорних органа кад је у питању жвакање, лизање, гутање, али нема развијене вољне моторике. Логопед мора да потпоможе развој усмерених, вољних покрета језика и усана, као и сложену интеракцију њиховог рада. Шпатула и друга средства за подражај се могу користити на почетним вежбама. Ове вежбе морају бити прилагођене узрасту детета и састоје се у извођењу и имитирању свих могућих покрета говорних органа. Требало би да имају карактер игре и да код ученика развијају охрабрење и самопоуздање. Међутим, логопед ће настојати у пракси да кад вежба визуелну перцепцију укључи и аудитивну стимулацију, кинестетички осећај и оријентацију у простору. Само овако обједињене функције

обезбеђују да ученици савладавају сложене фонетске, језичке и графичке структуре. Тежиште рада треба увек да је на вежбању оне функције која је највише оштећена, а друге треба користити као потпору за даље заједничко сазревање.

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА РАЗВОЈУ ГОВОРА И ЈЕЗИКА

Вежбе аудитивне пажње, перцепције и дискриминације гласова

Вежбе аудитивног памћења

Вежбе визуелне перцепције и меморије

Вежбе за развој просторне и временске оријентације

Вежбе фонације

Логомоторне вежбе

Развој и корекција фонетске стране говора

Развој активног говора и језика :

- Увођење у елементарне облике говора кроз појединачне речи и просту реченицу
- Проширивање језичког исказа
- Корекција језичко-граматичких структура
- Оспособљавање за ситуациони говор
- Ослобођење за интерпретацију школског градива
- Рецитовање
- Формирање унутрашњег говора и језичког мишљења.

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА КОРЕКЦИЈИ ДИСЛАЛИЈА

Вежбе аудитивне пажње, перцепције и дискриминације гласова

Логомоторне вежбе (вежбе кинестетских покрета говорних органа и вежбе усмеравања ваздушне струје)

Изазивање гласова, формирање правилног изговора гласова

Фиксирање изговора гласова у иницијалном, медијалном и финалном положају у слоговима и речима

Вежбе усвајања спонтане употребе и аутоматизације ново научених гласова

Вежбе гласовно-акустичке анализе и синтезе речи

Вежбе аудитивног памћења

Усвајање везе фонема-графема

Богаћење речника, развој реченице

Развој унутрашњег и експресивног говора

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА КОРЕКЦИЈИ ДИСЛЕКСИЈА

Развој психомоторних и субјезичких функција у говору

Развој унутрашњег и експресивног говора

Артикулационо-језичке вежбе

Вежбе аудитивне перцепције и дискриминације гласова

Аналитичко-синтетичке вежбе

Стварање везе фонема-графема

Продужавање гласова приликом читања и њихово везивање са самогласницима

Везивање сугласника и самогласника у разним комбинацијама

Повезивање слогова

Континуирано повезивање у читању

Наглашавање сваког гласа у структури речи

Диктат речи, реченица, текста

Осмишљавање текста, препричавање и коришћење прочитаног текста.

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА КОРЕКЦИЈИ ДИСГРАФИЈА

Развој психомоторних и субјезичких функција у говору

Вежбе аудитивне и визуелне перцепције и дискриминације

Стварање везе фонема-графема

Аналитичко-синтетичке вежбе (речи, реченица)

Припремне графомоторне вежбе (цртање, бојење, копирање, ређање предмета по редоследу, цртање предмета, облика и слова преко узорка)

Писање слова индивидуално

Преписивање речи и текста

Писање речи и рекста по диктату

Постепено смањивање слова код преписивања и диктата, навикавање на нормалан текст.

Аутоматизација и осамостаљивање у писању.

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА КОРЕКЦИЈИ МУЦАЊА

Релаксација

Вежбе дусања

Вежбе интонације

Распевавање гласова

Контрола темпа и ритма говора

Говор шапат-гласно

Коришћење шумова

Паралелни говор логопеда и логопата

Успорен изговор речи и кратких реченица

Инверзија речи у реченици

Читање по такту

Читање са продуженим изговором вокала

Читање са посебним осмишљавањем

Допуњавање реченица

Започињање вербалног исказа

Пре причавање прича и догађаја

Припрема за ситуациони говор

Осамостаљивање у говору

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА КОРЕКЦИЈИ ТАХИЛАЛИЈЕ

Успостављање дневног ритма и режима у породици и школи

Вежбе говора по такту уз корак, плесак рукама

Изговор појединих речи са паузама

Изговор реченица са одвајањем речи од речи

Учење ритмичких рецитација

Контролисано читање (истицање првог слога, истицање појединих речи)

Истовремено изговарање и писање

Слушање сопствених снимака

Концентрација пажње на туђ говор

Вежбање говора са саговорником (логопедом)

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА КОРЕКЦИЈИ БРАДИЛАЛИЈЕ

Слушање разлике између брзог и спорог говора

Вежбање говорног ритма и темпа

Вежбе говора по такту

Имитирање туђег исказа мрмљањем и повлачењем оловке по столу

Уклапање говора у замишљено трајање

Потврђивање говора кроз групне вежбе и разне ситуације.

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА КОРЕКЦИЈИ ОСНОВНОГ ГЛАСА

Контрола интезитета говора

Релаксација тела, посебно ларинкса

Тражење горње и доње октаве, налажење средине и запамћивање најприродније позиције гласа

Вежбе мрморења (постепено продужавање фонације, претварање у гласан слог)

Вежбање различитог интезитета гласа

Неговање гласа у хору.

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА НА КОРЕКЦИЈИ РИНОЛАЛИЈЕ АПЕРТЕ, РИНОЛАЛИЈЕ КЛАУЗЕ И РИНОФОНИЈЕ

Вежбе правилног дисања

Логомоторне вежбе

Формирање правилног изговора вокала

Формирање правилног изговора осталих гласова

Вежбе аудитивне перцепције и дискриминације гласова

Аудитивна анализа и синтеза речи

Стварање везе фонема-графема

Богаћење речника и развој реченице

Развој унутрашњег и експресивног говора.

Терапеутско-корективни рад логопеда организује се 1-3 пута недељно. Логопедске вежбе су индивидуалне и трају 15-30 минута. Логопед у свом раду користи следећа средства : огледало, шпатуле, индивидуалне свеске за рад, књиге за децу, сликовнице, уџбенике за наставу српског језика, бојице, фломастере, слагалице, словарице, лото-слике, стрип-приче, бојанке, наставни материјал за графомоторне вежбе, дидактички материјал за савладавање технике читања, апарат КСАФУ, компјутер са програмом за стимулацију говорног развоја и вежбама за анализу и синтезу речи.

У току школске године логопед води дневник рада са терминима доласка деце и садржајем логопедских вежби. Детаљан садржај и опис логопедских вежби је забележен у индивидуалним свескама за рад са ученицима.

На крају школске године се садржај логопедских вежби и напредовање ученика бележи у индивидуални евалуациони лист који се одлаже у персонални досије ученика

Због бржих и трајнијих резултата рада, неопходна је континуирана сарадња логопеда са колегама, пре свега разредним старешинама и наставницима индивидуалних вежби, као и са родитељима ученика.

3. КОРЕКТИВНО – ПРЕВЕНТИВНЕ ВЕЖБЕ И ИГРЕ

Стимулативне вежбе, представљају технику где се поред моторике или преко ње вежбају и остале психофизичке функције. Радом су обухваћене:

-вежбе и игре за стимулацију моторног развоја и за учење нових моторних вештина

-вежбе и игре за стимулацију развоја когнитивних способности.

Реедукативне вежбе се примењују тамо где се функција појавила у развојном периоду или тамо где је функција оштећена услед, психичке, нервне или мишићне инсуфицијенције па јој је потребна одређена помоћ да је савлада.

Активне вежбе представљају вежбе које ученик изводи сам на наш вербални налог или показану вежбу уз обавезу понављања датог налога у току извођења вежбе.

Програм вежби за правилно држање тела подразумева вежбе за различите деформитете кичменог стуба, као и за спречавање могућих последица ради лошег држања. Спадају следеће вежбе:

вежбе за правилно држање тела у ходу

вежбе за правилно држање тела у седу (у клупи, при читању и писању)

вежбе за лоше кифотично држање тела

вежбе за лоше лордотично држање тела

вежбе за лоше сколиотично држање тела

вежбе за правилно дисање (горње костално, доње костално и абдоминално)

Вежбе за горње екстремитете, акцентују рад на побољшању функционалне способности шаке, ради што боље способности у обављању активности у васпитно-образовном процесу и у свакодневним активностима. Рад се спроводи кроз :

вежбе за елементарне покрете руку

вежбе за манипулативну спретност руку

вежбе за диференцираност моторике прстију

вежбе за припремно и почетно писање и читање

вежбе за побољшање писања и читања

Програм вежби за доње екстремитете подразумева првенствено добру статичку контролу, правилан и усмерен ход, чучањ и све што подразумева бољу уклопљеност у школске активности.

вежбе за равна стопала

вежбе за расплинута стопала

вежбе за Х ногу

вежбе за О ногу

У основи координације стоји ниво доживљаја своје телесности као ослоња покрета, као извора покрета и као координатора низа покрета који чине моторну активност. Ниво могућности одржавања равнотеже, ниво организованости тонуса мишића, као и ниво осећајне организованости субјекта, основни су чиниоци за одређивање нивоа координације. Правилна и усмерена координација открива могућност организовања субјекта у социјалном пољу. Програм вежби обухвата:

вежбе за координацију покрета ГЕ

вежбе за координацију покрета ГЕ и ДЕ

вежбе за координацију по ритму

вежбе за визуомоторну координацију

Програм корективно превентивних вежби и игара се изводи 2-3 пута недељно. Радом су обухваћени ученици од првог до осмог разреда. Вежбе се изводе индивидуално, а у зависности од патологије код старијих ученика могућ је и групни рад. Врста, интензитет и трајање активности прилагођени су развојном нивоу и индивидуалним развојним карактеристикама детета. При изради индивидуалних програма води се рачуна да у њиховој основи лежи она врста учења за коју је дете способно. Кроз организоване проблемске ситуације, организује се и третман и то циљано намерним стимулацијама које су део програма и које се одређују на основу диференцијално-дијагностичких специфичности у одређивању индивидуалних могућности.

Различити положаји, реквизити и ситуациони моменти условљавају да рад буде креативан и забаван и да ученици развијају, јачају и ослобађају своје потенцијале.

4. ИНДИВИДУАЛНЕ ВЕЖБЕ СЕНЗОРНЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

Сензорна соба опремљена је меканим зидним облогама и подом. Садржи комплет опреме различитих елемената. Рад у сензорној соби намењен је деци и која имају сметње сензорне интеграције- која имају тешкоће обраде свакодневних сензорних информација у целовит опажај и која манифестују необична понашања, као што су избегавање или претерано тражење додира, покрета, звукова и светлосних сензација. То су деца са поремећајима из аутистичног спектра, деца са АДД и АДХД, менталном ометеношћу, са сензорним оштећењем, говорним потешкоћама, сметњама у учењу и проблемима у понашању.

Третман спроводи дефектолог који је прошао обуку за рад у сензорној соби.

Циљ :

Помоћи детету да се ангажује у активностима које ће задовољити сопствене потребе и омогућити му да формира адаптивне реакције које ће развити функције са којима има потешкоћа.

Визуелна стимулација:

- вежбе покрета очију и фокусирање
- вежбе перципирања форме боје и величине
- вежбе визуелне компарације
- вежбе визуелне пројекције
- визуелна концептуализација
- вежбе координације око-рука

Аудитивна стимулација:

- игра слушања
- разликовање звукова
- разликовање тонова
- звучни ефекти без речи
- препознавање и продукција звукова
- гласови говора
- аудитивно меморисање

Тактилна стимулација:

- разликовање материјала тактилно
- перципирање облика

Кинестетичка перцепција:

- вежбе за грубу моторику
- игре за развој координације покрета
- игре за развој орјентације у простору
- вежбе за фину моторику
- вежбе контроле тела и успостављање равнотеже
- вежбе осамостаљивања покрета
- коришћење покрета и речи ради откривања телене целовитости
- вежбе самоконтроле и проприоцепције
- вежбе пасивних и активно потпомогнутих покрета

Олфакторна стимулација:

-разликовање укуса по мирису

Стимулација мириса:

- идентификовање познатих мириса
- асоцијација мирисом

ПРОГРАМ РАДА ДИГИТАЛНЕ УЧИОНИЦЕ

Циљеви:

- Развијање моторичких способности ученика
- Развијање креативности и логичког мишљења
- Развијање способности комбиновања
- Развијање способности решавања задатака
- Развијање конструкторских вештина
- Развијање способности за тимски рад

Задаци:

- Упознавање и руковање рачунаром
- Упознавање са рачунаром и његовим деловима
- Развијање умења и вештина коришћења рачунара
- Упознавање и употреба једноставних програма
- Савладавање наставних саржаја уз коришење рачунара

Теме:

Упознавање рачунара

- Саставни делови рачунара
- Руковање и мере опреза
- Монитор
- Миш
- Тастатура
- Звучници
- Правилно укључивање рачунара и искључивање рачунара
- Елементи графичког радног окружења
- Руковање прозорима и иконама
- Копирање
- Датотеке и чување
- Програми и покретање програма

Употреба рачунара

- Основе писања текста: употреба једноставних програма за писање Wordpad, Nadpad
- Програм за писање: Word (коришћење и едитовање)
- Програми за цртање – слободоручно, употребом једноставног програма за цртање Paint
- Програми за цртање- облици, употребом једноставног програма за цртање Paint
- Рад са албумима и сликама
- Начин израде презентације и избор дизајна (основе ППП програма)
- Прављење слајдова и унос текста
- Звук и музички програми
- Мултимедијски ЦД/ДВД
- Програми за гледање филмова
- Анимација

- Интернет-услуге и основна употребе

Програмски садржаји изборних предмета Од играчке до рачунара и Информатике и рачунарства се реализују у дигиталној учионици.

Коришћење рачунара у настави у 7. и 8. разреду

- Примена рачунара у математици
- Примена рачунара у настави српског језика
- Примена рачунара у настави природе и друштва
- Примена рачунара у настави техничког образовања
- Примена рачунара у настави психомоторних, соматопедских и логопедских вежби

Забава и разонода

- Готови програми за забаву(игрице-едукативне и такмичарске)
- Забавни програми за учење(цд-буквар)
- Коришћење програма за слушање музике
- Коришћење програма за гледање филмова
- Цртање и писање по слободном избору

Употреба интернета

- Претраживачи и коришћење
- Електронска пошта-појам и основи коришћења

Дигитални кабинет користиће се:

- у сврхе стицање основних знања и вештина рада на рачунару
- у обрађивању наставних садржаја појединих предмета у складу са циљевима и задацима одређених разреда

- ХИДРОТЕРАПИЈА

- Хидротерапија представља спољашњу примену воде у терапијске сврхе, благотворно делује на тело механички, хемијски и термички. Механичко деловање хидротерапије заснива се на хидростатичком притиску и потиску. Хидростатички притисак делује на тело тако што подстиче лимфну и венску циркулацију. Хидростатички потисак омогућава лакше покрете у води услед привидног смањења тежине тела за количину истиснуте воде. Хемијско деловање хидротерапије састоји се у ресорпцији минералних материја, које из воде продиру у ткиво и на организам имају фармако-терапијски ефекат. Термички ефекат заснива се на топлотној проводљивости и добром топлотном капацитету воде.
- Хидротрапија се примењује код

- - реуматских стања- упални и дегенеративни процеси
- - деформитета и сколиозе кичме
- - парализа и пареза
- - дечије церебралне парализе
- - спазма мишића
- - анксиозности
- - стреса
- - ограничења покретљивости- контрактуре зглобова
-
- Хидро масажа се реализује у кади под притиском млаза воде, који је прилагођен сензитивности корисника. Комбинацијом масаже и благотворним дејством воде постиже се побољшана циркулација, боља покретљивост и повећан ниво ендорфина те је због тога ефикасна у отлањању и ослобађању од стреса и тензије и ефеката на ум и тело. Подстиче циркулацију и повољно делује на кардио-васкуларни систем, побољшава метаболизам што све утиче на побољшање клиничке слике.. Опуста и смањује тензије у мишићима, што побољшава флексибилност. Подводни мехурићи стимулишу рецепторе у кожи и врше микромасажу која има изузетно седативно и релаксирајуће дејство, смањује депресију и анксиозност.
- Хидро-кинези терапија подразумева вежбе умереног интензитета у води, лагане покрете како би оптерећење на зглобовима било минимално. Вежбама су обухваћене све мишићне групе а благотворно делују и на психу, ублажавајући последице разних обољења. Притисак воде на тело у току ових вежби делује као масажа. Овај програм има за циљ јачање мишића целог тела, побољшање циркулације и покретљивости у зглобовима, опуштање и постизање потпуне релаксације. Вежбе се изводе активно и пасивно у воденој средини која омогућава извођење покрета који се не могу изводити у нормалним условима, нарочито са децом која имају ограничења покрета услед стања церебралне парализе или парезе или парализе појединих делова тела. Вежбе су подељене на
  - - вежбе за јачање горњих екстремитета
  - - вежбе за јачање доњих екстремитета
  - - вежбе за јачање леђа и карлице

ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА У РЕДОВНОМ СИСТЕМУ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Програм подршке основним школама у редовном систему образовања и васпитања. – на основу члана 18. став 2, члана, члана 32. став 8 и члана 64. став 5 Закона о основном образовању и васпитању („Сл.гласник РС“бр.55/2013), а сходно члану 27. став 3 Закона о основама система образовања и васпитања(„Сл. гласник РС“, бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013) реализује се кроз четири области:

индивидуални превентивно–стимулативни и корективни рад

(индивидуалне вежбе реедукације психомоторике,индивидуалне

корективно- превентивне вежбе и игре,индивидуалне вежбе сензорне

интеграције-могућност коришћења сензорне собе у матичној школи)

- реализација -олигофренолог и соматопед

индивидуални логопедски рад

-реализација -логопед

корективни рад са групом ученика са сметњама у развоју и тешкоћама у учењу (развојно одељење)

- реализација -олигофренолог

корективни рад са групом ученика са поремећајем понашања (превенција и ресоцијализација)

-реализација –специјални педагог

ЦИЉ:

Помоћ, и подршка у васпитању и образовању деце и омладине са сметњама у учењу и развоју који похађају школе и предшколске установе у редовном систему образовања и васпитања.

ЗАДАЦИ :

Дефектолошка и психолошка дијагностика, планирање и реализација превентивно-стимулативног и корективног рада са децом са проблемима у учењу и развоју

Помоћ при изради и реализацији Индивидуалног образовног плана.

Информативни и инструктивни рад тима за подршку са колегама и родитељима.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА:

- контакт са стручним службама школа и планирање рада
- дефектолошка и психолошка дијагностика и планирање превентивно-стимулативног и корективног рада
- превентивно-стимулативни и корективни рад са ученицима (логопед, редукатор психомоторике, соматопед и специјални педагог),
- превентивно-стимулативни и корективни рад са децом из предшколских група (логопед, редукатор психомоторике, соматопед и специјални педагог),
- помоћ у изради Индивидуалног образовног плана са колегама из школе коју ученик похађа
- помоћ у реализацији ИОП-а
- праћење успешности укључивања у образовно-васпитни процес
- сарадња са учитељима, наставницима и васпитачима
- информисање и инструктивни рад који ће унапредити њихов рад са децом са специфичним сметњама у учењу и развоју
- сарадња, информисање и инструктивни рад са родитељима деце са специфичним сметњама у учењу и развоју

ПРОГРАМ МУЗИЧКЕ СТИМУЛАЦИЈЕ

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Увод

Музичке стимулације представљају скуп методских поступака који се примењују у раду са децом са сметњама у развоју. Својим фонетским ритмовима, музичке стимулације су врло важан део рехабилитационог програма према верботоналној методи за децу оштећеног слуха и децу са осталим тешкоћама у развоју које прате говорно-језичке потешкоће.

Циљ наставног програма *Музичке стимулације* је да преко музичких вредности – ритма и мелодије:

- стимулише развој говора;
- стимулише перцепцију и репродукцију свих основно-структуралних фактора говора (ритам, интонација, интензитет, напетост, време за паузу);
- развије што комплекснији и природнији говор;
- помогне коректној артикулацији гласова;
- развија пажњу;
- развија осећај за мелодију и уживање у звуцима музике;
- развија естетски доживљај код деце;
- развија осећај припадности групи ради социјализације сваког детета.

Повезаност музике и говора

У укупном филогенетском и онтогентском развоју човека ритам и певање заузимају посебно место и значај у различитим видовима изражавања и комуникације.

вези са чињеницом да су ритам и певање били први облици и начини изражавања човека произлази да су и старији од самог говора. Други важан закључак је да су ритам и певање човеку емоционално ближи од говора и утолико је музика важан медијум као подршка за усвајање и развој говора.

За развој правилног говора детета важна су два основна структурална фактора: **ритам и интонација**. Ритам и интонација су водичи за усвајање доброг говора. Они претходе говору и хармонији тела.

У *музичким стимулацијама* се употребљавају следеће музичке вредности:

ритам, мелодија, темпо, пауза, динамика. Уз њихову помоћ се обрађују основни структурални фактори говора. Поменуте музичке вредности, уједно су и говорне вредности. На часовима *музичких стимулација*, како сам назив предмета назначавача, стимулишу се следеће компоненте и области у раду са ученицима: **моторика, фонетика, ритам, мелодија и слушање.**

Теме у оквиру музичких области

Моторика:

- подстицај моторике задатим ритмовима;
  - подстицај моторике у простору (спацијална компонента) уз помоћ музичке игре – фонетским или оригиналним дечјим бројалицама и играма;
- подстицај моторике прстију, руке, шаке лакта;
- подстицај осећаја за трајање и простор вежбама моторичке координације праћене звучним стимулацијама;
  - подстицај микромоторике;
  - кретање тела напред-назад, дијагонално, кружно са задатим ритмичким

циљем.

Фонетика:

- вежбе гласања вокалима А,О,У,Е, И певано и говорно;
  - гласање логатомима кроз основне ирационалне и полуирационалне
- бројалице;
- речи и реченице адекватног фонетског и ритмичког садржаја;
  - обрада фонетских бројалица за дистинкцију и корекцију фонема и групе фонема (вежбе за корекцију *напете или опуштене* артикулације), и сл.

Ритам:

- корачање у одређеном ритму, лупање ногама о под;
- пуцкетање прстима;
- ритмичко ударање штапићима, музичким звечкама;
- развијање осећаја за ритам и ритмичке вредности;
- корекција ритма у говорном програму;
- ритам музичке реченице, корекција ритма и акцента, корекција аритмије.

Мелодија:

- вокалне вежбе на једном или више тонова ;
- певање вокала у различитим интервалима ;

- мелодијски диктат – препознавање боје звука инструментата;
- препознавање и имитација говорног и певаног гласа;
- препознавање и разликовање тонова високо-ниско;
- певање (испевавање обрађене песмице).

Слушање:

- слушање ритма у структурама;
- слушно препознавање основних бројалица;
- слушно препознавање звукова музичких инструмената;
- слушно препознавање обрађених бројалица;
- слушање звукова у простору и одређивање извора звука;
- слушно препознавање квалитета гласа (дечјег, мушког, женског);
- слушање музике (уживање у звуцима музике ради зближавања ученика и лакше интеграције у групу).

Теоријска и практична искуства у примени музичких стимулација

Теоријска и практична искуства у примени музичких стимулација постоје већ неколико деценија у „Суваг поликлиници“ у Загребу. Идејни творац музичких стимулација је проф. др Петар Губерина са сарадницом Маријом Бланком Шмит. Повезујући музику и говор, аутори ове методе су развили низ методских поступака којима се подстиче развој говора и корекција говорно-језичких потешкоћа. Основно начело предмета *музичке стимулације* је „да су ритам и интонација водичи за усвајање правилног говора, они претходе говору и хармонији тела“ (проф. Др Петар Губерина).

У процесу остваривања наставног програма предмета *музичка култура* и *музичке стимулације* и методских поступака у оквиру њих, постоје многе сличности (усвајање ритма, темпа, динамике, слушање...). Разлика између ова два предмета се уочава у методском приступу, односно у начину презентовања наставних јединица да би их ученици са сметњама у развоју лакше усвојили.

По угледу на позитивно искуство из „Суваг поликлинике“ у Загребу, примена музичких стимулација започела је 2002. године у Школи за оштећене слухом-наглуве „Стефан Дечански“ у Београду.

Вишегодишње искуство у примени музичких стимулација код деце са сметњама у развоју показује да постоји позитиван утицај музике и музичких вредности на развој говора, вештине читања, когнитивних способности, координације покрета, самопоуздања, социјалног прилагођавања као и осећања задовољства.

Настава предмета *музичке стимулације* у основној школи, садржајима и активностима, значајно доприноси целокупном развоју ученика. Код ученика се развија љубав према музичкој уметности и смисао за лепо и узвишено, помаже његов свестрани развој, оплемењује га и улепшава му живот.

Током наставе, у виду осмишљених активности, омогућује се развијање способности изражавања звучним средствима (гласом или инструментом), упознавање вредних дела музичке уметности и стицање потребе да ученици самостално упознају музичка дела из области народног и уметничког стваралаштва.

Материјал и дидактичка средства која се користе на часовима музичких стимулација

Инструменти који се користе на часовима музичких стимулација јесу, пре свега, Орфов инструментариј.

Слика 1. Орфов инструментариј

Слика 2. Орфов инструментариј

Орфов инструментариј чине: добош, музичке звечке, клавес штапићи, триангл, даире, као и ђембе, афричко звоно итд.

Добош се користи у предшколском и млађем школском узрасту као помоћно средство у оквиру програма за развој моторике у простору (музичке игре у простору у функцији развоја моторике, осећаја за простор и координације покрета).

Клавес штапићи се користе у обради $2/4$ такта и као помоћно средство и пратећи инструмент у одржавању ритма у примерима групног испевавања песмице или бројалице.

Звечке и даире се користе као помоћни инструмент у обради $3/4$ такта.

Ђембе и звоно се користе у извођењу ритмичких целина.

Употреба знакова као замена за нотни систем

На часовима *музичких стимулација* (од првог до четвртог разреда) не користе се ноте као симболи ритма и мелодије. Уместо њих, користе се мањи или већи кружићи као симболи за четвртину и осмину ноте.

Пример за обраду ирационалне бројалице, односно обраде четвртине и осмине

ноте.

X	X
OO	OO
O	O
OO	OO

При обради смислене, рационалне бројалице, она може бити и илустрована. Илустрација треба да прати текст бројалице ради лакшег разумевања њеног садржаја. Овако илустрована песмица треба да буде изложена на пану учioniце и доступна ученицима.

Активности по областима и темама

Први разред

Област: Моторика

Тема: Развој осећаја за трајање и простор

Активност: Кретање у простору у задатом ритму. На задати ритам добоша или клавес штапића, деца ходају или трче, заустављају се када звучна стимулација престане.

Исход: Ученик трчи и зауставља се у простору на задати ритам кроз вежбе моторичке координације праћене звучним стимулацијама.

Област: Фонетика

Тема: Вокали А, Е, И, О, У, певано и говорно

Активност: Испевавање вокала у оквиру пентатонике у различитим интонативним варијацијама, у играма и ситуацијама које носе одређено значење. На пример, глас А асоцира на лет авиона, глас У, уз покрет, имитирање воза.

Исход: Ученик испевава вокале у оквиру пентатонике имитирајући покрете за сваки глас.

Област: Ритам

Тема: Игре ритмова

Активност: Имитација ритмичких облика у разним ритмичким варијацијама (деца имитирају ритам када ходају, трче, лупају ногама о под, пљескају длановима, пуцкетају прстима).

Исход: Ученик имитира ритам док хода, трчи, лупа ногама о под, дланом о длан, пуцкета прстима.

Други разред

Област: Моторика

Тема: Развој моторике прстију, руке, шаке лакта

Активност: Деца имитирају покрете наставника (вежбе микромоторике прстију, шаке, макропокрета целе руке). Ове вежбе, покрети прате артикулацију гласова, логатома, речи и групе речи.

Исход: Ученик изговара логатоме и имитира задате покрете.

Област: Фонетика

Тема: Говорне фонетске бројалице

Активност: Обрада бројалица из збирке кратких бројалица или разбрајалица за обраду и корекцију ситуационих говорних структура. Наставник, по слободном избору, користи бројалице.

Исход: Ученик прати и усваја бројалице и разбрајалице.

Област: Мелодија

Тема: Вокалне вежбе на једном или више тонова

Активност: Испевавање вокала уз покрет за сваки глас у *legato* и *staccato* форми – Певање вокала у различитим интервалима (терца, кварта, квинта).

Исход: Ученик испевава вокале у *legato* и *staccato* форми уз покрет.

Трећи разред

Област: Фонетика

Тема: Бројалица у функцији корекције реченичног ритма

Активност: Речима и реченицама, адекватног фонетског садржаја, истовремено се усавршава ритам реченице, разумевање и правилна артикулација. Издвојити делове текста једне песмице и путем тумачења, драматизације, цртежа, приближити детету песмицу која се обрађује.

Исход: Ученик прати и савладава ритам реченице и разуме тумачење песмице преко цртежа и драматизације.

Област: Ритам

Тема: Ритмички диктат – обрада ритма коришћењем музичких инструмената

Активност: Коришћењем добоша, клавес штапића, звечки или свирањем на ђембе перкусијама, деца имитирају задате ритмичке целине. Инсистирати на тачној имитацији задатих ритмова.

Исход: Ученик имитира задате ритмичке целине на различитим инструментима (перкусије).

Област: Слушање

Тема: Развијање слушне пажње

Активност: Слушање звукова у простору и одређивање извора звука. Слушање ритма у структурама – имитирање задатог ритма.

Исход: Ученик развија слушну пажњу – одређује извор звука и имитира задати ритам.

Четврти разред

Област: Моторика

Тема: Развој микромоторике коришћењем триангла, звончића, ремо звечки

Активност: Имитирање ритма, темпа и динамике за време свирања на малим ударалкама.

Исход: Ученик имитира ритам, темпо и динамику на малим ударалкама.

Област: Фонетика

Тема: Обрада групе гласова кроз ирационалне бројалице

Активност: У оквиру више часова, обрадити, плозиве, фрикативе, африкате, сонанте. За обраду сваког гласа користити ирационалне и полуирационалне бројалице.

Исход: Ученик прати вежбе артикулације гласова савлађивањем одређене бројалице.

Област: Мелодија

Тема: Мелодијски диктат– разликовање *говорног* и *певаног* гласа – разликовање *високих* и *ниских* тонова

Активност: Наставник задаје реченицу коју пева или изговара ученици погађају шта су чули.

Наставник одсвира ниске или дубоке тонове на клавијатури, ученици погађају коју висину тона су чули (високо-ниско).

Исход: Ученик разликује говорни од певаног гласа; разликује високе и ниске тонове.

Пети разред

Област: Моторика

Тема: Микромоторика у сложеним ритмовима

Активност: Испевавањем песмице „Кад си срећан“, у којој су заступљене вежбе микромоторике прстију, дланова, ногу.

Исход: Ученик испевава песмицу, пратећи и имитирајући вежбе микромоторике прстију, дланова, ногу.

Област: Фонетика

Тема: Бројалица у функцији корекције реченичног ритма

Активност: Изговарањем речи и реченица, адекватног фонетског садржаја истовремено се усавршава ритам реченице, разумевање и правилна артикулација (издвојити делове текста једне песмице и тумачењем, драматизацијом и цртежом приближити детету песмицу која се обрађује).

Исход: Ученик прати и савладава ритам реченице и разуме тумачење песмице преко цртежа и драматизације.

Област: Ритам

Тема: Слушање и имитирање сложених ритмова у простору

Активност: Ученици слушају одређене ритмичке целине које наставник изводи. Ученици понављају исти ритам, водећи рачуна о томе да свирају истовремено са осталима.

Исход: Ученик свира у групи, имитира ритмичке целине које изводи наставник.

Шести разред

Област: Ритам

Тема: Обрада ритмичких целина у оквиру оркестра перкусиониста

Активност: Увежбавање ритмичких целина, у оквиру мањих група, свирајући на перкусијама. Након увежбавања, заједничко свирање као оркестар. Овај ниво се препоручује групи старије деце.

Исход: Ученик свира у оркестру перкусиониста, прати и имитира задате ритмове.

Област: Мелодија

Тема: Развој осећаја за мелодију

Активност: Обрада структура са два тона СОЛ-МИ и три тона СОЛ-ЛА, СОЛ-МИ.

Исход: Ученик интерпретира задате интервале у складу са својим могућностима.

Област: Слушање

Тема: Развијање слушне пажње

Активност: Слушно препознавање свих музичких елемената (ритма, мелодије, паузе, динамике, темпа). Препознавање ових елемената у говорним ситуацијама и читању поезије.

Исход: Ученик усваја ритам речи, мелодичност реченице, прати задати темпо читања.

Седми разред

Област: Ритам

Тема: Ритмички дијалог у простору

Активност: Свирање на перкусијама (ђембе), слање поруке и одговора свирањем перкусија (тзв. метод питање-одговор).

Исход: Ученик свира ђембе, имитира ритмичке целине које задаје наставник.

Тема: Обрада ритма и динамике песмице у $\frac{3}{4}$ такту

Активност: Коришћење музичких звечки, увежбавање правилног извођења $\frac{3}{4}$ такта, затим, уз тактирање, читање песмице са табле.

Исход: Ученик усваја $\frac{3}{4}$ такт и прати песмицу у истом ритму.

Област: Мелодија

Тема: *Glissando* вежбе узлазно и силазно

Активност: Вежбе везаног испевавања високих, средњих и ниских тонова како би се проширио и захватио целокупни опсег гласа.

Исход: Ученик усваја вежбе за распевавање опсега гласа.

Осми разред

Област: Мелодија

Тема: Развој осећаја за интонацију

Активност: Повезивање мелодије са реченичном интонацијом. Вежбе за развој осећаја за интонацију у играма питалица.

Исход: Ученик развија осећај за интонацију у игри питалица.

Тема: Динамика у мелодијском низу

Активност: Примена мелодијске динамике на примерима поезије и у говорном изразу.

Исход: Ученик интерпретира поезију следећи задату динамику у говорном изразу.

Област: Слушање

Тема: Слушање музичких комада – дечјих песама, народних песама и класичне музике

Активност: Упознавање са различитим музичким жанровима и стиловима. Неговање осећаја за музику и уживање у музици. Стварање слика на основу текста песама.

Исход: Ученик стиче осећај за музику, ужива у музици, прати текст песме и замишља слику.

П р и к а з ч а с а *Трећи разред*

Наставна јединица: Обрада песме „Мој деда“ (М. Петров) – певање и свирање

Уводни део:

Наставник, у уводном делу часа, ради на обради и правилном усвајању ритма песме (наставник и ученици заједно, у истом темпу, клавес штапићима свирају четвртину ноте).

У овом делу часа ученици испевавају песму као рецитацију, читајући текст са табле, истовремено свирајући клавес штапиће. Песма је у 2/4 такту и ученици увек свирају четвртине ноте.

Наставник стоји испред табле свирајући клавес штапиће пратећи текст песмице. Ученици, уједначени, свирају и испевавају текст песмице.

Мој деда

Х Х

Де –да де-да

Де-ди це

Ја-ти пружам

Ру-чи це

А-ти ме-ни

Ос-мех свој

Ти-си до-бри

Де-да мој

Наставник понавља песму заједно са ученицима све док ритам свирања и певања ученика у групи не буде усвојен и уједначен.

У завршном делу часа, наставник прати ђаке свирајући на клавиру, један ученик је у улози диригента са клавес штапићима. Ученици испевавају мелодију песмице свирајући на клавесу. Они који не могу да прате мелодију прате ритам и текст песмице.

ПРОГРАМ РАНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Шта је рана интервенција

Рана интервенција представља низ неопходних третмана усмерених на децу која показују неки степен измена у развојном току или припадају некој ризичној групи деце и њихове породице у циљу задовољавања њихових потреба. То је рани, континуирани и свеобухватни третман.

Фактори ризика

У средини у којој дете живи, на развој детета делују различити фактори ризика, као и заштитни фактори. Они представљају одређене карактеристике родитеља/ породице, шире средине и детета. Развојни утицаји су често комбинација повољних (стимулативних и заштитних) и неповољних, угрожавајућих искустава. Фактори ризика и заштитни фактори утичу на ток развоја тако што повећавају и умањују вероватноћу појаве развојних одступања и поремећаја.

Фактори ризика могу бити биолошки, психолошки и социјални, а њихов утицај се протеже од пренаталног, преко перинаталног, до постнаталног периода.

Општи и специфични циљеви ране интервенције

Циљ ране интервенције је да спречи или минимализује настанак развојних сметњи и поремећаја и да на тај начин обезбеди активно и што успешније и самосталније учешће детета у друштвеном животу. Она је усмерена на подстицање сензомоторног, емоционалног, социјалног и интелектуалног развоја детета.

Специфични циљеви:

- Унапређење развојних потенцијала деце изложене факторима ризика који утичу на правилан развој
- Максимално искоришћење развојних потенцијала деце са сметњама у развоју.

Циљна група

Директну циљну групу чине деца од 0 до 6 година која на диференцијално дијагностичкој процени показују неки степен заостајања у моторичком, интелектуалном, комуникативном, говорно – језичком, социјалном, емоционалном развоју, развоју пажње и понашања, вида и слуха и деца која су изложена неком фактору ризика.

Индиректну циљну групу чине породице и окружење.

Инструмент процене

За процену способности и постигнућа деце користиће се Чутурићева скала процене развојних способности.

Након урађене дефектолошке дијагностике и психолошке процене за свако дете, стручни тим израђује индивидуални план и програм вежби.

Временске норме за третман

Деца од 0 до 3 године могу имати од 1 до 4 третмана недељно.

Деца од 3 до 6 година могу имати од 2 до 5 третмана недељно.

Третман се може обављати индивидуално или у групи до 6 деце. Један третман траје до 30 минута.

Ко чини тим који ради са дететом

Велики тим чине сви реализатори програма који се по потреби састају и размењују мишљења и ставове.

Чланови малог тима су стручњаци који примају дете на дијагностички преглед, а чине га:

1. Олигофренолог
2. Логопед
3. Соматопед
4. Медицински радник

Програм вежби

1. Вежбе стимулације развоја деце изложене фактору ризика

Узраст од 12 до 18 месеци

Сензорно – перцептивне активности

- Практично упознавање особина предмета, његову величину, облик, боју, тежину, материјал, звучност... кроз активности додиривања, стискања, бацања, ређања на различите начине, отварањем, затварањем, подизањем, ношењем, премештањем, испуштањем и сл.

Интелектуалне активности

- Истраживање околине у циљу упознавања свега што окружује дете (предмете, животиње, појаве, збивања);

- Обезбедити довољно најразличитијих предмета и материјала (кутије различите по величини и материјалу, пластичне флашице различитог облика и боја, разнобојни папир, стиропор, вату, лопте, коцке различите по величини и боји...);
- Скретање дететове пажње на радње које се обављају, на ситуације, на изразе лица и расположења;
- Омогућити детету да се на великом огледалу види у целини ;
- Показивање делова тела (око, нос, уво, глава, рука, нога) изоловано као и приликом одређених активности;
- Скривање предмета иза једног, а одмах затим иза другог заклона док још дете није дошло до њега (премештање предмета из руке у руку, испод једне па друге кутије и сл.), игре скривања (жмурки) уз усмеравање детета у тражењу;
- Активности у којима се откривају узрочно-последичне везе (подизање и враћање детету бачене играчке и сл.);
- Подстицање на извршавање једноставних налога (дај руку, пружи ногу, донеси лутку, стави предмет у кутију, извади предмете из кесе);
- Ршавање једноставних проблемских задатака (да нешто дохвати, досегне помоћу другог предмета, да извуче предмет из нечега итд.)

Активности за стимулацију развоја социо-емоционалних односа

- Свесно испуштање и бацање играчака
- Додавање играчака на захтев
- Показивање и демонстрирање другој особи
- Како се воли
- Игре за развијање радозналости
- Игре за одржавање пажње
- Скривалице
- Имитативне игре
- Активности које доприносе сазнању о себи
- Традиционалне игре

Развој говора и комуникације

- развој моторике усана, језика, непца
- усмеравање пажње на говор људи
- слушање и имитирање звукова
- изговарање одређених фонема
- стимулисање прве речи која има значење
- развој иницијалне комуникације (реч-гест)
- разумевање и извршавање једноставних налога
- препознавање и показивање на захтев именованих предмета и слика
- показивање и именовање појединих делова тела
- употреба до 50 речи
- -слушање прича, укључивање у певање и рецитовање песмица
- -употреба фразе од 2 речи са 18. месеци
- -употреба прве реченице (именица-глагол).

РАЗВОЈ КРУПНЕ МОТОРИКЕ

Програм вежби за:

- усавршавање већ усвојених моторних образаца са тенденцијом смањења погрешака
- успостављање равнотеже у стојећем положају
- стимулација првих самосталних корака
- развој чучња и враћање у стојећи положај
- стимулација трчања
- успостављање равнотеже, достизања висина пењањем на столицу, кревет и степенице уз помоћ руку и ногу
- успостављање самосталног хода
- усмеравање ка циљаним активностима до играчке и одређеног места

РАЗВОЈ ФИНЕ МОТОРИКЕ

(ОКУЛО-МОТОРНА КООРДИНАЦИЈА И ПРАКСИЈА)

Програм вежби за:

- манипулисање ситним предметима уз визуомоторну контролу
- стимулација игре са оловком и папиром
- перцепција облика и величина у једноставне шаблоне

Узраст од 18 до 24 месеца

Сензорно-перцептивне активности

- Освајање простора кроз моторичке активности
- Уочавање његових карактеристика преко чула
- Упознавање особина предмета посматрањем, додиривањем, мирисањем, ослушкивањем и упоређивањем
- Стицање искуства у вези укуса и мириса (опипава, мирише, проба, упоређује укусе ...)
- Игре у песку, сликање прстима

Интелектуалне активности

- Извођење једноставних класификација кроз игру, манипулативне активности различитим материјалом за грађење, убацивање пресипање ношење
- Развијање способности представљања у виду менталних слика, употребе симбола и знакова
- Игре скривања
- Имитирање неких радњи, кретања и јављања животиња, возила и сл.
- Препознавање слика из сликовнице
- Показивање делов тела на себи и другом
- Решавање проблемских ситуација у којима дете не може непосредно да дохвати руком предмет

Активности за стимулацију развоја социо-емоционалних односа

- Заједничке, практичне активности детета и одраслог
- Показивање и демонстрирање другој особи
- Завршавање задатака које је одрасли започео
- Решавање сукоба
- Игре сарадње
- Имитирање
- Скривалице
- Игре „кобајаги“
- Одлагање
- Извршавање налога
- Игре улога
- Експериментисање детета са сопственим понашањем, које му показује које акције потичу од њега, а које од предмета или од других људи
- Игре пред огледалом, које показују детету шта позиче од њега и шта припада њему
- Традиционалне игре

Развој говора и комуникације

- показивање и именовање појединих делова тела
- разумевање и извршавање два повезана налога
- слушање прича и гледање слика
- развој речника до 150 речи
- стимулисање изговора гласова
- стимулисање дијалога са одраслима
- стимулисање употребе прости реченице
- употреба именица и глагола у оквиру прости реченице
- изражавање својих жеља и намера

РАЗВОЈ КРУПНЕ МОТОРИКЕ

Програм вежби за:

- усавршавање већ усвојених моторних образаца са тенденцијом смањења погрешака
- успостављање самосталног, стабилног и реципрочног хода
- иницирање поскакивања на обе ноге
- успостављање самосталног и циљаног чучња и враћање у првобитни положај
- успостављање дечјег хода уз и низ степенице са придржавањем
- стимулација трчања

- одржавање равнотеже уз помоћ лопте или играчке (шут)

РАЗВОЈ ФИНЕ МОТОРИКЕ

(ОКУЛО-МОТОРНА КООРДИНАЦИЈА И ПРАКСИЈА)

Програм вежби за:

- бољу контролу оловке на папиру, повлачење правих линија
- слагање коцки у вис
- бољу контролу предмета који држи као припрема за самостално храњење

Узраст од 24 до 36 месеца

Сензорно-перцептивне активности

- Истраживање и уочавање просторних односа (близу – далеко, испод – изнад)
- Уочавање, препознавање и разликовање изгледа и послова одраслих, природних појава, животиња, предмета и њихових особина, делова и целине
- Игре папиром (цепкање, савијање, сечење)
- Цртање, сликање воденим бојама, темперама
- Моделовање

Интелектуалне активности

- Конструктивне активности (грађење куле од 6 до 8 коцака)
- Решавање проблема
- Слагалице (саставити целину од два – три дела)
- Имитативне и стваралачке игре
- Пантомима (да дете погоди шта одрасли ради)
- Слика – предмет (да дете пронађе предмет који одговара предмету са слике)

- Класификација предмета (узимати предмете из једне кутије и разврставати их у две до три кутије на којима је назначено шта треба да се стави)
- Генерализације (врши уопштавања на основу класификација)
- Бројне количине (уочавање појмова мало – много, један – много, један –један, један – два)

Активности за стимулацију развоја социо-емоционалних односа

- Сви типови игара скривалица
- Игре сарадње, помоћи, решавања конфликта
- Одлагање задовољења потреба и жеља
- Завршавање задатака
- Игре огледалима
- Групне покретне игре
- Игре истрајности
- Играње улога
- Игре спремања и распремања
- Игре о емоцијама
- Извршавање налога и задатака
- Игре покушавања
- Социјалне игре
- Традиционалне игре

Развој говора и комуникације

-разумевање питања и подстицање давања одговора

- изражавање својих потреба
- разумевање и адекватно реаговање на говор одраслих
- праћење једноставних налога
- слушање и разумевање прича
- учење кратких песмица
- бројање до 3
- разумевање више од 500 речи
- активно коришћење око 300 речи у говору
- употреба реченице од 3 и више речи у говору
- формирање једноставних реченица
- употреба именица, глагола, заменица, предлога у говору
- употреба око 25 гласова у говору.

РАЗВОЈ КРУПНЕ МОТОРИКЕ

Програм вежби за:

- увежбавање и стицање прецизности у већ усвојеним базичним активним покретима
- усложњавање хода
  - ход у назад
  - ход на прстима
  - ход на петама
  - поскакивање на једној ноzi
  - прескакање препреке до 5 cm
- развој трчања

РАЗВОЈ ФИНЕ МОТОРИКЕ

(ОКУЛО-МОТОРНА КООРДИНАЦИЈА И ПРАКСИЈА)

Програм вежби за:

- усмеравање пажње
- развој фине моторике и боље баратање предметима
  - слаже коцке у вертикалу и хоризонталу
  - листа, савија и цепка папире
  - користи маказице
- развој графомоторних способности
- препознавање круга, квадрата и троугла и њихово успешно уметање

Узраст од 3 до 4 године

Интелектуалне активности

1. Организовање игара у којима ће дете: опипавати, истраживати додиром, упоређивати и пронаћи предмете исте текстуре, затворених очију погађати, препознавати и упоређивати различите мирисе и укусе;
2. Организовање игара сличицама разних предмета из дететове околине, именовање и проналажење одређеног предмета у околини и вербализовање свог искуства у вези с тим предметом;
3. У различитим ситуацијама подстицати увиђање сличности и разлика међу предметима, именовање једног од два заједничка својства предмета једне групе и класификацију предмета на основу сличности;
4. Организовати игре и активности у вези са практичним издвајањем појединачних предмета из групе предмета и класификовањем у подгрупе;
5. Користећи се манипулативним искуствима с коцкама, лоптама, кутијама, омогућити издвајање предмета с наглашеним заједничким својством; увиђање сличности и груписање предмета по боји, облику, величини-уводи дете у операцију класификације;
6. Подстицати развој логичке операције активностима и играма (придруживање коцака различитих боја кутијама исте боје...);
7. Организовати игре и активности у којима ће дете тражити део слике који недостаје, предмет на основу слике или предмет који није у видном пољу;
8. Организовати активности испитивања количина помоћу манипулације предметима и материјалима (коцке, песак, каменчићи, течност и сл.) и разликовање количина: много- мало, много- један, много- ниједан;
9. Организовати игре и активности у којима ће дете пронаћи другу половину слике предмета, спајати их и презентовати;

- 10.Активностима манипулације групама предмета и матерјала подстаћи поређење, анализу и увиђање великих разлика у количини и разумевање односа више-мање;
- 11.Подстицати посматрање,анализу, поређење и увиђање односа више- мање међу количинама у свакодневним ситуацијама у вртићу, код куће, напољу;
- 12.Организовати активности и игре у којима дете треба да стави велику играчку (лопту) у велику кутију,малу играчку у малу кутију,да пронађе у соби велике и мале предмете и користећи се придруживањем схвати разлику у просторним димензијама (велико и мало);
- 13.Организовати игре и активности у којима ће дете по налогу одраслог именовати предмете и стављати их: у (фиоку, кутију), на (полицу, сто), испод (столице, полице) и сл; овладавати одређеним просторним релацијама (трчати око, скочити на,провлачити се испод и сл.);
- 14.Подстицати дете на то да броји, разврстава и одбројава предмете у игри и свакодневним активностима (док гради, слаже), делове тела (један нос, два ока,две руке);
- 15.Подстицати запажање округлог облика у играма лоптом;
- 16.Користити свакодневно животно искуство детета у изграђивању појмова повезаних са временом (дан – ноћ, јутро – подне – вече);
- 17.Подржати дете у откривању делова тела и разумевању важности њихових функција;
- 18.Подстицати препознавање и именовање карактеристика животиња (изглед животиње, како се оглашава, где живи, чиме се храни, како брине о младунцима...);
- 19.Подстицати именовање, посматрање биљака и запажање њихових особина (изглед,мирис, где расту, да ли се једу...);
- 20.Подстицати посматрање и запажање метеоролошких прилика (киша, снег, ветар...) и промене времена кроз годишња доба;
- 21.Подстицати испитивање,манипулисање, експериментисање и размену дететовог искуства о предметима за свакодневну употребу;

Активности за стимулацију развоја социо-емоционалних односа

- 22.Организовати игре и активности пред огледалом да би дете успело да идентификује себе, своје тело и означи и именује делове тела;
- 23.Организовати игре са циљем да дете уочи и истакне своју посебност,да представи себе знаком и симболом;

24.Организовање игре пантомиме индивидуално ради извођења и погађања: радњи и покрета из свакодневног живота (прање руку, умивање, играње луткама и сл.); значења невербалног израза емоција (израз лица кад је дете тужно, покрети телом кад је уплашено и сл.);

25.Организовати игре идентификовања емоција на основу вербалних и невербалних сигнала, изражавања и довођења у везу са догађајима, посматрање и анализа сопствених емоција;

26.Организовати игре улога и подстицати дете на то да се кроз улоге децентрира и постави у емоционално стање друге особе.

Развој говора и комуникације

- слушање прича у трајању 10-15 минута
- учење краћих песмица
- имитирање ритмова
- бројање до 5
- извршавање 2 повезана налога
- постављање питања одраслима
- правилно именовање предмета
- разумевање функције предмета
- упоређивање сличности и разлика
- опис слике
- разумевање прошлог и будућег времена
- употреба реченице од 3-5 речи
- разумевање и употреба до 1500 речи
- усвајање нових врста речи (предлога, прилога, заменица, придева)
- употреба већине гласова у говору
- говором изражавати емоције и потребе
- препричавање сопствених догађаја
- водити дужи дијалог (дете-одрасли)

РАЗВОЈ КРУПНЕ МОТОРИКЕ

Програм вежби за:

- успостављање стабилног хода у свим правцима
  - марширање
  - ход на прстима
  - поскакивање
  - ход уз и низ степенице
- иницирање скока у даљ

РАЗВОЈ ФИНЕ МОТОРИКЕ

(ОКУЛО-МОТОРНА КООРДИНАЦИЈА И ПРАКСИЈА)

Програм вежби за:

- развој фине моторике
- успостављање основних хигијенских навика
  - прање руку
  - умивање
  - чешљање косе

Узраст од 4 до 5 година

Интелектуалне активности

- Организовати игре и активности истраживачког карактера у којима ће дете опипавати, мирисати, слишати, препознавати чулне квалитете, изводити закључке о њима и упоређивати
- Организовати игре и активности самосталног испитивања својстава неког предмета, манипулисања и понављања радњи
- Манипулативним искуствима на предметима подстицати у играма и активностима упоређивање и процењивање просторних димензија и релација: велико–мало, дукачко–кратко, високо–ниско, дебело–танко, тешко–лако
- Подстицати увиђање и издвајање изразитих разлика у димензијама предмета: већи–мањи, дужи–краћи, ужи–шири, виши–нижи
- Описивати положаје у простору појмовима: испод–изнад, горе–доле, напред– назад

- Користити свакодневно искуство детета за подстицање разумевања просторних односа, савлађивања просторних релација лево и десно у односу на дете и разликовање леве и десне руке, односно разликовање леве и десне половине тела
- Користити свакодневно искуство детета о временским релацијама према уобичајним активностима: јуче, данас, сутра; јутро, подне, вече
- Подстицати запажање група (хрпа лишћа, гомила камења, јато птица...)
- У играма и активностима даље подстицати увиђање сличности и разлика именоване једно до два заједничка својства предмета
- Користећи се манипулативним искуствима, омогућити груписање предмета по боји, облику, величини и увести дете у операцију класификације
- Свакодневним активностима, интеракцијом и играма подстицати вршење практичних радњи придруживања и развој операције, кореспонденције 1:1
- Омогућити детету да у манипулативним активностима с предметима и материјалима процењује и увиђа односе: много–мало, много–ништа, много- један
- Подстицати упоређивање и увиђање односа једнако- више- мање уз физичко кореспондирање елемената
- Подстицати бројање и одбројавање до пет предмета или елемената у игри и активностима
- Правити серијације скупова до пет елемената
- Подстицати препознавање и упоређивање геометријских облика: круга, квадрата и троугла
- У практичним активностима богатити искуство и откривати везе између геометријских облика и геометријских тела (круг-лопта, квадрат-коцка, троугао-пирамида)

Активности за стимулацију развоја социо-емоционалних односа

- Организовати игре у којима ће дете изражавати осећања, способности, расположења деловима тела и покретима и овладавати својим телом у простору
- Организовати игре и активности пред огледалом уз разговор о сопственом телу, деловима тела, поређење и откривање сличности и разлика; подржавати дете у прихватању сопствене посебности, јединствености и полног идентитета
- Организовати игре, активности и разговоре ради препознавања сопствених емоција и емоција других, игре за разумевање и изражавање емоција
- Организовати и подстицати активности пружања подршке развоју самопоуздања детета
- Организовати игре и активности прихватања сопственог идентитета и посебности
- Организовати игре и активности опуштања и релаксације
- Организовати и подстицати активности пружања подршке развоју самоконтроле детета
- Организовати такмичарске игре да би се развијала толеранција на фрустрацију и прихватање правила
- Организовати игре и активности којима је неопходно договарање, усклађивање и прихватање групних норми

Развој говора и комуникације

-препознавање основних боја

- бројање до 10
- препричавање прича и догађаја
- учење песмица до 3 строфе
- граматички правилан изговор речи
- употреба реченице од 4-8 речи
- самостално исправљање грешака у говору
- правилан изговор свих 30 гласова
- постављање питања и давање одговора (дете-одрасли)

РАЗВОЈ КРУПНЕ МОТОРИКЕ

Програм вежби за:

- успостављање стабилног аутоматизованог хода са правилним искорацима и правилном синхронизацијом покрета два телесна блока (карлице са доњим екстремитетима и рамени појас са горњим екстремитетима)
  - ход по линији
  - поскакивање на једној нози
- успостављање стабилног и правилног трчања

РАЗВОЈ ФИНЕ МОТОРИКЕ

(ОКУЛО-МОТОРНА КООРДИНАЦИЈА И ПРАКСИЈА)

Програм вежби за:

- усвајање појма круга, квадрата и троугла и цртање
- боље и прецизније бојење

- усвајање телесних појмова и приказивање истих на папиру

Узраст од 5 до 7 година

Интелектуалне активности

- подстицати дете на то да у околини препознаје најчешће ознаке и симболе (саобраћајни знаци, апотека, амбуланта, школа, знаци испред школе, имена улица...)
- играма и огледима с количинама, материјом, течностима подстицати развој реверзибилних логичких операција и појам конзервације
  - логичко-математичким играма и активностима подстицати:
    - груписање предмета по једном критеријуму или по више њих (класификација);
    - придруживање да би се утврдило има ли нечега више, мање или у једнаком броју (кореспонденција);
    - уређивање предмета у растући и опадајући низ по степену присуства неког својства;
    - уређивање према разним критеријумима у растући или опадајући низ и придруживање одговарајућих величина уређеном низу или предмету;
      - распоређивање предмета по два или више критеријума;
      - уочавање појединог елемента низа у односу на претходни и следећи
    - у задацима кореспонденције с дисконтинуираним материјалима подстицати реверзибилне операције, ослобађање од доминације перцептивног и развој конзервације броја
    - формирати скупове од шест до десет елемената операцијама
  - придруживања, класификације, састављања, растављања, серијације
- подстицати поступак у уређивању скупова од оптичке кореспонденције ка бројању
- вршити серијације скупова онда када су елементи скупа различити по врсти и величини
- подстицати децу на то да интегришу бријање у своје свакодневно искуство у играма и активностима (да следе правила игре бројањем, на пример да дете стане три корака иза или испред другог и сл.)
- сређивати искуство и сазнања детета о броју и бројном низу играма попуњавања бројног низа, пребројавања предмета и слика и означавања бројем, идентификовањем првог и последњег у низу итд....
- играма и активностима бројања, додавања, утврђивања највећег броја, пребројавања и одбројавања подстицати увиђање квантитативних односа, сабирање и одузимање
- подстицати уочавање, препознавање и диференцирање геометријских облика на сликама у активностима и свакодневним ситуацијама
- подстицати децу на то да стандардним и условним мерама упоређују, откривају једнакости и неједнакости: шта је више-ниже, дуже-краће

- подстицати децу на то да се упознају са употребом и функцијом новца у свакодневним ситуацијама
- Организовати игре чулног перципирања и обогаћивања искуства о различитим чулним квалитетима:
  - игре описивања и погађања сакривеног предмета додиривањем, мирисањем, слушањем звукова које предмет ствара и дискутовање о чулним квалитетима;
  - игре богаћења искуства о укусима;
  - игре богаћења искуства о мирисима;
- подстицати сређивање искуства о просторним димензијама и релацијама:велико-мало,високо-ниско,дебело-танко,дугачко-кратко,широко-уско
- подстицати опажање и упоређивање три предмета по просторним карактеристикама и увиђање њиховог међусобног односа(велики-већи-највећи;дугачак-дужи-најдужи....)
- организовати игре класификовања предмета према просторним димензијама и релацијама и решавање проблема просторне оријентације;користити речи:испред,иза,испод,изнад,у,на,поред,између,лево,десно
- сређивати дечја искуства о времену
- подстицати мерење времена и уочавање временских релација
- омогућити деци изворе информација и проширивати сазнања о човеку,његовом телу и животном циклусу,биљном и животињском свету;подстаћи уочавање сличности и разлика између човека и живе природе
- проширивати постојећа знања о саобраћају и подстицати одговорно понашање детета у саобраћају.

Активности за стимулацију развоја социо-емоционалних односа

- Подстицати дете на то да буде самостално у бризи о себи (прање лица и руку, умивање коришћење тоалета, културно-хигијенске навике, облачење и свлачење, обување, постављање стола)
- подстицати дете на то да се представи именом, покретом; да изводи покрете деловима тела; да говори о себи (о томе како изгледа, о деловима тела)
- подстицати дете на то да истражи функције делова тела
- понудити деци избор пригодних песама и рецитација и подстицати их на то да певају, слушају, рецитију
- подстицати децу на то на различите начине изразе и опишу себе (да дете опише себе гледајући се у огледалу)
- организовати игре и активности у мањим групама како би деца изводила акције и приказивала и препознавала различите емоције

- испричати познате краће приче у виду дијалога и акције ради изражавања различитих емоција
- прорађивати са децом њихова свакодневна емотивна искуства у односима а другом децом и одраслима ради подршке разумевања себе и других
- играма улога и драматизацијом подстицати каналисање емоција према себи и другима и проширивати могућности избора у понашању
- континуирано подржавати дете у прихватању себе похвалом, охрабривањем, подстицањем
- богатити социјално искуство деце активностима и играма с правилима који подстичу кооперативност , сарадњу и преузимање одговорности
- подстицати децу да саопште своја искуства и осећања када деле нешто са другима и када неко одбија да нешто дели са њима
- подстицати децу на то да представе себе и чланове своје породице , именов фотографијама и визуелним путем

Развој говора и комуникације

- извршавање тростепених налога
- бројање преко 10
- стални пораст лексичког фонда
- употреба реченице дуже од 6 речи
- кориговање адраматизама у говору
- препричавање краћих прича и догађаја
- самостално рецитовање песмица
- дефинисање конкретних појмова
- кориговање неправилног изговора гласова
- правилна употреба прошлог и будућег времена
- подстицање у постављању питања
- подстицање комуникације са одраслима

2. Вежбе стимулације и интервенције код деце са већ дијагностикованим развојним сметњама, синдромима, стањима...

РЕЕДУКАЦИЈА ПСИХОМОТОРИКЕ

Реедукација психомоторике састављена од вежби које одговарају одређеној фази развоја,односно узрасту,има за циљ спречавање дисхармоничног развоја психомоторике и недограђеног доживљаја телесне целовитости, времена и простора.Истовремено, у случајевима успореног развоја и већ дијагностикованих поремећаја спречава продубљивање истих.

Вежбе опште реедукације психомоторике

- вежбе за доживљај телесне целовитости
- вежбе за доживљај гестуалног простора
- вежбе за откривање објективног простора
- вежбе уочавања присуства другог
- вежбе за уједначавање тонуса и осамостаљивање покрета
- вежбе за координацију покрета
- вежбе за уочавање и препознавање ритмова
- вежбе за контролу импулсивности
- вежбе за процену трајања и оријентацију у времену

Активности за подстицање СЕНЗОРНЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

1. ТАКТИЛНЕ АКТИВНОСТИ
2. ВИЗУЕЛЕНЕ АКТИВНОСТИ
3. АУДИТИВНЕ АКТИВНОСТИ
4. ВЕСТИБУЛАРНЕ АКТИВНОСТИ
5. АКТИВНОСТИ ВЕЗАНЕ ЗА МИРИС И УКУС
6. ПРОПРИОЦЕПТИВНЕ АКТИВНОСТИ

Циљ ових активности је омогућити управљање сензорним уносом како би дете створило адаптивне реакције које спајају тј интегришу осете у један целовит доживљај.

Ове активности могу се, али и не морају, одвијати у сензорној соби.

FLOOR – TIME PRISTUP

Floor – time је систематичан начин рада који помаже детету да се пење степеницама развоја. Њиме враћамо дете на прву развојну вештину која је била пропуштена и оно изнова почиње развојни напредак. Floor – time је потребно поред индивидуалног третмана код нас, увести као поступак и код куће, у вртићу...

Он је управо ово: двадесетоминутни до тридесетоминутни период током ког седимо на поду са дететом, дружимо се и играмо. Од обичне игре разликује га то што у њему ми имамо развојну улогу. Наша улога је да будемо дететов активан партнер у игри, конструктивни помагач и, када је потребно, провокатор, који даје све од себе да дететову активност претвори у интеракцију две особе.

У floor – time – у радимо на 4 циља:

1. Подстицање пажње и интимности
2. Двосмерна комуникација
3. Подстицање изражавања осећања и идеја и њихове употребе
4. Логичка мисао

АБА – Примењена анализа понашања

За третман деце из аутистичног спектра користимо разне методе, а као једна од најуспешнијих у унапређењу социјалног и језичког развоја показала се АБА.

АБА се одвија по програмима који су високо индивидуализовани, тј. креирани су по дететовим способностима. Принцип је да се креће од једноставних понашања која желимо да учврстимо код детета, па се прелази на сложеније захтеве.

Ученичке организације

Од ученичких организација у школи ће се организовати рад Дечијег савеза

Ове ученичке организације су носиоци и објединитељи разноврсних активности (секција, група, ДКР, ОЗ) у школи. У свој рад укључују један број или све ученике приликом извођења појединих радних, хуманитарних и других радних акција и манифестација.

Рад ученичких организација се координира и помаже преко одговарајућих општинских руководстава и програма организација.

За организовање и рад СА и ученичких организација потребно је придржавати се неких опште прихваћених принципа:

1. Заснивање свих садржаја и облика активности на општем васпитном циљу и образовним задацима школе.
2. Повезаност и координацију са другим облицима и садржајима ВОР у школи.
3. Прилагодљивост садржаја, облика и начина организовања и рада стварним могућностима и способностима ученика.
4. Уважавање и подстицање индивидуалних склоности, интересовања и способности.
5. Добровољност приступању у поједине активности.
6. Осигуравање педагошке помоћи руководиоца активности (задужени наставник)
7. Континуирани рад током школске године.

Посебне планове и програме за ученичке организације сачињавају задужени извршиоци по 40-то часовној радној недељи и они чине саставни део овог плана.

Ученички парламент у саставу представника седмих и осмих разреда ће у складу са својим способностима учествовати у раду школе. Ученички парламен даје своје предлоге о организацији прославе Дана школе, новогодишњих празника, школске славе, посетама и излетима, уређењу школског простора и дворишта...

План и програм рада:

Садржаји	Време	Реализатори
-Доношење програма -Пријем првака -Радна акција-уређење дворишта	Септембар	Директор школе Одељењске старешине Наставник
-Спровођење акција у Дечјој недељи -Позоришна представа у КОЦ Чукарица -Биоскоп Кидс Фест -Концерти Јесен на Чукарици	Октобар	Наставник
-Свечаност поводом Дана школе -Изложба ликовних радова -Уређење школског простора	Новембар	Наставник
-Новогодишњи празник-представа -Новогодишњи празник ће се обележити и у оквиру одељнских заједница -Израда новогодишњих честитки -Спортска такмичења	Децембар	Наставник
-Приредба поводом школске славе Свети Сава	Јануар	Наставник
-Спортска такмичења	Фебруар	Наставник

-Школско такмичење Златна сирена	Март	Наставник
-Ликовни конкурс Осликавање ускршњих јаја -Такмичење у кошарци -Дан изазова- спортско рекреативне активности -Час цртања на Калемегдану -Обележавање Врбице испред храма Светог Саве,уз продајну изложбу ускршњих јаја	Април	Наставник
-Игре без граница -Смотра СОШ-а у позоришту „Душко Радовић“ -Изложба ликовних радова у Педагошком музеју -Такмичење „Шта знаш о саобраћају“ -Дечја олимпијада	Мај	Наставник
-Завршна приредба -Час цртања на Калемегдану -Организација матуре ученика 8. разреда у холу школе	Јун	Наставник

План рада дефектолога сарадника за израду дидактичких средстава и помагала за децу са сензомоторичким сметњама

Дидактичка средства

Представљају скуп практичних и очигледних средстава за успешно реализовање образовно васпитног, хабилитационог и рехабилитационог процеса, усвајања знања и вештина.

Циљ израде и примене дидактичких материјала

Пружање могућности ученицима да на једноставан, интересантан и очигледан начин усвајају програмске садржаје, превазилазе интелектуалне и сензомоторичке сметње.

Савремена дидактика истиче значај примене и апликација мноштва разноврсних средстава, то јест, указује на повезаност медија. Радимо на креирању и изради дидактичких материјала према индивидуалним потребама ученика.

Наставна средства

Према врстама примене и начинима на којима ученици доживљавају стварност, средства се перцепирају путем различитих чула.

-слушно,

-визуелно,

тактилно-додирима и комбинацијом, то јест, интеграцијом свих чула.

Наставна средства су одраз потребе ИОП-а, индивидуализоване и диференциране наставе.

Основни критеријуми за потребом креирања и израде средстава су:

-Детекција циљне групе ученика,

-Врста и степен ометености,

-Степен очуваних способности (психофизичких потенцијала).

-Очекивани исход промене/побољшања применом индивидуално израђеног средства.

-Вишеструка примена у различитим предметима и областима унутар истог предмета.

-Подизање квалитета пружања подршке.

Специфичности дидактичких средстава су:

- Оригинална идејна решења и поступак практичне израде(према индивидуалним потребама ученика).
- Средства израђена према Монтесори принципима.
- Евалуација(процена ефикасности примене осмишљеног материјала и ефикасности истог).
- Могућност адаптације и осавремењивања постојећих средстава.
- Коришћење стандардних материјала за рад као и алтернативних ,са посебним акцентом на употребу алтернативних материјала.

План рада дефектолога сарадника за израду дидактичких средстава подразумева израду дидактичких средстава која ће се употребљавати за стимулацију развоја следећих способности:

- Интелектуалне**(сазнајне способности које укључују следеће операције:класификацију,серијацију,инклузију класа по облику,величини,дебљини,дужини и конзервацију).Такође и способности за учење(пажња,мишљење,памћење,закључивање).
- Емоционалне компетенције**(базичне способности за обраду и управљање емоцијама као и способност успостављања социјалне интеракције,то јест адекватно емоционално реаговање у складу са поводом и ситуацијом-препознавање емоција).
- Развој комуникације** (говор и писменост што подразумева графомоторички развој и говорно језички развој).

Акцент је на систему комуникације разменом слика-ПЕЦС,који се користи у циљу подстицања развоја иницијације,интеракције и комуникације.

-**Сензорни мототрички развој**(фина и груба мототрика,визуо моторна координација,координација око-шака,,спацијална организација,практичка организованост,познавање делова тела,латерализованост,просторне релације,усвајање навика и самосталности);Такође и стимулацију чула:вида,слуха,додира,мириса,укуса и два унутрашња чула:чула кретања и чула свести о телу.

-**Практичне вежбе**(подразумевају свакодневне активности).

Приоритетни задаци су:

- 1.Израда дидактичког материјала и средстава за децу интелектуално ометену и за децу са сензомоторичким сметњама.
- 2.Израда дидактичког материјала и средстава за децу обухваћену припремно предшколским програмом,као и децу обухваћену програмом ране интервенције.

3. Подршка у изради наставних листића, дидактичког материјала у непосредној настави и асистенција у изради истих. Свако средство које се предлаже за израду мора да има следећи садржај:

Назив, димензије, врсту материјала, да буде јасно представљено, а задовољава све дидактичке, педагошке и дефектолошке принципе као и да има јасно дефинисан циљ употребе.

4. Рад у стручним тимовима школе: Учешће у раду тима за развојно планирање и тима за маркетинг и уређивање сајта школе.

5. Стручно усавршавање.

6. Обављање других послова за потребе школе по налогу директора.

7. Подношење извештаја о свом раду.

ПРОДУЖЕНИ БОРАВАК

Школа организује продужени боравак, као посебан облик васпитно-образовног рада са ученицима, пре или после часова редовне наставе. У зависности од потреба и услова, школа сваке школске године формира групе продуженог боравка а у циљу пружања помоћи запосленим и преангажованим родитељима и другим законским заступницима ученика. У групе продуженог боравка укључују су ученици 1.-8. разреда, у складу са педагошким стандардима и законским нормативима, и других критеријума Комисије за ученичка питања. Обухват ученика у продуженом боравку усклађује се са исказаним потребама родитеља, односно других законских заступника и просторним могућностима школе.

Циљеви реализације садржаја продуженог боравка у складу су са општим циљевима основног образовања и васпитања, а то су:

- Подизање нивоа опште заштите и бриге о ученицима разреда у време запослености њихових родитеља, односно другог законског заступника;

- Подстицање целовитог развоја ученика и обезбеђивање услова за интелектуални и социо-емоционални развој;

- Омогућавање развоја ученика као социјалних бића кроз живот и сарадњу са другима, како би допинели добру у друштву;

- Припрема ученика за даље образовање и целоживотно учење;

- Подизање нивоа опште културе ученика;

- Већи степен вертикалне и хоризонталне повезаности градива које се реализује на часовима редовне наставе

- Подршку целовитом развоју деце, унапређивању социјално-емоционалног развоја ученика;
- Праћење успеха и напредовање ученика ;
- Развијање међусобног поштовања, поверења, искрености, уважавања личности, једнакости и отворене комуникације;

Специфични циљеви:

- Оспособљавање ученика за самостално учење;
- Стварање услова за дружење, заједнички рад и разоноду ;
- Праћење и проучавање интересовања ученика и њихово укључивање у различите активности;
- Развијање радних навика код ученика;
- Подизање нивоа васпитне улоге школе кроз активности;
- Пружање базичних знања и вештина, њихово повезивање са реалним животом, као и њихова примена у свакодневном животу;
- Увођење ученика у методе и технике учења;
- Подстицање индивидуалне одговорности ученика;
- Усвајање вредности заједничког живота;
- Усвајању и прихватању позитивних и сузбијању негативних облика понашања;
- Развијање комуникативних способности и конструктивног решавања сукоба са вршњацима и одраслима;
- Подстицање социјализације,
- Разумевање и прихватање међусобних разлика.

Просторна и материјално техничка опремљеност.

Програм рада продуженог боравка остварује се у посебној просторији која је прилагођена и опремљена за остваривање рада продуженог боравка (клупе, столице, тепих, ормари, угаона гарнитура, полице за књиге и играчке, табла, тв, рачунар, дидактичка средства, Монтесори материјал и ААК картице), са издвојеним делом за релаксацију ученика (опремљену акваријумом, релаксирајућим пројекторима). Поред просторије боравка, реализација активности се одвија и у осталим просторијама школе- фискултурна сала, соба за стимулацију, сензорна соба, дигитални кабинет, школско двориште, терен.

Образовно васпитни рад продуженог боравка.

У оквиру образовно-васпитног рада у продуженом боравку ученици имају један оброк, самосталан рад и низ различитих облика слободних активности.

I .САМОСТАЛНИ РАД

Представља корепетицију са свим програмским садржајима и организован је тако да у потпуности прати рад редовне наставе. Наставници продуженог боравка договарају се и усклађују активности самосталног рада са наставницима редовне наставе. Циљ ове области је обogaћивање знања и оспособљавање да се стечена знања употребљавају у животу и раду. Задатак наставника је да уводи ученике у методе и технике учења, да допринесу дидактичко- методичкој и програмској корепетицији. Самосталан рад ученика остварује се са најмање једним школским часом дневно.

Самостални рад се организује уз сталну стручну и педагошку помоћ и сарадњу ученика са наставником, свакодневно у одређено време. Домаћи задаци урађени на часовима самосталног рада се анализирају, исправљају и вреднују, али се не оцењују. У боравку ученици добијају помоћ у виду индивидуалног рада са наставником-дефектологом који подразумева допунске часове и додатно ангажовање.

САМОСТАЛНИ РАД УЧЕНИКА (на дневном нивоу)	ИЗРАДА ДОМАЋИХ ЗАДАТАКА	Српски језик, Математика, Свет око нас, Енглески језик, Историја, Географија, Биологија, Физика, Хемија, Информатика и рачунарство	ФОНД ЧАСОВА: 543
	УТВРЂИВАЊЕ И ВЕЖБАЊЕ НАСТАВНИХ САДРЖАЈА	Српски језик, Математика, Свет око нас, Енглески језик, Историја, Географија, Биологија, Физика, Хемија, Информатика	
	ЧИТАЊЕ ЛЕКТИРЕ, ПРИЧА, БАЈКИ	Српски језик	
	МЕМОРИСАЊЕ САДРЖАЈА	Српски језик	
	ДОВРШАВАЊЕ ЛИКОВНИХ РАДОВА	Ликовна култура	
	УТВРЂИВАЊЕ И ПОНАВЉАЊЕ НАУЧЕНИХ ПЕСАМА	Музичка култура	
	ДОПУНСКА НАСТАВА	Сви наставни предмети по потреби	
	РАД СА ДИДАКТИЧКИМ МАТЕРИЈАЛОМ	Српски језик, Математика, Природа и Друштво, Свет око нас	
	РАД СА АСИСТИВНИМ СРЕДСТВИМА	Српски језик, Математика, Свет око нас	

Напомена: Број часова у току недељног фонда може бити променљив у зависности од потребе за додатном, допунском наставом и активностима по жељи ученика.

II. АКТИВНОСТИ У СЛОБОДНОМ ВРЕМЕНУ (Слободне активности и слободно време)

Имају првенствено рекреативно-забавни и стваралачки карактер и оне могу бити: едукативне, радне, културно-уметничке и спортске и организују се на принципу потпуне слободе избора, добровољности, самоорганизованости ученика у оквиру различитих група и колектива, како би омогућиле да у њима ученици стварају, откривају, представљају, увежбавају, одмеравају, изражавају речима, звуцима, покретима, бојама и другим разноврсним облицима и средствима. У овим активностима ученици учествују без обзира на узраст, а у зависности од интересовања за садржаје који се организовано и плански нуде. Активности у слободном времену организују се на начин да ученици на креативан и забаван начин проводе време и задовољавају своја интересовања, а истовремено и предахну и одморе се. Остварују са најмање три школска часа дневно. Активности у слободном времену могу да се организују у просторији боравка а могу да се организују ван ње, у другим школским просторијама.

У оквиру Активности у слободном времену-Слободне активности ученика, обрађују се теме које су допуна наставним садржајима редовне наставе и на тај начин се остварују васпитно-образовни задаци наставе продуженог боравка. Слободне активности се планирају и програмирају.

АКТИВНОСТИ У СЛОБОДНОМ ВРЕМЕНУ (3 активности на дневном нивоу)							
1. ЕДУКАТИВНЕ АКТИВНОСТИ	2. ВАСПИТНЕ АКТИВНОСТИ	3 .МУЗИЧКО ДРАМСКЕ	4. КРЕАТИВНЕ АКТИВНОСТИ	5. КОРЕКТИВНЕ АКТИВНОСТИ	6. ПРАКТИЧНЕ АКТИВНОСТИ	7. СПОРТСКЕ АКТИВНОСТИ	8. СЛОБОДНО ВРЕМЕ
123	90	60	60	60	90	60	
543							

НАПОМЕНА: У складу са чл.76 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 88/2017, 27/18, 10/19) и специфичностима школе и развојним карактеристикама ученика, у продуженом боравку се реализују активности наведене у табели, а исте су и корелацији са са ИОП – ом 2.

1.Едукативне активности

Циљ је мотивисати ученике за усвајање нових садржаја; Примена стечених знања у свакодневном животу; Развијање вољних особина, устрајности, упорности у раду. Задаци су развијање способности уопштавања и генерализације; оспособљавање ученика за разумевање просторних односа, Овладавање основним рачунским операцијама; Развој способности правилног усменог и писменог изражавања; Богаћење речника; Развој говора са проширењем знања о најближој околини, природи и друштву; Развијање позитивних осећања према животињама и биљкама, утицај на сналажење у одређеној средини; Позитиван однос према природној средини.

- I Тема:** Читање- читање часописа, лектире, бајки, дечијих песмица, текстови
- II Тема:** Драматизација- текстови и бајке
- III Тема:** Богаћење речника-Приче по сликама, Игре асоцијације; На слово на слово; Говорне вежбе; Звучне књиге;
- IV Тема:** Вежбе почетног писања: Графомоторика
- V Тема:** Писање: Диктат; Краћи састави на задату тему; Препис текста;
- VI Тема:** Просторни односи-горе доле, лево-десно,изнад-испод, у-на-ван
- VII Тема:** Геометријски облици-Троугао; Квадрат; Круг; Правугаоник
- VIII Тема:** Упоредивање предмета- боја; Величина; Облик
- IX Тема:**Скупови и елементи скупова-Формирање скупова; Придруживање скупова;
- X Тема:** Претходник-Следбеник
- XI Тема:** Бројевна права
- XII Тема:** Сабирање и одузимање- До 20; Игра продавнице; Коришћење новчаница;
- XIII Тема:** Упоредивање бројева-Веће; Мање; Једнако;
- XIV Тема:** **Огледи и експерименти-** Кружење воде у природи; Кључање воде; Смеше и једињења; Температура; Кретање; Релјеф; Природне појаве;
- XV Тема:** Школа-упознавање са најближом околином школе; Школским просторијама и особљем које ради у њој; Усвајање правила о животу и раду у школи; Правила у боравку; Самопослуживање и самоорганизовање;
- XVI Тема:** **Календар природе-** Годишња доба; Карактеристике годишњих доба; Радови људи; Оријентација у простору и времену;
- XVII Тема:** **Биљни и животињски свет-** Упознавање са биљним врстама; Карактеристике биљака; Врсте; Гајење биљака; Примена биљака; Упознавање са животињским светом; Карактеристике животиња; Врсте; Гајење животиња; Користи од животиња;
- XVIII Тема:** **Занимања-**Упознавање са занимањима; Карактеристике занимања; Срха обављања одређених послова; Различита занимања-гост;
- XIX Тема:** **познавање празника и значај датума**
- XX Тема:** **Обележавање тематских дана**
- XXI Тема:** **Саобраћај-** Врсте саобраћаја; Саобраћајни знаци; Сналажење у саобраћају; Поштовање саобраћајних правила; Препознавање и сналажење у опасним ситуацијама; Игре улога;

Исходи:(тема I-V)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Разликује изговорени глас и написано слово;изговорене и написане речи и реченице;
- Влада основним техникама читања и писања ћириличног текста;
- Разуме оно што прочита;
- Активно слуша и разуме садржај књижевно уметничког текста који му се чита;
- Правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре;
- Правилно употреби велико слово;
- Усмено препричава;успешно прича по слици, сликама и о доживљајима;
- Напамет говори краће књижевне текстове;
- Учествује у сценском извођењу текста;
- Уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина;
- Изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу;
- Пажљиво и културно слушање саговорника;
- Пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила;

Исходи:(VI-XIII)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Одреди међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло;
- Упореди предмете и бића по величини;
- Уочи и именује геометријске облике предмета из непосредне околине;

- Именује геометријска тела и фигуре;
- Групише предмете и бића са заједничким својством;
- Броји унапред и уназад и са прескоком;
- Прочита, запише, упореди и уреди бројеве и прикаже на бројевној прави;
- Одреди предходника и следбеника броја;
- Користи појмове:сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика;
- Сабира и одузима до 20;
- Разликује новчане апоене;

Исходи:(XIV)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Учествује у извођењу једноставних огледа којима испитује природне феномене;

Исходи:(XV)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Учествује у одржавању простора у коме борави;
- Придржава се договорених правила понашања у школи и прихвата последице ако их прекрши;
- Чува своју и имовину других;
- Препознаје просторије у школи и самостално се креће у њима;

Исходи:(XVI-XXI)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Снађе се у простору помоћу просторних одредница:напред, назад, лево, десно, горе, доле и карактеристичних објеката;
- Познаје основне карактеристике годишњих доба;
- Повеже промене у природи и активности људи са годишњим добима;
- Идентификује биљке и животиње из непосредног окружења на основу њиховог спољашњег изгледа;
- Понаша се тако да не угрожава биљке и животиње у непосредном окружењу;
- Познаје основне карактеристике различитих занимања и сврху обављања одређених послова;
- Схвата суштину значаја обележавања значајних датума и празника;
- Примени правила културног и безбедног понашања у саобраћају и превозним средствима;
- Разликује врсте саобраћаја;
- Препознаје основне саобраћајне знакове;
- Примењује правила безбедног понашања на путу од куће до школе и од школе до куће;
- Препознаје опасне ситуације, својим речима опише пример опасне ситуације из свог непосредног окружења;

2.Васпитне активности

Циљ-Подстицање и развијање самосталности ученика и укључивање у друштвену заједницу.Задаци:Схватање и савладавање основних правила учтивог понашања; Оспособљавање за што адекватније понашање у животним ситуацијама; Развијање способности и умешности за што самосталније и одговорније обављање лакших животних послова; Развијање свести о елементарним нормама друштвено-моралног понашања;

I Тема: Појам о самом себи-Ово сам ја; Волим-Не волим;Правилан став према свом положају у друштву;Интеграција у средину (контакт са ученицима других школа кроз посете).

II Тема: Ја и други, групни живот и рад-Виши социјализовани облици дружења (заједничко обављање послова, групни разговори); Пријатељство; Заједничко играње (једноставне групне игре од по двије до четворо деце);Групне игре у којима сваки члан игра своју улогу по реду;Навикавање детета да помогне

другом детету у скидању одеће и обуће, у ношењу кабастих ствари...Навикавање да се држи ред, стајање у реду на излазу, улазу, у трпезарији, аутобусу...

III Тема:Породица -Родитељи, браћа, сестре; Родитељски дом; Љубав и поштовање према родитељима; Понашање према члановима породице

IV Тема:Живот и рад у школи - Упознавање ученика; Дружење и формирање правилног односа према друговима и старијима; Оријентација у школи (учионице, санитарне просторије, трпезарија); Прибор за рад, чување и одржавање, одржавање реда и чистоће у заједничким просторијама; Учешће на прославама, Школска правила; Правила продуженог боравка

V Тема: Стицање елементарних хигијенских навика-Прање руку пре и после јела, после употребе WC-а;Умивање лица и брисање пешкиром; Одржавање хигијене зуба, Употреба пасте ;Чешљање и уређење косе; Навике хигијенског коришћења и одржавања санитарнија; Одржавање хигијене носа и правила лепог понашања;Хигијена тела.

VI Тема:Усвајање правила учтивног понашања-Поштовање и уважавање родитеља , наставника и других;Поздрављање приликом сусрета ("Добар дан", "Добро вече", "Лаку ноћ");Учтиво понашање за време оброка;Учтиво обраћање другим особама ("Молим вас", "Извините"...);Пажљиво слушање кад други говоре;Пристојно понашање у дворишту, парку, биоскопу, позоришту и на другим јавним местима; Очекивање гостију и посетилаца; Примање и давање поклона, похвала, комплимената, саучешћа и честитања; Разговор телефоном; Нуђење и прихватање позива за излазак у шетњу, биоскоп, позориште, не утакмицу... Указивање на учтиве и неучтиве начине изражавања; Елиминисање псовки и непристојних израз; Понашање према млађој деци; Понашање према старијима и немоћним особама; Формирање друштвених манира за адекватно понашање у игри, при јелу, телефонирању, давању и примању поклона, разговору са старијима, тражењу и давању обавештења;

VII Тема Развијање осећања одговорности- Извршење једноставних налога и наређења са краћим упутством;Схватање неких елементарних ограничења (не дирати одређене инсталације, не правити галаму, не улазити у одређене просторије..);Чување својих ствари и не дирање туђих;

VIII Тема: Развијање навика и способности одлучивања - Одабир омиљених играчака, сликовница, предмета и средстава за играње;Одлучивање о томе шта да се игра и са ким;Одабир приче коју ће васпитач да прича или чита, као и музике за слушање.

IX Тема: Развијање опрезности- Опасне ситуација и сналажење у њима; Опасност од струје;Опасност од ватре и воде;Опасност од животиња;Опасност од непознатих људи.

XТема: Емоције и емоционално прилагођавање- Емоције; Начини реаговања, Препознавање емоција; Срећа; Туга; Бес; Утеха; Контрола емоција; Развијање осећања одговорности за своје поступке (бежање са часа, ломљење и цепање ствари...); Развијање правилног односа према друговима и супротном полу;

XI Тема: Формирање савести о елементарним нормама друштвеноморалног понашања- Схватање значења неких моралних појмова и односа (испуњавање обећања, чување тајне...), Елиминисање непристојног понашања у разним ситуацијама као што су: оговарање, тужакање, лагање...; Спремност да се одигра улога посредника код вршњака или млађих који су у свађи или препирци;Спремност и способност да се у адекватним ситуацијама упути критика, прекор или осуда због понашања у оправданим случајевима и ситуацијама.

XII Тема:Социјална иницијатива- Тражење обавештење од непознатих лица на непознатим местима;Да затражи неки робу, а не да на њу само укаже;Да се снађе у бифеу или ресторану приликом поруджбине;Да се снађе у одређеним ситуацијама на одређеним местима (да купи карту за аутобус);Да без бојазни дође у град до одређеног места (биоскоп, позориште), а да му не причињава проблем велики саобраћај;Коришћење градског превоза; Да зна да се обрати полицајцу ако се изгуби или ако му је потребна помоћ; Да зна да своје податке особама које су надлежне или особама које треба да му помогну у одређеним ситуацијама; Адресирање и слање писама .

Исходи:(I-XII)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Схватање појмова родитељ, брат и сестра;
- Понаша се тако да уважава различитости својих вршњака и других људи;
- Сарађује са вршњацима у заједничким активностима;
- Показује правилан став према свом положају у друштву;
- Анализира своје особине и уме да их представи другима;
- Разликује просторије у школи и лако се оријентише у њима;
- Прилагођава се правилима понашања у школи;
- Одржава личну хигијену;
- Овладао основним хигијенским навикама;
- Примењује учтиво понашање према другима и на различитим местима;
- Препознаје опасности од струје, воде и непознатих људи;
- Примењује правила учтивног понашања;
- Препознаје и исказе радост, страх, тугу и бес уважавајући себе и друге;
- Учтиво обраћа и поздравља друге;
- Поштује елементарна ограничења;
- Разуме једноставне налоге и извршава их;
- Преиспитује своје поступке и прихвата да не мора увек да буде у праву;
- Разликује добру и лошу комуникацију;
- Слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да и други могу имати другачије мишљење;
- Самостално бира играчке и особе за игру;

3. Музичко драмске активности

Циљ је развијање интереса за музику и глуму и подстицање елементарних музичких способности. Задаци су стварање веселог расположења чиме се оплемењује емоционални живот детета развијањем жеље за певањем глумом, неговање и развој гласа, слуха и ритма, развијање покрета и ритма; усклађивања ритма са покретом ; развијање осећаја за ритам и мелодију ; подстицање драмског изражавања.

I Тема:Музичка перцепција-Разликовање тишине од шума,гласова и звукова;Разликовање и именовање тонова,звукова и музичких мелодија;Разликовање јачине тонова,звукова и шума;Проналажење извора звука,тона,шума;Слушање музике уз препознавање ритма.

II Тема:Развој акустичке перцепције и памћења: Слушање музике са радија, касетофона, музичке емисије на тв;Развијање способности дискриминације и именовања шума и звукова

III Тема:Певање-Певање песмица и бројалица;хорско и соло певање

IV Тема:Развој осећаја за ритам кроз покрете тела-Пљескање рукама;Ударање стопалом;Скакутање;Њихање тела; Корачање корачнице; Ритмичке игре; Кореографије; Народне игре

V Тема: Драмске игре-креативни плес, причање прича, игре улога, пантомима, наративна пантомима, замишљена путовања, импровизација, луткарско позориште

Исходи:(I- V)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Разликује одабране звукове и тонове, певање, свирање, хор-један певач-група певача;
- Поштује правила понашања при слушању музике;
- Изговара у ритму уз покрет бројалице;
- Пева по слуху песме различитог садржаја и расположења;
- Пева по слуху уз покрет народне песме, музичке игра;
- Учествује у школским приредбама и манифестацијама;
- Ствара звучне ефекте и покрете уз музику;

4 .Креативне активности

Циљ обучавање деце да рукују одговарајућим прибором и материјалом за рад,Овладавање ликовним техникама; подстицање и развијање естетских и кретивних способности; Развијање способности за ликовно представљање и обликовање;

Задачи су да се употребом различитог ликовног материјала и алата код деце развијају стваралачке способности,да се доринесе развоју опажања доживљаја и, подстиче развој мишића шаке, да се усвоје облици и њихови квалитети опажањем и представљањем, да спознају карактеристике разних предмета и функција разних облика опажањем тактилним чулом.

Садржаји су:

I тема: Цртање (од слободног извлачења линија, цртања основних облика користећи графитну локу, креде у боји, водене боје,фломастере и друго), сликање, рад са папиром, гужвање, цепкање, израда шаблона, колаж...

II тема: Моделовање- пластелином, тестом, глина

III тема- Израда предмета и рад са разноврсним материјалима (моделовање пластелином, моделовање папиром, радови од вунице, радови од стиропора, радови од стакла, радови од длет масе, радови од тканине, радови од коже)

IV Тема :Тематска израда ликовних радова-Обележавање празника, школска слава, 8.март и др..

V Тема: Уређење паноа- Смена годишњих доба,Презентација ученичких радова

VI Тема: Израда дидактичког материјала-сензорне табле, класификација, серијација, саборање, одузимање..

VII Тема: Израда предмета од рециклираног материјала

VIII Тема: Организовање изложби

Исходи:(I- VIII)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Црта на различитим подлогама и форматима папира;
- Користи материјал и прибор за рад у складу са инструкцијама;
- Обликује једноставне фигуре од меког материјала;
- Преобликује сам или у сарадњи са другима употребне предмете мењајући им намену;
- Изради материјалом и техником по избору своје замисли, доживљаје, утиске, сећања и опажања;

5.Корективне активности

У склопу корективних активности примењују се вежбе опште и специфичне реедукације психомоторике. Третман реедукације психомоторике користи покрет како би се подстицао развој у свим областима дечјег функционисања. Покрет и моторна активност чине окосницу третмана.

Циљ: је да се допринесе отклањању или ублажавању специфичних тешкоћа или поремећаја у једној или више области сензомоторног и психомоторног понашања ученика са интелектуалним сметњама и омогући им даље успешније учење и развој. Задаци: Допринос развоју и богаћењу сензомоторног и психомоторног искуства; Развијање моторике-моторних вештина и спретности при кретању; Развијање говора и језика, когнитивних функција.

Садржји(Вежбе):

- Вежбе за доживљај телесне целовитости;
- Вежбе за доживљај гестуалног простора;
- Вежбе за откривање објективног простора;
- Вежбе за уочавање и стабилизовање латерализованости(уочавање десно-лево на себи, уочавање десно-лево у простору, уочавање десно-лево на другом);
- Вежбе за координацију покрета;
- Вежбе за уочавање и препознавање ритмова;

Исходи:

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Овлада елементарним покретима, ходањем по ритму;
- Овлада координацијом горњих и доњих екстремитета;
- Овлада појмовима горе, доле, напред, назад;
- Оријентација у простору;
- Именује и показује све делове тела;
- Познаје латерализованост на себи и другоме;

6. Спортске активности

Циљ: је јачање здравља и отклањање и ублажавање недостатака услед недовољне развијености моторике, координације и неспретности у покретима и унапређење општег телесног здравља. Задаци су: - подстицање раста и развоја и утицање на правилно држање тела; - развој и усавршавање моторичких способности; - стицање моторичких умења; - усвајање знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања дефинисаних циљем овог васпитно-образовног подручја; - формирање морално-вољних квалитета личности; - оспособљавање ученика да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада.

Садржаји су:

Тема: Вежбе обликовања и јачања мускулатуре

I Тема: Ходање и трчање (скакања и прескакања, Поскоци у месту, Поскоци у кретању, Скок увис, Прескакање дуге вијаче која се окреће, Бацања и хватања Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења, Вежбе равнотеже, Ходање по широком делу шведске клупе, Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, Плесови)

II Тема: Атлетика. Техника трчања. Скокови. Скок увис. Скок удаљ. Бацања.

III Тема: Вежбе на справама и тлу. (Вежбе на тлу. Прескок. Клуца. Ниска греда.

IV Тема: Рутмичка гимнастика(Окрети . Скокови. Вијача. Лопта: бацања и котрљања)

V Тема: Основи тимских игара (Рукомет, Кошарка, Одбојка)

Тема: Полигони

Исходи: (I-V)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања);
- правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања;
- комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу;
- одржава равнотежу у различитим кретањима;
- разликује правилно од неправилног држања тела;
- успостави правилно држање тела;
- правилно дише током вежбања;
- изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу;
- изведе дечји и народни плес;
- користи основну терминологију вежбања;
- поштује правила понашања у и на просторима за вежбање;
- поштује мере безбедности током вежбања;
- одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање;
- поштује правила игре;
- навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа;
- прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења;
- уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања;
- уочава улогу делова тела у вежбању;
- уочи промене у расту код себе и других;
- препозна сопствено болесно стање и не вежба када је болестан;
- примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања;
- одржава личну хигијену;
- учествује у одржавању простора у коме живи и борави;
- наведе врсте намирница у исхрани;
- препознаје везу вежбања и уноса воде;
- повеже ходање и трчање са позитивним утицајем на здравље;
- препозна лепоту покрета у вежбању;
- се придржава правила вежбања;
- вреднује успех у вежбању;
- примени основне тактичке елементе спортских игара;
- учествује на такмичењима између одељења;
- изводе елементе одбојкашке, кошаркашке и рукометне технике;
- примени основна правила одбојке, кошарке и рукомета;
- правилно изводи елементе полигона;

7. Практичне активности

Имају за циљ формирање навика ученика у вези с важним активностима у свакодневном животу, развој самопомоћи и самосталности. Задаци су: развијање способности правилног и безбедног коришћења различитих средстава, оруђа и материјала у домаћинству, развијање вештина, ставова и навика одржавања одевних предмета и обуће, домаћинства, развијање вештина обављања кућних

послова, развијање самосталости при обављању свакодневних животних активности. У реализацији ових активности користи се и Монтесори метод и Монтесори материјали.

Садржаји:

I Тема: Самопослуживање -Облачење и обување -Обување и изување ципела и папуча;Откопчавање и закопчавање дугмади,патент затварача, каишева; Разликовање лице – наличје, напред-назад одеће и рубља; Усвајање навике да се одећа и обућа ставља на одређено место.

II Тема: Самопослуживање-Стицање елементарних хигијенских навика:Прање руку пре и после јела, после употребе WC-а; Умивање лица и брисање пешкиром; Одржавање хигијене зуба, употреба пасте уз помоћ другог лица; Чешљање и уређење косе уз помоћ другог лица; Навике хигијенског коришћења и одржавања санитариија; Одржавање хигијене носа и правила лепог понашања; Хигијена тела.

III Тема: Самопослуживање-Навике узимања оброка и понашање за столом- Припрема за оброк и узимање оброка; Седање за сто на своје место; Самостално сипање хране; Коришћење кашике и виљушке; Формирање основних хигијенских навика (јести опрано воће); Формирање навике да се не говори током јела; Самостално храњење (самостална употреба прибора за јело, стицање спретности коришћења тањира, чаше, велике кашике за сипање...); Навике самопослуживања (узимање и остављање оброка и прибора за јело на послужавник, постављање и распореживање посуђа за храни и прибора за сто, враћање прибора и посуђа после завршеног оброка); Формирање навика пристојног понашања за време узимања оброка (навике да се користи само свој прибор за јело, да се једе умерено без преливања и просипања; Правилно седење за време јела.

IV Тема: Пактичне вештине (Монтесори метод) : Премештање столица; Затварање врата; Савијање салвета; Постављање стола; Рамови за облачење, Чишћење обуће, Чишћење стола, Прање судова; Нега цвећа; Ширење веша; Паковање веша; Пеглање

V Тема:Исхрана-Домаћинство:Основни појмови о правилној исхрани; Последице неправилне исхране; Познавање и припремање намирница; Хигијена намирница; Припремање једноставних оброка; Припремање једноставних сокова; Посуђе и прибор за припремање хране; Руковање ел.апаратима; Опасности и мере заштите; Руковање ручним алатима; Одржавање хигијене посуђа и прибора; Отварање и сервирање конзервиране хране.

VI тема: Уређење простора (боравка, куће, школских просторија дворишта)-уређење учионице, украшавање учионоце, одржавање осталих просторија у школи, одржавање ормарића);Уређење дворишта(одржавање дворишта, уређење дворишта,сакупљање лишћа, сакупљање папириића),Одржавање кревета за спавање; Намештање кревета за спавање и после спавања;Пресвлачење постелине; Усисавање; Брисање прашине.

VII тема:Руковање новцем и куповина –Усвајање појма новца,сврха новца; Употреба новца кроз игру; Значај новца, штедња новца, вредновање новца; Адекватна потрошња новца; Располагање наградом или новцем ; Обављање ситне куповине у разним специјализованим радњама; Куповање обуће и одеће и других предмета за личну употребу; Игре продавнице; Одлазак у продавницу; Куповина маркица и слање писама;

Исходи:(I-VII)

Ученик ће бити у стању да самостално или уз помоћ:

- Изводи активности облачења и обувања;
- Овладао елементарним хигијенским навикама;
- Правилно се понаша и храни;
- Изводи активности са Монтесори материјалом;

- Познаје појмове правилне исхране;
- Припрема једноставне намирнице и сокове;
- Рукује електричне апарате и познаје мере заштите;
- Самостално рукује новцем и обавља мале куповине;
- Схвата намене и одржавање просторија у којима борави;

8. Слободно време

Активности у слободном времену организују се на начин да ученици на креативан и забаван начин проводе време и задовољавају своја интересовања, а истовремено и предахну и одморе се. У том смислу ученици у оквиру активности слободног времена, имају разне могућности за активан и пасиван одмор. Као и остале, и ове активности планиране су и дневним режимом.

Садржаји:

Активан одмор: Друштвене игре, Рекреација, Слагалице, Бојанке, Тв садржаји, Музика, Игрице на таблету и рачунару..

Пасиван одмор: одмарање на гарнитуре, лејзи бегови, Кутак за релаксацију, Посматрање пројектора, Шатор-место за умиривање, Слушалице

Активностима у слободном времену потреба за кретање ученика задовољава се и кроз организовање излета, шетњи, обилазака и различитих видова учешћа на манифестацијама.

ПРОГРАМ ТРЕНИНГА СОЦИЈАЛНИХ ВЕШТИНА

Социјалне вештине су ка циљу усмерена, интеракцијски и ситуацијски прикладна понашања, која су научена и под контролом појединца. Главне карактеристике социјалних вештина су:

- Усвајају се учењем;
- Укључују делотворне и адекватне одговоре;
- Омогућавају подршку околине;
- Интерактивне су по природи;
- Под утицајем су личних карактеристика и карактеристика средине и ситуације;
- Недостаци ових вештина могу се унапређивати.

Недостатак социјалних вештина често се повезује са проблемима у понашању и делинквентним понашањем. Социјалне вештине су значајан протективни фактор и један су од услова за здрав и квалитетан развој деце. Деца и млади (редовне популације као и деца са сметњама у развоју) који немају развијене социјалне вештине, су у већем ризику за проблеме прилагођавања социјалним ситуацијама, у ризику за проблеме менталног здравља, и појаве проблема у понашању, и код њих постоје тешкоће успостављања и одржавања односа са вршњацима и људима из околине.

Тренинг социјалних вештина може се примењивати као превентивна, рано интервентна или третманска интервенција, у индивидуалном или групном раду.

Циљ Тренинга социјалних вештина је да код ученика са сметњама и код ученика редовних школа подстакне успостављање равнотеже са собом и другима, помогне у припреми за успешну породичну, школску и социјалну комуникацију, развија социјална компетенција ученика.

Задачи: Схватање и савладавање основних правила учтивног и примереног понашања; Развијање свести о елементарним нормама друштвено-моралног понашања; Оспособљавање за што адекватније понашање у животним ситуацијама; Развијање способности склапања и одржавања социјалних контаката;

Реализација Програма подразумева

а)Припремне активности: Фомирање Тима; Подела задужења; Планирање реализације у складу са школским календаром; Припрема документације; Израда материјала

б)Процену социјалних вештина ученика са сметњама/ и ученика редовне школе (директне опсервације, интервју са наставницима и родитељима, социометрија, скале).

в)Реализација Тренинга подразумева рад на усвајању и унапређивању проценом идентификованих вештина ученика са сметњама/редовне популације, путем ефективних стратегија за развој истих. Тренинг ученика са сметњама се реализује 2-3 пута недељно кроз рад у малим групама (до 8 ученика). Тренинг ученика редовних школа се реализује 2-3 пута недељно у групама (до 15 ученика). Тренинг се може организовати и као групни и индивидуални облик рада, за обе категорије ученика. Активности се ослањају се и на радионичарски модел рада. Групе се формирају по критеријуму идентификованих вештина која се треба подстицати. Једну групу води 2 наставника. Тренинг се реализује у току школске године.

г)Мониторинг подразумева вођење текућих белешки понашања, чеклисте, анализу истих, затим, разговори са наставницима и родитељима

д)Евалуација. Активности евалуације подразумевају ретест скалама и упитник за родитеље и наставнике на крају реализације Тренинга. Затим, анализа добијених података и израда извештаја.

Реализатори Тренинга су специјални педагози, ологофренолози и соматопеди.

Табеларни преглед група активности Тренинга.

АКТИВНОСТИ	НАЧИН РАДА	НОСИОЦИ	ВРЕМЕ
Припремне активности	Састанци	Тим за реалтзацију програма, Руководилац Тима	Септембар
Процена и анализа	Опсетвација, Тестирање, Интервју	Тим	Септембар
Формирање група ученика	Састанак	Тим	Септембар
Израда програма	Индив. рад чланова, Тима, Састанак	Тим	Септембар
Израда материјала	Заједнички и индив. Рад чланова Тима	Тим	Септембар
Припрема инструмената мониторинга	Састанак, Индив. ангажовање чланова	Тим	Септембар
Рад са ученицима	Радионице	Тим	Октобар- јун
Мониторинг	Разговори, Прикупљање и бележење података	Тим	Октобар - јун

Евалуација	Примена инструмената евалуације	Тим	Јун
Израда извештаја реализацији	Састанак, Индив.ангажовање	Тим, Руководилац Тима	Јун

Садржаји:

Тема	Садржаји (вештине које се обрађују)
Основна социјална интеракција	Контакт очима, одржавање прикладне удаљености других, разумевање геста и израза лица, тражење помоћи и информција, давање упутстава, извињавање за грешку, праћење упустава, захваљивање, постављање питања, представљање других особа
Успостављање односа и интеракције са другима (стварање пријатељства)	Започињање и завршавање разговора, слушање бирање прикладних тема за разговор, самопредстављање, асертивна комуникација, интеракција са ауторитетима, решавање конфликта, самопредстављање, давање комплимента
Разумевање себе и других (самопоштовање и одговорност)	Препознавање и показивање властитих и туђих емоција, показивање емпатије, разумевање невербалних знакова тела и израза лица, ношење са одбијањем, исказивање наклоности, ношење са властитом nelaгодом/страхом, самопризнање
Изградња и одржавање комплексних социјалних интеракција(социјална партиципација)	Разумевање норми и правила, одлучивање, самоувид, социјална перцепција, исказивање ситуацијски примерених понашања

Ток радионице Тренинга:

Добродошлица

1. Понављање са претходне радионице(анализа домаћег)
2. Загревање
3. Истицање циља, подучавање и објашњавање нове вештине
4. Моделирање/ друга стратегија
5. Игра улога и повратна информација
6. Завршна активност

7. Домаћи задатак

Исходи:

Ученик уз помоћ или самостално:

- Успоставља контакт очима;
- Одржава прикладну удаљеност;
- Разуме гестове и изразе лица;
- Тражи помоћ, информације и упутства;
- Извињава се за грешку;
- Прати упутства;
- Захваљује;
- Поставља питања;
- Разуме представљање других;
- Започиње и завршава разговор;
- Слуша и бира прикладне теме за разговор;
- Представља себе;
- Разуме асертивну комуникацију;
- Успоставља прикладну интеракцију са ауторитетима;
- Решава конфликте;
- Даје комплименте;
- Препознаје и показује властите и туђе емоције;
- Показује емпатију;
- Разуме невербалне знакове тела и изразе лица;
- Носи се са одбијањем и властитом nelaгодом и страхом;
- Разуме норме и правила;
- Показује вештине самоперцепције;
- Понаша се примерено ситуацији;

XXI ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАНОВИ

У скаладу са чл.76. Закона о основама система образовања и васпитања, за дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна

подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план.

Индивидуалним образовним планом утврђује се прилагођен и обогаћен начин образовања и васпитања детета и ученика, а посебно:

- 1)дневни распоред активности у васпитној групи и часова наставе у одељењу, дневни распоред рада са
- 2)лицем које му пружа додатну подршку и распоред рада у посебној групи у којој му се пружа додатна
- 3)подршка, као и учесталост подршке;
- 4)циљеви образовно-васпитног рада;
- 5)посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или за све предмете са
- 6)образложењем за одступање од посебних стандарда;
- 7)индивидуални програм по предметима, односно садржаје у предметима који се обрађују у одељењу и
- 8)раду са додатном подршком;
- 9)индивидуализован начин рада васпитача и наставника, односно индивидуализован приступ прилагођен
- 10)врсти сметње.

За све ученике од првог до осмог разреда, израђује се индивидуални образовни план (ИПО 2) у складу са препорукама и упутствима од стране Министарства просвете.

ИОП-и су саставни део Школског програма, али се због заштите података чувају одвојено.

XXII ПРОГРАМ ПРИЛАГОЂАВАЊА РАДА И УСЛОВА У КОЈИМА СЕ ИЗВОДИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНИ РАД И ЦИЉЕВА, ИСХОДА И САДРЖАЈА ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА

Ритам радног дана школе

Васпитно-образовни рад биће организован у две смене. Час наставе траје 45

минута.

Час може да траје краће од 45 минута, члана 59а став 4 Закона о основном образовању и васпитању

(“Сл. гласник РС“, бр.55/2013 и 101/2017) члана 76 Закона о основама система образовања и васпитања

(“Сл. гласник РС“, бр.88/2017) и члана 26 става четири Статута школе. Сви ученици школе имају решења интерресорне комисије и раде по ИОП-у 2.Због њихових развојних карактеристика, немогућности да испоштују трајање часова од 45 минута јер доводи до повећања агресивних напада, самоповређивања као и повређивања других,потреба ученика и родитеља за коришћењем организованог школског превоза, посебно код ученика старијих разреда, школа ће кориговати распоред звона и организовати наставни дан у складу са Стручним упуством за образовање ученика са сметњама у развоју.

Прва смена траје од 8:00 до 13:00,

а друга смена од 13:00 до 18:30.

Ученици у преподневној смени долазе у школу до 7:50, а настава почиње у 8:00

Ученици у поподневној смени долазе у школу до 13:20, а настава почиње у 13:30.

Долазак дежурних наставника на дежурство је у 7³⁰ часова у преподневној смени, а 13⁰⁰ у после подневној смени. Дежурни наставници дежурају у дворишту школе, трпезарији и ходницима пре почетка наставе и након њеног завршетка. Заједно са ПП службом школе координирају сменом и организацијом школског превоза.

Дежурство током ужине регулисано је посебним распоредом и саставни је део овог програма.

	прва смена	друга смена
прва група	9:00 – 9:15	14:30 – 14:45
друга група	9:20 – 9:35	14:50 – 15:05

Слободне активности, активности релаксације и све ваннаставне активности ће се организовати у складу са способностима ученика.

Ученици који су уписани у продужени боравак бораве у њему пре или после наставе. Зависно од потреба ученика у одређеним ситуација ученик може боравити у продуженом боравку и ван тог времена.

Распоред звона на основу предлога структурирања часова, главни део:

час	прва смена	друга смена
1.	8 ⁰⁰ - 8 ⁴⁰	13 ³⁰ - 14 ¹⁰
2.	8 ⁴⁵ - 9 ²⁰	14 ¹⁵ - 14 ⁵⁰
3.	9 ³⁵ - 10 ¹⁰	15 ⁰⁵ - 15 ⁴⁰
4.	10 ¹⁵ - 10 ⁵⁰	15 ⁴⁵ - 16 ²⁰
5.	10 ⁵⁵ - 11 ³⁰	16 ²⁵ - 17 ⁰⁰
6.	11 ³⁵ - 12 ¹⁰	17 ⁰⁵ - 17 ⁴⁰
7.	12 ¹⁵ - 12 ⁴⁰	17 ⁴⁵ - 18 ²⁰

Након главног дела часа, наставници са ученицима реализују релаксацију у остатку до 45 мин. по часу, у просторијама и дворишту школе. Због развојних карактеристика ученика, као и њихове безбедности, наставници не користе мали одмор између првог и другог часа, као и између трећег и четвртог, четвртог и петог и петог и шестог часа. То време које проведу са децом на одморима, рачуна се у укупно време релаксације у току дана.

Уколико се на часу ученик узнемири постоји интерни протокол којег се придржавају сви запослени у школи. У овим случајевима, наставник позива ПП службу или уколико су представници ПП службе заузети медицинске техничаре. ПП служба или медицинско особље изводи узнемирено дете из учионице и одводи га у сензорну собу, док се дете не смири и буде спремно за повратак у учионицу. Ако се дете не смирује или је евидентно да се не осећа добро, о томе се обавештава родитељ или старатељ детета.

За ученике је организован школски превоз у коме је пратња ученицима медицинска сестра.

Број часова по наставним темама по предметима је промењен и прилагођен садржајима ИОП – а . Највећи број часова испланиран је у наставним темама чији су садржаји најпримењивији за наше ИОП – е.

XXIII ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Саставни део школског програма је и програм безбедности и здравља на раду који обухвата заједничке активности школе, родитеља, односно других законских заступника и јединице локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду. У реализацији садржаја из овог програма значајно учешће има ју представници МУП-а

Редн. бр.	Активности	Начин реализације	Носиоци реализације	Време реализације
1.	Обука запослених о могућим узроцима и опасностима од пожара, о употреби заштитне ватрогасне опреме и демонстрација гашења пожара	-чланови ватрогасне јединице града реализују обуку запослених најмање једном током трајања програма	-директор, ватрогасна јединица и запослени	-у току школске године
2.	Побољшање безбедности у саобраћају запослених и ученика - предавања саобраћане полиције за предшколске групе и ученике 1. разреда -	-предавања сеобраћане полиције -допис званичним институцијама	-директор, представници савета родитеља школе, ученици	-септембар, октобар, током године
3.	Уклањање снега и леда на прилазима школи / тротоарима, улазима у школу и школском дворишту и уклањање леденица са крова изнад улаза	-уклањање снега и леда са критичних локација	-запослени у школи	Током зимских месеци по потреби
4.	Даље унапређење видео-надзора	-постављање нових камера	-директор школе	Кад се укажу услови за то

XXIV ПРИПРЕМНИ ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ

Циљеви предшколског васпитања и образовања су подршка:

- 1) целовитом развоју и добробити детета предшколског узраста, пружањем услова и подстицаја да развија своје капацитете, проширује искуства и изграђује сазнања о себи, другим људима и свету;
- 2) васпитној функцији породице;
- 3) даљем васпитању и образовању и укључивању у друштвену заједницу;
- 4) развијању потенцијала детета као претпоставке за даљи развој друштва и његов напредак.

Принципи предшколског васпитања и образовања су:

- 1) доступност: једнако право и доступност свих облика предшколског васпитања и образовања, без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама, у складу са законом;
- 2) демократичност: уважавање потреба и права деце и породице, укључујући право на уважавање мишљења, активно учешће, одлучивање и преузимање одговорности;
- 3) отвореност: грађење односа са породицом, другим деловима у систему образовања (школа), заједницом (институцијама културе, здравства, социјалне заштите), локалном самоуправом и широм друштвеном заједницом;
- 4) аутентичност: целовит приступ детету, уважавање развојних специфичности предшколског узраста, различитости и посебности, неговање игре као аутентичног начина изражавања и учења предшколског детета, ослањање на културне специфичности;
- 5) развојност: развијање различитих облика и програма у оквиру предшколске делатности у складу са потребама деце и породице и могућностима локалне заједнице, континуирано унапређивање кроз вредновање и самовредновање, отвореност за педагошке иновације.”

Правилник о општим основана предшколског програма

Предвиђена су два модела предшколског васпитања и образовања- Модел А и Модел Б. Модел Б има карактеристике когнитивно - развојног програма и израђене васпитно-

образовне циљеве, задатке васпитача и типове активности међу којима васпитач може да бира и разрађује их зависно од потреба, могућности и интересовања деце. Из тог разлога, у овом програму као полазна основа, коришћен је Модел Б

Функције припремног предшколског програма

Права детета да расте и развија се остварује се у квалитетној васпитно- образовној средини која поштује његове особености, уважава његове потребе и подстиче његов укупан психо-физички развој. Програм се ослања на потенцијале детета и помаже му да изрази своју особеност, своје унутарње потребе и интересовања и даље их развија; доприноси проширивању и сређивању социјалних и сазнајних искустава деце; оснажује комуникативну компетенцију; доприноси емоционалној и социјалној стабилности деце и подржава мотивацију за новим облицима учења и сазнавања. Укључивање све деце у припремне предшколске групе има компензаторску функцију јер се на тај начин свој деци обезбеђују услови за проширивање и сређивање социјалног и сазнајног искуства чиме се ублажавају социо-културне разлике и обезбеђује донекле подједнак старт за полазак у школу. Програм представља допуну породичном васпитању, отворен је за потребе детета и породице, полази од права родитеља да активно учествују у подизању и васпитању свога детета, чиме се унапређује васпитна компетенција породице. Остваривање припремног предшколског програма доприноси програмском и организационом повезивању предшколског и школског образовања и васпитања као претпоставке остваривања континуитета у васпитању и образовању деце. Успостављање веза између два дела јединственог система образовања и васпитања олакшава прелаз детета у ново окружење и представља заједнички посао и одговорност васпитача и учитеља, вртића и основне школе.

Циљ припремног предшколског програма

Припрема детета за полазак у школу је процес који се одвија током читавог предшколског периода у оквиру подстицања општег развоја детета. Припрема за школу није издвојен сегмент деловања на дете већ подразумева свеобухватнији приступ од подучавања и непосредне припреме за читање и писање. Ова припрема треба да омогући разноврсне прилике за сусрет детета са добро пробраним узорком подстицаја из физичког и социјалног окружења, за слободно испробавање својих нарастајућих моћи и активно упознавање света око себе, других људи и самога себе.

Непосредни циљ припремања деце за школу је да се допринесе њиховој зрелости или готовости за живот и рад какав их очекује у основној школи. Овај циљ се остварује у контексту општег циља предшколског васпитања да доприноси целовитом развоју детета стварањем услова и подстицаја који ће омогућити да свако дете развија све своје

способности и особине личности, проширује своја искуства, изграђује сазнања о себи, другим људима и свету око себе, као основе за стицање нових облика учења, сазнавања и понашања.

Задаци васпитно- образовног рада у години пред полазак у школу

Остваривање припремног предшколског програма одвија се у складу са општим начелима васпитно-образовног рада, а специфични задаци односе се на важне аспекте припреме за полазак у школу.

- Подстицање осамостаљивања
- Подршка физичком развоју
- Јачање социо-емоционалне компетенције
- Подршка сазнајном развоју
- Неговање радозналости

Модел Б припремног предшколског програма

Програм припреме деце за школу представља систем активности и садржаја, као и посебних методичких поступака којима треба да се постигну интелектуална, социјална, емоционална и мотивациона готовост за оно што их очекује у школи, уз развој сазнајних интересовања потребних за школски начин учења. Овај програм је саставни део Општих основа предшколског програма из кога је издвојен с обзиром да је законом предвиђено његово обавезно остваривање са шестогодишњом децом. Отуда се неки од циљева и активности које садржи Модел Б Основа програма припреме деце за школу налазе и у Општим основама предшколског програма намењеним млађим узрастима, али се остварују на нивоу који је прилагођен њиховим могућностима и потребама. На тај начин се, колико је могуће, успоставља и одржава континуитет у раду са предшколском децом разних узраста, водећи рачуна о континуитету са првим

разредом основне школе. Методичка упутства за остваривање Модела Б припремног предшколског програма налазе се у књизи аутора модела Васпитно-образовни рад у припремној групи дечјег вртића, теорија и пракса. У Моделу Б припремног предшколског програма детаљније су разрађени циљеви и садржаји непосредне припреме деце за полазак у школу. Остале циљеве и садржаје, предвиђене не само за најстарији, него и млађе предшколске узрасте, који се односе на општу припрему за живот (а тако и школу) могуће је наћи у публикацији Модел Б Основа програма. Такође, разрађенија методичка упутства за остваривање програма налазе се у методичким приручницима за остваривање Модела Б посвећеним: организацији живота и рада у дечјем вртићу, планирању, програмирању и евалуацији васпитно-образовног рада, играма и припреми деце за школу.

Васпитно – образовни циљеви:

- стицање позитивне слике о себи
- развијање поверења у себе и друге
- подстицање самосталности
- , индивидуалне одговорности и аутентичности израза и деловања
- развој интелектуалних капацитета у складу са развојним потребма, могућностима и интересовањима
- развој социјалних и моралних вредности у складу са хуманим и толерантним вредностима демократски уређеног друштва осетљивог на породичне, културолошке и верске различитости
- култивисање дечијих емоција и неговањ односа ненасилне комуникације и толеранције
- развој моторних способности и спретности
- подстицање креативног изражавања детета
- припрема деце за наступајуће транзиционе и комплексније периоде живота
- развијање свести о значају заштите и очувању природне и друштвене средине

ОБЛАСТИ ВАСПИТНО – ОБРАЗОВНОГ РАДА ПРИПРЕМНЕ ПРЕДШКОЛСКЕ ГРУПЕ

Припремни предшколски програм састоји се од области кроз које се остварује општа и посебна припрема деце за школу. То су:

1. **Развој говора**
2. **Припрема за почетно читање и писање**
3. **Усвајање математичких појмова**
4. **Упознавање природне и друштвене средине**
5. **Физичко васпитање**
6. **Ликовно васпитање**
7. **Музичко васпитање**

1.Развој говора

Развој говора реализује се кроз :

- Неговање говорне културе
- Богаћење дечијег речника и неговање граматички правилног говора
- Вербално изражавање и комуникација
- Монолошки говор и препричавање
- Упознавање са дечијом књижевношћу
- Говорне игре

Циљеви:

- Правилан изговор свих гласова матерњег језика који започиње њиховим исправним уочавањем , затим тачним издвојеним изговарањем , изговарањем у разним положајима у речима (на почетку , у средини , на крају речи) и реченицама.
- Запажање ритма говора , гласности и висине гласа , боје и емотивног тона говора
- Развијање склоности да се постављају питања и да се дају одговори на њих
- Усвајање значења речи уз њихово правилно коришћење у комуникацији
- Формирање сложених реченица
- Развој активног и пасивног говора
- Способност препричавања
- Развој интересовања за књижевно стваралаштво (испричано , прочитано или приказано)
- Упознавање са језичким играма

Садржаји и активности:

- Вежбе дисања, ономатопеје природних и других звукова и шума

- Вежбе артикулације гласова
- Вежбе опажања ритма
- Понављање слогова и гласова из песама и бројалица
- Игре „како се ко јавља“, „птичије причање“, „глуви телефони“, „ехо“
- Покретне игре са певањем у којима се мења темпо говора
- Изговарање брзалица и разбрајалица
- Проналажење речи које почињу истим словом или истим слогом
- Игра „на слово на слово“
- Именовање и описивање предмета
- Игре набрајања, извршавање налога, погађања предмета
- Календар речи за месеце
- Постављање питања на дат одговор
- Игре асоцијација и груписања речи
- Причање о доживљајима
- Причање речима и сликом
- Описивање слика
- Комуницирање невербалним путем
- Игра налога
- Причање приче
- Разбрајалице, питалице
- Разгледање сликовноица и књига за децу
- Учење стихова

2. Припрема за почетно читање и писање

Припрема за почетно читање и писање реализује се кроз:

- Почетно читање
- Почетно писање

Циљеви :

- Развој аудио-визуелне перцепције
- Препознавање и именовање графичких симбола
- Развој фине моторике
- Правилно седење и држање прибора за цртање и писање
- Развој визуо-моторне координације

Садржаји и активности :

- Вежбе доживљаја телесне целовитости
- Вежбе латерализованости

- Вежбе оријентације у субјективном и објективном простору
- Вежбе оријентације у графичком простору
- Графомоторне вежбе
- Гласовна анализа речи
- Певање гласова и читање слика

3. Усвајање математичких појмова

Усвајање математичких појмова реализује се кроз:

- **Положаји**
- **Кретање у простору**
- **Поређење и процењивање**
- **Области , линије , тачке**
- **Облици**
- **Образовање скупова**
- **Бројање и скупови**
- **Временско сазнање**

Циљеви:

- Усвајање телесне шеме
- Усвајање просторних односа и положаја тела у простору
- Развој визуелне перцепције , дискриминације и пажње
- Развој способности сагледавања међусобног положаја предмета у простору
- Развој способности уочавања односа делова и целине
- Развој способности упоређивања предмета по задатом критеријуму
- Развој способности распоређивања предмета по задатом критеријуму
- Развој способности кретања по задатој шеми
- Диференцирање појмова тачка , линија , област
- Препознавање и именовање геометријских слика и фигура
- Развој способности уочавања и формирања скупова
- Развој способности бројања елемената скупа
- Усвајање појмова једнако и неједнако
- Развој способности елементарне оријентације у времену

Садржаји и активности:

- Вежбе за визуелну перцепцију (перцепцију облика, боја и димензија)
- Вежбе оријентације у објективном простору
- Вежбе класификације

- Процењивање димензија предмета исте врсте као увод у серијацију
- Вежбе серијације
- Вежбе сортирања
- Вежбе кореспонденције
- Проналажење парова слика, објеката или симбола
- Коришћење симбола приликом класификовања својстава предмета и њихових скупова
- Уочавање, формирање скупова и утврђивање припадности скупу
- Формирање скупа у складу са предложеним узором
- Уочавање различитих скупова
- Графичко представљање скупа
- Поређење два скупа на основу придруживања њихових чланова
- Састављање и растављање одговарајућих подскупова
- Бројалице и разбрајалице

4. Упознавање природне и друштвене

Упознавање природне и друштвене средине реализује се кроз :

- Живи свет
- Свет животиња
- Биљни свет
- Човек као припадник живог света
- Човек као друштвено биће
- Рад људи
- Заштита животне средине
- Материјални свет
- Саобраћајно васпитање

Циљеви:

- Уочавање основних карактеристика живих бића и животних процеса
- Разликовање живог од неживог
- Усвајање сазнања о животном циклусу животиња
- Упознавање карактеристика појединих животних заједница
- Упознавање начина кретања и комуницирања међу животињама
- Упознавање и разликовање домаћих и дивљих животиња
- Упознавање изгледа и назива основних делова биљака
- Уочавање животног циклуса као и услова за раст и развој биљке
- Усвајање сазнања о биљкама које слободно расту у природи и биљкама које је човек култивисао за своје потребе
- Усвајање знања о човеку и његовој грађи
- Усвајање основних правила понашања
- Развој еколошке свести
- Усвајање саобраћајних правила
- Упознавање ученика са занимањима људи

Садржаји и активности :

- Уочавање међусобних сличности и разлика између припадника биљног света
- Уочавање промена на биљкама у односу на годишња доба
- Разликовање зимзеленог од листопадног дрвећа
- Сакупљање узорака из природе и израда збирке
- Уочавање међусобних сличности и разлика између припадника животињског света
- Подела на домаће и дивље животиње , услови живљења
- Осамостаљивање у облачењу , обувању и личној хигијени
- Усвајање правила лепог понашања

- Упознавање са саобраћајним знаковима
- Ситуационе игре

5. Физичко васпитање

Физичко васпитање реализује се кроз :

- Физички развој
- Развој опажања
- Јачање здравља и одржавање хигијене

Циљеви:

- Складан физички развој
- Упознавање телесне шеме
- Развој латерализације
- Развој локомоторног апарата
- Развој психофизичких способности
- Развој вољног усмеравања покрета
- Развој координације тела у целини
- Развој здравствене културе
- Усвајање сазнања о повредама и начинима да се избегну

Садржаји и активности :

- Игре кретања у простору (ходање, трчање, скакање, пењање, пузање, провлачење, котрљање, колутање, одржавање равнотеже, шутирање, ударање и вођење лопте, бацање и хватање, бацање котрљањем, гађање, дизање и ношење, гурање, вучење и потискивање,

вожња бицикла, тротинета, санкање, клизање, активности у води, елементарни облици спорта)

-Постављање појединих делова тела у одређени положај

-Покретање делова тела на разне начине

-Анализирање сопствених кретања и њихово поређење са узором

-Вежбе за развој појединих мишићних група (рамени појас, леђни мишићи, трбушни мишићи, мишићи стопала и ногу, мишићи одговорни за графомоторику)

-Вежбе чула

-Боравак и кретање на свежем ваздуху

-Покретне игре

-Нега тела и одржавање личне хигијене

-Правилна исхрана

6. Ликовно васпитање

Ликовно васпитање се реализује кроз :

-Цртање и сликање

-Вајање

-Активности са различитим материјалима

-Графика

-Активности елемената естетског садржаја

-Ликовна радионица

Циљеви:

-Оспособљавање за коришћење различитих ликовних материјала и прибора

- Развој интересовања за ликовно изражавање на разне начине
- Развој способности опажања, уочавања, разликовања, одабирања и задржавања у свести визуелних података о бојама, облицима и њиховим комбинацијама
- Развој опште спретности, спретности руке, визуелне и моторне координација
- Упознавање елементарних сликарских материјала и техника
- Усвајање техника рада
- Развој прецизности, тачности и уредности у раду
- Развој креативности
- Подстицање самосталног ликовног израза
- Упознавање са пропорцијама, текстурама и величинама
- Оспособљавање за приказивање фигура
- Развој осетљивости за боје, интензитета и нијансе
- Способност уочавања боја као својства предмета и њиховог именовања
- Способност вајања декоративне керамике

Садржаји и активности :

- Игра материјалима и прибором
- Цртање уз и без коришћења шаблона
- Израда фигура људи и животиња
- Бојење мањих површина различитих облика
- Сликање уз самостално мешање боја
- Експериментисање бојама ради њиховог бољег упознавања
- Истраживачке игре и откривање својстава песка, глине, глиномола, теста, пластелина
- Релефно вајање обојеним тестом уз уцртавање и отискивање
- Обликовање од гранчица, плодова, семенки, лишћа
- Обликовање папира
- Украшавање учионице
- Разговори о пану и радовима изложеним на њему

-Посете изложбама

7. Музичко васпитање

Музичко васпитање се реализује кроз :

-Слушање музике

-Певање

-Свирање

-Плес

Циљеви :

-Развој интересовања за музику

-Развој способности пажљивог слушања

-Развој гласовних могућности деце

-Подстицање на правилну артикулацију текста

-Развој музикалности кроз певање

-Упознавање са инструментима (штапићи , бубњеви , кастањете , звечке , металофон...)

-Развој манипулативне спретности

-Развијање слуха, ритама, музичке меморије, укуса и музикалности уопште

-Упознавање са различитим врстама плеса

-Неговање дечијег музичког стваралаштава

Садржаји и активности :

-Слушање музике у свакој погодной прилици

-Препознавања песама на основу мелодије

-Певање песама једноставних мелодија

- Игре распевавања
- Имитирање мелодија и гласова појединих животиња
- Коришћење сопственог тела, посебно ногу и руку као инструмента
- Испитивање и откривање звучних својстава музичких инструмената
- Упознавање и извођење једноставних плесова

Предходно описани програмски садржаји у оквиру васпитно-образовних области рада припремне предшколске групе, реализују се кроз тематски планиране активности, у зависности од планираног режима дана и постављених циљева и задатака. Приликом планирања рада припремне предшколске групе васпитно-образовни садржаји се усклађују према индивидуалним карактеристикама сваког детета помоћу индивидуалних образовних планова.

МЕТОДЕ И ТЕХНОЛОГИЈЕ У РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОГРАМСКИХ САДРЖАЈА ПРИПРЕМНОГ ПРЕДШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Осим стандардних метода рада у припремној предшколској групи, користиће се и:

Монтсори метод- базиран на дечјој потреби за слободом без ограничења и на пажљиво припремљеном окружењу у коме деца могу да бирају између бројних, специфичних активности са циљем развоја појединачних природних потенцијала. У Монтесори методи основно дидактичко средство за рад су специјални (Монтесори) материјали који морају бити само-исправљајући, тј. да дају детету могућност да провери свој резултат и учи на сопственим грешкама све до проналаска исправног решења.'

Реедукативни метод- користи покрет као сензорну и моторну активност којима се код детета обнављају и допуњују искуства доживљаја себе, простора и времена и подстуче скалдан развој способности потребних за даље учење.

НТЦ-метод учења настао као резултат истраживања неурофизиолога, педагога, психолога, педијатара и дефектолога у циљу раног развоја деце. Овај систем учења кроз игру стимулише интелектуални и моторни развој детета.

Метод радионице- специфичан метод рада, код кога је нагласак стављен на процес и начин рада. Одликује га интеракција, лично и активно залагање сваког учесника, а користи се у циљу развијања одређених знања, понашања и вештине код учесника. Може се организовати на било коју тему и за све узрасте.

У раду припремне предшколске групе користе се и ресурси школе- дигитална учионица са посебно прилагођеним софтверима, соба за стимулацију, као и асистивна технологија-сензорна соба(чије је опремање у току).

БРОЈ ДЕЦЕ И ИЗВРШИЛАЦА У ПРИПРЕМНОЈ ПРЕДШКОЛСКОЈ ГРУПИ

Упис

Упис деце у предшколску установу или основну школу која оставрује припремни предшколски програм је регулисано чланом 97. став 4. и 5. Закона о основама система образовања и васпитања, који гласи:

Родитељ, односно старатељ чије дете није обухваћено васпитно-образовним радом у предшколској установи, дужан је да упише дете старости од пет и по до шест и по година у предшколску установу, односно основну школу која остварује припремни предшколски програм, с тим да има право да изабере предшколску установу, односно основну школу.

Предшколска установа чији је оснивач јединица локалне самоуправе, односно основна школа која остварује предшколски програм, а чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, дужни су да упишу свако дете ради похађања припремног предшколског програма, без обзира на пребивалиште родитеља.

Број деце

Број деце са сметњама у развоју у групи са припремним предшколским програмом је од 4 до 6 и регулисан је Законом о предшколском образовању и васпитању („Службени гласник РС“бр.18/2010)

Напомена: Уколико број деце буде већи од планираног, биће формиране додатне групе.

Број извршилаца у припремној предшколској групи

У једној припремној предшколској групи раде два извршиоца – дефектолог и медицинска сестра. Извршиоци сарађују са стручним сарадницима из школе (психолог, специјални педагог) и наставницима обавезних ваннаставних индивидуалних активности (логопед, реедукатор психомоторике, соматопед).

РЕЖИМ ДАНА У ПРИПРЕМНОЈ ПРЕДШКОЛСКОЈ ГРУПИ

Режим дана одређује структуру, ритам деце и васпитача.

Пријем деце у припремну предшколску групу

-полудневни боравак(4 сата)

Активности деце:

-слободне игре деце

-игре на отвореном простору и унутар школе

-игре до поласка кући

Усмерене активности:

-одвијају се у једном дужем или два краћа временска периода

Комбиноване активности:

-организују се од самосталних активности по избору деце и усмерених активности (групних или индивидуалних активности)

Оброци:

-ужина

Напомена: Дневни режим у групи примењује се еластично, увек имајући у виду потребе и интересовања деце.

Постоји могућност ранијег доласка и каснијег одласка деце, због запослених родитеља.

XXV ПРОГРАМ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ И ИНВАЛИДИТЕТОМ

Школски програм за образовање одраслих са сметњама у развоју и инвалидитетом је документ који садржи модел организације образовно васпитног рада и наставни план образовања одраслих са сметњама у развоју и инвалидитетом.

Школски програм за образовање одраслих са сметњама у развоју и инвалидитетом сачињен је на основу:

- Правилника о наставном плану и програму основног образовања одраслих
- Правилника о условима у погледу простора, опреме, наставних средстава и степена и врсте образовања наставника и андрагошких асистената за остваривање наставног плана и програма основног образовања одраслих

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ

Основно образовање одраслих, по моделу ФООО, траје три године и остварује се у три циклуса у трајању од по годину дана. У првом циклусу стичу се основе функционалне писмености, у другом и трећем – основе општег образовања и стручне компетенције. Стручне компетенције стичу се путем обуке као једног од облика оспособљавања заснованог на стандардима рада и потребама тржишта рада.

Организациони облик рада у остваривању Наставног плана и програма основног образовања одраслих је редовна настава која је прилагођена потребама и могућностима одраслих (настава у блоку, за време викенда, вечерња настава, сезонско и дневно

прилагођавање њиховим потребама). Прилагођавање се односи и на дужину трајања часа од 30 минута. Уважавање специфичности потреба различитих циљних група остварује се: приликом уписивања у школу, организовањем одељења одраслих, тако да је 15 оптималан број за похађање редовне наставе, индивидуализацијом у начину остваривања процеса учења и наставе.

Наставни план и програм основног образовања одраслих намењен је свим одраслима који су прекинули своје основно образовање или га, из било којих разлога, нису никада ни започели, а старији су од 15 година живота.

Општи циљ ФООО јесте: стицање и унапређивање знања, вештина, вредности и ставова неопходних за проактивно и конструктивно решавање проблема и суочавање са изазовима у свакодневном животу, унапређивање породичних и личних услова живота, обављање једноставних послова и адекватно поступање у радним ситуацијама и радном окружењу, даље образовање и активно учење у друштвеној заједници.

Први циклус основног образовања одраслих

Циљ наставе у првом циклусу је основно описмењавање, као и стицање основних елемената функционалне писмености, која се односи на: разумевање и интерпретацију различитих облика текстова једноставног садржаја, ефикасну и целисходну комуникацију у свакодневном животу и у ситуацијама учења, примену умења свих облика стечене писмености (читалачке, нумеричке и информатичке) у реалном животу, укључујући и проблемске ситуације, коришћење савремених средстава комуникације и одговорност у понашању, планирању и контроли личног, породичног и социјалног живота. Наставни план и програм првог циклуса има два дела:

- први део је намењен основном описмењавању;
- други део је намењен стицању основа функционалне писмености.

Основно описмењавање се остварује кроз почетну наставу српског језика и математике у укупном трајању од 200 сати (по сто сати за сваки од ових предмета).

Успостављање основа функционалне писмености се остварује у настави другог дела програма за први циклус која обухвата:

- предмете: Српски језик (матерњи језик), Математика, Дигитална писменост и Енглески језик;

модул основних животних вештина који садржи теме везане за одговорно живљење, грађанску партиципацију и активизам, као и предузетништво.

Образовање одраслих након завршеног првог циклуса еквивалентно је првој и другој години учења по Правилнику о плану и програму образовно-васпитног рада за основно образовање и васпитање одраслих („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 6/91, у даљем тексту: Програм основног образовања одраслих) или завршеним прва четири разреда основног образовања и васпитања.

Други и трећи циклус основног образовања одраслих

Циљ наставе у другом циклусу јесте стицање основа општег основног образовања и успостављање и развој базичних интелектуалних и социјалних вештина које су неопходне за унапређење квалитета личног, породичног и социјалног живота одраслих, наставак учења, социјалну интеграцију и постепену транзицију ка тржишту рада.

У састав другог циклуса улазе предмети: Српски језик, Математика, Физика, Хемија, Биологија, Историја, Географија, Одговорно живљење у грађанском друштву, Дигитална писменост, Енглески језик и Предузетништво.

Образовање одраслих након завршеног другог циклуса еквивалентно је завршеној трећој години учења по Програму основног образовања одраслих или завршеном петом и шестом разреду основног образовања и васпитања.

Циљ наставе у трећем циклусу јесте завршавање основног образовања и стицање обуке за једноставно занимање.

Овај циклус подразумева даље стицање основног општег образовања и развој компетенција које увећавају запошљивост, омогућавају улазак на тржиште рада и даље стручно образовање. Након завршеног трећег циклуса одрасли су подједнако оспособљени за даљи наставак образовања, као и стицање квалификација за занимања. Наставни план и програм трећег циклуса чине два дела.

У састав првог дела улазе предмети: Српски језик, Математика, Физика, Хемија, Биологија, Историја, Географија, Одговорно живљење у грађанском друштву, Дигитална писменост, Енглески језик и Предузетништво.

У састав друге половине трећег циклуса улазе:

- предмети: Српски језик, Математика, Одговорно живљење у грађанском друштву, Дигитална писменост, Енглески језик и Предузетништво;
- модул: Примењене науке;

модули обука.

Образовање одраслих након завршеног трећег циклуса је у погледу општеобразовних предмета еквивалентно четвртој години учења по Програму основног образовања одраслих или завршеном седмом и осмом разреду основног образовања и васпитања. Одрасли који се укључују у ФООО према сведочанству о завршеном четвртом, петом или шестом разреду основне школе имају индивидуализовану наставу из садржаја предвиђених модулом Основне животне вештине, као и предметима Дигитална писменост, Предузетништво и Одговорно живљење у грађанском друштву, како би се на одговарајући начин припремили за праћење наставе у другом, односно трећем циклусу.

Школа је обавезна да школски календар и распоред часова усаглашава и прилагођава могућностима и потребама одраслих. Школе, основна и средња, усаглашавају остваривање наставе и обуке.

У основну школу у први циклус основног образовања одраслих уписују се одрасли који нису похађали основну школу и немају ниједно сведочанство о завршеном разреду или имају сведочанство о завршеном првом, другом или трећем разреду.

У основну школу у други циклус основног образовања одраслих уписују се одрасли који су завршили први циклус основног образовања одраслих или прва четири разреда основног образовања и васпитања. У други циклус могу да се упишу и одрасли са завршених пет разреда основног образовања и васпитања, с тим да им школа организује допунску наставу по индивидуализованом програму из предмета ФООО које нису похађали у претходном образовању. Образовање са завршеним другим циклусом еквивалентно је завршеном петом и шестом разреду основног образовања и васпитања.

У основну школу у трећи циклус основног образовања одраслих уписују се одрасли који су завршили други циклус основног образовања одраслих или који имају завршених шест разреда основног образовања. За одрасле који су завршили шест разреда основног образовања организује се индивидуализована настава из предмета: Дигитална писменост, Одговорно живљење у грађанском друштву и Предузетништво, а ради надокнаде основних садржаја ових предмета из ранијих циклуса. Одрасли који су завршили седми разред уписују се у трећи циклус.

Одрасли који стиче основно образовање по програму ФООО у другом или трећем циклусу, а није учио енглески језик, укључује се у групе или одељења у којима се настава одвија по програму за први циклус.

За одрасле који имају изразите тешкоће у савладавању појединих наставних садржаја у оквиру појединих наставних предмета, настава се остварује по ИОП-у.

Одрасли који из било ког разлога напусти наставу ФООО може да настави стицање образовања у ФООО тамо где га је прекинуо.

Након завршеног трећег циклуса, одрасли полаже завршни испит по програму и на начин прописан Законом.

Након завршене обуке одрасли полаже испит за обуку и стиче право на издавање уверења о положеном испиту за обуку.

Остваривање програма обука

На крају завршеног седмог разреда одрасли имају право да бирају један од програма обуке прописаних овим правилником, у складу са сопственим потребама, интересовањима и способностима и у складу са могућностима школе. Основна школа организује саветовање и вођење одраслих у избору програма обуке.

Програме обука остварује средња стручна школа (у даљем тексту: стручна школа).

На основу избора програма обуке, основна школа одлучује са којим стручним школама ће закључити уговоре. Основна и стручна школа усаглашавају време и организацију наставе и обуке и друга питања од интереса за успешно остваривање обуке.

Основна школа закључује уговор о остваривању програма обуке са стручном школом у свом седишту, која има решење о верификацији за одговарајуће образовне профиле у оквиру којих су изабрани програми обуке.

Ако нема одговарајуће верификоване стручне школе, основна школа закључује уговор са другом стручном школом ван свог седишта, водећи рачуна о економичности организације и остваривања програма обуке. Стручна школа може за одређени програм обуке да закључи посебан уговор са другим физичким или правним лицем регистрованим за обављање делатности у оквиру које се обављају послови за које се врши та врста обуке. Стручна школа има обавезу да организује и прати остваривање обуке, образује комисију, организује испит за обуку и изда исправу.

Програм обуке може да траје од 90 до 270 часова.

Обука може да почне у трећем циклусу у току похађања наставе осмог разреда, а не може да буде завршена пре завршетка разреда.

Право на похађање обуке има одрасли који похађа наставу по Наставном плану и програму ФООО.

Право на полагање испита за обуку има одрасли након похађања програма обуке и полагањем завршеног испита.

Стручна школа образује комисију за обављање испита за обуку. Комисија има најмање три члана. Председник комисије је наставник практичне наставе за дату обуку. По једног члана комисије предлажу Унија послодаваца, Привредна комора или занатска комора и филијала Националне службе за запошљавање, а на захтев стручне школе.

За председника или члана комисије за обављање испита за обуку не може да буде одређен наставник који је обављао обуку или лице које је обављало обуку, али је дужан да присуствује испиту.

Испит се може обавити на месту на коме је обављена обука.

Испитом за обуку проверавају се постигнућа општих и специфичних исхода програма обуке, односно стручне компетенције. Испит се састоји од обављања практичног радног задатка и његове одбране. За сваки предвиђени општи исход, односно стручну компетенцију, утврђује се листа радних задатака. Листа радних задатака дата је у Приручнику за испит за обуку који је развијен за потребе ФООО и доступна је одраслима на почетку обуке. У оквиру испита за обуку кандидат извршава један до два радна задатка. Одрасли извлачи радне задатке непосредно пре почетка испита за обуку, с тим да има довољно времена за припрему за извршење радног задатка. Током извршења радног задатка чланови комисије могу да захтевају од одраслог да образложи и објасни поступке и процедуре извршења задатка.

Оцена на испиту се изражава са: „положио” или „није положио”. Оцена положио даје се уколико одрасли изврши сваки постављени радни задатак према утврђеним критеријумима извршења. Критеријуми извршења за сваку стручну компетенцију и њене појединачне елементе описани су у приручнику за обуку. Испитна комисија утврђује оцену већином гласова.

Кандидат може највише два пута да полаже испит за обуку.

Уколико одрасли, као кандидат на испиту, није у целини савладао програм, комисија је дужна да да школи предлог шта још треба да савлада и у ком року да би положио испит за обуку.

Стручна школа издаје уверење о положеном испиту за обуку на свом обрасцу. Уверење треба да садржи: податке о стручној школи (назив и седиште школе, број решења о верификацији), податке о кандидату (лични подаци) и податке о програму обуке (назив програма обуке и број „Просветног гласника” у коме је објављен, број часова обуке и опште исходе програма обуке – стручне компетенције које је одрасли стекао).

НАСТАВНИ ПЛАН ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ

Предмети и модули	I циклус		Σ I-IV	II циклус		III циклус		Σ V-VIII	Σ I-VIII
	Основно описмењавање	Основне функционалне писмености		Основне општег основног образовања		Основно опште образовање и обуке за занимање			
				V Разред	VI Разред	VII Разред	VIII Разред		
Српски језик	100	100	200	85	68	50	50	253	453
<u> </u> језик	100	100		85	68	50	50	253	453
Српски језик као*нематерњи језик	50	50	100	40	35	25	25	125	225
Енглески језик		50	50	17	34	34	34	119	169
Дигитална писменост		50	50	17	17	17	10	61	111
Математика	100	100	200	85	68	51	51	255	455
Основне животне вештине		50 + 5**	55						55
Физика					34	34		68	68

Хемија					34	34		68	68
Биологија				34	17	17		68	68
Примењене науке							50	50	50
Историја				17	17	34		68	68
Географија				17	17	34		68	68
Предузетништво					17	17	17	51	51
Одговорно живљење у грађанском друштву				25 + 5**	25 + 5**	25 + 5**	25 + 5**	120	120
УКУПНО (без језика мањина и српског као нематерњег језика)	200	355	555	302	353	352	242	1249	1804

**Часови који се остварују у сарадњи са социјалним партнерима у јединици локалне самоуправе

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ

Први циклус основног образовања одраслих

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе српског језика у првом циклусу је стицање основне језичке писмености као претпоставке за активну партиципацију одраслих у свакодневном приватном, радном и друштвеном животу.

Исходи за крај првог циклуса:

По завршетку првог циклуса одрасли ће умети да:

Читање и разумевање прочитаног и књижевност

- чита латиничко и ћирилично писмо (штампаним словима); одређује основну тему текста, главни догађај и ликове, време и место дешавања у једноставном, краћем тексту (у коме преовлађују речи до три слога, реченице до седам речи); одређује дословно значење текста (књижевног и некњижевног);
- користи основне делове текста и књиге (наслов, пасус, име аутора и садржај);
- одговара на једноставна питања у вези са текстом;
- у различитим изворима (новинском тексту, реклами, распореду возње, огласу, упозорењу, упутству на производима, обавештењу, рачуну и сл.) проналази експлицитно исказане информације (ко, шта, где, када, колико и сл.);
- разликује прозни текст од текста у стиху;
- издваја непознате речи и изразе;

Писање

- пише штампаним словима ћирилице и латинице;
- правилно употребљава тачку на крају реченице, велико слово на почетку реченице и у писању личних имена и презимена;
- пише кратку поруку;
- попуњава основне обрасце;
- пише користећи кратке реченице једноставне структуре;
- користи скраћенице за мере (метар, литар, килограм);

Говорна култура

- језички израз прилагођава комуникативној ситуацији (формалној и неформалној – опхођење, телефонирање и сл.);
- познаје основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га, пажљиво слуша саговорнике;
- уме самостално (својим речима) да описује и прича на задату тему; држи се теме;
- изводи једноставан закључак и износи свој став;
- препричава кратак једноставан текст (књижевни или некњижевни);
- препричава садржај играних филмова, телевизијских серија и радио-телевизијских емисија које прати;
- издваја основне информације и главне чињенице из говорног извора;

Грамматика

- препознаје врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне и заповедне) и по потврдности и одричности (потврдне и одричне).

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ- ОСНОВНО ОПИСМЕЊАВАЊЕ (ПРВИХ СТО ЧАСОВА)

Учење читања и писања – прво и друго писмо штампаним словима (уз претходно утврђивање нивоа познавања штампаних слова ћирилице и латинице и технике читања)

Усмено изражавање и разумевање прочитаног

- слободно причање о актуелним догађајима са радног места, из живота породице и сл.;
- препричавање садржаја ТВ емисија које прати, филмова и једноставних кратких текстова (из популарне литературе са тематиком из историје, географије, познавања природе и -других области актуелних за свакидашњи живот и рад) помоћу задатих питања;
- посматрање и описивање бића, предмета и појава;
- уочавање просторних и временских односа;
- схватање дословног значења краћих књижевних и некњижевних текстова;

Граматика и правопис

- глас, реч и реченица (као посебне јединице) и њихов међусобни однос;
- велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена;
- употреба тачке на крају реченице;
- правилно потписивање (име па презиме).

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ- СТИЦАЊЕ ОСНОВА ФУНКЦИОНАЛНЕ ПИСМЕНОСТИ (ДРУГИХ СТО ЧАСОВА)

Учење читања и писања

- даље усавршавање технике читања и писања штампаним
- словима ћирилице и латинице

Усмено изражавање и разумевање прочитаног

- препричавање садржаја краћих књижевних текстова, текстова из научно- популарне литературе, филмова, радио-телевизијских емисија;
- причање о доживљајима и догађајима из живота с изражавањем властитих мисли и осећања;
- уочавање главних ликова, њихових особина и поступака и изражавање властитих ставова према поступцима;
- проширивање и обогаћивање речника;
- разликовање основних делова књижевноуметничких и неуметничких текстова (и књига): наслов, име аутора, садржај;
- уочавање целина у тексту; разумевање прочитаног текста у целини и по мањим целинама;
- уочавање хронолошког редоследа догађаја (из прочитаног текста или догађаја из свакодневног живота), основних чињеница и њихове међусобне повезаности;
- схватање порука садржаних у тексту;

Писано изражавање

- попуњавање основних образаца, писање кратких порука и бележака;
- описивање бића, предмета и појава блиских искуствима одраслих;
- састављање јасне реченице једноставне структуре;

Граматика и правопис

- препознавање врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне и заповедне) и по потврдности и одричности (потврдне и одричне); улога упитника и узвичника на крају реченице;
- употреба великог слова у писању личних имена и презимена;
- писање основних и редних бројева;
- писање датума;
- скраћенице за мере (метар, литар, килограм);

Књижевност

- уознавање са песмама, причама, баснама, бајкама и кратким народним умотворинама;
- уочавање и разликовање прозног текста од текста у стиху.

МАТЕМАТИКА

Циљ наставе математике у првом циклусу је стицање елементарне математичке писмености употребљиве у свакодневним животним ситуацијама.

Исходи за крај првог циклуса:

По завршетку првог циклуса одрасли ће умети да:

- прочита и запише дати број и упореди бројеве по величини, прикаже број збиром у декадном бројном систему;
- користи знаке за основне рачунске операције и изврши основне рачунске операције у скупу природних бројева;
- користи бројеве и бројевне изразе у једноставним реалним ситуацијама;
- одређује непознату величину у једноставним реалним ситуацијама;
- рачуна вредност бројевног израза са две операције истог приоритета (са и без калкулатора);
- прочита и формално запише разломак и препозна његов графички приказ;
- израчуна половину, четвртину и десетину неке целине;
- израчуна 10%, 20%, 25% и 50% неке величине;
- препознаје и именује геометријске објекте у равни (квадрат, круг, троугао, правоугаоник, тачка, дуж, права, полуправа и угао) и простору (коцка, квадар, пирамида, ваљак, лопта и купа);
- препозна коцку и квадар и идентификује њихове основне елементе;
- именује јединице за мерење дужине и зна њихове односе;
- именује јединице за мерење површине и зна њихове односе;
- израчуна обим троугла, квадрата и правоугаоника;
- израчуна површину квадрата и правоугаоника;
- изрази одређену суму новца преко различитих апоена и рачуна са новцем;
- именује јединице за време (минут, сат, дан, месец, година, век) и уме да претвара веће јединице у мање и пореди временске интервале у једноставним ситуацијама;
- изабере одговарајућу јединицу мере за мерење задате запремине течности (l, dl, cl, ml) и --претвара јединице за мерење запремине течности из већих у мање;
- изабере одговарајућу јединицу мере за мерење задате масе (g, kg, t) и претвара јединице за мерење масе из већих у мање;
- примени мере у једноставним реалним ситуацијама;
- чита једноставније графиконе, табеле и дијаграме;
- користи податке приказане графички или табеларно у решавању једноставних задатака и уме графички да представи дате податке.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ПРВОГ ЦИКЛУСА

Природни бројеви и рачунске операције са њима

- природни бројеви (читање, записивање и упоређивање природних бројева);
- основне рачунске операције са природним бројевима.

Разломци и проценат

- разломци (читање, записивање и графичко приказивање разломака облика ;
- разломци и проценат (израчунавање дела целине).

Примена бројева и бројевних израза у реалним ситуацијама

- примена бројева и бројевних израза у једноставним реалним ситуацијама.

Облици и простор

- геометријски облици у равни (квадрат, круг, троугао, правоугаоник, тачка, дуж, права, полуправа и

угао) и у простору (коцка и квадар, лопта, ваљак, купа и пирамида);
-обим троугла, квадрата и правоугаоника;
-површина квадрата и правоугаоника.

Мерење и мере

-мерење и мере (дужина, маса, запремина, површина, време и новац).

Примена мера у једноставним ситуацијама

-мерење дужине, масе, запремине, површине и времена;
-изражавање одређене суме новца преко различитих апоена и рачунање са новцем;
-примена мерења и мера кроз основна израчунавања у једноставним реалним ситуацијама.

Обрада података

-читање и тумачење различитих графикона, табела и дијаграма;
-представљање једноставних података табелама и графиконима.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе енглеског језика у ФООО је оспособљавање за елементарну комуникацију у свакодневним ситуацијама коришћењем енглеског језика.

Исходи за крај првог циклуса

По завршетку првог циклуса одрасли ће бити у стању да:

Рецептивне вештине (слушање и читање)

-препозна значење једноставних свакодневних речи и израза уколико се говори разговетно и полако и ако се важне ствари понављају;
-препозна основни смисао веома једноставних и кратких исказа или питања у којима --преовлађују интернационални термини (уз понављање читања, слушања);
-препознаје конкретне детаље и познате речи (на пример, називе и бројеве) у веома кратком тексту или директном обраћању (уколико се говори полако и разговетно или омогући понављање читања);

Продуктивне вештине (говор и писање)

-представи себе и одговори на једноставна питања којима се траже лични подаци;
-искаже разумевање или неразумевanje саговорника;
-именује неке ствари из свог непосредног окружења (школа, кућа...);
-препише бројеве, слова, појединачне речи.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ПРВИ ЦИКЛУС

-поздрављање и упознавање;
-лични подаци;
-једноставна упутства;
-бројеви;
-људи и ствари;
-храна и пиће.

Greeting

Introducing

Hello/ Hi/ Good morning. I am /My name is...This is, She is... What is your/her name?Nice to meet you. How are you? I'm fine, thanks. And you? Goodbye/ Bye/ See you

Basic personal information

Where are you from? Where do you live? I live...

Where is (Belgrade)? It's in (Serbia). Are you (a student)?

What is your job? I am a (baker, taxi driver)... Are you married?

Do you have a brother/ a sister?

Simple commands

Look! Write! Read! Listen! Open! Stop! Wait! No smoking! Go! Start!

What does listen mean? Can you spell that, please? What is pomoć in English? What is this in English?

Help me, please. I don't understand. Sorry, I do not know. Thank you.

Numbers

How old are you? I am 30. What is your phone number?

What time is it? It's 8 o'clock.

How much is this? It is 50 dinars/euros.

People and things

Who/What is this? This is/That is (name, my brother...) It's a car/bus/book...

I like/ don't like/hate English/ pizza/ my job.

What is in the bag? What colour is it? Is he/she/it...?

He / She/ It is (big, small, long, short, young, old...). Does she have long hair/ blue eyes?

Food and drink

Can I have a sandwich/ soup/ pizza/coffee, please?

Here you are. Anything else? An apple juice/a mineral water/milk/yogurt/an ice-cream/a chocolate cake...

ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ

Циљ наставе предмета Дигитална писменост је оспособљавање одраслих за самосталну употребу информационо-комуникационих технологија с циљем креирања, претраге, чувања и размене дигиталних информација и електронске комуникације, у контексту свих ситуација важних за његову породицу, посао, друштвену средину или лични развој.

Исходи за крај првог циклуса:

По завршетку првог циклуса одрасли ће умети да:

- укључи рачунар, пријави се на систем и безбедно га искључи;
- покреће програм и отвара фасциклу и документ са подразумеване локације;
- користи алатке за приказ и затварање прозора;
- сачува документ на подразумеваној локацији;
- проналази информацију на интернету на основу кључне речи;
- приступа интернет страници на основу адресе;
- приступа унапред креираном налогу електронске поште, чита и шаље поруку;
- бира језик за унос текста, уноси текст у текстуални документ, креће се кроз њега и једноставно га уређује операцијама брисања, преписивања, исецања, копирања и лепљења.

Обавезни садржаји

Прегледности и прецизности ради обавезни садржаји су у свим циклусима груписани у три целине:

- рад са документима у радном окружењу;
- претрага података и комуникација на интернету;
- креирање текстуалног документа.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ПРВОГ ЦИКЛУСА

Рад са документима у радном окружењу

- електронски уређај, дигитални податак, рачунар, софтвер и хардвер;
- .делови рачунара и врсте рачунара;

- укључивање рачунара, пријава на систем, безбедно искључивање;
- руковање мишем;
- отварање документа;
- прелазак између прозора, употреба алата за приказ и затварање прозора;
- покретање програма са подразумеване локације, затварање програма;
- чување документа на подразумеваној локацији;
- обележавање документа, структура имена документа;
- брисање документа, употреба корпе за отпатке.

Претрага података и комуникација на интернету

- шта је интернет, садржаји на интернету;
- повезивање на интернет;
- електронска пошта и интернет;
- приступање интернет страници на основу интернет адресе, адресирање на интернету;
- основни упит за претраживање на интернету – постављање упита, тумачење резултата, безбедно претраживање;
- приступање постојећем налогу електронске поште. Структура адресе е-поште;
- безбедно читање поруке;
- одговарање на поруку, слање нове поруке.

Креирање текстуалног документа

- унос текста, избор језика за унос текста;
- кретање кроз текст;
- брисање, преписивање, исецање, пребацивање и копирање текста.

ОСНОВНЕ ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ

Циљ модула је да оспособи одраслог за унапређење квалитета живота у подручјима здравља, породичног функционисања, животних ситуација, грађанске партиципације и предузимљивости.

Исходи

По завршетку програма одрасли ће умети да:

- препознаје и примењује основне принципе здравог начина живота и заштите здравља (превенције, контроле, вакцинације, лична и колективна хигијена, правилна исхрана);
- препознаје и идентификује карактеристике здраве породице;
- познаје главне изворе релевантних информација и начине долажења до њих;
- разуме визуелно представљање различитих садржаја (шеме, графикони и сл.);
- чита мапу (план града) и сналази се на основу ње;
- користи различите услуге савремених средстава (банкомати, аутомати, апарати...);
- препознаје значај поседовања неопходних личних докумената и увођења у грађанске евиденције;
- познаје врсте личних докумената и поступке њиховог добијања;
- унапређује своје капацитете за остваривање животних улога;
- идентификује своје могућности, склоности и интересовања за бављење одређеним пословима;
- сачињава планове за своју личну и радну будућност;
- уочава проблем, трага за решењем и предузима акцију;
- критички процењује једноставан свакодневни проблем и сопствену улогу у његовом решавању.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ

Одговорно живљење

Здравље

- важност доброг здравља, превенције, редовних контрола здравља и вакцинације;

- значај и поступци колективне хигијене;
- заразне болести и епидемије;
- значај и основни принципи правилне исхране.

Породица:

-основни елементи функционалних и дисфункционалних породичних образаца.

Животне ситуације:

- извори релевантних информација;
- врсте и начин долазака до информација;
- разумевање и читање различитих симбола, графикана, дијаграма, шема;
- коришћење карата, мапа, шема саобраћаја, симбола на плану града;
- употреба апарата и аутомата за храну, пиће, паркирање, остављање пртљага, телефонских аутомата, банкомата.

Грађанско образовање

- начини и поступци за остваривање права и обавеза грађана и немогућност њиховог остваривања без личних докумената;
- лична документа – значај, врсте, поступци добијања и трајање.

Предузетништво

Управљање личним потенцијалима и могућностима:

- сагледавање личних карактеристика и могућности у остваривању животних улога;
- планирање могућих праваца деловања у остваривању различитих улога одраслих, конструктивним коришћењем знања, вештина и ставова;
- постављање циљева, планирање и доношење одлука о унапређивању породичног и друштвеног живота, школовања и рада.

Креативност, иницијативност и иновативност:

- уочавање проблема и потребе да се проблем реши;
- генерисање идеја о могућим решењима проблема;
- евалуација идеје, идентификовање захтева и ограничења;
- синтеза идеја, избор, сортирање и поређење;
- проналажење најпогоднијег решења;
- провера и тестирање идеја и избора;
- комуникација идеје са другима – презентација и изложба;
- предузимање акције за решавање проблема.

Критичко размишљање и решавање проблема у породици, суседству и локалној средини:

- сагледавање и дефинисање кључних елемената породичног, макро и микро социјалног окружења који одређују квалитет живота појединца;
- идентификација и процена елемената на које појединац може да утиче;
- идентификација и поређење стратегија и избор најделотворнијег приступа за деловање појединца;
- процена могућих ефеката и последица деловања појединца, вредновање и редифинисање стратегије.

Други трћи циклус основног образовања одраслих

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе српског језика у другом и трећем циклусу јесте да оспособи одрасле да овладају вештином комуникације у усменом и писаном облику и ефикасно је користе, усавршавају и примењују приликом решавања сопствених проблема у условима свакодневног живота, у радном окружењу и у даљем образовању.

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли ће умети да:

Читање и разумевања прочитаног

- користи оба писма (ћирилично и латиничко);
- разликује уметнички од информативног и неуметничког текста;
- на једноставним примерима препознаје различите функционалне стилове (разговорни и књижевноуметнички стил);
- чита једноставне легенде, табеле, дијаграме и графиконе;
- у једноставном информативном тексту разликује битно од небитног;
- препознаје и изабере основне најважније информације у тексту.

Писано изражавање

- запише једноставну информацију користећи оба писма;
- напише разумљиву, граматички исправну реченицу;
- преприча једноставан текст;
- користи основне жанрове писане комуникације: састави писмо, попуни образац, захтев, -напише молбу, жалбу, изјаву, CV;
- користи *Правопис српског језика* (школско издање) и примени основна правописна правила.

Усмено изражавање

- примени основне књижевнојезичке норме у свакодневном говору;
- начином говора искаже различите облике изражавања (дијалог, опис, наратија);
- у расправи о теми или проблему користи аргументе, јасно износи свој став, уз уважавање и поштовање саговорничког мишљења;
- разговара о слободно одабраној или задатој теми (породица, пријатељ, филм, фудбалска утакмица).

Грамматика, лексика, народни и књижевни језик

- примени поделу речи на слоге;
- разликује основне граматичке категорије променљивих речи (именице и глаголе);
- правилно користи падеже;
- правилно употреби основне глаголске облике (садашње, будуће и прошло време);
- препозна основне лексичке појмове (једнозначност и вишезначност речи) и лексичке односе (синонимију и антонимију);
- разуме фразеологизме који се употребљавају у свакодневној комуникацији;
- у једноставним случајевима одреди значење непознатих речи и израза на основу њиховог састава или контекста у коме су употребљени;
- користи *Речник српског језика* и *Речник страних речи и израза*;
- наведе најзначајнији тренутак у развоју српског књижевног језика – увођење фонетског принципа (значај Вука Караџића).

Књижевност – усмена и ауторска

- препозна типове књижевног стваралаштва (писану и народну књижевност);
- уочава битне елементе књижевноуметничког текста: тему, време, место радње, књижевни лик;
- именује најчешће стилске фигуре (епитет, поређење, оноματοпеју).

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС:

Вештине читања и разумевања прочитаног

- читање са разумевањем текста писаног ћириличким и латиничким писмом;
- читање и слање СМС порука;
- читање и проналажење важних и корисних информација у упутствима за коришћење производа за свакодневну употребу (киселина, средстава за чишћење, фармацевтских производа...);
- разликовање информативног текста од књижевноуметничког;
- коришћење речника, телефонских именика и лексикона – проналажење појмова по азбучном и абecedном реду;
- уочавање битног и небитног у једноставном тексту;

- читање и разумевање огласа у новинама;
- увежбавање читања са унапред прецизно постављеним задацима и провера разумевања прочитаног текста;
- препознавање функционалних стилова – разликовање језика који користимо у свакодневном животу и језика којим се пишу књиге;
- уочавање цитата у тексту;
- читање нелинеарног текста (табела).

Писано изражавање

- правилно коришћење оба писма;
- увежбавање структуре писања једноставног текста;
- писање молбе за посао;
- писање великог слова: властите именице – имена, презимена, надимци, географски појмови (државе, градови);
- израда краћих диктата;
- израда састава на тему (*Моје запажање о људима које свакодневно срећем; Да се представим; Омилена телевизијска серија; Песма коју волим; У друштву са _____ пријатно ми је...*);
- писање назива улица, општина и насеља;
- писање речца НЕ и ЛИ;
- писање службеног и приватног писма;
- попуњавање обрасца, изјаве, уплатнице.

Усмено изражавање и свакодневна комуникација

- препричавање кратких текстова;
- уочавање структуре приче (увод – почетак приче, ток радње и завршетак);
- причање свакодневних догађаја и доживљаја према хронолошком распореду дешавања;
- описивање једноставног радног поступка, спољашњег или унутрашњег простора, предела -из окружења, неке личности из породице, комшилука...;
- коришћење интернета за читање и слање порука;
- причање свакодневних доживљаја са коришћењем неких елемената композиционе форме (увод, ток радње, кулминација, завршетак);
- добијање потребних обавештења и најважнијих информација о реду вожње и месту одакле полази одређени аутобус, на ком шалтеру се може купити карта или добити потребно обавештење;
- размењивање корисних савета и информација добијених са интернета (посебно са Гугла и Википедије) или из новина и часописа;
- развијање вештине слушања и укључивања у разговор уз уважавање и поштовање туђег мишљења и става.

Граматика, лексика, народни и књижевни језик

- проста реченица и њени делови;
- појам променљивих и непроменљивих речи;
- уочавање разлика између језика којим су написана књижевна дела и језика који користимо у свакодневној комуникацији;
- основна сазнања о српском књижевном језику (узимање народног језика за основу књижевног – XIX век);
- препознавање на примерима различитих значења вишезначних речи (полисемија) које се употребљавају у контексту свакодневне комуникације (на улици, у кући, на послу);
- подела речи на слоге – вежба на одабраним примерима;
- основно о глаголским временима – уочавање садашњег, прошлог и будућег времена;
- препознавање и разумевање значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације и текста (контекста) у којем су употребљени.

Књижевност – усмена и ауторска

Избор текстова за читање и обраду:

- кратка народна приповетка (*Крепао котао, Кома је пчела на капи*), анегдоте (везане за неку личност, на пример, о Светом Сави), легенде (о називу села, града, неког места);
- избор питалица, пословица, загонетки (из *Вукових записа*) – разумевање поруке;
- Бранислав Нушић: *Аутобиографија* – одломак;
- изабрани текстови из часописа: *Живети здравије, Вива, Лековито биље, Риболов, Родитељ и дете, Украсно биље, Уради сам, Кућа – стил, Политикин Магазин*;
- Иво Андрић: *На Дрини ћуприја*, одломак „Данак у крви” или одломак из романа *Хајдук Станко* Јанка Веселиновића;
- Љубомир Ненадовић: *Писма из Италије* – одломак у коме је описан сусрет са Његошем;
- Највећа је жалост за братом* – народна лирска песма или нека друга песма по избору одраслог;
- Смрт мајке Југовића – народна епска песма или Орање Марка Краљевића.

Тумачење текста:

- проналажење, издвајање и тумачење практичних, корисних и у свакодневном животу употребљивих информација (образлагање њихове примене) из одабраног текста које се могу практично користити;
- уочавање главних разлика између песме, прозног и драмског текста и новинског чланка;
- сажето препричавање текста, обележавање и записивање корисних делова;
- тумачење условљености догађаја и ситуација.

Књижевни појмови

- народна и писана књижевност;
- народна књижевност у прози и стиху;
- фабула и њени елементи (увод, радња, заплет – сукоб, врхунац, расплет); књижевни лик;
- кратке народне умотворине (загонетке и пословице);
- породичне народне песме.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗАТРЕЋИ ЦИКЛУС

Вештина читања и разумевање прочитаног

- читање и казивање по улогама;
- читање „с оловком у руци” – подвлачење, обележавање, записивање;
- на једноставним примерима препознавање функционалних стилова;
- „летимично” читање познатог текста ради налажења одређене информације (одабрани текстови из часописа: *Храна као лек, Здрав живот, Моја беба, Родитељ – дете, Свет компјутера, Ауто свет, Политикин Магазин...*);
- извођење закључака из краћег текста;
- разговор о прочитаном делу, чланку из часописа, филму или епизоди телевизијске серије.

Писано изражавање

- састављање једноставног експозитивног, наративног и дескриптивног текста и -организовање у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста);
- правилно попуњавање обрасца у пошти, подношење захтева (на пример, за увођење телефона);
- правилно састављање молбе за конкурс за радно место;
- писање биографије (CV), избор података;
- прилагођавање језика теми и прилици, препознавање и коришћење одговарајуће формалне или неформалне језичке варијанте;
- израда диктата и краћих састава;
- систематизација садржаја из правописа: употреба великог слова, коришћење знакова интерпункције – тачке, запете, знака питања, наводника;
- састављено и растављено писање речи;
- коришћење *Правописа српског језика* (школско издање).

Усмено изражавање и свакодневна комуникација

- препричавање текста по самостално сачињеном плану;
- причање о стварним догађајима уз коришћење описивања, дијалога, приповедања;
- дискусија о прочитаном тексту из новина или о телевизијској емисији;
- проналажење непознатих речи у *Речнику страних речи и израза* и тумачење њиховог значења;
- проналажење и преузимање података са интернета везаних за неки актуелни догађај (на пример, сајам аутомобила, концерт, фудбалску утакмицу);
- међусобно размењивање информација везаних за исту тему;
- причање о стварним или измишљеним догађајима хронолошким или ретроспективним редом;
- описивање сложених предмета, радних поступака, портретисање лика из најближег окружења, филмског, сценског или телевизијског дела;
- слободно причање личног доживљаја;
- учешће у разговору у коме се заступају супротни ставови и одбрана својих ставова и убеђења кроз избор аргумената;
- укључивање у дискусију и расправу о темама које интересују одрасле;
- понашање приликом изношења својих ставова уз поштовање и уважавање туђег мишљења;
- коришћење одређених програма за електронску комуникацију;
- коришћење рачунара за изналажење потребних информација (текстова који се читају, података о аутору одређеног текста).

ГраMATИКА, лексика, народни и књижевни језик

- појам вербалне и невербалне комуникације;
- језик као основно, али не и једино, средство за споразумевање међу људима;
- предности језика у односу на друга средства споразумевања;
- значај језика за припаднике људске заједнице;
- познавање основних лексичких односа: синонимије, антонимије, хомонимије;
- народни и књижевни језик – сличности и разлике;
- основне информације о српском језику;
- примена Аделунговог правила: *Пиши као што говориш*;

- српски језик – порекло и блискост са другим словенским језицима;
- основне информације о језицима националних мањина;
- разумевање важности књижевног језика за живот заједнице и за лични развој.

Књижевност – усмена и ауторска

Избор текстова за читање и обраду

- Б. Нушић: *Сумњиво лице* – одломак;
- Д. Максимовић: *Песме* – избор;
- Милутин Миланковић: *Сећање* – одломак;
- Никола Тесла: *Моји изуми* – одломак;
- Б. Ћопић: *Баишта сљезове боје* – одломак;
- Јован Стерија Поповић: *Покондирена тиква* или Б. Станковић: *Коштана* – одломак;
- Владислав Петковић – Дис: *Међу својима* или Милутин Бојић: *Плава гробница*;
- Момо Капор: *011*;
- Б. Станковић: *Увела ружа* – одломак или *Наш Божић* – одломак;
- С. Јесењин: *Песма о керуши*;
- Л. Лазаревић: *Све ће то народ позлатити* – одломак;
- бајке (Немушти језик; Усуд).

Тумачење текста

- вођење (кроз креативне радионице) одраслих да што самосталније приступе књижевном делу;
- на изабраним конкретним примерима из уметничког текста са одраслима вежбати како да доживе садржај текста, да уживају у њему и да тај доживљај саопште својим речима;

- уознавање одраслих са утицајем друштвено-историјских услова на настанак књижевног дела;
  - битне одлике драмског дела (монолошко-дијалошка форма);
  - лирска поезија – одлике и основне врсте;
  - самостална анализа одабраног текста;
  - разликовање новинског (публицистичког) и књижевноуметничког начина изражавања и стила.
- Књижевни појмови
- путопис;
  - драма – комедија;
  - народна проза (приповетка и бајка);
  - љубавна и родољубива песма.

МАТЕМАТИКА

Циљ наставе математике у другом и трећем циклусу јесте да математички описмени одраслог да у свакодневном животу решава проблеме применом знања о бројевима и стекне вештину извођења једноставнијих прорачуна и анализа, и како би применом знања о разноврсним облицима линија, фигура и тела, њихових особина и односа боље разумео свет који га окружује и могао да га мења и прилагођава својим потребама.

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли:

- чита и записује различите врсте бројева (природне, целе, рационалне);
- преводи децимални запис броја у разломак и обратно;
- упоређује по величини целе бројеве и једноставније разломке;
- рачуна једноставне бројевне изразе, користи калкулатор;
- користи бројеве и бројевне изразе у једноставним реалним ситуацијама (користећи стечена основна знања);
- процењује приближну вредност броја или израза у једноставним реалним ситуацијама;
- примењује проценте у једноставним реалним ситуацијама;
- примењује размеру и пропорцију у једноставним реалним ситуацијама;
- рачуна степен датог броја;
- уме да одреди положај тачке у координатном систему ако су дате координате и прочита координате дате тачке, и да то примени у једноставним реалним ситуацијама (географска карта, план града, биоскоп...);
- уочава једноставну функционалну зависност података представљених табелом
- чита податак са графикона, дијаграма или из табеле, и одређује минимум или максимум;
- решава једноставне проблеме који се свде на линеарне једначине са једном непознатом;
- користи једначине у једноставним текстуалним задацима;
- разликује дуж, полуправу, праву, раван и угао и уочава њихове моделе у реалним ситуацијама;
- разликује неке врсте углова и користи степен као јединицу мере угла;
- уочава моделе троугла у реалним ситуацијама и уме да их нацрта; разликује основне врсте троуглова, уме да идентификује основне елементе и израчуна обим и површину троугла;
- уочава моделе квадрата и правоугаоника у реалним ситуацијама и уме да их нацрта; уме да дефинише њихова својства и израчуна обим и површину;
- препознаје круг и његове основне елементе, уме да га нацрта; уочава моделе круга у реалним ситуацијама;
- уочава сличне фигуре;
- уочава подударне фигуре;
- уочава осно симетричне фигуре;
- уочава моделе призме, пирамиде, купе, ваљка и лопте у реалним ситуацијама;
- користи особине коцке и квадра;

- рачуна површину и запремину коцке и квадра;
- користи одговарајуће јединице за мерење дужине, површине, запремине, масе, времена и угла;
- претвара већу јединицу у мању.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

Разломци

- појам разломка, читање и запис;
- упоређивање разломака са истим именицом или бројицом;
- децимални запис броја; превођење децималног записа броја у разломак и обратно;
- придруживање тачака бројевне полуправе разломцима и децималним бројевима;
- основне рачунске операције са бројевима истог облика (децимални запис или разломак).

Цели бројеви

- скуп целих бројева; потреба за увођењем негативног броја, појам негативног броја;
- представљање целих бројева на бројевној правој, координата тачке;
- упоређивање по величини целих бројева;
- основне рачунске операције са целим бројевима.

Рационални бројеви

- скуп рационалних бројева; однос скупова природних, целих и рационалних бројева;
- представљање природних, целих и рационалних бројева на бројевној правој и упоређивање по величини;
- основне рачунске операције са рационалним бројевима.

Примене

- аритметичка средина;
- размера и њене елементарне примене;
- процент и примена у једноставним ситуацијама;
- примена бројева и бројевних израза у једноставним реалним ситуацијама;
- процена приближне вредности броја и израза.

Скупови тачака у равни

- разликовање дужи, полуправе, праве, равни и угла, препознавање у реалним ситуацијама;
- врсте линија: права, крива, отворена, затворена, изломљена; појам области;
- уочавање модела круга у реалним ситуацијама, појам центра и полупречника, цртање круга.

Угао

- настанак, елементи и обележавање угла;
- централни угао круга, мерење угла;
- врсте углова: оштар, прав и туп;
- паралелне и нормалне праве;

Троугао

- појам троугла, врсте троуглова према страницама;
- однос између дужина страница троугла;
- углови троугла, збир углова у троуглу, врсте троуглова према угловима;
- уочавање подударних троуглова;
- израчунавање обима и површине троугла (када су непосредни подаци познати).

Четвороугао

- појам четвороугла; углови четвороугла;
- елементи и особине квадрата и правоугаоника;
- обим и површина квадрата и правоугаоника.

Сличност, подударност и симетрија

- уочавање сличних фигура;
- уочавање подударних фигура;

-уочавање осно симетричних фигура.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ТРЕЋИ ЦИКЛУС:

Реални бројеви

- скуп реалних бројева; поновити остале скупове бројева који су до сада научени и њихове односе;
- одређивање интервала коме припада дата величина, представљање на бројевној правој;
- приближна вредност броја;
- правилна примена закона комутације, асоцијације и дистрибуције.

Степен броја

- појам степена;
- рачунање степена чији је изложилац природан број.

Неке основне функције

- одређивање положаја тачке у координатном систему;
- уочавање једноставних функционалних зависности;
- представљање једноставних функционалних зависности табеларно и графички.

Линсарне једначине

- појам непознате величине и једначине;
- примена линеарних једначина у једноставним реалним ситуацијама.

Обрада података

- увод у графичку презентацију података;
- читање података представљених у облику табеле, дијаграма, графикона, круга;
- прикупљање и представљање података у прегледном облику (табела, графикон, круг, дијаграм);
- обрада прикупљених података по једном критеријуму – минимум или максимум;
- израчунавање задатог процента неке величине;
- примена пропорције у једноставним реалним ситуацијама;
- коришћење одговарајућих јединица за мерење дужине, површине, запремине, масе и времена; претварање веће јединице у мању.

Геометријска тела

- препознавање призме, пирамиде, купе, ваљка и лопте;
- елементи коцке и квадра: ивице, стране и темена;
- површина и запремина коцке и квадра.

Математички садржаји потребни за изабрану струку

Увежбавање и проширивање математичких знања и вештина које се непосредно користе у професији за коју се одрасли обучава:

Зидари – геометријске фигуре и тела, јединице за дужину, површину, запремину и масу; размера, проценат;

Кувари – пропорција, проценат, јединице за тежину, запремину, време;

Пољопривредници – геометријске фигуре, јединице за дужину, површину, запремину, време; пропорције.

Ова настава би требало да буде интегрисана у професионалну обуку

ФИЗИКА

Циљ наставе физике је да оспособи одраслог да у свакодневном животу активно користи и примењује знања о мерењу, енергији, свим основним облицима кретања, притиску, светлости и звуку, као и да самостално посматра и разуме природне појаве и на основу тога решава сопствене проблеме и одговорно се понаша у приватном, јавном и радном окружењу.

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли ће умети да:

- наброји основне физичке величине које описују појаве у природи и користи СИ систем у изражавању мерних јединица за те физичке величине и то користи у избору и руковању техничким уређајима;
- изведе једноставне демонстрационе огледе и поступке по датом усменом или писаном упутству;
- користи графички приказ зависности физичких величина и правилно поступа по графички датом упутству;
- користи табеларно дате податке за густину, електрични отпор и топлотну проводљивост у разноврсним практичним ситуацијама;
- разликује основне врсте кретања у гравитационом пољу;
- израчуна средњу брзину кретања и пореди брзине изражене различитим мерним јединицама (m/s и km/h);
- идентификује електрично, магнетно и гравитационо узајамно деловање као и деловања која се јављају при кретању и предвиђа последице тих деловања;
- примењује полугу, стрму раван и катурачу;
- процењује вредност притиска чврстог тела, течности и гасова и то користи за решавање свакодневних проблема;
- представља електрично коло шемом и на основу снаге потрошача одређује његову применљивост;
- у хидроелектранама, термоелектранама, соларним панелима, ветрењачама и различитим машинама и уређајима идентификује претварање енергије из једног облика у други и познаје и користи неке од главних начина уштеде енергије;
- описује како од простирања светлости зависи настајање сенке и лика у огледалу и сочиву и то користи у различитим свакодневним ситуацијама као нпр. осигурању потребне прегледности, уочавању удаљених објеката, побољшавању услова становања, корекцију вида и сл.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ

Важност изучавања физике и мерење основних физичких величина

- употреба и важност физичких знања у свакодневном животу;
- појаве које физика изучава, начини које користи при проучавању и примери физичких --појава у непосредном окружењу;
- појам физичког тела и основне физичке величине, мерне јединице, мерила и мерни инструменти;
- мерење дужине, површине и запремине;
- мерење времена, масе, температуре;
- одређивање густине чврстих тела и течности и примена знања о густини.

Сила

- врсте узајамног деловања у природи;
- силе које делују између тела која се узајамно додирују (сила трења, сила отпора средине, сила еластичности);
- силе које делују између тела која се узајамно не додирују (гравитациона, магнетна, електрична сила – Кулонов закон), наелектрисано тело, врсте наелектрисања, стални -магнети и електромагнети;
- правац и смер силе;
- Закон инерције и закон акције и реакције (Њутнови закони) и примери где се на основу Њутнових закона предвиђа кретање тела.

Кретање

- механичко кретање – праволинијско и криволинијско; брзина, убрзање, мерне јединице;
- Други Њутнов закон; зависност убрзања од вучне силе и масе тела;
- равномерно и променљиво праволинијско кретање, убрзавање – старт возила и кочење возила, процењивање дужине зауставног пута возила;
- кретање у пољу Земљине теже – слободни пад, хитац надолу и нагоре, коси хитац;
- механичке осцилације, таласи и простирање таласа кроз различите средине;

-простирање звука, извори звука, заштита од буке.

Притисак чврстих тела и течности

-притисак чврстог тела и мерне јединице (паскал, бар, атмосфера);

-хидростатички и атмосферски притисак, мерење;

-преношење притиска кроз течности и гасове, хидрауличне машине (кочница, дизалица, преса);

-сила потиска, Архимедов закон.

Равнотежа

-појам и врсте равнотеже, просте машине – полуга, стрма раван, котурача;

-врсте полуга, момент силе и равнотежа полуге, равнотежа чврстих тела у течностима – пливање тела

Механичка и топлотна енергија, рад и снага

-механички рад, снага, појам енергије и врсте енергија;

-кинетичка енергија, потенцијална енергија у гравитационом пољу;

-трансформација енергије у хидроцентралама, термоелектранама, ветрењачама, соларним панелима, моторима са унутрашњим сагоревањем, закон одржања енергије;

-трансформација механичког рада у топлотну енергију, појам температуре;

-топлотни проводници и топлотни изолатори;

-обновљиви и необновљиви енергетски извори, енергетска ефикасност.

Оптика

-светлост као природна појава, праволинијско простирање светлости (помрачење Сунца и Месеца), одбијање светлости (лик у равном и сферном огледалу) и преламање светлости (провидна и непровидна тела), брзина светлости, сочива (мане ока као сочива – кратковидост и далековидост).

Електрична струја

-метали, електролити и јонизовани гасови као електрични проводници;

-проводници и изолатори у домаћинству и свакодневном окружењу;

-хемијски извори једносмерне електричне струје, појава електричне струје, јачина електричне струје, електрично коло и Омов закон, мерни уређаји и њихово везивање у електричном колу, отпорници у електричном колу, везивање отпорника у електричном колу;

-наизменична електрична струја, употреба и принцип рада трансформатора, електромотора, грејача, светиљки, галванизација;

-електричне појаве у атмосфери и заштита од грома и електричног удара.

ХЕМИЈА

Циљ наставе хемије је да оспособи одраслог да у свакодневном животу и делатностима које обавља примењује знања о својствима и променама супстанци у материјалима и комерцијалним производима које практично користи, да познаје и придржава се мера предострожности у раду са супстанцама (материјалима, комерцијалним производима), да их рационално користи и према прописима одлаже

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли ће умети да:

-опише шта је супстанца, шта су елементи и једињења и да наведе њихову разлику у сложености;

-препозна физичка и хемијска својства супстанци које користи у свакодневном животу и делатности коју обавља;

-препозна физичке и хемијске промене супстанци у свакодневном животу и делатности коју обавља;

-опише честичну грађу супстанце до нивоа честица које чине елементе атома и молекула, и честица које чине једињења молекула и јона;

-препозна хемијске елементе и једињења, која се користе у свакодневном животу и пракси, на основу хемијских симбола и формула;

-опише шта су смеше и наведе примере смеша у свакодневном животу и пракси;

на основу својстава састојака смеше бира и изводи одговарајући поступак за њихово раздвајање;
 -опише растворе и њихову припрему и препознаје их у свакодневном животу и пракси;
 -објасни значење процентног састава раствора и примењује га у пракси;
 -опише основна физичка и хемијска својства неметала и метала и повеже их с њиховом практичном применом;
 -опише основна физичка и хемијска својства оксида, киселина, база и соли и повеже их с практичном применом и безбедним радом;
 -опише основна физичка и хемијска својства угљоводоника, алкохола и карбоксилних киселина и повеже их с практичним значајем и безбедним радом;
 -опише физичка својства (агрегатно стање и растворљивост) масти и уља, угљених хидрата и протеина;
 -опише најважније улоге масти и уља, угљених хидрата, протеина и витамина у живим организмима;
 -наведе намирнице које садрже масти и уља, угљене хидрате, протеине и витамине;
 препозна загађиваче ваздуха, воде и земљишта и опише њихов утицај на живи свет и околину;
 -опише безбедно поступање са супстанцама у складу са значењем ознака упозорења на паковањима или боцама у којима се супстанце чувају, начине њиховог правилног складиштења с циљем очувања здравља и животне средине;
 -испита својства супстанци у једноставним огледима и безбедно рукује супстанцама, посуђем и прибором.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

Супстанце у окружењу – својства, промене и практична примена

-супстанце у свакодневном окружењу и пракси и њихова физичка и хемијска својства;
 -физичке промене супстанци у свакодневном животу и пракси;
 -хемијске промене супстанци у свакодневном животу и пракси;
 -елементи - најједноставније чисте супстанце и честице које их чине: атоми и молекули; хемијски симболи и формуле;
 -једињења – сложене чисте супстанце и честице које их чине: молекули и јони; хемијске формуле.

Смеше и раствори у природи и пракси

-смеше у природи и пракси, легуре и њихов практични значај;
 -поступци за раздвајање састојака смеша (класирање – сејање, декантовање, цеђење, -испаривање, дестилација, одвајање у магнетном пољу), примена у свакодневном животу и производњи;
 -раствори у свакодневној употреби;
 -процентни састав раствора.

Елементи у природи и пракси – својства и значај

-неметали, заступљеност неметала у природи и њихов значај, физичка и хемијска својства водоника, угљеника, азота, фосфора, кисеоника, сумпора и хлора;
 -метали, заступљеност метала у природи и њихов значај; физичка и хемијска својства натријума, калијума, магнезијума, калцијума, алуминијума, гвожђа, бакра, цинка и олова.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ТРЕЋИ ЦИКЛУС

Неорганска једињења – својства и значај

-оксиди неметала и њихова својства: оксиди угљеника, азота и сумпора;
 -киселине, њихова својства и практични значај: хлороводонична киселина, угљена киселина, азотна киселина, фосфорна киселина и сумпорна киселина;
 -начин изражавања киселости раствора: рН-скала;
 -оксиди метала и њихова својства: калцијум-оксид, рђа;

-базе, њихова својства и практични значај: натријум-хидроксид, калцијум-хидроксид, амонијак;
-соли, њихова својства и практични значај: натријум-хлорид, натријум карбонат, натријум-хидрогенкарбонат, калцијум-карбонат, калцијум-хидрогенкарбонат, калцијум-сулфат, бакар(II)-сулфат петнахидрат.

Органска једињења – својства и значај

-угљоводоници – извор енергије, физичка и хемијска својства угљоводоника и практични значај;
-нафта и земни гас – извори угљоводоника и енергије;
-органска једињења с кисеоником: алкохоли и карбоксилне киселине, физичка и хемијска својства и практични значај;
-биолошки важна органска једињења (масти и уља, угљени хидрати, протеини), својства, улоге и значај;
-улоге и значај витамина за организам.

Хемија животне средине

-безбедан рад са супстанцама и њихово правилно одлагање;
-загађивачи ваздуха, воде и земљишта; мере заштите.

БИОЛОГИЈА

Циљ наставе биологије је да одраслог оспособи да стечена основна знања о живом свету користи и примењује у свакодневном животу, самостално уочава појаве и процесе у природи решавајући сопствене проблеме, изграђује здравствене навике ради остваривања и унапређења квалитета живота, одговорно се понаша и активно учествује у заштити животне средине.

Исходи:

По завршетку основног образовања одрасли ће бити оспособљен да:

- практично примени основна биолошка знања у свакодневном животу;
- препозна, упореди и наведе основне разлике између живе и неживе природе из непосредног окружења;
- објасни по којим се особинама жива бића групишу у одређене систематске категорије (до нивоа царства);
- наведе основне особине вируса и микроорганизама, објасни њихов значај за природу и човека и ова знања примењује у одлукама и поступцима у свакодневном животу (очување здравља од вирусних и бактеријских инфекција);
- наведе основне особине гљива и лишајева и објасни њихову улогу у природи и значај за човека и ова знања примењује у свакодневном животу;
- именује и опише основну грађу биљака (корен, стабло, лист, цвет, плод, семе) и ова знања - примењује у свакодневном животу (сакупљање јестивог и лековитог биља за исхрану и припремање чајева, коришћење биљака у припремању хране);
- препозна и опише значај биљних процеса (дисање, фотосинтеза, клијање, раст, опрашивање, оплођење, плодоношење) и ова знања примењује приликом гајења биљака (услови који погодују за клијање семена, раст и развој биљака);
- наведе основне особине и значај животиња (из непосредног окружења) за природу и човека и ова знања примењује у одлукама и поступцима у свакодневном животу (одговоран однос према животињама);
- наведе, опише и повеже основну грађу и начин функционисања система органа човека;
- препозна и примени основна знања из прве помоћи и заштите како би помогао себи и другима (заштита на и при раду);
- препозна и објасни разоран утицај болести зависности на укупан квалитет живота;
- препозна значај енергетске вредности хране приликом планирања свакодневних obroка;
- препозна значај и начине очувања здравља и примењује знања ради спречавања болести (личне и просторне хигијенске навике које су потребне за здрав живот);

- примени стечена знања, вештине и вредности у новим ситуацијама, унапређујући културу живљења у свакодневном животу;
- наведе и објасни основне особине популације (јато, стадо, чопор, крдо, рој, породица), животне заједнице и еко-система (травнати еко-системи, шумски еко-системи, еко-системи копнених вода);
- препозна и опише односе исхране између појединих чланова ланаца исхране (произвођач, потрошач, разлагач);
- препозна, изрази и објасни утицај човека на биолошку разноврсност (илегални лов и риболов, прекомерна експлоатација шума, неконтролисано брање биљака и недозвољена трговина угроженим врстама) и значај потребе за очувањем биодиверзитета (ресурс хране, лекова, грађевинског материјала, горива и биомасе);
- именује и опише значај заштићених природних добара Србије (природни резервати и национални паркови);
- препозна и разликује позитивне и негативне последице човековог деловања на природу, предлаже начине и мере заштите и активно учествује у унапређивању животне средине у непосредном окружењу (пошумљавање, компостирање, гајење органске хране);
- практично примењује знања о одрживом коришћењу природних ресурса, одвајању и одлагању отпада, рециклажи и уштеди енергије.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

Наука о животу

- извори биолошких знања и њихов значај и примена у свакодневном животу;
- разлике између живе и неживе природе (примери из непосредног окружења);
- особине живих бића (дисање, исхрана, раст и развој, размножавање, старење и смрт);
- разноврсност живог света и подела на царства.

Разноврсност живота

- вируси, бактерије, протисти, значај микроорганизама за природу и човека (улога микроорганизама у прехрамбеној индустрији, у биоразградњи), болести које изазивају вируси и бактерије, превенција и лечење инфекција;
- разноврсност гљива и лишајева, значај гљива за природу и човека (јестиве, нејестиве и отровне врсте гљива, хранљива вредност гљива);
- биљке, значај биљних органа (корен, стабло, лист, цвет, плод, семе);
- биљни процеси – дисање, фотосинтеза, опрашивање, оплођење, клијање, плодоношење, значај биљних процеса за природу и човека;
- разноврсност биљака, значај биљака за човека (јестиве, лековите, отровне врсте биљака), гајење и нега биљака (сађење, окопавање, заливање, прехрањивање, резивање, калемљење, заштита биљака од непожељних врста);
- разноврсност животиња, значај животиња за човека (у исхрани, као регулатори бројности непожељних врста);
- разноврсност инсеката и њихов значај за природу, значај инсеката за човека;
- паразитске врсте животиња (метиљ, пантљичара, крпељ, бува, ваши), превентивне мере;
- одговоран однос према животињама, узгој и нега животиња, кућни љубимци.

Наука о човеку

- кожни систем – основна грађа и улога; нега и заштита; прва помоћ код повреда;
- скелетни систем – основна грађа и улога; нега и заштита; прва помоћ код повреда;
- мишићни систем – основна грађа и улога; нега (значај физичке активности, значај правилне исхране) и заштита; прва помоћ код повреда;
- нервни систем – основна грађа и улога; нега и заштита (утицај стреса на нерви систем, значај одмора и сна);
- систем чулних органа – основна грађа и улога; нега и заштита; прва помоћ код повреда;

- систем жлезда са унутрашњим лучењем – основна грађа и улога, поремећаји функционисања жлезда са унутрашњим лучењем;
- систем органа за циркулацију – основна грађа и улога, нега и заштита, прва помоћ код повреда;
- систем органа за размену гасова – основна грађа и улога, нега и заштита;
- систем органа за варење – основна грађа и улога; нега и заштита (цревни паразити, начин заразе и лечење), болести као последица неправилне исхране, значај правилне и здраве исхране у очувању здравља (основни састојци хране, енергетска вредност хране);
- систем органа за излучивање – основна грађа и улога, нега и заштита;
- систем органа за размножавање – основна грађа и улога, нега и заштита, репродуктивно здравље (полне болести, превенција);
- планирање породице, оплођење и трудноћа, наследне особине код људи.

У здравом телу здрав дух!

- болести зависности, штетно деловање и последице конзумирања алкохола, пушења и наркотика на организам;
- важност хигијене као превентиве и значај очувања и одржања здравља;
- култура живљења.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗАТРЕЋИ ЦИКЛУС

Односи живих бића и животне средине

- популација (предност живота у групи – чопор, стадо, крдо, јато, рој, породица) и животна заједница;
- разноврсност еко-система (травнати еко-системи, шумски еко-системи, еко-системи копнених вода);
- односи исхране у еко-систему (потрошачи, произвођачи, разлагачи);
- биодиверзитет, угроженост, заштита и очување биодиверзитета;
- заштићена природна добра Србије, природни резервати, национални паркови.

Животна средина и одрживи развој

- животна средина, глобалне последице загађивања животне средине;
- загађење воде, ваздуха, земљишта, хране (директно и индиректно загађивање);
- климатске промене, ефекат стаклене баште, оштећење озонског омотача;
- киселе кише, ерозија земљишта (узроци и последице);
- улога човека у угрожавању и очувању животне средине (нега и обнова шума, заштита вода од загађења, спречавање ерозије земљишта);
- концепт одрживог развоја – равнотежа између узимања (искоришћавања) и обнављања природних ресурса, природни ресурси (обновљиви и необновљиви природни ресурси);
- одрживо коришћење природних ресурса (одговоран однос према потрошњи воде);
- енергетска ефикасност;
- отпад и рециклажа.

ИСТОРИЈА

Циљ наставе историје је да се одрасли упозна са важним догађајима, личностима, појавама и процесима из историје људског друштва и средине у којој живи.

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли ће умети да:

- правилно употребљава појам историја;
- наведе, препозна и разврста историјске изворе на материјалне и писане;
- именује, разликује и правилно употребљава (примењује) основне временске одреднице (датум, деценија, век, миленијум, ера);

- наведе поделу прошлости на праисторију и историју;
- именује, поређа по редоследу, опише и разликује историјске периоде (стари, средњи, нови век и савремено доба);
- препозна простор на историјској карти;
- примени знање из историје на историјској карти (приказује на којем простору су се одиграли најважнији догађаји из локалне, националне, регионалне и опште историје);
- препозна значење основних појмова из историје цивилизације (друштво, држава, монархија, република, аристократија, демократија, скупштина, устав, народ, људска права, рат, геноцид, холокауст, револуција, сеобе, писмо);
- наведе најважније догађаје, личности, појаве и процесе из опште историје;
- наведе најважније догађаје, личности, појаве и процесе из националне историје;
- прикаже, на одабраним примерима, да један историјски догађај или личност може различито да се тумачи (Косовска битка, Вук Бранковић);
- уочи повезаност националне, регионалне и светске историје на најзначајнијим примерима (Велики рат, Други светски рат);
- препозна повезаност неких најважнијих појава из прошлости са појавама из садашњости (сеобе, демократија, република, скупштина);
- наведе узроке и последице неких најважнијих историјских догађаја у националној и општој историји (Сеоба Срба 1690. године, Француска револуција, Српска револуција, Велики рат); опише значај и покаже одговоран однос према историјском културно-уметничком наслеђу.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС (V РАЗРЕД)

Основни појмови историјске науке

- историја (различита значења појма историја: наука, део прошлости и садашњост, наставни предмет), предмет проучавања историјске науке;
- историјски извори (значај извора за проучавање прошлости, врсте извора: материјални, писани, аудио-визуелни, усмено предање; извори на основу којих се реконструише праисторија и стари век);
- периодизација прошлости (праисторија и историја) и историје (стари век, средњи век, нови век и савремено доба; основне одлике праисторије и старог века);
- хронологија (временске одреднице: деценија, век, миленијум; историјско време: кључни догађаји старог века на временској линији (појава писма и настанак првих држава у IV м.п.н.е, Милански едикт, пад Западног римског царства и крај старог века: V век – 476. Година).

Друштво, друштвени односи и људска права

- друштво и друштвени односи (значање појма друштво и друштвени односи; породица као основна људска заједница; развој друштва и друштвених односа у праисторији и старом веку).

Држава и државне институције

- држава и облици државног уређења (значање појма држава и државни суверенитет и границе; врсте државног уређења у старом веку);
- основни типови државних институција и правног поретка у старом веку (основне државне институције);
- карактеристичне државе старог века (древни Египат, полис Атина, Римско царство).

Преломни моменти у историји-Значајни друштвено-политички догађаји опште историје:

- открића (прва открића човека: ватра, точак, писмо, иригациони системи);
- настанак првих држава: време и простор настанка првих држава;
- личности које су обележиле историју старог века (Александар Велики, Исус Христ, цар Константин).

Културно-уметничко наслеђе и религије

- религијски системи у историји (политеизам, монотеизам, врсте основних монотеистичких религија у старом веку, јудаизам, хришћанство);

- значај културе, уметности и културног наслеђа (основне одлике и компоненте културе; одлике уметности; одговоран однос појединца, групе, народа према свакој врсти културно-уметничког наслеђа тј. баштине);
- култура свакодневног живота у праисторији и старом веку (основне одлике свакодневног живота, култура становања, исхране, хигијене, обичаја, односа међу половима и према деци, образовање, традиција, спортови – олимпијада);
- споменици културе (писмо, Библија, храмови, пирамиде, статуе, вазе).

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС (VI РАЗРЕД)

Основни појмови историјске науке

- периодизација историје: основне одлике средњег и новог века;
- историјски извори (извори на основу којих се реконструише историја средњег и новог века);
- хронологија: временске одреднице (ера: хришћанска и муслиманска); кључни догађаји средњег века на временској линији (Велика сеоба народа, Велика шизма, Стефан Немањић добија краљевску круну од папе, Српска православна црква стиче аутокефалност, Стефан Душан се крунише за цара а Србија постаје царство, Маричка битка, крај Српског царства и крај владавине Немањића, настанак Моравске Србије, Косовска битка, Османлије освајају Цариград, Османлије освајају Смедерево и пад Србије под османску власт, Колумбо стиже на амерички континент, Велика сеоба Срба, Француска револуција).

Друштво, друштвени односи и људска права

- друштво и друштвени односи (развој друштва и друштвених односа у средњем веку, од класног до грађанског друштва, друштвене револуције – грађанске и социјалне револуције).

Држава и државне институције

- основни типови државних институција и правног поретка у средњем и новом веку (основне државне институције);
- карактеристичне државе у средњем и новом веку: Византијско царство, Српска средњовековна држава,, Османско царство, Хабзбуршка монархија (основне одлике наведених држава – преглед историје ових држава у средњем и новом веку – до краја XVIII века).

Преломни моменти у историји-Значајни друштвено-политички догађаји опште и историје српског народа:

- открића у средњем и новом веку (научна, технолошка, географска открића – откривање планета);
- Европа после Велике сеобе народа (христијанизација, настанак ислама и продор у Европу, крсташки ратови);
- сеобе у средњем и новом веку (појам и узроци сеоба, Велика сеоба народа, насељавање Новог света и колонизација);
- нови век: Европа и свет од XV до краја XVIII века (колонијализам, реформација, епидемије куге, Рат за независност САД, Француска револуција, стварање модерне Европе);
- Српска историја: писменост и христијанизација, Српска аутокефалност и стварање патријаршије, Душанов законик, Косовска битка – у историји и традицији, пад под Османлије, сеобе Срба током средњег века и сеобе Срба од краја XVII до XX века, Срби у Османском царству, Хабзбуршкој монархији и Млетачкој републици, просветитељство код Срба);
- улога личности у историји (Мухамед, Мехмед Освајач, Сулејман Величанствени, Мехмед-паша Соколовић, Леонардо да Винчи, Кристифор Колумбо, Гутенберг, Мартин Лутер, цар Леополд I, Петар Велики, Наполеон Бонапарта, Стефан Немања, архиепископ Сава – Свети Сава, краљ Милутин, цар Стефан Душан, кнез Лазар, деспот Стефан Лазаревић, монахиња Јефимија, патријарх Арсеније III Чарнојевић).

Културно-уметничко наслеђе и религије

- религије: хришћанство (православље, католичанство, протестантизам), ислам; верске институције основних монотеистичких цркава;

-средњовековна култура и уметност (утицај цркве, одлике културе и уметности, значај); културно-уметничко наслеђе средњег века и одговоран однос према наслеђу тј. баштини); -одлике културе периода од XV до краја XVIII века;

-култура свакодневног живота у средњем и новом веку (основне одлике свакодневног живота, култура становања, исхране, хигијене, обичаја, односа међу половима и деци, образовање, традиција);

-споменици културе (писмо, ћирилица, градитељство, цркве, манастири, цамије, средњовековни градови и владарске палате као споменици културе, уметност и уметничка дела средњег и новог века – фреске и арабеске, народно стваралаштво, сликарство, вајарство).

Локална историја – прошлост завичаја, краја;

-локална средина у прошлости (најстарији познати помен локалне средине у изворима; развој насеља у праисторији, старом веку, средњем веку);

-националне, друштвене, културне и економске прилике у прошлости (праисторија, стари век, средњи век, нови век);

-локалне средине (етничке промене у демографском саставу локалне средине; привредна оријентација на регионалном и локалном нивоу – пољопривредна, занатска, трговачка и културни живот локалне средине).

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ТРЕЋИ ЦИКЛУС (VII РАЗРЕД)

Основни појмови историјске науке

-периодизација историје: основне одлике савременог доба;

-историјски извори и историографија (извори на основу којих се реконструише историја савременог доба, савремени медији, документи и наративни извори, информативни и пропагандни материјали као историјски извор, улога историчара у тумачењу и реконструисању прошлости);

-хронологија: кључни догађаји XIX века и савременог доба на временској линији (српска револуција, Берлински конгрес, балкански ратови, Велики рат (Први светски рат), Краљевина СХС, Југославија, конференција у Версају, Други светски рат, НАТО бомбардовање СРЈ, октобарске промене у Србији – 2000. године, Србија постаје самостална држава).

Друштво, друштвени односи и људска права

-друштво и друштвени односи (развој друштва и друштвених односа: друштвене револуције: грађанске и социјалне револуције);

-људска права (људска, родна, национална права током прошлости, борба за људска права, институције које штите људска права, документа која се односе на људска права, обавезе и права појединаца, људска права у Уставу Републике Србије); злочини и кршење људских права (геноцид и холокауст, ратни злочини, злочини против човечности, Међународни кривични суд).

Држава и државне институције

-облици државног уређења (врсте државног уређења у савременом добу);

-основни типови државних институција и правног поретка у новом веку и савременом добу (основне институције државе и правног поретка у новом веку и савременом добу);

-карактеристичне државе у новом веку и савременом добу (Хабзбуршка монархија, Османско царство, Српска држава – нововековна српска држава, Италија, Немачка, САД, СССР, Русија, Кина; Краљевина Југославија, СФРЈ, Република Србија).

Преломни моменти у историји

Значајни друштвено-политички догађаји опште и историје српског народа:

-открића у савременом добу (научна и технолошка открића, откривање свемира);

-сеобе (појам и природа миграција у XX и XXI веку);

-нови век (стварање модерне Европе, индустријски напредак, Антанта и Централне силе);

XX век (светски ратови – Велики рат, Други светски рат, Октобарска револуција, свет после Другог светског рата, Хладни рат, савремени свет у XXI веку);

-српска историја (устанци, први устав, независност 1878. године, балкански ратови, Србија у Великом рату, грађански рат 1941–1945. године, ИБ);
-улога личности у историји (општа историја: Лењин, Хитлер, Стаљин, Јуриј Гагарин; национална историја: Карађорђе, Доситеј Обрадовић, Вук Караџић, Милош Обреновић, Петар II Петровић Његош, Михаило Обреновић, Петар I Карађорђевић, Александар Карађорђевић, Никола Тесла, Ј. Б. Тито, Драгољуб Михаиловић).

Културно-уметничко наслеђе и религије

-религије (основне монотеистичке религије у Европи: јудаизам, хришћанство (православље, католичанство, протестантизам), ислам; верске институције основних монотеистичких религија у Европи, званичне, признате цркве на територији Републике Србије);

-култура и њена улога у изградњи националног и европског идентитета; уметност и њене транснационалне димензије, значај индивидуалне уметничке слободе и креативности; међусобна интеракција уметника и друштва; одговоран однос према културно-уметничком наслеђу тј. баштини;

-основне институције културе (музеј, библиотека, архив, галерија, академија);

-одлике културе новог века и савременог доба (материјално, уметничко, духовно наслеђе) и карактеристични споменици српске културе (Саборна црква у Београду, Милошев конак у Крагујевцу, Народно позориште у Београду, зграда општине у Суботици, Матица српска у Новом Саду, Српска академија наука и уметности), уметничка дела (књижевност, сликарство, вајарство, музика);

-култура свакодневног живота у савременом добу (основне одлике свакодневног живота, култура становања, исхране, хигијене, обичаја, однос међу половима и према деци, образовање, традиција, спорт – кошарка, фудбал).

Локална историја – прошлост завичаја, краја

-националне, културне, друштвене и економске прилике локалне средине током новог века и савременог доба (етничке промене у демографском саставу локалне средине, друштвени и економски развој, привредна оријентација на регионалном и локалном нивоу – пољопривреда, занатство, трговина; савремени друштвено-политички и економски живот локалне средине);– култура свакодневног живота у новом веку и савременом добу (основне одлике свакодневног живота, култура становања, исхране, хигијене, обичаја, однос међу половима и према деци, образовање, традиција, спорт – кошарка, фудбал).

ГЕОГРАФИЈА

Циљ наставе географије је да оспособи одраслог да активно користи и примењује основна географска знања и вештине које ће му помоћи да унапреди свој свакодневни живот у географској средини у којој људи заједно живе и сарађују.

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли ће умети да:

-користи географску карту, основне географске термине, слику, табелу, график и једноставне моделе као изворе информација у стицању и примени знања и у свакодневној комуникацији;

-одреди главне и споредне стране света у простору и на географској карти

-опису кретања Земље и наведе главне последице;

-на географској карти именује и покаже на географској карти велике копнене и водене површине (континенти, океани, мора);

-на географској карти одреди географски положај Европе, Балканског полуострва, Србије, области и места у коме живи;

-на географској карти и у средини у којој живи разликује и опису основне облике рељефа (планине, котлине, низије, пустиње) и његов утицај на начин живота и активности људи;

наведе главне одлике основних типова климе и времена на Земљи, у Републици Србији, у средини у

којој живи и користи податке о времену и временску прогнозу за планирање својих активности;
 -на географској карти Србије и у својој средини покаже подземне и текуће воде и објасни њихов значај за живот и рад људи;
 -разликује природне феномене (олујни ветар, вулканска ерупција, земљотрес, суша, поплава, клизиште) и опише њихове последице за људе и географску средину;
 -разликује главне облике обновљивих (Сунчева енергија, снага ветра, вода) и необновљивих природних ресурса (нафта, природни гас, угаљ, минералне сировине) и на географској карти (света, Европе, Србије) покаже њихов размештај и наведе начине њиховог коришћења за потребе људи;
 -описује размештај становништва и насеља на Земљи и препозна факторе који утичу на кретање становништва;
 -описује типове насеља и факторе који утичу на њихово стварање, ширење и изумирање;
 -наведе и опише основне привредне делатности људи у Србији и у локалној средини;
 -на карти света покаже географски размештај великих држава;
 -наведе глобалне проблеме човечанства и неке начине за њихово решавање;
 -наведе позитивне и негативне утицаје човека на животну средину и учествује у акцијама за њену заштиту и унапређивање.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС (V разред)

Планета Земља

-оријентација у простору и на географској карти; употреба (читање) географске карте;
 -облик и кретања Земље (смена обданице и ноћи, часовне зоне, неједнака дужина обданице и ноћи у току године, смена годишњих доба, топлотни појасеви);
 -свет који се помера – континенти и светско море, њихов географски размештај, значај за живот и активности људи;
 -високе планине, висоравни и низије на Земљи: њихов размештај, опште географске одлике, значај за живот и активности људи;
 -време и клима (појам, елементи и фактори, основни типови); прогноза времена и њен значај; утицај човека на климатске промене;
 -подземне воде (извори), велике реке и језера на Земљи: њихов размештај, опште географске одлике, значај за живот и активности људи;
 -природне непогоде (олујни ветар, вулканска ерупција, земљотрес, суша, поплава, клизиште и њихов утицај на живот људи и на географску средину);
 -земљина блага: обновљиви (Сунчева енергија, снага ветра, вода) и необновљиви (нафта, природни гас, угаљ, минералне сировине, дрво)
 -природни ресурси, њихов географски размештај и значај за развој привреде.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС (VI разред)

Становништво и њихове активности

-распоред становништва на Земљи: пораст броја светског становништва, неравномерна густина насељености, природно кретање становништва, миграције становништва (узроци и последице), популациона политика и планирање породице;
 -основне структуре становништва (расна, верска, полна, старосна, образовна) и социјална заштита;
 -насеља на Земљи: њихов географски положај, врсте и типови; урбанизација као светски процес;
 -главне привредне делатности (пољопривреда, индустрија, рударство, грађевинарство, занатство, саобраћај и туризам): опште карактеристике и њихов утицај на друштвени развој регија и држава у свету;
 -географски размештај великих регија и држава у свету;
 -глобални проблеми човечанства и начини за њихово решавање (недостатак сировина и енергената,

хране, воде за пиће; појава глади; нарушавање мира и безбедности, стварање услова за безбедност, толеранцију, мирну сарадњу и очување мира);
-еколошки проблеми савременог света и начини за њихово решавање (загађивање животне средине, нарушавање озонског омотача, глобално отопљавање и ефекат стаклене баште, киселе кише, повећање радијације, производња хране која садржи вештачке и генетски измењене састојке).

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ТРЕЋИ ЦИКЛУС (VII разред)

Завичај и Србија

- локална средина: географски положај и географске одлике (рељеф, клима, воде, биљни и животињски свет, природни ресурси, становништво, насеља);
- активности људи (привреда) у локалној средини и перспективе развоја;
- заштита, унапређивање локалне средине од загађивања;
- Република Србија: географски положај на Балканском полуострву и у Европи;
- планинско-котлинска Србија: географски размештај планина и котлина, живот и активности људи у планинско-котлинским пределима;
- низијска Србија: живот и активности људи у панонској и перипанонској области;
- одлике и значај климе за живот људи у Републици Србији;
- географски размештај и значај највећих речних система у Републици Србији;
- географски размештај и значај језера и бања у Републици Србији;
- становништво у Републици Србији: структура становништва, кретање становништва и планирање породице;
- насеља у Републици Србији: типови и географски размештај насеља, ширење градова и изумирање села;
- главна природна богатства као фактор привредног развоја Републике Србије: географски размештај, налазишта и експлоатација;
- привреда и главне привредне делатности у Републици Србији;
- сарадња Републике Србије са другим државама и међународним организацијама (политичка, економска, културно-просветна и научно-технолошка).

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе енглеског језика у другом и трећем циклусу ФООО је оспособљавање одраслог за елементарну комуникацију у свакодневним ситуацијама коришћењем енглеског језика.

Исходи

По завршетку другог циклуса одрасли ће бити у стању да:

Рецептивне вештине (слушање и читање)

- разуме фреквентне речи и изразе који се односе на блиске теме;
- разуме основни смисао или конкретне информације (на пример, личне податке, бројеве, боје) у једноставном тексту или говору (уз понављање читања и слушања);
- разуме кратке и једноставне натписе који су чести на јавним местима (на пример, знаци за оријентацију, ресторани, продавнице, станице), нарочито ако садрже слике;
- разуме једноставна питања о блиским темама.

Продуктивне вештине (говор и писање)

- оствари веома једноставну конверзацију у предвидљивим, свакодневним ситуацијама ослањајући се на помоћ саговорника;
- затражи помоћ (на пример, тражи да се нешто понови);
- искаже своје потребе (приликом путовања, куповине...);
- изрази допадање или недопадање;
- затражи и пружи информацију о правцу, месту и времену (једноставним речима и изразима);

- попуни једноставан формулар у коме се траже лични подаци;
- напише кратке одговоре на једноставна питања.

По завршетку трећег циклуса одрасли ће бити у стању да:

Рецептивне вештине (слушање и читање)

- разуме смисао једноставног текста и развојног говора о блиским темама уколико садрже речи у честој употреби;
- проналази конкретне детаље и информације у једноставном тексту (на пример, у мејлу, јеловнику, реду возње, распореду, реклами, огласима);
- разуме једноставна упутства, упозорења или пригодне поруке.

Продуктивне вештине (говор и писање)

- комуницира на једноставан начин у познатим, свакодневним ситуацијама;
- даје једноставна упутства и објашњења (на пример, правац кретања, време, лоцирање ствари);напише једноставну, кратку поруку, писмо, разгледницу

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

- енглески око нас;
- започињање разговора;
- путовање;
- посао и слободно време;
- куповина;
- осећања и потребе.

English around us

Exit, welcome, I love you, fast food, exchange office, light, for men... International words: alcohol, chocolate, cigarette, April, coffee, hotel, radio, pyjamas, mathematics, restaurant, CD, DVD... What English names do you know?

Starting a conversation

Hello, my name is... What's your name? Where are you from? How are you? Not bad / I am fine, thanks. Where do you live? What's your favourite singer/food/subject? Do you like English? See you / Bye.

Travelling

Where is the toilet/ kitchen/ telephone/CD? Left, right, up, down. Can you help me? Where is... (Nemanjina street/the bus station)I need a map/money/a passport/a ticket/a visa.What time is the train to Belgrade? Is the station near here? Yes, it is. Do you have a map?I do not speak English very well. What time does the bank/post office/ hotel/ restaurant open? Is it open on Sundays? It is closed/Sorry, I don't know.

Jobs and free time

What is your job? I am a teacher/a driver. I am unemployed. I need to write a CV.What time do you finish your work? In the morning/afternoon/at 5. Do you like it? Is it boring?What do you do in your free time? When do you usually get up? Do you do any sports?

Shopping

What's this? It is a skirt/a hat/a dress. What colour is it? What do you like to wear?How much is the shirt? It's 20 euros. What colour? What size? Here you are.

Feelings and needs

I am hungry. Would you like to eat something? I would like coffee. Can I have ... (the sugar) please?Are you happy/ cold/ sick/tired/nervous? Do you understand? Can you repea, please? I didn't understand. Of course! Sorry...

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ТРЕЋИ ЦИКЛУС

- ђаскање;
- прошле активности;
- компјутер и енглески;
- здравље;
- енглески у твом животу;
- око света.

Casual chat

Hi! How are you? What is your name? Do you like it here? What do you do? I am a bus driver. I like watching films. – Me too. – Do you? – Cool.

Simple past activities

When/where were you born? I/he/she was born... What did you do yesterday? Did you watch TV last night? I went to a park/ studied English/ saw my friend/had dinner.

Computer English

What English words do you know from the computer? Enter, delete, search, internet, e-mail... What does mail mean? What computer parts do you know? Monitor, speaker, mouse... Type this text and insert pictures. Do you have an e-mail? Send some photos. Write to me...

Health

Are you OK? I am ill. My stomach hurts. You should stay in bed. Can I make an appointment with Dr Simic, please? I have headache. Take two aspirin.

English in your life

Where can you see 'Made in China', 'small, medium and large', 'pull', 'push', 'light', 'low fat'? Which English songs do you like? Let's sing 'Let it be'. What is that on your T-shirt/cup/bag/dress...? It says 'I love dad'. It is from my daughter. Where is the train station? There's an info desk... Here is the timetable. Look, the next train leaves in 10 minutes. We need tickets...

Around the world

Do you know these people in the pictures? Who are they? Did you learn that in history class? Where are these people from? Why are they famous? What else do you know? What happened in 1969? What country is this? What's the capital...

ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ

Циљ наставе предмета Дигитална писменост је оспособљавање одраслог за самосталну употребу информационо-комуникационих технологија с циљем креирања, претраге, чувања и размене дигиталних информација и електронске комуникације, у контексту свих ситуација важних за његову породицу, посао, друштвену средину или лични развој.

Исходи за крај трећег циклуса

По завршетку трећег циклуса одрасли ће умети да:

- укључи рачунар, пријави се на систем, одјави се, поново покрене систем и безбедно искључи рачунар;
- покреће програм и отвара фасциклу и документ са подразумеване локације;
- користи алате за приказ и затварање прозора и мења величину прозора;
- размеђује податке између рачунара и спољне меморије и преноси податке са оптичких медија на рачунар;
- креира фасциклу и документ на подразумеваној локацији;
- сачува документ на подразумеваној локацији;
- штампа документ;
- проналази информацију на интернету на основу кључне речи;
- приступа интернет страници на основу адресе;
- приступа налогу електронске поште, чита и шаље поруку и отвара придружени документ;

-бира језик за унос текста, уноси текст у текстуални документ, креће се кроз њега и једноставно га уређује операцијама брисања, преписивања, исецања, копирања и лепљења;
-подешава величину, боју и облик текста и користи алат за поравнање текста.

Обавезни садржаји

Прегледности и прецизности ради обавезни садржаји су у свим циклусима груписани у три целине:

-рад са документима у радном окружењу;
-претрага података и комуникација на интернету;
-креирање текстуалног документа.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

Рад са документима у радном окружењу

-одјава са система, поновно покретање система, присилно искључивање система;
-промена величине и позиције прозора;
-креирање документа на подразумеваној локацији.

Претрага података и комуникација на интернету

-напредни упит за претраживање на интернету;
-отварање придруженог документа поруче.

Креирање текстуалног документа

-подешавање величине, боје и облика текста.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ТРЕЋИ ЦИКЛУС

Рад са документима у радном окружењу

-креирање фасцикле на подразумеваној локацији – постављање, именовање, организација;
-размена података између спољне меморије и рачунара;
-пренос података са оптичког медија на рачунар;
-штампање документа.

Претрага података и комуникација на интернету

-отварање новог налога електронске поште.

Креирање текстуалног документа

-поравнање текста.

ОДГОВОРНО ЖИВЉЕЊЕ У ГРАЂАНСКОМ ДРУШТВУ

Циљ наставе предмета Одговорно живљење у грађанском друштву је да оспособи одраслог за одговоран, компетентан, квалитетан и активан живот и рад у грађанском друштву који се заснива на принципима толеранције и поштовања људских права и слобода.

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли ће умети да:

-препознаје и руководи се у свом понашању правима и одговорностима одраслог грађанина;
-конструктивно учествује у спречавању насиља, предрасуда, дискрими-нације, --нетолерантности у породичном, микро и макро окружењу;
-користи постојеће механизме за приступ информацијама правовремено и на одговарајући начин;
-разликује јавне и приватне информације и одговорно их користи у јавној и приватној комуникацији;
-разликује изворе информација и вреднује их с обзиром на врсту и поузданост;
препознаје структуру републичке и локалне власти и идентификује надлежности локалне самоуправе;
-идентификује послове којима се бави општина;

- разликује основне врсте и могуће доприносе удружења на локалном нивоу;
- препознаје значај и улогу грађанске иницијативе и активизма у побољшању живота на локалном нивоу и планира локалну акцију;
- образложи предности и ризике интеграције Републике Србије у ЕУ;
- користи европске вредности приликом доношења одлука, приликом процењивања понашања појединаца и група;
- располаже вештинама интерперсоналне комуникације;
- препознаје значај и поседује стратегије ненасилног решавања конфликта;
- препознаје породицу као систем завистан од окружења и променљив у различитим фазама породичног развоја;
- препознаје повезаност брачних и родитељских улога у породичном функционисању;
- препознаје како је задовољавање потреба деце начин васпитања, пружање подршке учењу, образовању, одрастању и осамостаљивању;
- препознаје различите васпитне стилове и њихове последице на дечји развој;
- препознаје типове родитељског ауторитета и њихов утицај на однос родитељ–дете;
- препознаје и примењује основне принципе здравог начина живота и заштите здравља;
- схвата значај заштите сексуалног и репродуктивног здравља и познаје основне принципе њиховог очувања;
- познаје различите начине превенције полно преносивих инфекција и ХИВ-а, односно АИДС-а;
- препознаје значај превенције злоупотребе психоактивних супстанци (дуван, алкохол, дрога) и зна последице коришћења истих.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ ТРЕЋИ ЦИКЛУС

Грађанин, његова права и одговорности; Насиље и мир у околини

- уознавање са вештинама, ставовима и вредностима одговорног грађанина;
- права грађана – ЕУ повеља о социјалној сигурности (право на здравље, рад, образовање и социјалну заштиту);
- услови и начини остваривања права грађана;
- одлике људских права (неотуђивост, универзалност, недељивост);
- врсте права – људска и дечја права;
- одговорности одраслих (лична, породична, грађанска);
- насиље у нашој околини;
- врсте насиља (физичко, емоционално, сексуално, занемаривање);
- механизми групног притиска;
- вештине одупирања притисцима групе;
- спречавање насиља и постизање мира;
- стереотипи и предрасуде;
- толеранција;

Информације у јавним средствима информисања

- врсте и значај средстава јавног информисања (новине, часописи, радио, телевизија, интернет): сличности, разлике, специфичности, могућности, предности;
- врсте јавних информација (вести, огласи, извештаји, поруке, обавештења, упозорења, рекламе): карактеристике, разлике, примери;
- интернет као средство јавног информисања: карактеристике, могућности и нови облици комуникације (електронска пошта, друштвене мреже, поруке и информације у мобилној телефонији и сл.): карактеристике, предности, ризици, могућности заштите;
- истинитост информација и екстремне злоупотребе у јавном информисању, медијска манипулација (тероризам, педофилија, трговина људима, финансијске преваре, говор мржње): личне и друштвене последице, примери;

- медији и основне људске и моралне вредности (пример „жуте штампе”);
- улога средстава јавног информисања у кризним ситуацијама (природне непогоде, стања -опште опасности, социјални нереди и сл.), примери;

Функционисање републичке и локалне власти, грађанска иницијатива и активизам

- карактеристике и функционисање републичке и локалне власти (контакти, сарадња, ресурси);
- структура републичке и локалне власти (законодавна и извршна власт);
- надлежности локалне самоуправе (послови којима се бави општина: комунални, урбанизам, саобраћај, заштита и унапређивање животне средине, образовање, здравство, култура и спорт, економски развој, информисање);
- организације грађана – терминолошка разноврсност;
- грађанска иницијатива – могућности учешћа у решавању проблема на локалном нивоу;
- удружења на локалном нивоу и њихов допринос развоју локалне самоуправе (шта је удружење, врсте удружења, процедура оснивања удружења на локалном нивоу);
- грађански активизам – значај и улога; планирање локалне акције;

Европска унија и процес европских интеграција

- настанак и главне институције ЕУ, начин функционисања и доношења одлука (Европски савет, Европски парламент, Европска комисија, Савет Европе, остала тела и агенције); основна документа, Устав, декларације и уговори ЕУ – разграничавање права, обавеза и надлежности ЕУ и земаља чланица;
- етничка, религијска, културна и језичка разноврсност Европе – богатство разноликости („јединствени у различитости”) и велики изазов за постизање хармоничних односа и дефинисања права и слобода појединих народа, религија, културних и осталих група;
- предуслови за приступање процесу интеграција – гаранција стандарда и квалитета у многим појединачним областима, али и суочавање са рестрикцијама и ограничавањем суверенитета;
- питање идентитета у Европској унији – могућности очувања националног идентитета и стварање новог, европског – историјска условљеност и савремене димензије проблема; постојећи елементи европског идентитета;
- основни принципи функционисања ЕУ као заједнице – поштовање људских права на свим нивоима, мобилност (слобода путовања, учења и тражења посла, али и строгост у поштовању правила и норми), права потрошача и корисника, заштита природе;
- слободан проток људи, роба, капитала и услуга – поједностављење свих процедура, уз ризик губљења тајности информација и личних података;
- основни принципи социјалног функционисања ЕУ – поштовање људских права на свим нивоима, заштита слабих и маргинализованих, јак социјални систем (поређење са САД); солидарност (појединци, земље, интергенерацијска солидарност), полна и родна равноправност, социјална правда;
- образовање у Европској унији – повећање могућности, понуде и шанси, уз повећање захтева, притиска и самоодговорности;
- Република Србија у процесу придруживања Европској унији – предности и изазови за друштво и за појединца;

Животне вештине

- вештине ненасилне комуникације;
- различите врсте комуникације и њихове карактеристике;
- конфликти и врсте конфликта;
- стратегије ненасилног решавања конфликта;

Породица као систем

- породица као систем;
- међузависност породичног функционисања и социјалног окружења;
- различити модели организације породичног живота (ригидан, флексибилан и хаотичан);
- елементи здравог породичног функционисања (типови организације породичног живота, породичне

улоге, расподела моћи, успостављање контроле, начини комуникације међу члановима породице);
-здравље породице као процес развоја и адаптације на кризе и промене;

Унапређење квалитета породичног живота и родитељства

-развојни задаци породице у различитим етапама породичног развоја;
-дисфункционални породични обрасци – породично насиље;
-одговорно родитељство – повезаност брачних и родитељских улога;
-васпитање и васпитни стилови родитеља;
-дечје потребе и начини њиховог задовољавања;
-коришћење награда и казни у васпитању деце;
-постигнућа детета као (не)успех родитеља;
-улога и одговорност родитеља у пружању подстицаја, подршке и помоћи детету у школском раду;
-успешни начини решавања неизбежних сукоба деце и родитеља;

Здравствено образовање кроз животне вештине

-заштита сексуалног и репродуктивног здравља и одговорно планирање породице;
превенција полно преносивих инфекција;
-ХИВ, односно АИДС – превенција и развој сензитивности према оболелима;
превенција злоупотребе психоактивних супстанци: дуван, алкохол, дроге;
-последнице коришћења психоактивних супстанци.

ПРЕДУЗЕТНИШТВО

Циљ наставе предмета Предузетништво је да развије иницијативност, предузимљивост и одговорност у решавању проблема из породичног, социјалног и радног окружења одраслог, економску и бизнис писменост, као и компетенције потребне за успешно укључивање у свет рада.

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли ће умети да:

-развија план спровођења једноставне активности из контекста породичног и њему познатог социјалног окружења, који укључује потребан буџет, временске и људске ресурсе;
-организује и спроводи, индивидуално или као члан тима, једноставну активност из контекста породичног, њему познатог социјалног окружења у складу са материјалним, временским и људским ресурсима;
-препознаје прилике за генерисање прихода путем запошљавања и samozapoшљавања и анализира ризик који се односи на те прилике;
-креира једноставну радну биографију и обавља поступак пријављивања за добијање запослења;
-по проналажењу посла користи законом предвиђена права радника и заштити се од узнемиравања на послу (мобинга)
-идентификује ресурсе потребне за samozapoшљавање;
-идентификује ресурсе који су доступни у породичном и социјалном окружењу у сврху остваривања циљева samozapoшљавања;
-осмишљава једноставан комерцијални производ или услугу;
-идентификује и анализира потребна улагања и формира продајну цену производа или услуге;
-прави једноставан план дистрибуције производа или услуге;
-креира једноставан рекламни оглас и летак.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ ЗА ДРУГИ И ТРЕЋИ ЦИКЛУС

Формулисање циљева и планирање спровођења активности

-доношење одлука и постављање циљева;
-планирање потребних ресурса (материјалних и људских) за реализацију активности;
-израда временског плана за реализацију активности;

Спровођење активности и процена постигнућа

- одговорно извршавање задатака у складу са планом реализације активности, средствима и људством који су на располагању и у предвиђеним временским оквирима;
- иницијативност и преузимање разумног ризика при извршавању задатака;
- разумевање улога, права и одговорности чланова тима;
- праћење учинка у односу на планиране резултате и процена постигнућа;

Свет рада

- различити облици рада – волонтирање, повремени и привремени послови, стално запослење, самозапошљавање;
- очекивања послодавца, вештине које омогућавају бољи положај на тржишту рада и -увећавају шансе за запослење;
- креирање радне биографије;
- тражење информација о могућностима за запослење;
- подношење захтева за запослење – пријавни обрасци, мотивационо писмо, обављање интервјуа;
- закључивање уговора о запослењу – трајање запослења, зараде и услови рада, права и обавезе радника, удруживање радника (синдикат).
- узнемиравање на послу (мобинг);

Самозапошљавање

- предузетник и предузетничко деловање – особине предузетника, мотиви, предности, недостаци и ризици самосталног обављања делатности;
- развој пословне идеје и потребна улагања у пословање;
- извори почетног финансирања пословања – сопствена и позајмљена средства;
- инокосно власништво и облици удруживања капитала;

Пословање

- роба и услуге;
- понуда и тражња;
- процес производње – улаз, процеси и излаз;
- добит и губитак;

Развој комерцијалног производа и услуге

- осмишљавање производа и услуга у циљу задовољења потреба потрошача;
- истраживање тржишта понуде и тражње за истим или сличним производима и услугама;
- формирање цене коштања и продајне цене;
- паковање, означавање и етикетирање;
- пласман и продаја;
- промоција;
- квалитет производа и услуге и хигијенско-безбедносни аспекти.

МОДУЛ ПРИМЕЊЕНЕ ПРИРОДНЕ НАУКЕ

Циљ модула је оспособљавање одраслог да се, разумевајући основне научне поставке и примењујући основна знања, законитости и принципе из физике, хемије и биологије у свакодневном животу и раду, безбедно понаша по себе, своје ближње и по околину у домену послова у изградњи и заштити куће и кућних инсталација, производње, припреме и чувања хране, хигијенског и здравог живљења.

Исходи

По завршетку основног образовања одрасли ће умети да:

- критички размишља о појавама и стварима које се догађају у окружењу;
- управља догађајима и пословима од важности за свакодневни живот;
- понаша се безбедно по себе и околину приликом употребе различитих техничких ствари или процедура;

-примењује знања од критичне важности за квалитет и поштовање потребних стандарда у обављању различитих послова;

-практикује основно еколошко понашање.

Исходи модула усмерени ка обукама за услуге

Одрасли је оспособљен да:

-примењује принципе хигијенског и здравог живота;

-заштити себе и ближње од инсеката и глодара који могу бити преносиоци заразних болести;

-адекватно се чува од микроорганизама као узрочника болести;

-заштити своје здравље и здравље других применом основног хигијенског понашања;

-да поштује основне процедуре примарне и секундарне здравствене заштите.

Исходи модула усмерени ка обукама за пољопривредне послове и исхрану

Одрасли је оспособљен да адекватно узгаја биљке за исхрану;

-да направи план узгоја неке културе биљака за исхрану;

-да планира предуслове који су неопходни за правилан узгој биљака за исхрану;

-да безбедно користи средства за заштиту биља од штеточина;

-да се адекватно понаша са амбалажом у којој се чувају средства за заштиту биља (пестициди).

Одрасли је оспособљен да адекватно узгаја животиње за исхрану;

-да планира предуслове који су неопходни за правилан узгој животиња за исхрану;

-да адекватно храни и негује домаће животиње;

-уме да адекватно здравствено заштити домаће животиње у редовним условима живљења;

да безбедно користи средства за здравствену заштиту домаћих животиња у редовним условима живљења;

-да се адекватно понаша са амбалажом у којој се чувају средства за здравствену заштиту домаћих животиња.

Одрасли је оспособљен да здраво и економично припрема храну.

Одрасли је оспособљен да здраво и безбедно чува различите врсте хране.

Одрасли уме да правилно конзервира зимницу.

Исходи модула усмерени на обуке у области грађевинарства и занатских услуга

Одрасли:

-оспособљен је да економично, здраво и функционално планира или учествује у планирању изградње неког грађевинског објекта;

-уме да адекватно (економично, здраво и безбедно) планира употребу различитих материјала за зидање грађевинског објекта;

-уме да адекватно планира употребу различитих врста изолационих супстанци (зидних, подних и кровних);

-оспособљен је да адекватно рукује са вишковима употребљеног грађевинског материјала;

-уме да адекватно и економично планира употребу различитих енергената;

-уме да адекватно рукује са гасовитим горивима која се користе у домаћинству;

-уме да адекватно (здро, безбедно и економично) планира послове око водовода и канализације у условима у којима живи и ради;

-оспособљен је да адекватно (здро, безбедно и економично) складишти, чува и рециклира индустријски и кућни отпад (уља, масти, киселине, пластика, расхладне течности, електролити, био-материјали) у условима у којима живи и ради;

-оспособљен је да адекватно заштити предмете који га окружују (коришћењем заштитних боја, лакова итд.).

Исходи модула усмерени на обуке у области машинско-електричарских послова

Одрасли је оспособљен да:

-адекватно (здро, економично, безбедно) рукује кућним електричним инсталацијама;

-безбедно користи осигураче у струјној инсталацији;

-безбедно користи продужне каблове;

- адекватно (здрово, економично, безбедно) рукује електричним апаратима и машинама;
- користи техничко упутство које се тиче кућних електричних апарата.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈИ

Циљ модула Примењене науке је да се не учи ниједан нови појам из биологије, физике или хемије, већ се из постојећег система појмова (или засновано на постојећем систему појмова који је већ претходно успостављен трима природним наукама) разматрају примери из свакодневног живота. Због тога се у Програму овог модула не може говорити о обавезним и напредним садржајима, како је то учињено у предметима Биологија, Физика и Хемија. За овај предмет требало би да се „обавезност” и „напредност” исказују кроз основне и напредне исходе који се остварују преко истих садржаја, с тим што се та два нивоа разликују по дубини. Тако, на пример, у садржајима који се односе на кућу и око куће, одрасли би требало да економично, здраво и безбедно планирају употребу малтера, гипса, креча, цигле за зидање грађевинског објекта, да адекватно (здрово, безбедно и економично) планирају употребу изолационих материјала: катрана, стиропора, фасадне облоге, био-материјала (трска, слама...) као и нових материјала за кровне покривке, док би одрасли на напредном нивоу били у стању да дају објашњење о природи различитих грађевинских материјала и њиховој могућој употреби зависно од природе. Исто важи и за све остале наведене садржаје.

Дубина до које се иде у настави треба да зависи и од усмерености одраслих према различитим врстама обука које се остварују у оквиру ФООО (зависно од тога да ли одрасли имају обуке за услуге, за пољопривредне послове и исхрану, у грађевинарству и сл).

КУЋА И ОКО КУЋЕ

Стари материјали за зидање кућа

- малтер, хемијски састав, хемијски процес за добијање;
- цигла, хемијски састав, добијање, хемијска својства;
- гипс, хемијски састав, добијање, хемијска својства.

Новији материјали за куће

- цемент и бетон: Како се бетон прави и користи? Својства бетона. Како се индустријски добија цемент, како се користи и која су му својства?
- изолационе супстанце: катрани, стиропор, хемијски састав, добијање, хемијска својства, безбедно коришћење. Фасадне облоге као изолације: хемијски састав, хемијска и физичка својства која омогућују да се користе за изолацију, био-материјали за изолацију (трска, слама...);
- нови материјали за кровне покривке: хемијски састав, хемијска и физичка својства која омогућују да се користе као кровна покривка, безбедно коришћење.

Живот у кући

- боје и лакови, разређивачи, фирниси и растварачи за ове супстанце;
- боје и пигменти: хемијски састав, хемијска и физичка својства, безбедно коришћење;
- разређивачи: хемијски састав, хемијски процес у коме се користе, безбедно коришћење;
- фарбе, лакови: хемијски састав, сличности и разлике, добијање, безбедно коришћење;
- грејање: гас, лож-уље, мазут, угаљ и дрво као горива за грејање куће зими, хемијски састав, -процес сагоревања, безбедно коришћење, калоријске вредности појединих горива; гас, -бензини и дизел-уља као горива за моторе, хемијски састав, процес сагоревања, безбедно коришћење;
- водовод: вода за пиће, техничка вода, сличности и разлике у хемијском саставу, добијање чисте воде за пиће, постројења за прераду воде за пиће, цеви за водовод, хемикалије за „третман” воде;
- канализација: функционисање, септичке јаме, колекторске канализационе цеви и постројења за прераду отпадних вода;
- електрична струја и кућни апарати: електрична струја, монофазна и (наизменична) -електрична струја – природа и настајање, дневна и ноћна струја, функција осигурача у струјној инсталацији.

ХРАНА

Производња хране

- гајење биљака и заштита биљака, ратарство – њива, башта, воћњак;
- орање – функција; ђубрење – хемијски састав, функција – хемијски процеси који се постижу ђубрењем, прихрањивање биљака – сврха, хемијска природа прихрањивања; -заштита од „штеточина” – смисао, хемијска природа овог поступка; сличности и разлике међу појмовима ђубрење, прихрањивање и заштита; безбедна употреба хемијских супстанци;
- гајење и заштита животиња: сточарство;
- исхрана и здравствена заштита стоке, сточни и живински концентрати, биолошки и -хемијски састав, сврха и смисао употребе, ризици и безбедно коришћење;
- вакцине, биолошки и хемијски састав и принципи деловања, сврха и смисао употребе, ризици и безбедно коришћење.

Чување (конзервирање) хране

- појам конзервирања и разлози конзервирања, биолошки смисао, хемијска и биолошка природа овог процеса, старе процедуре у домаћинствима, основни поступци;
- чување хране: загревање хране, дехидратација (сушење), инактивација ниском температуром (на пример, смрзавање), осмотска инхибиција (додатак већих количина соли или шећера у концентрацијама које су неповољне по микроорганизме), спречавање развоја микроорганизама (МО) њиховим тровањем (димљењем, употребом угљен-диоксида, алкохола итд.), мењањем киселости раствора, оксидацијом или озонизацијом;
- биолошки смисао, хемијска и биолошка природа овог процеса, микроорганизми, практична употреба.

Припрема хране

- Како људски организам обезбеђује себи потребну енергију? Основни састојци хране и молекули који улазе у састав појединих врста хране: масти, угљени хидрати, протеини, појам, сличности и разлике у хемијском саставу;
- Како људски организам обезбеђује себи потребне градивне молекуле? Основни састојци хране и молекули који улазе у састав појединих врста хране: масти, угљени хидрати, протеини, витамини, минерали – појам, сличности и разлике у хемијском саставу;
- припрема хране у савременим условима, термичка обрада (кување, печење и пржење) хране, појмови, сличности и разлике, биолошки, физички или хемијски процеси који се дешавају, управљање процесом, практичне користи, физичке и хемијске промене састојака хране током обраде, промене у структурама ткива која се обрађују и молекулима протеина, масти, угљених хидрата, витамина и минерала који чине та ткива.

ЗДРАВЉЕ

Како смо грађени и како функционишемо?

- Ћелија је изграђена од молекула. Како ћелије изгледају и од чега су „саздане”?
- Како се исказује суштина живота? Како ћелије функционишу?
- Како је изграђен наш организам? Како удружене ћелије функционишу?
- Како изгледају ћелије бактерија, квасаца, гљивица и честице вируса? Појам, сличности и разлике.
- Како изгледају и како „живе” вируси? Микроорганизми као узрочници болести, најчешћи узрочници болести људи.

Шта је здравље и како се здравље губи?

- урођене болести, тумори, заразне болести;
- основни хигијенски принципи у заштити здравља;
- вакцине и серуми, појам, хемијска и биолошка природа деловања, сврха и смисао употребе, ризици и безбедно коришћење;
- Како се лечимо? Антибиотици, остале супстанце којима се лечимо, појам, хемијска и биолошка природа деловања, сврха и смисао употребе, ризици и безбедно коришћење.

Како се бранимо од непожељних врста животиња ?

- ваши, буве и други инсекти штетни за човека и отрови за инсекте;

средства за дезинсекцију (ДДТ) и отрови за инсекте, појам, хемијска и биолошка природа деловања, сврха и смисао употребе, ризици и безбедно коришћење;
-штеточине (глодари који угрожавају човека);
-средства за дератизацију (мишомор) и отрови за животиње, појам, хемијска и биолошка природа деловања, сврха и смисао употребе, ризици и безбедно коришћење.

Кућна хигијена

-хемијска средства за кућну хигијену: киселине, соне и варикине, прашкови, сапуни, пасте за зубе, шампони, избељивачи, освеживачи, дезодоранси, парфеми, креме;
-природне супстанце које су се некад користиле и садашњи индустријски производи, ризици и безбедно коришћење.

Наставне садржаје реализују дефектолози и наставник енглеског језика.